

ప్రొండామెంకటసుబ్బారెడ్డి

పంచాయతీ రాజ్యం

[ప్రజారాజ్య వ్యవస్థ]

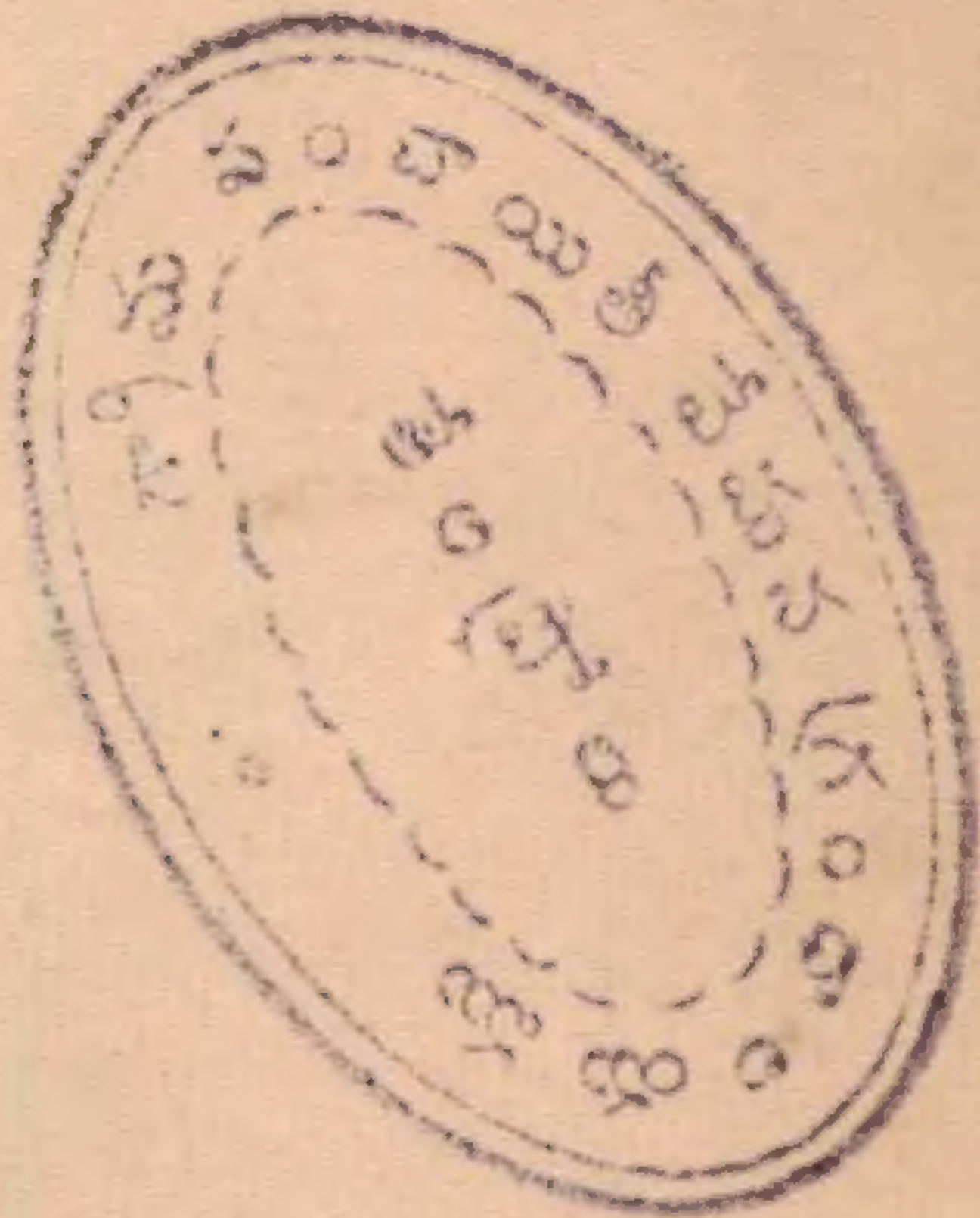
బ 8/62
20

మూలం :

యస్. కె. డి

అనువాదం:

డి. రామలింగం

తొలిపలుకు :

డా॥ యం. చెన్నారెడ్డి

ప్రొండామెంకటసుబ్బారెడ్డి

యం. శేషాచలం అండ్ కంపెనీ

మద్రాసు : మచిలీపట్టణము : సికింద్రాబాదు

Panchayati Rajyam : *English original by S. K. Dey.*
Telugu Translation by D. Ramalingam.

Price : Ordinary Rs. 4/— Library Edition Rs. 5/—

First Edition : August 1963.

ప్రథమముద్రణ : 1963

ముఖచిత్రం : బాపు

ముద్రణ :

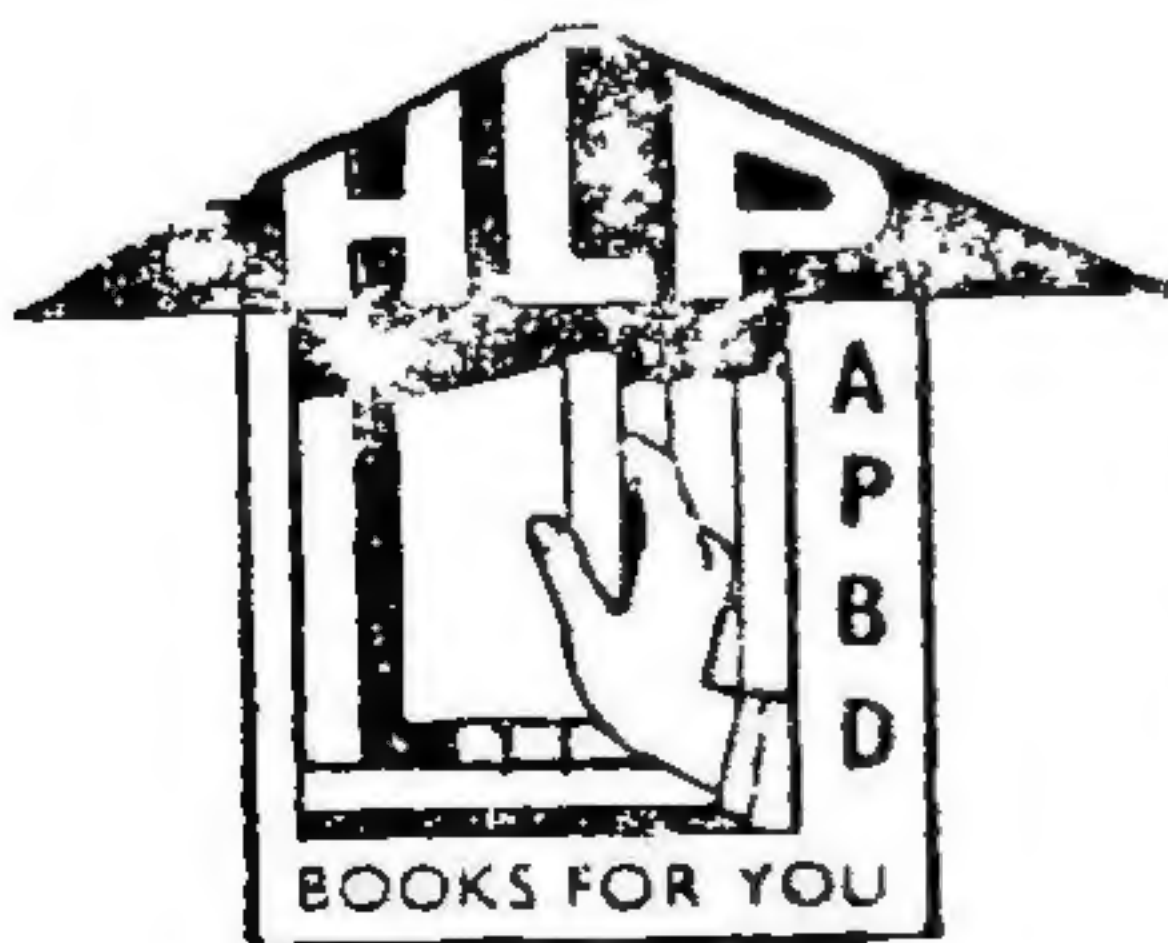
కాంతిప్రెస్

12, ఫ్రాన్సిస్ జోసఫ్ వీధి
 మద్రాసు-1.

వెల :

సాదా ప్రతి రు. 4

మేలు ప్రతి రు. 5

ప్రతులకు:

ఆంధ్రప్రదేశ్ బుక్ డిస్ట్రిబ్యూటర్స్
 రాష్ట్రపతిరోడ్డు : : సికిందరాబాదు

TPLA11313111

ఇందులోని విషయాలు

ప్రకాశకుల విజ్ఞప్తి	1
గ్రంథకర్త యస్. కె. డే	5
తొలిపలుకు	7
ప్రస్తావన	13

ప్రథమభాగం

అవతరణ: అభివృద్ధి

1. పంచాయతీరాజ్యం

రామరాజ్యంలో పంచాయతీలు	19
పూర్వకాలపు పంచాయతీలు	27
నేటి పంచాయతీలు	35

2. సహకారము

భారతదేశంలో సహకార సంస్థలు	43
స్వాతంత్ర్యానంతరం సహకార సంస్థలు	47
నేటి సహకార సంస్థలు	50

3. నూతన ప్రజాస్వామ్యం

సామ్యవాద పద్ధతేనా?	58
కొత్త ఢిల్లీ	70

4. దేశ విషయాలు

కలెక్టరు ఆఫీసు	84
తాశీల్దారు రాజ్యం	88
సామాన్య మానవునికి శాసనం	93

5. నైరుధ్యంలో విచిత్రం

విదేశాలతో విపత్తు	97
ఇక దేశం సంగతి	107
తోపలి విపత్తు	118

ద్వితీయభాగం

సిద్ధాంతం

6. ననయాత్ర

సేవాగ్రామ్ నుండి	131
ఎటూవా, నితోఫేరి	141
ఊటీ నుండి మాంట్ ఆబూకు	153
మైసూరు-కాశ్మీరు	165

7. పంచాయతీ రాజ్యం

గ్రామ సభ నుండి తోక్ సభకు	177
సహకార సమాజము	191
విద్య చాలా ముఖ్యం	203

8. విశాల దృశ్యం

పనులు ప్రాతిపదికగా రూపొందే ప్రజాస్వామ్యం	213
సోషలిస్టు కామన్వెల్త్	229
మానవుని భవిష్యత్	238
ముగింపు	246

ప్రకాశకుల విజ్ఞప్తి

గ్రామపంచాయతీవ్యవస్థ మిగుల ప్రాచీనమైనది. ప్రజాభిప్రాయమున కనుగుణంగా, సత్యం, న్యాయం ఆధారంగా పరిపాలనను వికేంద్రీకరించడమే ఈ వ్యవస్థ ముఖ్యలక్ష్యం. ఈ గ్రంథరచయిత శ్రీ యస్. కె. డే ఈ వ్యవస్థను మానవ జీవిత తత్వంగాకూడా స్వీకరించారు. మన దేశంలో ఇప్పుడు పంచాయతీ సిద్ధాంతమునకు ప్రాముఖ్యం కలిగింది. ప్రాచీన నవీనాదర్శాలను సమన్వయపరచి ఈ సిద్ధాంతాన్ని ఒక కొత్త ఆదర్శంలో ప్రతిపాదించడం జరిగింది. దీనిని దేశవ్యాప్తంగా ఆచరణలోకి తెచ్చే కృషిలో శ్రీ డే నేడు ప్రధానపాత్ర వహిస్తున్నారు.

గ్రామసభ మొదలు లోకసభ వరకు ఒక్కొక్కమెట్టుగా మన దేశంలో ప్రజాస్వామ్యం చక్కగా రూపొందినప్పుడు, అది, మనం లక్ష్యంగా పెట్టుకున్న సామ్యవాదపద్ధతి సమాజ స్థాపనకు దోహదం చేయగలదని శ్రీ డే విశ్వాసం. ప్రజలను పునాదిగా పెట్టుకోనట్టి ప్రజాస్వామ్యం ఎక్కువకాలం మన జాలదనీ, అది పేకలమేడవంటి దనీ ఆయననిశ్చితాభిప్రాయం.

జాతి అంటే ఒక పెద్ద కుటుంబ మనీ, కనుక తదనుగుణమైన ప్రవర్తనసూత్రాలు జాతికి వర్తింపుగానలెననీ చెబుతూ ఈ పుస్తకంలో రచయిత స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వం భారతదేశస్థితి గతులను ప్రస్తావించి, స్వాతంత్ర్యానంతరపరిస్థితులను విమర్శనాత్మకంగా పరిశీలించి దేశంలో ఏర్పడబోయే నూతనవ్యవస్థను దిక్సూత్రంగా సూచించారు.

భారతదేశానికి వర్తించదగిన పంచాయతీ రాజ్యాన్ని గూర్చి రచయిత విశదీకరిస్తూ దేశపు ఎల్లలను కూడా అధిగమించి, ఐక్యరాజ్యసమితి ప్రసక్తి తెచ్చి దానిని 'ప్రపంచ పంచాయతీ' అని అభినర్ణించి, అది ప్రపంచసాధనసంపత్తులను సకలదేశాల ప్రజలకు లభింపజేసి మాతృదేవినలె వ్యవహరించగలదన్న ఆకాంక్షను వెలిబుచ్చారు.

నేడు మన భారతదేశంలో పలురాష్ట్రాలలో ప్రజాస్వామ్యవికేంద్రీకరణవిధానం అమలుజరుగుతున్నది. ముఖ్యంగా ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రం ఈ పథకమును శ్రద్ధతో, ఉత్సాహంతో అమలుజరుపుతూవుంది. గ్రామపంచాయతీలు, బ్లాకుపంచాయతీసమితులు, జిల్లాపరిషత్తులు, రాష్ట్రశాసనసభ, పార్లమెంటు—ఈవిధంగా మన ప్రజాస్వామ్యం అంచెలవారీగా వుండి, పరిపాలనాధికారాలు క్రమేణా వికేంద్రీకరింపబడుతున్నవి. ఈ పుస్తకము ప్రజాస్వామ్యవాదులకు, పంచాయతీ

రాజ్య సహకార సమాజకార్యకర్తలకు, సాధారణపాఠకులకు
 మన నూతన వ్యవస్థనుగూర్చి తెలుసుకొని సమగ్రదృక్పథం
 కలిగించుకోవడానికి తోడ్పడగలదని ఆశిస్తూ తెలుగుపాఠకు
 లకు దీనిని సమర్పిస్తున్నాము. ఈ అవకాశమును మాకు లభింప
 జేసిన గ్రంథరచయిత శ్రీ యస్. కె. డేగారికి, అడిగిన వెంటనే
 'తొలిపలుకు' వ్రాసియిచ్చి ఆదరించి ప్రోత్సహించిన రాష్ట్ర
 పంచాయతీరాజ్యశాఖామాత్యులు శ్రీ యం. చెన్నారెడ్డిగారికి
 మా కృతజ్ఞతాభివందనములు తెలుపుతూ ఆంధ్రమహాజనులు
 మా యీ ప్రయత్నమును ప్రోత్సహించగలరని ఆశిస్తున్నాము.

బ 8/62
20

గ్రంథకర్త

శ్రీ యస్. కె. డే

శ్రీ యస్. కె. డే ప్రస్తుతం తూర్పుపాకిస్తానులో వున్న
స్విట్జర్లాండ్‌లో 1906లో ఒక రైతుకుటుంబంలో జన్మించారు.
అమెరికాలో చదివి పర్ష్యావిశ్వవిద్యాలయం నుంచి
బి. యస్. సి. డిగ్రీని, మిచిగాన్ విశ్వవిద్యాలయం నుంచి యం.
యస్. సి. డిగ్రీని పుచ్చుకున్నారు. విద్యనుబట్టి, పొందిన
శిక్షణనుబట్టి ఈయన ఎలెక్ట్రికల్ ఇంజనీరు. భారతదేశంలో
ఎక్స్‌పర్ట్, ఎలెక్ట్రికల్ మెడికల్ సైన్సులకు సంబంధించిన వ్యాపారాన్ని
నిర్వహిస్తూ వున్న అమెరికన్ జనరల్ ఎలెక్ట్రిక్ కంపెనీ
తాలూకు విభాగంలో పదహారేండ్లు ఉద్యోగం చేశారు.

1947 లో భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యం వచ్చినప్పుడు
శ్రీ యస్. కె. డే పైన పేర్కొన్న కంపెనీవారి ఇండియా, బర్మా,
సింహళ విభాగాలకు మేనేజరుగా వున్నారు. 1947లోనే ఆ
పదవిని వదిలి కురుక్షేత్రంలో నిర్వాసుల పునరావాసానికై
ప్రారంభింపబడ్డ ప్రయోగాత్మక కేంద్రం కృషిలో నిమగ్నులయ్యారు.
ఆదర్శప్రాయమైన వ్యవసాయ-పారిశ్రామిక నగరమని పేరుపడ్డ
నిలోఫేరి నిర్మాణం గావించారు. 1952

గూర్చిలో సామాజికాభివృద్ధి ప్రాజెక్టుల పాలకవ్యవస్థకు అడ్మిని
టరుగా నియమితులయ్యారు. 1956 సెప్టెంబరునుంచి
కొత్తగా ఏర్పాటైన భారతప్రభుత్వ సామాజికాభివృద్ధిశాఖ
మంత్రిగా వున్నారు. 1959లో ఈ శాఖకు పంచాయతీరాజ్యం,
సహకారము అను కొత్త శాఖలుకూడ చేర్చబడ్డవి.

దేశ ఆర్థికవిషయాలనుగూర్చి, ప్రణాళికలను గూర్చి,
సామాజికాభివృద్ధి కార్యక్రమమునుగూర్చి శ్రీ డే ఆంగ్లంలో
అనేకగ్రంథాలు రచించి మేధావి అని పేర్వడసినారు.

తొలి పలుకు

డా॥ యం. చెన్నారెడ్డి

(ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రణాళికలు, పంచాయతీరాజ్యశాఖామాల్యలు)

ప్రవిత్రమైన గంగాది, సమున్నతమైన హియాలయ పర్వతశ్రేణులు
గల భారతదేశం వైభవోన్నతమైన చరిత్ర గల దేశం. ఈ దేశ
సంస్కృతి, దీని పురావైభవము దేశదేశాల ప్రజల నాకర్షించినవి. దూర
దేశాల పండితులు, వైజ్ఞానికులుకూడా ఈ దేశాన్ని దర్శించి తమ తమ
విజ్ఞానభాండాగారములను సుసంపన్నం చేసుకున్నారు. భారతప్రాచీన
ఆర్థిక వ్యవస్థకు పునాదులు గ్రామపంచాయతీలే. గ్రామపంచాయతీలే
ఇచటి ప్రజాస్వామ్యానికి వెన్నెముకగా వుండేవి. ఇచటి పంచాయతీ
వ్యవస్థ ఈ దేశప్రజలకు శాంతియుత జీవనమును, సుఖసంతోషాలను
ప్రసాదించింది. కాలగమనంలో తటస్థించే ఒడుదుడుకుల నెనుక్కొని
నిలిచింది. ఇటీవలి కాలంలో గాంధీజీ ఈ వ్యవస్థను ఆదర్శప్రాయమైనదిగా
పరిగణించి, విదేశీపరిపాలనప్రభావంవల్ల భారతభూమి పోగొట్టుకున్న
శాంతి ఆనందాలను తిరిగి తేవడానికి మనం ఈ వ్యవస్థను సాధనంగా
స్వీకరించాలని దేశీయులకు ఉద్బోధించారు.

మన దేశసంపద అంతా గ్రామాలపై ఆధారపడివుందనీ, కనుక
గ్రామాల అభ్యున్నతిని సాధించాలనీ చెప్పి, మహాత్మాజీ ఆలక్ష్యసిద్ధికై
కృషిచేశారు. మన దేశ ఆర్థికవ్యవస్థను సుదృఢంచేసి, దేశాన్ని సిరిసంప

దలతో కులదూగునట్లు చేయాలంటే ఇది ఒక్కటే మార్గమని మహాగ్నుడు విశ్వసించాడు. గ్రామపరిపాలనకూ, గ్రామంతో న్యాయనిర్వహణకూ పంచాయతీలే ప్రధానసాధనాలు. ప్రజలకు వీటిపై విశ్వాసం వుంది. వారు పంచాయతీలు చేసే నిర్ణయాలను, అవి ఇచ్చే ఆదేశాలను శిరసావహిస్తారు. కనుకనే పూర్వకాలంలో ఈ దేశం శాంతిసౌభాగ్యాలతో విలసిల్లుతూ, నిజమైన రామరాజ్యం ఈ దేశంలోనే వుందని పరదేశాలవారు భావించ గలిగినంతటి మహాశక్తి స్థితిలో వుంది.

స్వాతంత్ర్యానంతరం ఇట్టి మన పూర్వవ్యవస్థలను పునరుజ్జీవింపజేసి, దేశీయులకు శ్రేయస్సౌభాగ్యాలను ఒనగూర్చవలెనని లక్ష్యంగా పెట్టు కున్నాము. దేశంలో పంచాయతీరాజ్యమును స్థాపించి తద్వారా గ్రామ సీమల పునర్నిర్మాణం చేస్తామని మనం ప్రతిజ్ఞ గైకొన్నాము. ఈ లక్ష్యం తోనే వాస్తవమైన స్రజాస్వామ్యంపై ఆధారపడ్డ మూడు తంత్రాల పాలక వ్యవస్థను మనకై మనమే రూపొందించుకున్నాము. అన్నిటికన్న గిరువ వుండేది గ్రామపంచాయతీ. అంటే ఇది మన పునాది అన్న మాట. పంచాయతీ సభ్యులు నేరుగా వయోజనులచే ఎన్నుకోబడువారు. వారు ప్రజలచే ప్రత్యక్షంగా ఎన్నుకోబడ్డ ప్రతినిధులు. ఇక సమితిస్థాయిపైన, జిల్లాస్థాయిపైన సరోక్షమైన ఎన్నిక పద్ధతిని ప్రవేశపెట్టాము. అక్కడ పంచాయతీల ప్రతినిధులు, సమితుల ప్రతినిధులు సమావేశమై నిర్ణయాలు చేస్తారు. ఈ పద్ధతికి మరింత విశాలదృక్పథం కలిగించే ఉద్దేశంతో జిల్లా స్థాయిలో వుండే జిల్లా పరిషత్తులో రాష్ట్రశాసన సభ్యులను, పార్లమెంటు సభ్యులనుకూడా చేర్చుకోవడం జరిగింది. ఈ పద్ధతివల్ల ప్రత్యక్ష ఎన్ని కలకు గడగవలసిన అవసరం లేకుండానే పంచాయతీ వ్యవస్థకు వాస్తవ మైన స్రజాస్వామిక రూపం తీర్చిదిద్దగలిగాము.

పంచాయతీరాజ్య మనేది ఒక కొత్త ప్రయోగం. ఈ ప్రయోగం ద్వారా మనం మన దేశ భవిష్యత్తునూ, భవిష్యత్తునీ రూపొందించుకొన

జూస్తున్నాము. ఈ వ్యవస్థ ముఖ్యలక్షణ మేమిటంటే—ప్రజల సమ్మతి, వారి సమాధానము. సిద్ధాంతాలనూ, అభిప్రాయాలనూ అవతూడనముచేసిన ఫలితంగా చక్కని సమ్మేళన రూపంతో ఈ పద్ధతి చివరకు మనకు లభ్యమైంది. గ్రామపంచాయతీలు, పంచాయతీసమితులు రాష్ట్రశాసన సభలవలె, పార్లమెంటువలె కేవలం చర్చలు జరిపే సంస్థలుమాత్రమే కావు. వీటికి కార్యనిర్వహణ బాధ్యతకూడా వుంది. శాసన సభల నిర్ణయాలను అవి అమలుజరుపుతవి. వాటికి శాసనబద్ధమైన విధిబాధ్యత లున్నాయి. వాటిని అవి నిర్వహిస్తూ వుంటాయి. ఈ దృష్టితో చూచినప్పుడు దేశపరిపాలనలో పంచాయతీలు, సమితులు అత్యంత ముఖ్యపాత్రను నిర్వహించే స్థితికి వచ్చాయని అంగీకరించకతప్పదు. ఇలా నిర్వహిస్తూ ఈ సంస్థలు స్వయం పరిపాలన అనే విద్యను అభ్యసిస్తున్నాయి.

నిజానికి దేశాభివృద్ధి అంటే ప్రతివ్యక్తి, అతని కుటుంబము అభివృద్ధి చెందడ మన్నమాట. చివరకు కలిగే పర్యవసానం ఇదే. అందుచేత ఈ కొత్త ప్రయోగంలో వ్యక్తికీ, అతని-లేక ఆమె కుటుంబానికీ ఆవశ్యకమైన పథకాలను, ప్రణాళికలను పంచాయతీరాజ్యపురోగమనంలో మేళవించడం దీని వైశిష్ట్యమని చెప్పాలి.

కనుక పంచాయతీరాజ్య మనేది ఒక సమగ్రవిధానం. సాకల్యమైన ఉద్యమం. ఇది అన్ని స్థానిక సమస్యలకూ, గ్రామసమస్యలకూ సంబంధించినట్టిది. ప్రతిప్రాంతము, ప్రతివ్యక్తి దీని సర్వవేక్షణ క్రిందికి రావడం జరుగుతుంది. ఇది ఒక్కొక్క ప్రాంతపు నాయకులను కూడగట్టి, వారి ఉత్సాహానికి దోహదము గావించి, సాధన సంపత్తిని సమీకరించి, క్రమేపీ బాధ్యతలను స్వీకరిస్తూ పోయి ప్రజల ఆశయాలకూ, ఆదర్శాలకూ ఒక ఆకార మిస్తుంది. కాబట్టే ఈ ఉద్యమం వివిధపథకాలకు ఎప్పటికప్పుడు లభ్యం కాగల ద్రవ్యంపైన, ఇతర సాధనసంపత్తులపైన ఆధారపడి సాగి పోతూ ఆయా పరిమితులకు తోబడి వృద్ధిజెందుతూ వుంటుంది. ఇది

ప్రజలకూ, వారి నాయకులకూ బాధ్యతాభావం కలుగజేస్తుంది. అట్టి భావం ఈ దేశంలో ప్రజాస్వామ్యపు పునాదులను పటుతరం చేస్తుంది.

అయితే ప్రజాస్వామ్యమనేది ఏకముఖంగా, ఏకపక్షంగా నిర్వహింపబడేది కాదు. దిగువన వుండే ప్రజలు తమ కేవో ఆన్ ఇన్ కావాలని కోరుకున్నంతమాత్రాన సరిపూర్ణకోగలిగేది కాదు. ప్రజలు తమ అవసరాలను వెలిబుచ్చవలసిందే. కాని దానితోపాటు సాధనసంపత్తి ఎంత పరిమితమైనదో, అర్థబలం ఎంతవరకు వుంటుందోకూడా తెలుసుకోగలగాలి. ఇది చాలా ముఖ్యం. ఇవి రెండూ పున్నాయంటే ప్రజాస్వామ్యానికి సమగ్రత్వం, పరిపూర్ణత్వం సిద్ధిస్తాయి.

మరి పేదరికం గల దేశంలో ఇది కష్టసాధ్యం. కనుకనే ఈ విషయంలో హెచ్చుకృషి జరగాలి. ఇంగుకై ఈ వ్యవస్థలపై ప్రజలకు, వారి నాయకులకు ఎనలేని విశ్వాసం వుండాలి. అట్టి విశ్వాసం యేర్పడాలంటే ఈ సంస్థలు, వీటికి చెందిన వ్యక్తులు అనుమానాలకు తావివ్వకుండా ప్రవర్తించాలి. అంతేగాక ఈ సంస్థలలోకి వారు ప్రవేశించే పద్ధతులుకూడా ఒకరు వేలుపెట్టి చూపే అవకాశమివ్వకూడదు. ఒకరు వేలుపెట్టి చూపగల పద్ధతులను అవలంబించడానికి తగు కారణాలు, కవ్వింపులు వుండవచ్చుగా. అయినా వాటన్నిటికీ అతీతంగా వ్యవహరించాలి. లేకపోతే ప్రజాస్వామ్యమనే వృక్షపు వేళ్ళు తెగిపోయి, వృక్షమే అంతమయ్యే పరిస్థితి వస్తుంది. తుదకు ఈ వ్యవస్థల లక్ష్యమే దెబ్బతింటుంది.

నేడు అన్ని రాజకీయ పక్షాలవారినీ, ప్రజాసేవకులనూ ఎదుర్కొంటున్న సమస్య ఇది. కనుక దీని అంతర్యాన్ని బోధపరచుకొని వ్యవహరించి నట్లయితే మానవస్వభావంతో గల ప్రజాస్వామ్య కాంక్షను తీర్చడానికీ, ఈ మహోద్యమాన్ని దీనికి గల శక్తి ప్రభావాల సహితంగా పెంపొందింపజేయడానికీ వీలేర్పడుతుంది.

మనం ఈ విధంగా మన దేశ ఆర్థిక వ్యవస్థను పునర్నిర్మాణం
గావించే కృషితో నిమగ్నులమై వుండగా ఉత్తరాన మన దేశ సరిహద్దులపై
దురాక్రమణపరుల దాడి జరిగింది. ఈ సంగతులను మనల్ని దిగ్రాభింతులను
చేసింది. ఈవిషయమును ఎదుర్కోవడానికై దేశం యావత్తు ఏకమై నిలిచింది.
శత్రువును రణరంగంలోనేగాక ఇటు వ్యవసాయక్షేత్రాలతో, అటు పారి
శ్రామిక కర్మాగారాలలోనూ ఎదుర్కొని పరాభూతము చేయసన్నద్ధమైంది.
గ్రామస్వచ్ఛంద సేవాదళములు, రక్షణసేవా కోశములు ఏర్పాటుచేయ
బడ్డవి. వీటి ముఖ్యోద్దేశాలు మూడు—(1) అధికాహారోత్పత్తి, (2) ప్రజలను
విద్యావంతులను చేయడం, (3) గ్రామరక్షణ. ఈనాడు మన దేశ ప్రజా
స్వామ్యం అగ్నిపరీక్ష నెదుర్కొంటున్నది. ప్రజాస్వామ్యంపై మనకు గల
విశ్వాసం అచంచలమైనదైతే, నిజమైనదైతే పూర్వోచితో, ఎంతో
శ్రద్ధతో మనం అమలు జరుపుకుంటున్న మన పంచాయతీరాజ్య వ్యవస్థ
మన ఆశలను, ఆశయాలను, ఆదర్శాలను సఫలం గావించాలి. ఈ పుస్తకం
పంచాయతీరాజ్యంతో సంబంధం గలవా రందరూ చదువదగినది.

హైదరాబాదు }
13-3-63

యం. చెన్నారెడ్డి

ప్రస్తావన

లూల్ జీవాలా బంగళా. గంగానదీతీరాన రంగు ఇటుకలతో నిర్మింపబడ్డ చక్కని చిన్న కుటీరం. వెనుకవైపు దట్టంగా పెరిగివున్న చెట్లు చేమలకు ఆవల హరిద్వారం ఆలయాలు. ఎదుట గంగానది వినీలజలాలు. ముందువైపు అడవి. ఏనుగులకు ఆటపట్టయిన సాంద్రారణ్యం. దూరాన హిమాలయపర్వతాలు; వాటిపైన నీలాకాశము - వింతగొలిపే ప్రకృతి దృశ్యం!

భారతదేశప్రజలకు కుంభమేళాకన్న పెద్ద ఉత్సవం మరొకటి లేదు. పూర్ణకుంభోత్సవం హరిద్వారంలో జరుగుతుంది. అంటే గంగానదిపుష్కర మన్నమాట. ఇది పన్నెండేండ్ల కొకమారు జరుగుతూ వుంటుంది. భగీరథుడు, గంగానదిని ఉన్నత పర్వతసీమలనుండి మైదాన భూములకు తీసుకువచ్చాడని పురాణగాథ వుంది. గంగానది మైదానభూములకు దిగివచ్చు ప్రదేశం దృశ్యం అత్యంతరమణీయ మైనది. ఇంతటి గంభీరదృశ్యం భారతదేశంలో మళ్ళీ మన కెక్కడా కనిపించదు. ఆ తల్లి తన జన్మస్థానంనుండి అలా దిగి వచ్చి సకలభరతవర్ష ప్రజలకు శాశ్వతంగా మాతృదేవియై చల్లని చూపు చూస్తూవుంది. గంగాజలము ఎంత స్వచ్ఛంగా వుంటుందని! అడుగున వున్న గులకరాళ్ళను లెక్కబెట్టవచ్చు. కాని ఆ స్వచ్ఛతతోనే యేదో నిగూఢత వుంది. ఏదో మార్మికత వుండన్నట్లు గోచరిస్తుంది. గంగాజలంవలె శరీరానికీ, ఆత్మకూ ఉపశమనం కలిగించే జలము మరొకటి లేదు.

1947 ఆగస్టు 15—భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యంవచ్చినపవిత్రదినము. నేను శారీరకంగా, ఆధ్యాత్మికంగా ఏదో రుగ్మతతో చిక్కుకున్నాను. దీర్ఘంగా ఆత్మవిమర్శ చేసుకోవడానికి నాకు ఇంత కాలమూ అవకాశమే లభించలేదు. 1960 ఆక్టోబరు నెల చివరన హరిద్వారం చేరుకొని గంగ ఒడ్డుకు వెళ్ళాను. నాపై నాకే ఎందుకో కోపం! దేశంలోనూ, దేశం వెలుపలా పరిస్థితులు విషమఘట్టానికి చేరుకున్నాయి. జీవితం భారమై పోతూవుంది. దాని క్రింద పడి నలిగిపోతానేమోనని అనిపించింది. చుట్టూ వున్న హౌస్యమును, వైశ్యమును తప్పించుకొని ఎక్కడికై నా పారిపోతే బాగుండు ననుకున్నాను. “ప్రస్తుతానికిగాని, ఇకముందుకుగాని ప్రజలకు మేలు చేకూర్చే నేవ యేమైనా నేను చేశానా? లేకపోతే వున్న బరువులకు తోడు నేను కొంత బరువుగా తయారయ్యానా?”—మానసిక వేదనతో నాకు నేనే ఈ ప్రశ్నలు వేసుకున్నాను.

స్వచ్ఛమైన సదీజలాలనుండి నా అంతరంగమును కలతపెట్టుతూ వున్న ప్రశ్నలకు సమాధానాలు కనుగొనడానికై నేను గంగానదీతీరానికి వచ్చాను. నివురుగప్పిన నిప్పువలె వున్న నా మనోవేదనను తీర్చుకోవడానికి మూలిగాను. రోజులతరబడి ప్రాతఃకాలమునుండి సంధ్యవేళవరకూ ప్రవహించే నీటికేసి అదేపనిగా చూస్తూ కూర్చునేవాణ్ణి. రుగ్మత తొలగి పోయింది. క్రమేణా తేరుకొని ప్రశాంతచిత్తుడై నయ్యాను. గంగమ్మతల్లి నేర్పగల గుణసారాలను ఏరి మూటగట్టాలని ప్రయాసపడ్డాను. నా కోసం మనే ఇదంతా ఒక గాధవలె వ్రాసుకుపోయాను.

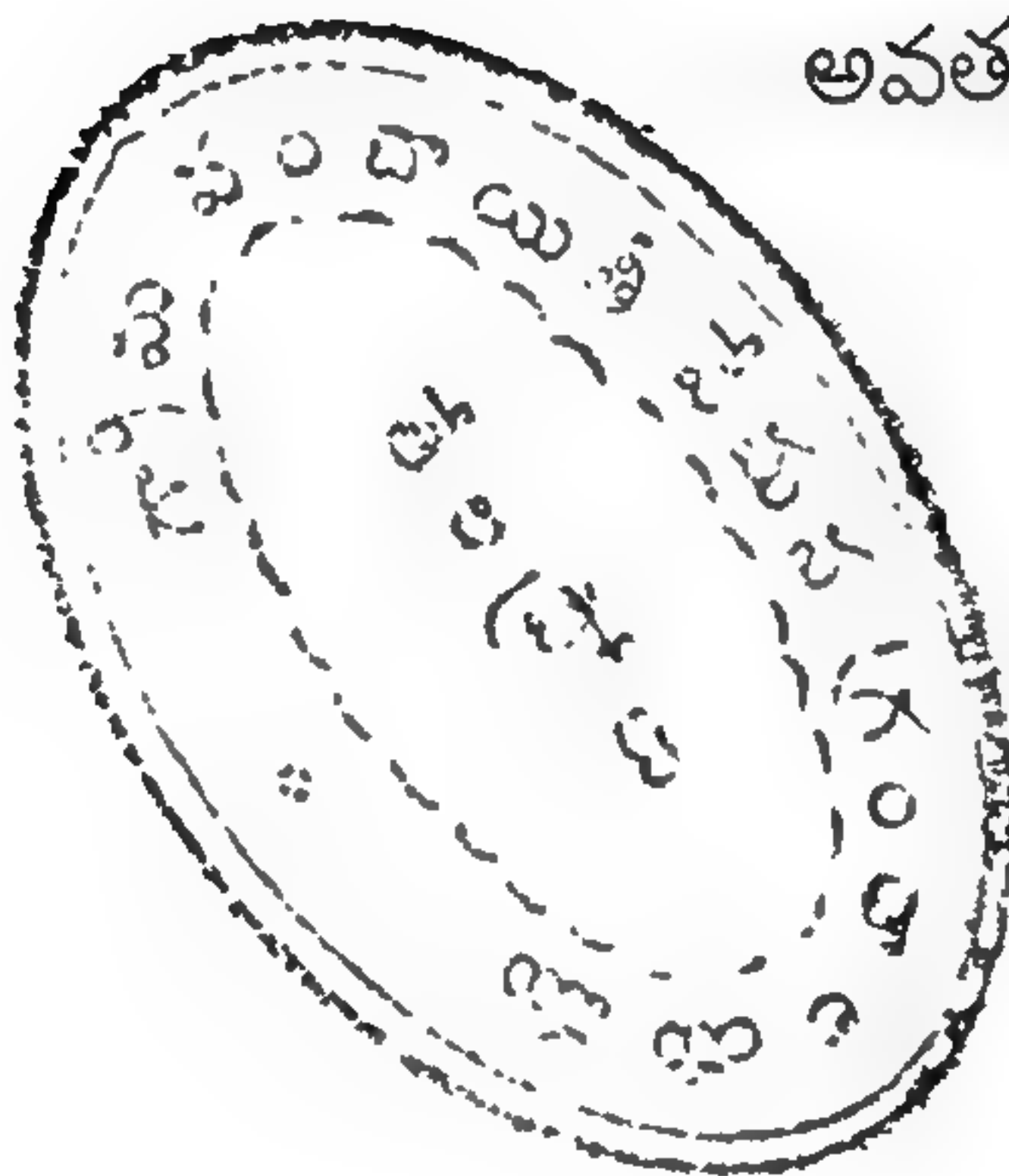
మొదటిభాగం ఆరంభక్రమము. ఇందులో భారతదేశము, ప్రపంచము గతమునుండి నేడు యేస్థితికి చేరుకున్నాయో వివరింపబడింది. రెండవ

భాగం సిద్ధాంతప్రతిపాదన. మనకు స్వాతంత్ర్యం వచ్చినప్పటినుండి మనకు కలిగిన అనుభవములదృష్ట్యా, మనం చేసిన ప్రయోగముల రీత్యా ఈ క్లిష్ట స్థితినుంచి బైటపడే మార్గం చూపింపబడింది. ఆరంభక్రమము, సిద్ధాంత ప్రతిపాదనము ఒకే అంశానికి చెందిన రెండు భాగాలు. గంగానది లోకుల నుండి ప్రత్యక్షమైన భావాలు, సంఘటనలు మున్నగువాని చిత్రవిచిత్రా కృతులను చెరిపే ప్రయత్న మేదీ నేను బుద్ధిపూర్వకంగా చేయలేదు. ఈ తీర్థయాత్రలో లభించిన ప్రసాదమును గుణదోషసహితంగా తోడియాత్రికు లకు వారివారి వంతును అందజేయడమే నే నీ పుటలలో చేసిన రచన. నా ఈ వ్యక్తీకరణ విధానంలో ఏవైనా తోపా లంటే అందుకు తుంతవ్య డను. నా వ్యక్తిత్వం, నా ఈ రచనా విధానం గంగానదిచే ప్రభావిత మైనవి. తత్ఫలితమే ఈ రచన.

పంచాయతీ రాజ్యం

1

అవతరణ: అభివృద్ధి

1. పంచాయతీ రాజ్యం

రామరాజ్యంలో పంచాయతీలు

రామరాజ్యం! దశరథ మహారాజుకుమారుడు రాముడు-నన
వాసం చేసిన రాముడు - మహావీరుడైన రాముడు-ప్రజా
సేనకుడైన రాముడు - సత్యానికి అవతారం రాముడు - దేవ
త్వానికి చిహ్నం రాముడు: రామరాజ్యం ఎప్పుడు వుండేదో
మనకు తెలియదు. మనం చదువుకునే చరిత్రలలో దాని
భోగట్టా యేమీ వుండదు. రామరాజ్యం భోగట్టా మనకు
రామాయణంనల్లనే లభిస్తున్నది. రామాయణం మహా
కావ్యము. ఎన్నో యెండ్లూ పూండ్లూ గడిచినప్పటికీ అది
కాలగర్భంలో కలిసిపోక నేటికీ నిలిచివుంది. ఆ యేటి కా
యేటికీ దాని మహత్వం భారతదేశహృదయంలో సుప్రతిష్ఠిత
మవుతూవుంది. ఈమహాకావ్యానికి కులమత జాతి విభేదాలులేవు.

భారతజాతీయ పర్వములలో దసరా ఒకటి. ఈ పండుగ
వేడుకలలో హిందువులు, మహమ్మదీయులు, క్రైస్తవులు,
జైనులు, సిక్కులు, పార్శీవారు అంతా పాల్గొంటారు.
సనాతనులు, ఆధునికులు అనే భేదం లేకుండా అంతా దీని

వేడుకలు చూచి ఆనందిస్తారు. వర్షముతువు ముగియగానే దసరా నస్తుంది. దసరాపండుగ రాముని పుట్టుకతో ఆరంభమై రావణుని నధ, చెరనుండి సీతాదేవి విముక్తితో అంతమవుతుంది. ధర్మం గెలిచింది; అధర్మం పరాజితమైంది. ధర్మం-అధర్మం, మంచి-చెడ్డ అనేవి సర్వసముజ్జైన దేవుడు కలిగించినట్టివే. జీవితం పరస్పరవిరుద్ధ శక్తులకు క్రీడారంగము. అధర్మాన్ని ధర్మము, చెడుగును మంచి విడువకుండా జయిస్తూ పోతేనే మానవుడు బ్రతికి బట్టకట్టగలుగుతాడు; ప్రపంచం మనగలుగుతుంది. చెడుగును ఒక్కదానినే మాపుమాపడం సాధ్యంగాని పని. మంచి, చెడ్డ అనేవి ఒకే నాణెమునకు బొమ్మ-బొరుసు నంటివి. ఒకటి వున్నప్పుడు రెండవదికూడా తప్పక వుంటుంది. రామాయణం మనకు బోధించే నీతి ఇదే.

ఇంతవరకూ రామాయణమును మించిన మహాకావ్యం వ్రాయబడలేదు. భారతదేశమునకు గల పురావైభవము, సంస్కృతి సంప్రదాయములు గొప్పవి. ఇంతకన్న సంపన్నమైన సంస్కృతి తమకు వారసత్వంగా లభించిందని యే జాతికూడా చెప్పుకోవడం లేదు. మానవ జీవితం, భౌతికప్రపంచం అశాశ్వతమైనవి. పుట్టినవాడు గిట్టక తప్పదు అనేది జీవితం తాలూకు కఠోరసత్యాలలో ఒకటి. మహాకావ్యంకూడా ఒకప్పుడు పుట్టినదే. కవితలు, నాటకాలు రోజూ వ్రాయబడుతూ వుంటాయి. కాని మహాకావ్యరచన ఎప్పుడోగాని జరగదు. అయితే మహాకావ్యమును అన్ని కాలాలవారూ చదువుతారు. కనుక మహాకావ్యం అమరమై, నిత్యమై విలసిల్లి వలెనంటే అది ఎన్నటికీ మార్పు లేనట్టి విశ్వసూత్రమునకు

అనుగుణంగా వుండాలి. అంటే, అది తాత్కాలికముగాక సర్వ కాలీనమై వుండాలి. రామాయణంలో ఈ లక్షణాలన్నీ వున్నవి. ఈ మహాకావ్యమందంతటా జగత్సత్యాలే ప్రతిపాదితమై వున్నాయి. కాలం ఎట్టి అంతము, అంతరాయము లేకుండా నిరంతర ప్రవాహంనలె సాగివస్తూ వున్నట్లు ఈ కావ్యం చదివితే మనకు అనుభూతి కలుగుతుంది. ఈ విశిష్టలక్షణమే మానవుని బుద్ధిని తన వశము గావించుకుంటూవుంది. ఈ లక్షణమే గంగానదికి గల మహత్వమును రామాయణమునకుకూడా కలుగజేసింది. గంగానది మన మనస్సులలోను, ఆత్మలలోను గల మాలిన్యమును పోగొట్టుతుంది. ఏ రోగమునకై నా ఉపశమనం కలుగజేసే అంజనము నంటిది గంగ. రామాయణమూ అంతే.

రామాయణకాలంలో భారతదేశ జనాభా ఎంతో మనకు తెలియదు. ఇరవయ్యో శతాబ్ది ప్రథమార్థ భాగంలో భారతదేశ జనాభా దాదాపు రెట్టింపు అయిందన్న సంగతి మనకు తెలుసు. యుద్ధాలు, రోగాలు, జాడ్యాలు, శిశుమరణాలు నంటి అనర్థాలున్నప్పటికీ ఈ రెట్టింపు సంభవించింది. రాముడు ఇంచుమించు చారిత్రకకాలంలోనే రాజ్యమేలి వుంటాడు. అప్పుడూ ఈ పుణ్యనదులే వున్నవి. అప్పటి భారతదేశపు భూవిస్తీర్ణం ఇప్పటి అంతే వుండేది. కాకపోతే అడవులు, చెట్టుచేమలు ఇప్పటికంటే ఎక్కువగా వుండేవి. అయితే నేటి కాలంలో పోల్చితే ఆ కాలపు జనాభా చాలా తక్కువ అని చెప్పాలి. అప్పుడు మానవులకూ, పశువులకూ ఆహారం సమృద్ధిగా లభించేది. ఇంట్లు కట్టుకోవడానికి కలప, రాళ్ళు, గడ్డి విస్తారంగా లభ్య

మయ్యేవి. చెట్ల పట్ట, నార మనుష్యులకు వస్త్రములుగా ఉపయోగింపబడేవి. ఆ వస్త్రములు బాగానే వుండేవి. ఆకాలపు మానవులు సామాన్యాహారమునే తీసుకొని, స్వచ్ఛమూ శుభ్రమూ అయిన నీరు త్రాగి, చిన్న చిన్న కుటీరాలలో నివసిస్తూ తీరిక వేళలలో కీర్తనలు, పాటలు పాడుకుంటూ కాలక్షేపం చేసేవారు. జీవితం అంత నిరాడంబరంగా, నిసర్గముగా వుండేది. ప్రజల అవసరాలన్నీ స్థానికంగానే తీరుతూ వుండేవి. ఇతరులపై ఆధారపడివుండవలసిన అగత్య ముండేది కాదు. డబ్బు, దాన్ని సంపాదించడంకోసం మానవుడు పడే తాపత్రయాలను ప్రజలెరుగరు. విద్యనేర్చుకోవడానికి ఎవరూ ఏమీ ఖర్చుపెట్టేవారు కాదు. పిన్నలు పెద్దలవద్ద పాటలు, పద్యాలు నేర్చుకునేవారు. ఆ పాటలలో విజ్ఞానమూ వుండేది; తత్వమూ వుండేది. ఋషులు తపోవనముల ప్రశాంతతలో ఆ పాటలను రచించేవారు. రాజులు, ప్రభువులు వారి కుమారులను విద్యాభ్యాసంకొరకూ, జీవితాన్ని గూర్చి తెలుసుకోవడానికీ ఋషులవద్దకు పంపేవారు.

కనుక రామరాజ్యంలో ఇంట్లో తలుపులకు గడియలుండేవి కానని చెబితే ఎవరూ ఆశ్చర్యపడనక్కరలేదు. సువిశాలములైన గ్రామసీమలు దట్టమైన అడవులతో నిండి వుండేవి. వాటికి కానలసినంత ఆహారం వుండేది. మాంసం తినే జంతువులకుకూడా ఆహారం సమృద్ధిగా లభించేది. మానవులకు వన్యమృగముల బెడద వుండేది కాదు. ఎవరైనా నిర్భయంగా తిరుగగలిగేవారు. ఆహారం పుష్కలంగా లభించేది. కరువుకాటకాలు వస్తే రాజుగారి ధాన్యాగారం నుండి ప్రజ

లకు ధాన్య మిచ్చేవారు. ఎవరికై నా సహాయం చెయ్యాలంటే దానధర్మాల నూపంగా చేసేవారు కారు. కరువు వచ్చినప్పుడు రాజుగారే చొరన తీసుకొని రహదాస్థ, ఆలయములు, తటాకములు నిర్మింపజేసేవారు. అట్టి స్థితిలో తమ ప్రాపంచిక సంపదను, ఆత్తిపాస్తులను పెంపొందించుకోవడానికి ఎవరైతే ఎందుకు తాపత్రయపడతారు? పైగా అలాంటి తాపత్రయం తెలివితక్కువ పనిగా భావింపబడేది. కాబట్టే ఒకరి ఆత్తిపై మరొకరికి చూపు వుండేది కాదు. ఇటునంటి సత్యకాలంలో ప్రదలకు తినడానికి తగినంత ఆహారం లభింపకపోతే, మానవ జీవితం నిరాడంబరంగా వుండకపోతే అంతకన్న దౌర్భాగ్యం వేరొకటి వుండదు!

రాముడు అయోధ్యకు రాజు. రాజే కాదు; ప్రజాసేనకుడు. రాజ్యం మొత్తానికీ రాముడు ఒకనంక రాజు, మరొకనంక ప్రజాసేనకుడైనట్లే ప్రతిగ్రామానికీ ఒక అధిపతి వుండేవాడు. అతడు ప్రజాసేనకుడుగా కూడా న్యవహరించేవాడు. అతణ్ణి గ్రామముఖ్యుడు అనిగాని, లేదా సర్పంచ్ (ప్రెసిడెంట్) అనిగాని అనేవారు. సంచ్ (పంచాయతీ)లోని ఇతరసభ్యులు ఆయనకు సలహాదారులుగా వుండేవారు. గ్రామస్థులందరూ బహిరంగముగా సమావేశమై అందరి సమ్మతితో పంచాయతీ సభ్యులను అయిదుగురిని ఎన్నుకొనేవారు. ఈ విషయంలో దాదాపు అందరూ ఏకాభిప్రాయంతో న్యవహరించేవారు. జీవితావసరాలు అందరికీ సులభంగా అందుబాటులో వుండేవి. వాటిని పొందే స్వేచ్ఛ ప్రతివారికీ వుండేది. 'ఆత్తి' అన్న మాటకు అర్థం వుండేది కాదు. ఆత్తికి ప్రాముఖ్యమే లేదు.

పైగా ఆ స్థితి ఒక తగులాటకంగా, బాదరబందీగా భావించేవారు. ఎన్నిక ప్రచారమంటూ చేయవలసిన అవసరమే వుండేది కాదు. ఉత్తముడైనవానిని పెద్దగా భావించి అతనినే తమ నాయకుడుగా ఎన్నుకునేవారు. పంచాయతీసభ్యులైదు గురూ కలిసి సమావేశమైనప్పుడు అక్కడ పరమేశ్వరుడు వుంటాడని ప్రజలు భావించేవారు. దేశాధిపతి - అనగా రాజు, గ్రామాధిపతి-అనగా సర్పంచ్ ప్రజాభిమతము ననుసరించి వ్యవహరించేవారు. ప్రజల కోరికను తీర్చేవారు. ప్రజానీకము కోరినట్లయితే ఎంతటి త్యాగానికైనా సంసిద్ధులయ్యేవారు. రాజుకూ, సర్పంచ్ కూ వ్యక్తిగతమైన రాజకీయా లేవీ వుండేవి కావు. అనసరాలు ఎక్కువగా వుండి లభ్యమయ్యే సామగ్రి తక్కువగా వున్నప్పుడే, ఏమీ లేకుండా వుండడానికి బదులు దొరికినంతమటుకే చాలు అన్న ధోరణిలో ప్రజలున్నప్పుడే వ్యక్తిగత రాజకీయాలు దాపురిస్తాయి. కనుకనే రామరాజ్యంలోని పరిస్థితులు ఇలాంటి నైపరీత్యాలకు తావిన్నవేదు. సర్పంచ్ గ్రామపరిపాలకుడుగా, గ్రామసేనకుడుగా వుండేవాడు. 'అయ్యా, ఈ ముండ్ల కిరీటాన్ని తాము ధరించండి. దీనితో వచ్చే గౌరవమర్యాదలను తాము స్వీకరించండి' అని పదిమందీ ఆయనను పడేపడే కోరి ప్రోద్బలం చేయవలసిన స్థితి వుండేది. పోటీలేదు; కక్షలులేవు; స్పర్ధలులేవు. పార్టీలు అంతకన్నా లేవు.

అయితే రామరాజ్యం భూతలస్వర్గం కాదు. నేడున్నట్లే ఆనాడూ జననమరణాలు, సుఖదుఃఖాలు వుండేవి. రోగాలు మాత్రం చాలా తక్కువగా వుండేవి. మనుష్యుల ఆయుర్దా

యము ఎక్కువగా వుండేది. వారినికూడా అంటురోగాలు బాధిస్తూవుండేవి తిండి - బట్ట, ఇల్లూ-వాకిలీ అన్నీ వుండేవి. ప్రజలలో వివేకము, ఇంగితము వుండేవి. కానలసినంత తీరిక, విరామము వుండేవి. ప్రజలు నిరాడంబరంగా జీవించేవారు. ఆ జీవితంలో ఆనందము వుండేది; సంతృప్తి వుండేది. ఇన్ని వున్నప్పటికీ- రాజ్యానికి వారసుడైన రాముడికి మరుసటిరోజుపట్టాభిషేకం జరుగుతుందనగా అతనిని వనవాసం చేయ పంపవలసిందని దశరథుని ముద్దులభార్య కోరింది! నేటి మన లోకంలో నలెనే అప్పటి చాకలీ, అతని భార్య జగడమాడుకొనేవారు; ఒకరిపై ఒకరికి అపనమ్మకాలు, అసూయ వుండేవి.

ఈ నాడు మన భారతదేశంలో ఈశాన్యసరిహద్దు ఏజెన్సీప్రాంతము వుంది. మధ్యప్రదేశ్, ఒరిస్సారాష్ట్రలలో బస్తర్, కేంజహార్, కోరాపుట్, కలహందీ నంటి ప్రదేశములున్నవి. ఈ ప్రదేశాలు మనకు తెలిసిన నాగరికత సులభంగా చొరరాని విధంగా వున్నాయి. ఇటువంటి ప్రదేశాలు ఇతర రాష్ట్రాలలోకూడా వున్నవి. వీటి జనాభా చాలా తక్కువ. రామరాజ్యకాలంలో అయోధ్య ఎలా వుండేదో ఈ ప్రదేశాలనుబట్టి మనం ఊహించుకోవచ్చు. కొండజాతులవా రుండే ఈప్రదేశాలలో చక్కగా నిర్వహింపబడుతూ వున్న పంచాయతీలు నేడున్నవి. ఈ ప్రదేశాలన్నింటిలో ఈశాన్య సరిహద్దు ఏజెన్సీప్రాంతము మరీ అటవీప్రదేశము. అచటి నేలలు సాగులేని కన్నెనేలలు. ఇచ్చటి పంచాయతీలు గ్రామ శాంతి భద్రతల వ్యవహారాన్నికూడా చూస్తూవుంటాయి. ప్రతి కుటుంబమునకు జీవనోపాధి, విద్య, ఆరోగ్యం, తదితర సదు-

పాయాలనుకూడా కనిపెట్టివుంటాయి. ఏదైనా క్లిష్టమైన న్యనహారం విచారణకు వచ్చినప్పుడు పంచాయతీసభ్యులు ఏకగ్రీవంగా నిర్ణయం చేయజాలకపోయినట్లయితే వారు గ్రామంలో అందరికన్న పెద్దదైన నృన్ద్రస్త్రీని మధ్యనర్పిత్వం నెరపి న్యనహారాన్ని పరిష్కరించవలసిన దన అభ్యర్థించేవారు. ఆమె చెప్పిన తీర్పు శాసనము. దానిని దేవుడుకూడా ఆక్షేపించగలిగేవాడు కాదు!

ఈశాన్యసరిహద్దు ఏజెన్సీ ప్రాంతంలో న్యక్తిగతమైన ఆస్తి దాదాపు లేదనే చెప్పాలి. అచటి ప్రజలు సమష్టిగా జీవితానసరాలను సమకూర్చుకుంటారు. ఆత్యనసరనస్తువుల విషయంలోనేగాక, జీవితానసరా లన్నింటి విషయంలోకూడా వారు స్వయంసమృద్ధులైవుంటారు. భారతదేశంలోని గిరిజన ప్రాంతాలన్నీ ఇంచుమించు ఇట్లాగే వున్నవి. మరీ మారుమూలల వుండే గ్రామాలకూ, ఉన్నతమైన హిమాలయపర్వత శ్రేణులమధ్య వుండే గ్రామాలకూ, మైదానభూములకూ సంబంధమే వుండదు. ఇచ్చట మాననజీవితం నాగరికతకు సంబంధించిన ఆడంబరాలూ, పటాటోపాలూ లేక బహు సామాన్యంగా వుంటుంది. రామాయణంలో మనం చదివే ప్రాచీనరాజ్యస్థితిగతులు ఈ ఇరనయ్యోశతాబ్ది మధ్య కాలంలో సైతము వున్నాయి. అవి ఏనంకే—

1. తక్కువ జనాభా.

2. నేడు మన కనుభవమైన నాగరికతకు కొన్ని ప్రదేశాలు దూరమైవుండడం.

3. దైవభక్తి, దేవునిపై తిరుగు లేని విశ్వాసం.

4. ఆధునిక విద్యాసదుపాయాలు లేకపోవడం.

నేటికి ముప్పైయేండ్లక్రితం అస్సాము రాష్ట్రంలోని ఖాసీ కొండప్రాంతంలో గల పిల్లాంగుకు వెళ్ళే ప్రయాణీకులు తమ సామానులను బరువులుమోసే కూలీకి ఇచ్చి అతని పేరు, పేట, వూరు వినరాలు అడిగి తెలుసుకొకపోయినా పరవాలేక పోయేది. ప్రయాణీకుడు అతని గవ్యస్థానం చేరుకొనేసరికి కూలీ అంతకు ముందే సామానుతో అక్కడికి చేరి ఆయన రాకకోసం ఎదురుచూస్తూ వుండేవాడు. కాని ఇప్పుడు డబ్బీపరిశ్ఠితి లేదు. ఖాసీ కూలీకి ఇప్పుడు ఆధునికవిద్యాసౌకర్యం లభించింది. అతనూ దర్జీవారు కుట్టిన దుస్తులు వేసుకుంటున్నాడు. అతనూ ద్రాక్షసారాయం రుచిమరిగాడు. తన అంతరాత్మను జోక్యోక్తి నిద్రబుచ్చే విద్య అతనూ నేర్చుకున్నాడు. పిల్లాంగుకూ, అస్సాములోని మైదానభూములకూ ఇప్పుడు మంచి ట్రంకు గోడ్డే గాక ఇతరత్రా రహదార్లు కూడా ఏర్పడ్డాయి. ఇప్పుడు డక్కడి మనుష్యుల చూపులలో ఆ ఆమాయకత్వము, ఆ విశుద్ధత కానరావు. ఒకప్పుడు మంచి ఆరోగ్యంతో వున్న మనుష్యులు ఇప్పుడు రోగగ్రస్తు లవుతున్నారు. సహజమైన చిరునవ్వుకు బదులు కళ్ళలో కపటము, కుత్సితము కనిపిస్తాయి. స్ఫుత్తికుల యుగం రావడంతో రామరాజ్యపు పంచాయతీలు సమన్వయపు నొప్పులతో తీసుకుంటున్నాయి.

పూర్వకాలపు పంచాయతీలు

నేను నాలుగేండ్ల పిల్లవాడుగా వున్నప్పుడు మా గ్రామానికి టీకాలు వేసేవారు మొట్టమొదటిసారిగా వచ్చారు. అంతకు

మునుపు 'మశూచినుంచి మమ్మల్ని కాపాడు తల్లీ' అని అమ్మ వారిని ప్రతినంవత్సరం కొలిచేవాళ్లు. కాని టీకాలు వేసేవారు వచ్చి మశూచికి, అమ్మవారి అగ్రహానికి సంబంధంలేదని చెప్పే శారు. మశూచికి చింతామణివలె పనిచేసే దివ్యాపధము నొకదానిని అమ్మవారు ఒక దొరగారికి ఇచ్చిందని కూడా చెప్పారు. ఒక రోజున గ్రామంలోని పిల్లల్నీ, పెద్దల్నీ ఒకచోట చేర్చారు. ఒకాయన పదునైన చిన్న కత్తితో మా ఎడమ చేతుల దండలను గోకాడు. అలా గోకిన చోట చీమువలె కనిపించే రసి వేసి రుద్దాడు. కొన్నాళ్ళ తరువాత మమ్మల్ని తనిఖీచేయడానికై జిల్లాకేంద్రంనుంచి ఒక దొరగారు వచ్చారు. అప్పటికి మా చేతులు టీకాలు వేసినచోట పొంగి పుండ్ల య్యాయి. ఆ నొప్పికి మేము యేడ్చాము. మా గ్రామానికి సర్పంచ్ మా నాన్నగారే. ఆయన గ్రామస్థులందరినీ వచ్చి వరుసగా నిల్పించున్నారు. దొరగారు పట్నంనుంచి సైకిలుపై వచ్చి మమ్మల్నందరినీ చూచారు. నాజీవితంలో నేను సైకిలును చూడడం అదే మొదటిసారి. టీకాలనల్ల నా చెయ్యి ఎంతో నొప్పిగా వున్నా ఆ సైకిలు నాకు ప్రపంచంలో తొమ్మిదవ అద్భుత మనిపించింది.

ఆ తరువాత ఐదవ జార్జి చక్రవర్తిపట్టాభిషేకమహోత్సవం సందర్భంగా మా గ్రామంలో ఏర్పాటుచేయబడిన విందు నా కిప్పటికీ జ్ఞాపకముంది. దానికికూడా మా నాన్న గారే నిర్వాహకులు. అప్పుడు నాకు ఆరేండ్లు. భోజనానికి కూర్చున్నవారికి పాయసం, పూరీలు వడ్డించిన దృశ్యం నా కిప్పటికీ కళ్ళముందు ప్రత్యక్షమవుతూవుంటుంది. ఏమిటో,

ఆ వేడుకలో, ఆ ఉత్సాహంలో 'మరొక మారు వడ్డించం' డన్నాను. ఆ మాట విని మానాన్న దిగాలుపడి నాకేసి చూచాడు. ఇది జరిగి ఇప్పటికి యాభైయేండ్లు గడచినా ఆయన ఆనాడు నన్ను పట్టి చూచిన నైనం నా కిప్పటికీ బాగా జ్ఞాపకముంది. సర్ పంచ్ కొడుకునైన నేను మొహం వాచివున్న వాడికిమళ్లే 'రెండనమారు వడ్డించం' డని అడగడం - అందులోనూ పదిమందిలో అడగడం ఆయనకు ఆశ్చర్యమూ, నామోషీ కలిగించాయి.

ఆ పిమ్మట మా గ్రామంలో పొరుగువారి ఇంట్లో జరిగిన దొంగతనంకూడా నాకు జ్ఞాపకముంది. ఆ యింటి యజమానిని మేము 'మామయ్యా' అని పిలిచేవాళ్ళం. దొంగలు ఇంట్లో వున్న విలువైన వస్తువుల నన్నిటినీ ఎత్తుకుపోయారు. అది చలికాలం. ఉదయంవేళ తాణానుంచి హెడ్డుకానిస్టేబులు ఇద్దరు పోలీసులను వెంటబెట్టుకొని అక్కడికి వచ్చాడు. దొంగలు పడ్డ యింటి యజమాని వాఙ్మూలాన్ని కాపీయింగు పెన్సిలుతో వ్రాసుకుంటున్నాడు. పాపం, ఆ యిల్లుగలాయనను హెడ్ కే కానిస్టేబులూ, పోలీసులూ తిట్టిన తిట్లు నా చెవులలో ఇప్పటికీ మార్మోగుతున్నాయి. ఒక నంక వారి తిట్లూ, దురుసుమాటలూ వింటూనే మరొకనంక పై మూత సహితంగా కాపీయింగ్ పెన్సిలునూ, ఒకేసారి అనేక కాపీలు తీస్తూ ఇంద్ర జాలం చేస్తూవున్న కార్బన్ కాగితమునూ ఆశ్చర్యంగా చూస్తున్నాను. పోలీసులు తన అన్నపట్ల అంత దురుసుగా ప్రవర్తిస్తున్నా ఆయన తమ్ముడు వారి విందు భోజనానికై గొర్రెను కోసి కూర వండుతున్నాడు. మా నాన్నగారు సర్ పంచ్

అనడంచేత ఆయన పోలీసులవద్ద కూర్చొని వారికి వివరాలు తెలియ జెప్పుతున్నాడు.

ఆ రోజులలోనే ఒకమారు సబ్ డివిజనల్ ఆఫీసర్ మా గ్రామానికి వచ్చాడు. ఆయన ఇంగ్లీషువాడు. ఆయనకు ఘనంగా స్వాగతమివ్వడానికై మా నాన్న గ్రామస్థులందరినీ రప్పించి పెద్ద సభ ఏర్పాటుచేశాడు. మా యింట్లో అప్పుడు ఒక్కటే కుర్చీ వుండేది. బల్ల లేదు. గ్రామపాఠశాలలో వున్న మేజాబల్లను ఎరువు తెచ్చాము. దానిపై పరచడానికి నల్లని మఖ్మల్ గుడ్డను, గాజుజారీని కొన్నాము. యస్. డి. ఓ. గారు మాతో భోజనానికి కూర్చుంటారట. ఆయన కేమేమి కావాలో! ఏర్పాట్లు ఎలా వుండాలో! అంతా ఒకటే హడావిడి. దగ్గరి బస్తీ నుంచి కొట్టెలుకూడా తెప్పించారు. మా నాన్న సెకండ్ హాండ్ షాపుకెళ్ళి ఒక నల్లకోటు కొనుక్కుని అది వేసుకున్నాడు. యస్. డి. ఓ. దొరగారు చాలా ఉల్లాసంగా కనిపించాడు. కాని ఆయన మేము పెట్టిన ఆహారపదార్థా లేవీ తినలేదు. తన ఆహారాన్ని తన వెంటే తెప్పించుకున్నాడు. అయితే మా నాన్నగారికి ఒక్క ఇంగ్లీషు ముక్క రాకపోయినప్పటికీ ఆయనను చాలా గౌరవంగా చూచాడు. గ్రామస్థులు తమ సర్ పంచ్ దొరగారితో కలిసి అంత స్వేచ్ఛగా తిరగడం, దొరగారు ఆయన్ని అంత మర్యాద చేయడం చూచి ఉప్పొంగిపోయి తమ కది గర్వ కారణంగా భావించారు. దర్బారు ముగిసింది. మా నాన్న గారూ, గ్రామంలోని యానన్నుంది జనులూ దొరగారిని వూరి పోలిమేరలవరకూ సగౌరవంగా సాగనంపినచ్చారు.

మన అసహాయోద్యమం తొలిరోజులలో నేను చూసిన ఒక దృశ్యం నా కిప్పటికీ జ్ఞప్తికి వస్తున్నది. అది 1916-18 సంవత్సరముల మధ్య జరిగిన సంగతి. గ్రామంలో ఎవరూ విదేశీనస్త్రు బహిష్కరణోద్యమంలో పాల్గొనకుండా, ఎవరూ చట్టము నతిక్రమించి ఉప్పు తయారుచేయకుండా చూడనలసిందనీ, అందుకు తగు కట్టుదిట్టాలు చేయనలసిందనీ మా నాన్నగారికి పైనుంచి ఆజ్ఞ వచ్చింది. కాని ఈ ఉత్తర్వులను మొట్టమొదట ధిక్కరించినవాడిని నేను! పాఠశాలకు వెళ్ళడం మానేశాను. దేశీయనస్త్రుములు ధరించాను. ఇంగ్లీషు వారి ఉప్పును (ఆ రోజులలో నేను ఉప్పుకు ఆ పేరు పెట్టాను) వాడడం మానివేశాను. సర్ పంచ్ కుమారుడనై యుండి ఇంగ్లీషు ప్రభువులపై అలా తిరుగుబాటు చేయడం చూచి మా మామయ్య నానొళ్ళు చితకగొట్టాడు. కాని మా నాన్న మాత్రం నన్ను కొంత అర్థంచేసుకున్నాడు. అయితే నే నిలా చేస్తున్నందుకు తానేమి చేయాలో తోచక ఉపేక్ష వహించాడు. నేను మా గ్రామంలోని యువకులందరినీ కూడగట్టుకొని అసహాయోద్యమంలో, శాసనోల్లంఘనంలో పాల్గొనవలసిందని వారిని ప్రబోధిస్తూవచ్చాను. సర్ పంచ్ పదవికి రాజీనామా ఇవ్వవలసిందిగా మా నాన్నను కోరాను. కాని మా నాన్న అలా చేయక, సర్కారువారు గ్రామంలో మాపై యేదైనా చర్య తీసుకున్నట్లయితే తమ పదవికి రాజీనామా ఇస్తామని మాటయిచ్చారు. ఎలాగో 1918 ఉద్యమం గడిచింది. మాపై ఎవరూ చేయివెయ్యలేదు. మా నాన్న సర్ పంచ్ పదవిలోనే వున్నాడు.

సర్ పంచ్ గ్రామానికి ముఖ్య ప్రతినిధి. ఇటు గ్రామస్థులకూ, అటు పరిపాలకులైన బ్రిటిషు ప్రభుత్వం వారికీ మధ్య ఆయన సంధానకర్త. గ్రామ శాంతిభద్రతలను ఆయన గ్రామ చౌకీదారు (తలారి) ద్వారా పరిరక్షిస్తూ వుంటాడు. ఒకవేళ పరిస్థితి ఆయన తాహతుకు మించిపోయి ఆయన దానిని అదుపులో పెట్టజాలని పక్షంలో పోలీసు తాణాకు సంగతి సందర్భాలు తెలియజరిచేవాడు. గ్రామానికి వచ్చే దొరలకు, అధికార్లకు దర్బార్లు ఏర్పాటుచేయడం, ప్రభుత్వానికి సంబంధించిన ఇతర ప్రత్యేకకార్యక్రమాలు ఏర్పాటుచేయడం మున్నగు పనులకు ఆయన గ్రామప్రజలను సమీకరించేవాడు. జిల్లా కేంద్రపట్టణం అప్పడే కొత్తగా యేర్పడింది. న్యాయస్థానాలు ఇంకా సరిగా పనిచేయనారంభించలేదు. స్టీడర్లు ముగ్గురు మాత్రమే వుండేవారు. నాలుగు మోటారుకార్లు వుండేవి. ఒకటి ఆ వూరు జమీందారుగారిది. రెండవది బ్రిటిషు సివిల్ సర్జనుది. మూడవది సెషన్సు జడ్జిగారిది. నాల్గవది కలెక్టరుగారిది. ఈ నలుగురు పెద్దల కాళ్ళూ వేగంగా పోతూవుంటే చిన్నపిల్లలమైన మేము వాటివెంటబడి చాలాదూరం పరుగెత్తేవాళ్ళం.

పడేండ్ల పాలు వేరొకచోట ఉన్నతరువాత నేను చుట్టి ఆ బస్తీకి వెళ్ళాను. వెళ్ళిచూస్తే నిజంగా అల్లావుద్దీన్ ఇంద్రజాలం యేమైనా జరిగిందా అనిపించింది. ముగ్గురు స్టీడర్లకు బదులు మూడునందలమంది స్టీడర్లు వున్నారు! న్యాయస్థానాల సంఖ్యకూడా పెరిగింది. మోటారుకార్లు ఎన్నో వున్నాయి. వెనుకటి గుర్రపుబండ్లు కనిపించవు. వాటి వాడకం అపురూప

మైంది. మా పూళ్ళో మోతుబరి ఆసాములు చాలామంది పట్టణంలో కాపరాలు పెట్టారు. ఆసలు పట్టణం చుట్టుపట్ల వుండే పల్లెల కాపరస్థులు చాలామంది పట్టణానికి తరలి వెళ్ళారు. దొరలకు, ఇంకా గొప్ప గొప్పవారికి దర్బార్లు ఏర్పాటు చేయడాని కలవాటుపడిపోయిన దర్బార్ పంచాయతీలు మరొక రకం పంచాయతీలుగా మారాయి. గ్రామప్రజలలో తగాదాలు పెరిగాయి. శాసనమును త్రోసిరాజని తమ ఇష్టప్రకారం నడవనచ్చుననీ, ఒకవేళ ఏదైనా నెత్తిమీదికి నస్తే తను తరపున వాదించి పని చేయడానికీ, పట్టణంలో వున్న క్లీడర్లలో సమర్థుడైనవాని నొకడిని పెట్టుకుంటే తంటా తొలగిపోతుందనీ నక్రస్వభావం గల న్యక్తులు తెలుసుకున్నారు. అనసరమైతే డబ్బిచ్చి కూట సాక్షులను కూడా తయారు చేసుకునేవాళ్ళు. అలా కూట సాక్ష్యం చెప్పడమే తమ నృత్తిగా పెట్టుకున్న కొందరు న్యక్తులు వుండనే వున్నారు. ఒక కేసులో మా నాన్నగారిని కోర్టుకు లాగారు. నిజానికి ఆ కేసుకు బలమేమీ లేదని నాకు తెలుసు. కాని కల్పించి అబద్ధాలు చెప్పే సాక్షులు తయారయ్యారు. న్యాయస్థానంవారు మా నాన్నకు జరిమానా విధించారు. ఏదో విధంగా మా నాన్నపై దెబ్బతీయడమే ప్రతి కక్షుల ఉద్దేశం. అందులో వారు సఫలీకృతులయ్యేసరికి వారి ముఖాలలో ఎక్కడలేని సంతోషం కనిపించింది. ఎదుటి మనిషిని నొప్పించి చంకలు ఎగరవేసే ఘనులు వారు!

మా గ్రామంలో సుమారు అరవై కుటుంబాలు

వుంటాయి. మొదటినుంచీ గ్రామమంతా ఉమ్మడి కుటుంబము వలె వుంటూవుండేది. గ్రామంలో ఒక్క కుటుంబంవారు మాత్రమే మాకు బంధువులు. తక్కినవా రెవరూ మాకు బంధువులుకాదు. కాని ప్రతికుటుంబము, చినరకు చాకలి, మంగలి, కూలినాలి, మాల మాదిగ అంతా మాకు మా బంధువులనలెనే అనిపించేవారు. ఏ కులంవారైనా సరే, తాతా అనో, బాబాయి అనో, మామా అనో పిలుచుకునే వాళ్ళం. ఇటువంటి గ్రామకుటుంబం నా కళ్ళముందే విచ్చిన్న మైపోయింది. ఒక కుటుంబం మరో కుటుంబంతో డెబ్బ లాడుకోనడం మొదలైంది. ఇట్లా గ్రామంలో ఎన్నో తెగ లేర్పడ్డాయి. ఒక తెగవారికీ మరొక తెగవారికీ స్పర్ధలూ, కలహాలూ పెరిగాయి. ఒక కుటుంబంలోనే పెద్దలపట్టి పిన్నల కుండే గౌరవం క్రమేణా అంతరించిపోయింది. ఒకప్పుడు గ్రామంలో మా నాన్నగారి మాటకు తిరుగులేదు. ఆయన నాయకత్వాన్ని ఎవరూ కాదనలేదు. ఇప్పుడు ఆ పెద్దరికం ఆయనకు లేకుండాపోయింది. బహుశా ఆయన కూడా గ్రామంలో ఏదో ఒక పక్షాన్ని బలపరిచేవాడో యేమో! ఈ విధంగా పరిస్థితి మరీ చెడిపోయింది.

గ్రామంలో ఇలా కక్షలు, ముఠాలు, వైషమ్యాలు పెరిగిపోవడంతో, ఆర్థికస్థితి మారడంతో ఏ మాత్రం ఆలోచన గల మనిషైనా పట్నం వెళ్ళి బ్రతకడమే మంచిదని అనుకోనడం మొదలుపెట్టాడు. దీనితో జనం పట్టణాలకు నలస పోవడం ఆరంభమైంది. పిల్లలు, వితంతువులు, ముసలివాళ్ళు, ముఠాకక్షలలో మునిగి తేలుతూ వుండేవాళ్ళూతప్ప తక్కిన

వాళ్ళంతా పట్టణాలకు వెళ్ళిపోయారు. ఈవిధంగా ఒకప్పుడు రామరాజ్యం వెలసినచోట పిశాచాలు పెత్తనం చేయడం మొదలెట్టాయి. ఇదంతా నా కళ్ళముందే జరిగింది. నేనూ వూరు విడిచి దూరంగా వెళ్ళాను. గ్రామ పరిస్థితిని మార్చేందుకు నేనేమీ చెయ్యలేకపోయాను. ఎక్కడో 1500 మైళ్ళ దూరంలో నా పని నేను చూచుకుంటూ వుండేవాడిని. రెండేండ్లకొకమారు మా గ్రామానికి వెళ్ళేవాణ్ణి. చిత్రమేమిటంటే—గ్రామస్థుల కప్పటికీ నేనంటే కొంత ఆదరభావముంది. నేను అక్కడ వున్న నాలుగురోజులూ ముఠా పోట్లాటలు కొంత సద్దుమణిగేవి. ముఠాలన్నీ కొంతకాలం సంధిచేసుకున్నట్లుగా తగ్గివుండేవి. కాని నేనా గ్రామం వదిలిన నురుక్షణమే మరింత ఉధృతంగా కలహించుకునేవాళ్ళు. 1947 ఆగస్టు 15 న తేదీన మన దేశానికి స్వాతంత్ర్యం వచ్చినపుడు మన గ్రామపంచాయతీలు యిట్టి హీనస్థితిలో వుండేవి.

నేటి పంచాయతీలు

బ్రిస్టోన్ రాష్ట్రంలో గారో హిల్సు అనే జిల్లా వుంది. ఆ జిల్లాలో గారో అనే కొండజాతివా దున్నారు. కనుకనే దానికాపేరు వచ్చింది. నే నీ జిల్లాలో మారుమూలన వున్న ఒక గ్రామానికి వెళ్ళిచూచాను. గారోహిల్సుజిల్లా కిప్పుడు మైదాన భూముల నాగరికతతో సంపర్క మేర్పడింది. ఆ గ్రామం సర్ పంచ్ నన్ను కొత్తగా కట్టిన పంచాయతీ భవనానికి తీసుకెళ్ళాడు. నేను భవనంలోకి పోయి చూతునుగదా, చిన్న వ్యాయస్థానం ఒకటి కనిపించింది. సర్ పంచుకు చిన్న కచేరీ

గది ఏర్పాటు చేశారు. సాక్షులకోసమని కొయ్యబోను అమర్చి వుంది. అన్ని హంగులూ వున్నాయి. గారోహిల్సు జిల్లాకు ఈ విధంగా స్వాతంత్ర్యం అవతరించినందుకు సర్ పగచు, గ్రామస్థులు ఎంతో సంతోషం కనపరుస్తున్నారు. మేజిస్ట్రేటు రోడ్డు ఆ గ్రామానికి వచ్చేసింది! సబ్ డివిజన్ కేంద్రములో ప్రజల కేమాత్రం అందుబాటులో లేకుండా మేజిస్ట్రేటు ఎంత తీవిగా, దర్జాగా కూర్చునివుంటావో సర్ పంచ్ కూడా ఇప్పుడు అలాగే కూర్చోనచ్చు!!

మావి వెనుకబడివున్న గ్రామాలు. వాటిలో నాగరిక తకు అత్యవసరంగా కావలసిన హంగులు లేవు. రోడ్లు లేవు. పారిశుధ్య సౌకర్యం లేదు. ప్రజారోగ్యాన్ని కనుక్కునే నాథుడు లేదు. వైద్యసదుపాయాలు లేవు. విద్య గరవేందుకు మంచి పాఠశాలలు లేవు. మరి ఇవన్నీ ఆధునిక మానవునికి అత్యవసరమైనవి. కాని పల్లెల వెంటబడి పోతూవుంటే అక్కడక్కడా మనకు కొన్ని మంచి వూళ్ళు కనిపిస్తాయి. అవి చూడడానికి శ్రేయస్సు మేటవేసిన లంకలవలె వుంటాయి. చిన్నపట్టణంలో వుండే నసతులు, సౌకర్యాలు అన్నీ వాటిల్లో వుంటాయి. మరి ఇటువంటి వూళ్ళు ఎట్లా యేర్పడ్డాయి? అక్కడివారిని విచారిస్తే జిల్లాబోర్డు వైస్ ప్రెసిడెంటుగానో, లేక తాలూకాబోర్డు ప్రెసిడెంటుగానో, లేదా శాసనసభ్యుడుగానో వున్న వ్యక్తులు ఆ వూళ్ళవారేననీ, కనుకనే అవి పచ్చపచ్చగా వున్నాయనీ తెలియనస్తుంది. తనకు మాలిన ధర్మము, మొదలుచెడ్డ బేరమూ వుంటాయా అన్న సామెత ఒకటి వుంది.

అంటే వ్యక్తి మొదట తన బాగు చూచుకుంటాడు. తరువాత తన కుటుంబం బాగుపడే విధ మాలోచిస్తాడు. ఆపిమ్మట స్వగ్రామసంగతి ఆలోచిస్తాడు. ఇవన్నీ అయినతర్వాత ఇరుగు పొరుగు గ్రామాలనుగూర్చి, తాలూకానుగూర్చి, జిల్లాను గూర్చి, చివరకు స్వరాష్ట్రాన్నిగూర్చి ఆలోచిస్తాడు. ఇది మానవ సహజమైన స్వభావం. దీని కెవ్వరూ ఆక్షేపించనక్కరలేదు. అయితే ఇటువంటి అభిమానాలు న్యాయాన్నీ, ధర్మాన్నీ, నీతిని అతిక్రమించిపోకూడదు. ఒకరికి అన్యాయం చేసి స్వజనులకు శ్రేయస్సు చేకూర్చా లనే దృష్టి మంచిది కాదు. అయితే పరాయివారు పరిపాలిస్తూవున్న కాలంలో మన కీజ్ఞానం కలుగ లేదు. ఈ దేశం సంపన్నమైనది కాబట్టే పరాయివారు నచ్చి దీనిని తమ నశం చేసుకున్నారు. ఇక్కడి సంపదను కొల్లగొట్టి తమ దేశాన్ని సంపత్సమృద్ధం చేసుకున్నారు. నలసప్రభువులు నెలకొల్పిన స్థానికస్వపరిపాలనా వ్యవస్థలు ఉభయసామాన్యమైన సంప్రదాయాలను అనుకరించాయంటే అందుకు మనం ఆశ్చర్యపడనలసిన పని లేదు.

జీవితంలో మంచీ, చెడూ రెండూ వున్నా యన్న సంగతి మనకు తెలుసు. బ్రిటిషువారికీ, మన దేశంలో వారి పరిపాలనకూ కూడా ఈ సూత్రం వర్తిస్తుంది. భారతదేశంలో బ్రిటిషుప్రభువుల ప్రతినిధులు రెండు తరహాలుగా వుండేవారు. ఒకరకంవారు నిజాయతీ పరులు; కష్టించి పనిచేసేవారు; స్వతంత్రభావాలు గలవారు. తమ పాలనక్రింద వున్నవారిలో కూడా ఇట్టి సద్గుణములు పెంపొందవలెనని వారు కాంక్షించే వారు. కాని, కాలం గడిచేకొద్దీ ఈరకం మనుషుల సంఖ్యక్రమేణా

త్సపోయింది. రెండవరకంవారు దొరలు, దొరలకూ, వారి దొరసానులకూ దర్బారువైభవమంటే వల్లమాలిన మోజు. వారి అట్టి వైభవం వారికి వారి దేశంలో లభ్యం కాదు. మధ్య యుగాల భూస్వామికవ్యవస్థ, వలసపరిపాలన వున్న ప్రాంతాలలో మాత్రమే అటువంటి వైభవం సాధ్యపడుతుంది. కనుకనే ఈరకం వ్యక్తుల సంఖ్య నానాటికీ పెరగజొచ్చింది. వీరు వలస పరిపాలన శాశ్వతంగా వుండవలె ననే లక్ష్యంతో పనిచేసే వారు. ఇక్కడ తిష్టవేసుకొని వుండడానికి చేయవలసిన వన్నీ చేసేవారు.

మొదటిరకంవారు పంచాయతీలు, తాలూకాబోర్డులు, జిల్లాబోర్డులు ఏర్పాటుచేశారు. భారతదేశప్రజలు పార్లమెంటరీ సంప్రదాయాలను పెంపొందించుకొని విశాలదృష్టధం గలవారు కావలెనని వారి కోరిక. ఇచటి ప్రజలలోని ఆటవిక తత్వము, భూస్వామ్యవ్యవస్థలక్షణాలు గూపుమాసిపోవలెనని వారు మనసారా వాంఛించారు. రెండవరకంవారు ఈ కొత్త వ్యవస్థలు కూలిపోవలె నని కోరుకునేవారు. ఈ వ్యవస్థలు తమ మాతృదేశసంస్థలకు హీనమైన నకళ్ళుగా వుండి సరిగా పనిచేయలేని స్థితిలో వీటిని వుంచేందుకు సర్వదా ప్రయత్నిస్తూ వుండేవారు. కాబట్టే కలెక్టరు జిల్లాబోర్డుకు అధ్యక్షుడుగా వుండేవాడు. ప్రజాప్రతినిధి ఉపాధ్యక్షుడుగా వుండేవాడు. తాలూకాస్థాయిలోకూడా ఇదే వరుస. ఈ సంస్థలలో పనిచేసే ఉద్యోగులు, ఇతరసిబ్బంది దిట్టమైనవారు కారు. మధ్యములు. వారి జీతాలుకూడా మధ్యస్థంగానే వుండేవి. ఈ వ్యవస్థలకు పన్నికైన ప్రజాప్రతినిధులకు క్రమేపీ దర్బారుప్రాముఖ్యం

బోధచేసేవారు. ఆ బోధలలో పడి వీరు పైనుంది వచ్చే దొరలకు దర్బార్లు యేర్పాటుచేస్తూ తమకు ప్రజలు దర్బార్లు చేయాలని అభిలషించేవారు. అలా నోరుతెరిచి అడిగేవారు కూడా. పరిపాలనకు సంబంధించిన తంతెలలో పంచాయతీ చినరి తంతె. అట్టమగున వుండే వ్యవస్థ అది. దానికి డబ్బు లభించే మార్గాలు చాలా తక్కువ. ఒకటి అరా ఏదైనా ననరు వుంటే దానిమూలకంగా వచ్చేది గ్రామతలారిజ్తానికి కూడా చాలేది కాదు!

స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తరువాత నలసప్రభువులు ఖాళీ చేసిన కుర్చీలపై భారతనాయకులు కూర్చున్నారు. ఇది భారత రాజధానిలోను, రాష్ట్ర రాజధానులలోనూ జరిగింది. అయితే గ్రామసీమలు వీటికి చాలా దూరంగా వున్నవి. భారతనాయకులు తాము ఆక్రమించుకొన్న పదవులలో పాదుకుపోయివున్న బ్రిటిషు సంప్రదాయాలను దులిపివేయాలని శక్తికొలది గట్టి ప్రయత్నంచేశారు. నలసపాలనదృష్ట్యాన్ని మార్చివేసి మనది స్వతంత్ర సర్వసత్తాకజాతి అన్న దృష్ట్యాన్ని కలిగించడానికి శాయశక్తులా కృషిచేశారు. స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తొలి దశలో కొన్నేండ్లనరకూ మన నాయకులు ఛిన్నాభిన్నమై పోయిన యింటిని చక్కదిద్దడంలో నిమగ్నులై వున్నారు. దానికి తోడు పరిపాలనా సమస్యలను ఆకళింపు చేసుకోవడం కూడా వారి కొక ముఖ్యకార్య మైంది. ఈపను లన్నీ ఒక్కసారే చేయవలసి వచ్చినందునల్ల గ్రామసీమలకు పోయి ప్రజలను కలుసుకొని సమష్టికృషిలో వారితోపాటు పాల్గొనే తీరిక నాయకులకు లేకపోయింది. ఈ విధంగా ప్రజలు తమ

నాయకులు పదవులలోకి వచ్చిన నైభవాన్ని తిలకించాడుగాని వాటిని నహించడంలో నాయకు లెదుర్కొన్న ఇబ్బందులను, పడ్డ కష్టాలను తెలుసుకొనే అవకాశం వారికి లభించనే లేదు.

గారోహిల్సులోని పంచాయతీలవలెనే “నేటి పంచాయతీలు” కూడా నైభవమునూ, దర్జానూ పంచుకొనేందుకు ఎక్కడ లేని మోజూ పెంచుకున్నాయిగాని చెమటోడ్చి కష్టించడం వాటికి తెలియదు. అలా కష్టించాలనే కోర్కె వాటికి స్వచ్ఛందంగా కలుగలేదు. ఈ పంచాయతీలకు పౌరబాధ్యతలుగాని, పరిపాలనా సంబంధమైన బాధ్యతలుగాని లేవు. వీటికి గల సాధనసంపత్తి బహుఅల్పము. న్యాయపంచాయతీలు గ్రామ శాంతిభద్రతల న్యనహారమును చూస్తూవుండేస గనుక వాటికి కొంత అధికారమైనా వుంది. కాబట్టే న్యాయపంచాయతీలు పెంపొందాయి. వికాసపంచాయతీలు నానాటికీ తీసికట్టు అయ్యాయి. స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వం రాజకీయపార్టీలు గ్రామసీమలనుండి పోషణ, పుష్టి పొందనలసి వుండేది. స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తరువాత శక్తి, అధికారాలు పైనుంచి రానడం మొదలైంది. రాజకీయపార్టీలు వాటి వెనుకటి సంబంధబాంధవ్యాలనుండి క్రమేపీ దూరమైపోనడం మొదలు పెట్టాయి. నుంచికో, లేక చెడ్డకోగాని పంచాయతీ ఎన్నికలలో పార్టీలు ప్రాముఖ్యం నహించలేదు. పార్టీలకు బదులు కులము, ధనము ప్రాబల్యం నహించాయి. న్యాయపంచాయతీలను కలతలు, కలహాలు ఆనరించాయి. వికాస పంచాయతీల చాయలకే ప్రజలు పోలేదు. ఎందుకంటే వాటిలో ఆకర్షణ లేదు. పంచాయతీ ఎన్నికలలో ఏకగ్రీవ ఎన్నిక అనేది లేకుండా పోయింది.

ప్రజలపై కొత్త పన్నులు వేయడానికి రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు వెనుకాడుతున్నవి. అయితే కేంద్రప్రభుత్వం పన్నులు విధిస్తే అవేమీ అనుకోవు. కాని కేంద్రప్రభుత్వం వసూలుచేసే పన్నులూ వాటికి వాటామాత్రం కావాలి. పంచాయతీలు ప్రజలకు దగ్గరగా వుండేవికదా. అందుచేతనే ప్రజలనుండి పన్నులు గాని, లేదా వస్తునూపంలూనో, డబ్బునూపంలూనో విరాళాలుగాని వసూలు చేయడానికి పంచాయతీలు మరీ వెనుకాడుతాయి. నానాతిప్పలు పడి ప్రజలనుండి ధనం సేకరించడంకంటే ఒక మంత్రిగారిద్వారానో, లేక పలుకుబడిగల శాసనసభ్యునిద్వారానో తమ గ్రామానికి హెచ్చుమొత్తమునుగాని, లేక ప్రత్యేక కార్యక్రమమునుగాని మంజూరు చేయించుకోవడం సులభమైన పని అనిపిస్తుంది. పనులు చేయించే కంట్రాక్టర్లు సాధారణంగా పట్టణాలలో, నగరాలలో వుంటూవుంటారు. పంచాయతీలకు అప్పగించిన పనులను చేయించే బాధ్యత, అధికారం తప్పనిసరిగా గ్రామముఖ్యునికో, లేదా సర్పంచ్ (పంచాయతీ ప్రెసిడెంట్)కో వుంటాయి. గ్రామముఖ్యుడు, లేదా సర్పంచ్ 'వెనుకటి' సంప్రదాయాన్ననుసరించి కంట్రాక్టర్లకు ఉదారంగా ఫీజు ఇవ్వడమేగాక, చేయించే పనులు తమకు సౌకర్యం కలిగించేటట్టుగా, దానివల్ల తమకు మేలు జరిగేట్టుగా చూచుకుంటారు. పంచాయతీ ఇన్ స్పెక్టరు కేవలం పర్యవేక్షణ చేసే ఉద్యోగిమాత్రమే. మరి పాపం ఇన్ స్పెక్టరుకు కూడా ఆ గ్రామానికి వెళ్లినప్పుడు బస ఏర్పాటు, బహుశా ఉచిత భోజ

నమూ కావాలిగదా. ఈ సదుపాయాలను గ్రామముఖ్యుడు, లేదా సర్పంచ్ తప్ప మరెవరు కల్పిస్తారు? తనకు భోజన భాజనాలు ఏర్పాటుచేసేవారు అనతల అక్రమాలు చేసినా ఆ ఇన్ స్పెక్టరు 'అదేమి'టని ప్రశ్నించి వారిని కోపపడగలడా?

గ్రామ పంచాయతీల ప్రస్తావన వచ్చినపుడు పట్టణ ప్రజలు వాటినిగూర్చి చాలా హేళనగా మాట్లాడుతూ వుంటారు. కాని నియూన్ లెట్లు, కాంచనముషిది కాంక్ష గ్రామాలలోని ప్రతిభానంతులను ఆకర్షించి చెడగొట్టా యన్న సంగతిని వారు విస్మరిస్తారు. గ్రామంలో గూండాలు పెత్తనం వుంటే దానికి విరుగుడు చూపేవా రెవరూ లేరు. ఒక ప్రజా స్వామికవ్యవస్థను మరొక ప్రజాస్వామిక వ్యవస్థమాత్రమే పర్యవేక్షణ చేయగలుగుతుంది. అంతేగాని ప్రజాస్వామిక వ్యవస్థను ఎక్క-వో దూరంగా అదుపాజ్ఞలలో వుండే ప్రభుత్వోద్యోగి పర్యవేక్షణ చేయడం పొసగని సంగతి. అది ఉభయాలనూ చెడగొడుతుంది. వలస ప్రభువులు అదృశ్య మయ్యారు. కాని వారి విధానం మాత్రం భారతదేశాన్నింకా వీడిపోలేదు. వలసపాలన స్థిరపడడానికీ, విచ్ఛిన్నమైపోతూ వున్న దేశీయ విధానంలో కలిసిపోవడానికీ కొంతకాలం పట్టింది. ఇలా స్థిరపడడానికి కొంత వ్యవధి అవసరమైంది. అలాగే వలస ప్రభువుల నిష్క్రమణకూ, మనం ఎంతో దిట వుగా మన సొంతం చేసుకున్నటువంటి వలసవిధానపు అడుగు జాడలు అదృశ్యమగుటకూ మధ్య కొంత వ్యవధి లేకపోతే అది అసహజంగానే వుంటుందికదా!

2. సహకారము

భారతదేశంలో సహకార సంస్థలు

గ్రామపంచాయతీలు ప్రజాసంస్థలు. అవి పేదల అనసరా-
లనూ, సమాజ ఆనశ్యకతలనూ తీర్చడమేగాక శాంతి భద్ర
తలను కూడా కాపాడుతూవుంటాయి. కాని పేదల అక్క-
రలు, సమాజానశ్యకతలూ తీరి శాంతిభద్రతలు నెలకొన్నంత
మాత్రంచేతనే గ్రామానసరాలు పూర్తిగా తీరిపోవు. జనాభా
మితిమీరి పెరిగిన కారణంచేత జీవనప్రమాణం సాధించడ
మటుండనిచ్చి అందరికీ జీవనోపాధి లభిస్తే చాలు ననే స్థితిలో
వున్నాము. అదీగాక, పాశ్చాత్యులు యంత్రయుగం ప్రసా-
దించిన సంపదను మనం అనుభవించకుండా అడ్డుదగిలి మన
దేశాన్ని వారి వేటస్థలంగా చేసుకున్నారు. మన అనసరాల
కనుగుణంగా తిండి, బట్టి, ఇల్లు నంటి సౌకర్యాలు విస్తారంగా
యేర్పడనలసివుంది. జీవితాని కనసరమైన సాంస్కృతిక సదు-
పాయాలుకూడా కావలసివున్నవి. ఇవన్నీ సమకూరాలంటే
మన ఆర్థికవ్యవస్థ పెంపొందాలి. సమాజపు సాంఘికావసరా-
లను తీర్చే వ్యవస్థకే ఆర్థిక బాధ్యతలుకూడా అప్పగించ

డానికి వీలులేదు. అప్పు డావ్యవస్థ మరీ సంక్లిష్టమైపోయి అలవిగాని దవుతుంది. కనుక గ్రామ ఆర్థికావసరాలను తీర్చడానికి వేరొక వ్యవస్థ కావాలి. అదే సహకారవ్యవస్థ. ఈ వ్యవస్థలనే మనం సహకారసంస్థ లని అంటున్నాము.

సహకార మనేది వుంటే సహకారసంస్థలు వాటంతట ఆవే పెంపొందుతాయి. వాటికి రిజిస్ట్రేషను అక్కరలేదు. హిందూ ఉమ్మడి కుటుంబం సహకారానికి చక్కని నిదర్శనం. ఒక స్త్రీ, ఒక పురుషుడు కలిసి, ఇల్లు వాకిలి యేర్పరచు కుంటారు. వారి దొక సంసారము. వారితో వారి సోదరులు, నదినెలు, మరదళ్ళుకూడా చేరుతారు. ఇట్లా కుటుంబాలు యేర్పడుతాయి. అంతా కలిసి కష్టపడి పనిచేసి తమతమ సంపాదనలను ఒకచోట పెట్టుకుంటారు. ఆ రాశిలోనుంచి ఎవరికి కావలసినవి వారు తీసుకుంటూవుంటారు. అంతా ఒక ఇంట్లోనే వుంటారు. ప్రభుత్వంలోగాని సమాజంలోగాని, వారికి రిజిస్ట్రేషన్ అక్కరలేదు. ఇతర కుటుంబములనుండి డిపాజిట్లు తీసుకొని పూచీ నహించడానికీ, ప్రభుత్వసమ్మతితో తమ వాటాల మూలధనమున కెన్నోరెస్ట్ మొత్తమును రిజర్వు బ్యాంకునుండిగాని, లేదా ఇతర సంస్థలనుండిగాని అప్పు తీసుకోవడానికీ సహకార సంఘములకు ప్రభుత్వంవారి లైసెన్సు కావలెనంటే అందుకు రిజిస్ట్రేషన్ అవసరమవుతుంది. కాని పరస్పరము కలిసి ఉత్పత్తి చేసినదానిని పరస్పర సమ్మతితో ఎవరికి కావలసిన వాటాను వారు తీసుకొనేటవంటి సహకార పద్ధతిలో చిక్కు లుంటాయా? ఉండవు. “అసలు లేనిదాని కంటే ఏదో ఒకటి వుండడం నయం” అన్న వాటం ఇక్కడ

1913 వలంబులు వచ్చితి

భారతదేశమున వర్షము సహకారము 45.

వుండదు. కాంచనమిది కాంక్ష లేదు. మంచివాళ్ళు ఏవో ఆకర్షణలకు లోబడి పెడదారిబట్టే ప్రమాదం లేదు. చెడ్డ న్యక్తులు దూరంగా వుంటారు. సహకార సంస్థలు పెంపొందు తాయి. సహకారవిధానం గంగానదినలె నిండుగా, గంభీరంగా ప్రసహిస్తూవుంటుంది.

కాని నేడు భారతదేశంలో వున్న సహకారసంస్థలు దేశీయసంస్థలుకావు. అంటే వాటిమూలం ఇక్కడిది కాదు. అవి నేటికిరమారమియాభై యేండ్లక్రితం విదేశాలనుండి వచ్చాయి. అప్పుడు నలసప్రభుత్వం పని మూడు పువ్వులూ ఆరు కాయ లుగా వుండేది. ఆ పరిపాలకులు చాలా తెలివికలవారు. శరీ రము, బుద్ధి, ఆత్మ కలిగివుండి ప్రాచీనమైన సంప్రదాయాలు కూడా కలిగివున్న ప్రాచీన జాతిని తాము పాలిస్తున్నా మన్న సంగతి వారికి తెలుసు. రాజ్యాధికారమును కొంత దేశీయ ప్రజలకు కూడా పంచి ఇవ్వనిదే నలస పరిపాలనను శాశ్వ తంగా సాగించడం అసాధ్య మన్న సంగతికూడా వారికి తెలుసు. అయితే ఆయువుపట్లను గోల్పోయే ప్రమాదం లేకుండా పైపై అధికారమును మాత్రమే భారతీయులకు ఎలా పంచి పెట్టడమా అన్నది వారి కొక సమస్య అయింది. సమాజం యొక్క చిన్నచిన్న అవసరాలను తీర్చేటందుకై ఒక నంక స్థానిక స్వపరిపాలన అంటూ పంచాయతీ బోర్డులు, మునిసి పాలిటీలు పెట్టారు; మరొకవంక న్యనసాయదార్లకూ, వస్తువుల వాడకందార్లకూ కొద్దిపాటి అవసరాలను తీర్చడానికి సహకారసంఘాలు పెట్టించారు. అయితే ఈ పరిమిత రంగాల లోనే కొన్ని రాష్ట్రాలు చాలా చక్కని అభివృద్ధిని సాధించ

గలిగాయి. అందుకు కారకులు ఆయా రాష్ట్రాలలోని సమర్థులైన నాయకులే అని చెప్పాలి. తక్కిన రాష్ట్రాలలో సహకార సంస్థలు నామ మాత్రంగానే వుండిపోయాయి.

ఈ సహకార సంఘాలపైన అధిపతి దిజిస్తారు. ఆయన పెద్దజీతం తీసుకొనే ప్రభుత్వోద్యోగి. అయితే ఆయన కేవలం అధికారి మాత్రమే. న్యూనసాయం, పశుసంవర్ధనం, నైద్యం, ఆరోగ్యంనంటి శాఖలైతే అధికారి తాను సాధించిన విశేషములనుబట్టి, లేక చేసిన పనులనుబట్టి వుండడమో, వూడడమో జరుగుతుంది. కాని సహకార రంగం అటునంటిది కాదు. సహకారం జీవిత ప్రాథమిక సూత్రం. ఇది ప్రతివారికీ తెలిసివుండాలి. పని గొప్పదిగానే భావింపబడజూచింది. కాని దానికి నిలకడలేదు. కనుకనే సహకార ఆచార విధులను యేర్పరచడంలో దిజిస్తారు చాలానరకు కృతకృత్య డయ్యాడంటే మనం ఆశ్చర్యపడ నక్కరలేదు. ఈ విధంగా కొన్ని రాష్ట్రాలలో సహకార సంస్థల పెరుగుదల బోడిబోడిగా జరిగింది. కొన్నిటిలో పురుగు కొరికినట్లుగా వుండిపోయింది. పరపతి సౌకర్యాలు కలిగించడానికి పూనుకొన్న చోట సహకార సంఘాలు బాగా పెంపొందాయి. సహకార మార్కెటింగును ఏర్పాటు చేయడానికి కూడా చెదురువాటుగా కొన్ని ప్రయత్నాలు జరిగాయి. సహకార సంస్థల సంఖ్య పెరిగింది కాని సహకారంమాత్రం అపురూపమైంది. అది వేరుతన్ను కొని నిలబడలేకపోయింది. కారణ మేమంటే విత్తనం దేశీయమైనదికాదు; విదేశాలనుంచి దిగుమతి అయినట్టిది. ఆ విత్తనాన్ని దేశీయ శీతోష్ణస్థితికీ, భౌగోళిక పరిస్థితికీ అనుగుణంగా

సంస్కరించడం జరగలేదు. విత్తనాన్ని తెచ్చిన అధికారులు వలసప్రభుత్వంవారి జీతం తినే ఏజంట్లు. ఏవో కొన్నిటిని మినహాయించి తక్కిన సహకారసంస్థలన్నీ దర్బారు దక్కాను నిలబెట్టడానికే దోహదం చేశాయి. నునకు మొగలుల పరిపాలనలోనే దర్బారు పద్ధతి ఆలవాటైంది. కొత్త దర్బారు మన కంట చెడ్డదిగా అనిపించలేదు. దానికీ మనం ఆలవాటై పోయాము!

స్వాతంత్ర్యానంతరం సహకారసంస్థలు

స్వాతంత్ర్యోదయం కావడంతో అన్ని రంగాలలోనూ కార్యకలాపాలు ఆరంభమయ్యాయి. సహకార రంగంలోకూడా కార్యకలాపాల ఆనశ్యకత కలిగింది. మన రాజ్యాంగం ప్రకారం సహకారం రాష్ట్రప్రభుత్వానికి సంబంధించిన అంశం. తొలిదశలో కేంద్రప్రభుత్వం ఈ విషయంలో ఏమీ చేయలేదు. చేసే తీరిక కూడా కేంద్రప్రభుత్వానికి లేదు. అది ఎన్నో ముఖ్యసమస్యలతో సతమతమవుతూ వుండేది. భారనుంతా ఇండియా రిజర్వుబ్యాంకు వహించి ఒంటరిగానే అద్భుతమైన పని చేయగలిగింది. ఇంతకుముందు చెప్పినట్లే భారతదేశంలోని సహకారసంస్థలు ఎక్కువగా న్యూనసాయరంగానికే - అందులోనూ పరపతి సౌకర్యాల కల్పనకే పనిచేశాయి. రిజర్వుబ్యాంకు భారతదేశానికి జాతీయ బ్యాంకు. ప్రభుత్వం దేశవ్యాప్తంగా అధికాహారోత్పత్తి పథకమునకు ప్రారంభించింది. దీనికి పరపతి సౌకర్యాలను విస్తృతం చేయడం మిక్కిలి అవసరమైంది. గ్రామాలలో రైతులకు

ఆపస్విలిన్వడానికి వడ్డీవ్యాపారస్థులున్నారని వారు ఎంత డబ్బుని ఇవ్వగలరు? పైగా వాళ్ళు తీసుకునే వడ్డీ గూబ పగ లేసేంతగా వుంటుందయ్యే. ఈ పరిస్థితిలో రిజర్వు బ్యాంకు ముందు కొచ్చి సహకార సంస్థల పరపతి విభాగానికి సహాయపడింది.

కేంద్ర బ్యాంకులు, శిఖరాగ్ర బ్యాంకుల పెరుగుదలకు తోడ్పడటానికై రిజర్వు బ్యాంకుల వాటాల మూలధనంలో ప్రభుత్వం కూడా క్రమేణా భాగస్వామి అయింది. కొన్నేళ్ళ క్రిందట రిజర్వు బ్యాంకు చే నియమింపబడ్డ గ్రామీణ పరపతి పరిశీలక సంఘం వారు గ్రామాలలో పెద్దరకపు సహకార సంఘాలు నెలకొల్పబడవలెననీ, వాటి వాటాల మూలధన ములో ప్రభుత్వం కూడా కొంత పెట్టుబడి పెట్టవలెననీ సిఫారసు చేసింది. తరువాత వెంటనే చాలా సహకార సంఘాలు నెలకొల్పబడ్డవి. క్రమేణా పరపతి సౌకర్యాలు బాగా విస్తృతమయ్యాయి. సహకార సంస్థల కార్యకలాపాలు ఈ విధంగా విస్తృతం కావడానికి ముఖ్యంగా రిజర్వు బ్యాంకు వారి చొరన, కృషియే ముఖ్య కారణమని చెప్పాలి. అంతేగాక రాష్ట్రాలలోని కేంద్ర బ్యాంకులకు, శిఖరాగ్ర బ్యాంకులకు పర్యవేక్షణ సదుపాయం కలిగించడానికై రిజర్వు బ్యాంకు ఒక వ్యవస్థను గూడా సృష్టించింది. పరపతి సౌకర్యాలు వృద్ధి జేందేసరికి వస్త్రుపరిశ్రమ, గృహనసతి, రవాణా, వినిమయదాస్తు, మార్కెటింగు వంటి అనేక ఇతర రంగాలలో కూడా తగు ప్రయత్నాలు ఆరంభమయ్యాయి. ప్రాసెసింగ్ రంగంలో కూడా సహకార సంస్థలు పుట్టుకొచ్చాయి. ఇందుకు చక్కెర ఉత్పత్తి సహకార సంఘాలు చక్కని నిదర్శనములు.

సహకార విధానం సుదృఢంగా పెంపొందనలెనంటే మొదట సహకారోద్యోగులకు తగు శిక్షణ యివ్వాలి. సహకార సంఘాల సభ్యులకు విద్య గరపి విషయాలన్నీ తెలియ జేప్పవలసిన అనసరం వుంది. కనుకనే సహకార సంఘాలలో పనిచేసేవారికి శిక్షణ సౌకర్యాలు విస్తృతం చేయబడుతున్నవి. ఇట్లా శిక్షణ పొందేవారిలో ప్రభుత్వ సిబ్బంది, సహకార సంస్థల సిబ్బంది కూడా వుంటున్నారు. సహకార సంఘాల కార్యదర్శులకు, ఆడిటర్లకు, ఇన్ స్పెక్టర్లకు, ఎక్స్ టెన్వన్ ఆఫీసర్లకు, ప్రభుత్వంలోను, ప్రభుత్వేతరమైన సహకారోద్యమంలోను పనిచేసే ఉన్నతాధికారులకు, పెద్ద పదవులలో వున్నవారికికూడా కొత్త శిక్షణ కేంద్రాలు రోర్పడ్డవి. సహకార సంఘాల సభ్యులకు వారి పాత్రను, వారి బాధ్యతలను తెలియజేప్పేందుకై విస్తృతమైన శిక్షణ కార్యక్రమం అమలు లోకి వస్తూవుంది. సహకారమనే అంశము రాష్ట్రాలకు సంబంధించిన దనడంచేత రెండేండ్లక్రితంనరకూ మామూలు విషయాలను చూచేందుకు కేంద్రప్రభుత్వంలో ఒక చిన్న సెక్షన్ మాత్రమే వుండేది. పరపతి న్యవహారాన్ని రిజర్వు బ్యాంకు చూస్తూవుండేది. రాష్ట్రాలు తమ అధికారం క్రింద వున్న సహకారసంస్థలను పాలిస్తూవుండేవి. కేంద్రప్రభుత్వం ఈ రంగంలోకి ప్రవేశించి దంటే రాష్ట్రాల ప్రతినిధులకు సామాన్యవేదికగా ఉపకరించడం కోసమే.

నేటి సహకారసంస్థలు

సహకార పరపతి సౌకర్యాలను విస్తృతంచేయడంలో రిజర్వుబ్యాంకు తీసుకున్న చొరన ఇంతకు ముందరి విభాగంలో కొంత విశదంచేయబడింది. క్రమేణా పెద్దరకపు గ్రాను సహకార సంస్థలు ఏర్పడ నారంభించాయి. ఇందునల్ల ప్రభుత్వం ఒక చేతితో చిన్నరకపు సహకారసంఘాలను నిర్మిస్తూ మరొక చేతితో వాటిని తీసివేసి వాటికి బదులుగా చిన్న చిన్నవాటిని కలిపి పెద్దరకపు సహకార సంఘాలు ఏర్పాటుచేయ నారంభించింది. సహకార విధానము, దాని సంప్రదాయాలు పెంపొంది సక్రమమైన నాయకత్వం వున్న ప్రదేశాలలో పెద్దరకపు సహకార సంఘాలు ఎంతో బాగా పనిచేశాయి. అయితే దేశంలో చాలా ప్రాంతాలలో సహకారముగాని, సహకార నాయకత్వంగాని లేని స్థితి వుంది. రిజిస్ట్రైరైన సహకార సంఘాలు మాత్రం వున్నాయి. అట్టిప్రాంతాలలో పెద్దరకపు సహకార సంఘాలు మరొక విధంగా సదుపాయంగా వున్నాయనిపించాయి. వాటామూలధనంలో ప్రభుత్వం గూడ భాగస్వామి కావడంనల్ల నగదుడబ్బు లభించనారంభించింది. అంతేగాక అన్ని విధములైన లావాదేవీలలో ప్రభుత్వం కూడావాటాదారులయింది. సభ్యులకుఇంకా పెద్దపెద్ద ఋణాలు ఇచ్చే వీలు కలిగింది. పద్దుమార్పిడులలో బకాయాలను, గడువుమించిన బాకీలను ఒక్కరోజులో పరిష్కారం చేసే అవకాశం యేర్పడింది. కక్షకొద్దీ అప్పులు తీసుకొనేవారు సహకారపరపతి ఉద్యమం అంత త్వరగా వ్యాప్తి చెంది నందుకు సంబరపడుతూ వుండేవారు.

సహకారం విషయంలో బాగా ముందంజవేసిన కొన్ని ప్రాంతాలలో విస్తృతీకరణ కార్యక్రమం ఎట్టి చెరుపూ లేని రీతిలో సక్రమంగానే అమలుజరిగింది. తక్కిన ప్రాంతాలలో జరిగిన విస్తృతి సినలై నది కాదు. అది కొంత కృత్రిమంగా జరిగింది. ఈ విషయం అక్కడక్కడా విచారణలు జరుపగా అట్టి ప్రాంతాలలో పెద్దరకపు సహకారసంఘాలు చిన్నవాటి బ్యాంకులలాగా తయారయ్యాయనీ, అయితే వాటి పనిలో మాత్రం అసమర్థత మాత్రమే కనిపిస్తున్నదనీ తేలింది. సభ్యత్వం బాగా పెరిగిన మాట నిజమే కాని సభ్యత్వం ఎవరికి వచ్చింది? సంఘంలో ఆర్థికంగా సంపన్నులైన వారికి సభ్యత్వం లభించింది. నిజంగా సహకారోద్యమం నల్ల సహాయం పొందనలసిన వారికి సభ్యత్వం లేకపోవడమో, ఒకవేళ వున్నా వారికి అనసరమైన సహాయం లభించకపోవడమో జరిగింది. స్థితిమంతులు మరింత సంపన్నులయ్యారు. ఏమీ లేనివారు ఎక్కడ వున్నారో అక్కడే వుండిపోయారు. దీనితో సహకారసంఘాలలో సహకారస్వభావం త్వరితగతిని లోపిస్తూ పోతూ వుందన్నసంగతి తేటతెల్లమయింది. ఈ స్థితిని నిలువరించనలసిన అగత్య మేర్పడింది.

రెండవ పంచనర్షప్రణాళికలో ఆహారోత్పత్తికి నిర్ణయించబడిన లక్ష్యం చాలా పెద్దది. ఆ లక్ష్యాన్ని సాధించాలంటే పరపణిసౌకర్యాలను విస్తృతంచేయవలసి వచ్చింది. పెద్దమొత్తాలలో రసాయనిక ఎరువులను, విత్తనాలను సేకరించి పంపిణీ చేయవలసివచ్చింది. ఈ పని సక్రమంగా, నిజాయితీతో చేయాలంటే ప్రభుత్వవ్యవస్థపై ఆధారపడివుండడం మంచిది

కా దనిపించింది. ఇటునంటి పనులను సహకారసంఘాలే అనలీలగా చేయగలవు. అందుచేత పరపతి సహకార సంఘాలను తప్పనిసరిగా సర్వీసుసహకార సంఘాలుగా మార్చనలసిన అవసరం కలిగింది. పెద్దరకపు సహకార సంఘాలను ఏర్పాటు చేయడానికి అంతకుమునుపు నిర్ణయమైన విధానాన్ని అమలు జరుపకుండా నిలిపివేయనలెనని 1958లో జాతీయ అభివృద్ధి మండలి తీర్మానించింది. ప్రభుత్వం ప్రత్యేకంగా కల్పించుకొని గ్రామీణపరపతి సౌకర్యాలను విస్తృతంచేసేటందుకై పథక బద్ధమైన కార్యక్రమము నొకదానిని అమలుజరపాలి. పెద్ద రకపు సహకారసంఘాలకు బదులుగా గ్రామసహకార సంఘాలు ఏర్పడాలి. గ్రామసహకార సంఘాలు నిలదొక్కుకొని సుస్థిరంగా పుండగలుగుటకై వాటికి బహువిధ కార్యకలాపాలను కల్పించి ప్రతిరైతుకుటుంబపు అవసరాలన్నిటినీ ఆవి తీర్చేటట్లు చేయాలి. పరపతిసౌకర్యాలు విస్తృతం కావాలి. కాని కొత్త పథకంక్రింద తలపెట్టబడ్డ కొత్త సహకారసంఘాలు పరపతిసౌకర్యం కలుగజేయడంతోపాటు ఇంకా అనేకపనులను చేయాలి. ఆహారధాన్యాల వ్యాపారాన్ని ప్రభుత్వమే చేపట్టాలని అంతకుక్రితం ప్రభుత్వం ఒక నిర్ణయం గైకొంది. కాని బాగా అభివృద్ధిజెందిన సహకార రంగము దేశంలో లేకపోవడంవల్ల ఆ నిర్ణయాన్ని అమలు జరిపేందుకు చర్య లేవీ తీసుకోబడలేదు.

1959 సంవత్సరం ఆరంభంలోనే భారతప్రభుత్వంలో సహకారమంత్రిత్వశాఖ ఒకటి ఏర్పాటు చేయబడింది. ఆ శాఖ చేయనలసిన పనులుకూడా కొత్తగా నిర్దేశింపబడ్డవి.

వ్యవసాయావసరాలు దినదినాభివృద్ధి జెందుతూ వున్నవి. కనుక త్వరితగతిని పరపతిసౌకర్యాలను కల్పించవలసిందిగా కొత్తగా యేర్పాటుచేయబడ్డ సహకార మంత్రిత్వశాఖను కోరడం జరిగింది. గ్రామసహకారసంఘాలు వుండాలి. కాని వాటిని సాధ్యమైనంతవరకు వేగంగా స్వీకృతసహకార సంఘాలుగా మార్చాలి. కొత్త సంస్థలు విత్తనాలు, రసాయనిక ఎరువులు, ఇనుము, ఉక్కు, పైరుల తెగుళ్ళకు మందులు మొదలగువాటిని పంపిణీచేస్తూ క్రమేణా వ్యవసాయ పనిముట్ల అమ్మకము, అద్దెకివ్వడము, సాంకేతికసహాయం వంటి ఇతరపనులనుగూడా చేపట్టాలి. మార్కెటింగ్, ప్రాసెసింగ్ రంగాలను సత్వరం విస్తృతంచెయ్యాలి. ఇప్పుడు సమాజానికి ముఖ్యధారమైన నస్తువుల పంపిణీని టోకు వ్యాపారస్థులు, చిల్లరవ్యాపారస్థులు గుత్తతీసుకొన్నట్లుగా తమ యిష్టమొచ్చినట్లు వ్యవహరిస్తున్నారు. అప్పుడు టోకు వ్యాపారం, చిల్లరవ్యాపారం ఇప్పటికంటే కొంత బాగు పడతాయని ఆశించవచ్చు.

సహకారోద్యమం ఎక్కడో కొన్నిచోట్ల తప్ప ఇతరత్రా కొన్ని స్వార్థపరవర్గాల ఉద్యమంగా తయారైంది. స్వార్థపరులైన రాజకీయనాయకులు, చెడునడత గల ప్రభుత్వోద్యోగులు కొన్నిచోట్ల ఈ ఉద్యమాన్ని తమ చేతులలో పెట్టుకొని, దీనికి అపకీర్తి తెస్తున్నారు. ఇది ఎవరికీ చెందని బిడ్డలాగా అయింది. ఈ దుష్ప్రభావాన్ని తొలగించవలసిన అగత్య మేర్పడింది. సహకారోద్యమం ప్రజోద్యమం కావాలి. అది ప్రభుత్వం చెప్పుచేతులలో వుండాలి అంటే కుదరదు.

ప్రజోద్యమం కావా లనుకున్నపుడు ప్రభుత్వఅజమాయిషీ, నిర్వహకము పనికిరావు, ఎటో ఒకవైపు వుండాలి. నేడున్న పరిస్థితిలో ప్రభుత్వఅజమాయిషీ వర్ధిల్లి సహకార ఆదర్శం రూపుమాసిపోయేట్టుగా వుంది. ఈ నాడు సహకారసంస్థలకు ఒక వైపు ప్రజలు, మరొకవైపు ప్రభుత్వమూ, రిజర్వు బ్యాంకూ పెద్దపెద్ద పెట్టుబడులు పెట్టడం జరుగుతూవుంది. ప్రజాన్యాయం యేర్పడి అది బాధ్యతలను వహించేందుకు ముందు కొచ్చేటంతవరకూ సహకారోద్యమంపై ప్రభుత్వం తన అజమాయిషీని నడులుకోజాలదు. దేశస్వాతంత్ర్యంతోపాటు వచ్చిన వెల్లువలో సహకారోద్యమంలోకి సజ్జనులు మొదలు దుర్జనుల వరకూ - అన్ని తరహాల మనుషులూ జొరబడ్డారు. చాలా సంఘాలను వెంటనే రద్దుపరచనలసి వచ్చింది. ఇటు వంటివి జరిగేసరికి ప్రజాశ్రేయస్సుకు కొంతైనా భంగం కలుగకపోదు. దానితో సహకారోద్యమంపై ప్రజలకుగల నమ్మకం కొంత సడలటం తప్పదు. క్రింది సహకార సంస్థలపై పర్యవేక్షణ సల్పడానికి పైన రకరకాల సంస్థలకు తగు ఏర్పాటు చేయవలసి వచ్చింది. ప్రజలకు సంబంధించిన ఉద్యమంలో దేనినీ గాలికి వదలడానికి వీలులేదు. దేనినీ శూన్యంగా వుంచ కూడదు. ప్రభుత్వనాయకత్వం లేకపోతే ప్రజానాయకత్వమైనా వుండాలి. లేకపోతే కాపరిలేని గొర్రెలచంద మవుతుంది. చెడ్డ న్యక్తులు నాయకులై, ప్రజలు వారిపై వుంచిన విశ్వాసాన్ని మంచి అవకాశంగా తీసుకొని సంస్థలను తమ స్వాధీనానికి వినియోగించుకుంటారు.

దురదృష్టవశాత్తూ ఇటీవలి ద్రవ్యోల్బణంలో ఉన్నత

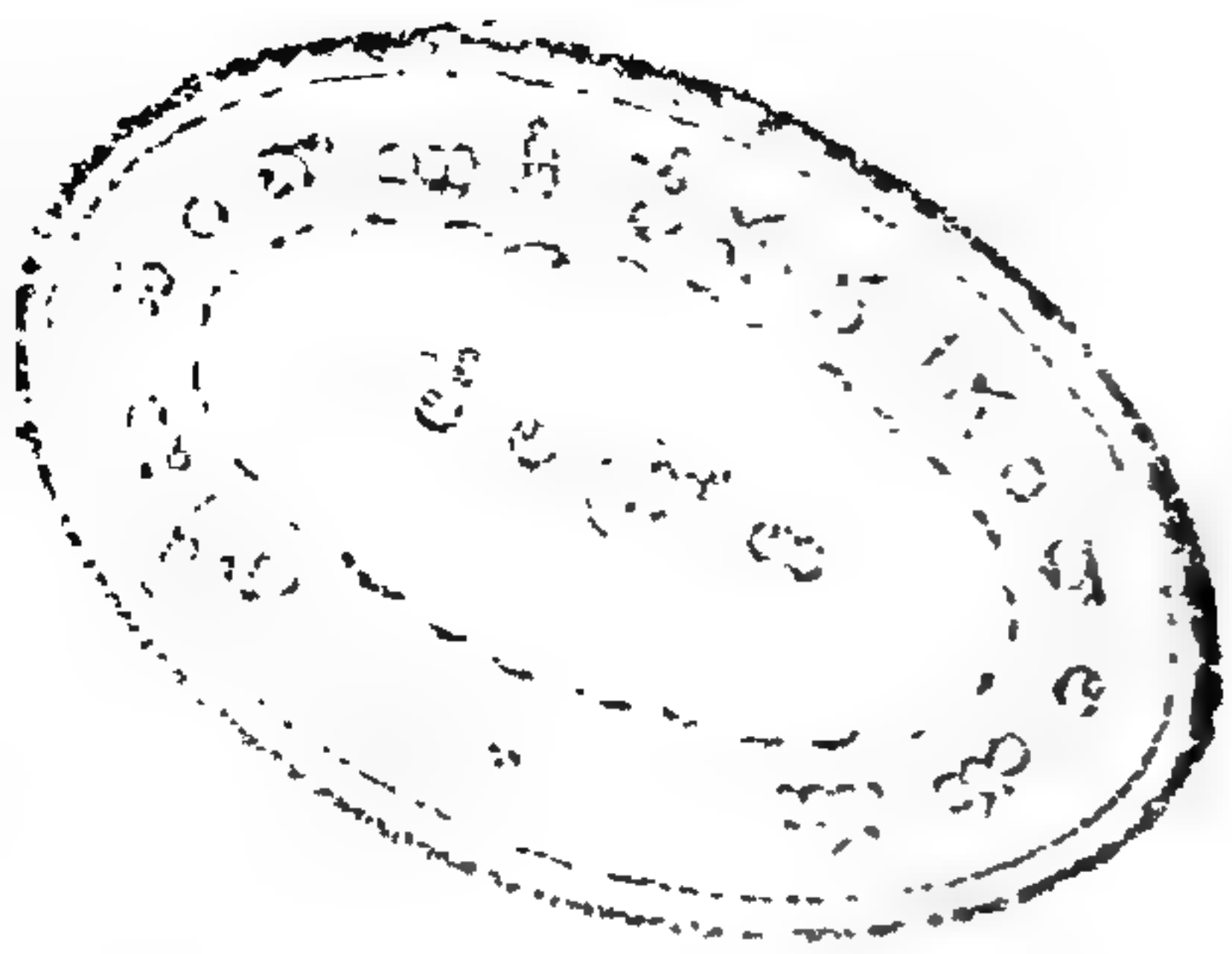
సంస్థలు పుట్టుకొచ్చాయి. అఖిలభారత స్థాయిపై కూడ సంస్థలు ఏర్పడ్డాయి. అఖిల భారత సంస్థలకు రాష్ట్ర శిఖరాగ్ర సంస్థలు సభ్యులయ్యాయి. అది సహజమే. కాని విష్ణూర మేమిటంటే అవి ప్రాథమిక సహకార సంఘాలనూ, సహకారోద్యమంతో యెట్టి సంబంధమూ లేని సంస్థలనూ కూడా సభ్యులుగా రిజిస్టరు చేసుకున్నాయి. ఇలాగే రాష్ట్రస్థాయిలోనూ, దాని కింకా దిగువ స్థాయిలోనూ జరిగింది. అట్టడుగునుండి పైన జాతీయ స్థాయివరకూ సహకార సంస్థలపై అజమాయిషీ ఎక్కడో కొన్నిచోట్ల తప్ప ఇతరత్రా అంతటా కొద్దిమంది న్యక్తుల చేతుల్లో వుండిపోయింది. అంటే సంకుచితమైన నలయాలు స్థిరపడిపోయా యన్నమాట. ఆ నలయాలను నిర్మూలించడం సాధ్యంకాని పని అయిపోయింది. పోనీ దిగువస్థాయినుంచి వచ్చే నాయక త్యాన్ని రానిస్తారా అంటే ఆ నాయకత్వం వచ్చి తను అధికారాన్ని కాస్తా కై నసం చేసుకుంటుందేమోనని ఎక్కడ లేని భయం. అయితే దేశంలో అనేక ప్రాంతాలలో సహకారోద్యమానికి ఉత్తమమైన కృషి చేసి ఆ సేవలోనే అసువులు బాసి అమరులైన మహానుభావు లెందరో వున్నారు. కాని వారి సంఖ్య తక్కువ. సహకార సంస్థలను స్వార్థానికి వినియోగించుకొని ప్రజాశ్రేయస్సుకు భంగం కలిగించిన సందర్భాలు హెచ్చు. పైగా మరొక విశేషమేమిటంటే, ఎవరికి సహాయం అనసరమో, ఎవరికొరకై తే సహాయం ఉద్దేశింపబడిందో అది వారికి లభ్యం కాదు. అవినీతి ప్రబలినచోటనే ప్రభుత్వజోక్యం పనికిరా దన్న కేకలు హెచ్చుగా వినవస్తాయి.

ఈ స్థితిలో సహకార సంస్థలపై అజమాయిషీని నిజాయతీతో, సమర్థవంతంగా పనిచేసే ప్రజాన్యాయస్థలకు మార్పిడిచేసే పనికి అత్యంత ప్రాధాన్య మివ్వవలసివున్నది.

సహకార సంస్థలు, గ్రామ పంచాయతీలు కలసి మెలసి పనిచేయవలసిన సమస్యకూడా మనముందు వున్నది. ఈ రెండు పెద్ద న్యాయస్థలు ఇంతనరకూ మందకొడిగా పడివున్నవి. వీటిని హఠాత్తుగా కార్యరంగంలోకి దింపడం జరుగుతున్నది. వీటి కార్యక్షేత్రము ఇంచుమించు ఒకటే కనుక ఈ రెండు న్యాయస్థల పరస్పర సంబంధమును, ఇవి ఒకదాని కొకటి మద్దతుగా వుండవలసిన విధమును నిర్వచింపకపోయినట్లయితే రెండూ ఒకదానితో నొకటి పోటీపడి ఘర్షణ పడవచ్చు. సహకారోద్యమం దేనితోనూ కలగలుపుకాకుండా స్వచ్ఛంగా వుండవలెనని వాదించేవారు సహకార సంస్థలను పంచాయతీల దరిదాపులకే తీసుకుపోవడం ససేమిరా ఒప్పుకోరు. ఇది ఇట్లా వుండగా అటు పంచాయతీ ఉద్యమ నేతలు సమన్వయం పేరుతో సహకారోద్యమాన్ని మ్రింగివేయప్రయత్నిస్తున్నారు, మనం పైన వుండి వూరికే పెత్తనం చెలాయిస్తున్నప్పుడంటే ఈ రెండు సంస్థలనూ ఒకదాని కొకటి దూరంగా వుంచవచ్చు కాని ప్రజాజీవితంలో వీటిని దూరంగా వుంచవీలుపడదు. కారణ మేమిటంటే, ప్రజాజీవిత రంగంలో వీటి కార్యకలాపాలు నిత్యం ఒకదానితో ఒకటి తారసిల్లుతూ ఒకదాని నొకటి అనుసరిస్తూ పోతూవుంటాయి. మరి యివి ఒకదాని నొకటి లోబరచుకోకుండా వేటి కవి స్వతంత్రంగా పనిచేస్తూనే పర

స్వరం సమన్వయంతో న్యవహరించేట్లు చేయడం ఎలా అన్నది నేడు మనల్ని ఎదుర్కొంటున్న ముఖ్య సమస్య.

అయితే ఇటువంటి జటిల సమస్యలకు పరిష్కారాలు అంటూ వుండకపోవు. అవి చాలా త్వరగా కూడా పరిష్కరింపబడతాయి. సహకారోద్యమం ఎదుర్కొంటూ వున్న ముఖ్య సమస్య డబ్బు కాదనీ, విజ్ఞానం లేకపోవడం కాదనీ, మనకిప్పుడు నమ్మకంగా తెలిసింది. సహకారోద్యమంలో మనల్ని ఎదుర్కొంటున్న ప్రధాన సమస్య సహకారమే. అంటే సరియైన న్యక్తులనుంచి సక్రమమైన సహకారం ఎలా లభ్యమవుతుందా అన్నదే నేటి మన సమస్య. పుణ్యకాలం కాస్తా గడచిపోకమునుపే మనకు అటువంటి సహకారం లభిస్తుందా? మరి బాగా పాతుకుపోయివున్న రాజకీయ, ఆర్థిక అభివృద్ధి నిరోధక శక్తులను స్థాన భ్రష్టులను చేయడ మనేది దేశ వ్యాప్త విప్లవంలో ఒక భాగమై వుంటుంది. దీనిని యితర రంగాలతో నిమిత్తం లేకుండా సహకార రంగంలో మాత్రమే సాధించ వలను పడుతుందా?

3. నూతన ప్రజాస్వామ్యం

సామ్యవాద పద్ధతేనా?

సామ్యవాదం అంటే సోషలిజం. అసలు సోషలిజం అంటే ఏమిటి? ఈ ప్రశ్న మనకే అబ్బురంగా వుంది. దీనికి స్పష్టమైన సమాధానం చెప్పకోవడం కష్టం. భారతదేశ ప్రజలమైన మనకు ఉమ్మడి కుటుంబపు సోషలిజం తెలుసు. ఉమ్మడి కుటుంబంలో అందరికంటే పెద్దను కుటుంబపు పెద్దగా అంగీకరించి ఆయన, లేక ఆమె చెప్పినట్లు మనం నడచు కొంటూ వుంటాము. కుటుంబములోనివారు సంపాదించి తెచ్చిన వాటిని తల్లి అందరికీ పంచిపెడుతుంది. ఎవరి కెంత అవు సరమో అంత ఇస్తుంది. ఒక కుటుంబంలో తెలివి తేటలు గలవా రుంటారు; మందకొడి మనుషు లుంటారు. శరీర దౌర్భ్యం గలవా రుంటారు; అంగవైకల్యం గలవారు, లేదా ముసలివారు ఉంటారు. కాని అందరి అనసరాల్సా తీర్చబడుతూ వుంటాయి. తెలివితేటలతో సంపాదించేవానికి బాగా పెట్టి తక్కినవారి సంగతి పట్టించుకోకపోవడ మంటూ వుండదు. ఎవ రెంత సంపాదించినా, అంతా తమ సంపాదనలను ఒకచోట

కూడబెట్టుకుంటారు. ఎవరి కెంత అవసరమో అంత తీసుకొని వాడుకుంటారు. అయితే సమష్టి సంపాదననుంచి ఎంత తనుకు లభ్యమవుతుందో దానిని దృష్టిలో పెట్టుకునే వాడుకుంటారు. న్యాయం, సమానత్వం వుండేవి. పెట్టేది తల్లినిర్ణయం. చేసేది కుటుంబపు పెద్ద.

అయితే పూర్వపు సోషలిష్టు కుటుంబం ఇప్పుడు లేదు. బస్టీలలో, పట్టణాలలో డబ్బు సంపాదించుకోవచ్చు ననే ఆశతో కుటుంబంలో తెలివితేటలు గలవారు, ప్రయోజకులూ తను గ్రామాలు విడచి పట్నాలలో కాపురాలు పెట్టారు. ఆసలు సంపాదన ఏమీ లేకుండా చేతులు ముడుచుకు కూర్చోనడంకంటే ఎంతో కొంత రాబడి వుండటం గ్రూడ్డిలో మెల్లకదా అనే ఉద్దేశంతో వీరు పట్టణాలకు ఎగబాకారు. ప్రయత్నించడమే తరువాయి, కానలసినంత వచ్చి పడుతుంది కున్నారు. ఇందునల్ల పూర్వపు ఉమ్మడి కుటుంబం విచ్ఛిన్నమైపోయింది. పరిశ్రమలు యింకా వృద్ధిజేందే కొలది, జీవన ప్రమాణం పెరిగేకొలది కుటుంబం యింకా విచ్ఛిన్నమైపోతూనే వుంటుంది. కొండజాతులవారు, వెనుకబడ్డ జాతులవారు నినసించే ప్రాంతాలలో మాత్రమే ఉమ్మడికుటుంబాలింకా నిలిచివున్నవి. దేశంలో పేదరికం మాత్రమే వున్నప్పుడు, లేదా జీవనాధారానికి సరిపోనుమాత్రమే వున్నప్పుడు పంచనలసిందీ వుండదు, వితరణ వుండదు. అట్టి సందర్భంలో సోషలిజం మనల్ని అట్టే బాధించదు. సంపద వున్నప్పుడు మాత్రమే, ప్రతి ఒక్కరికీ అందజేయడానికి తగిన సంపద లేకతిన, కుదువ మాత్రమే వున్నప్పుడు, పంచే మనిషి, లేదా

కుటుంబపు పెద్ద కుటుంబంలో ఒక మనిషికి మరొక మనిషికి మధ్య విచక్షణ చూపవలసి వచ్చినప్పుడు, తనకు సరిగా పెట్టు పోతలు లేనన్న కారణంతో కుటుంబాన్ని వదిలి దొరికినంత మేరకే సంపాదించుకోవడానికి ప్రయత్నాలు చేసే వీలున్నప్పుడు మాత్రమే సోషలిజం సమస్యలు ఉత్పన్నమవుతాయి. సమాజపు సంపదను పంచిపెట్టేవారికీ, నిర్వాహకంచేసేవారికీ వారి వారి ఇష్టాయిష్టాలు వున్నాయా, వారు తమనరకేమో పెద్ద వాటా వేసుకొని తక్కినవారికి వారుచేసే పనికి తగ్గ ప్రతిఫలం మాత్రమే ఇవ్వాలని చూస్తే అప్పుడు ఈ సమస్య మరీ జటిలమవుతుంది.

ఇలాంటి విషమానస్థ నేటికి 43 యేండ్ల క్రిందట రష్యాలో వచ్చింది. రష్యాదేశ మనే కుటుంబానికి అప్పుడు 'జార్' పెద్దగా వుండేవాడు. అప్పుడు ఆయన రష్యా భాగ్య విధాత. సంపదను పంచిపెట్టేందుకు ఆయన మధ్యనర్తులను నియమించాడు. ఆ పెద్దలు తమకూ, తమ చెప్పచేతలలో వుండేవారికీ జాతియొక్క సంపదలలో ఆత్యధికభాగాన్ని పంపిణీ చేసేవారు. పైగా అది తమ గుత్త హక్కు అన్నట్లు న్యూహరించేవారు. ప్రజలకు తిన తిండి లభించడమే అంతంతమాత్రంగా వుండేది. ఇక వారికి గల సోషలిజం యేమిటయ్యా అంటే, తమ పరలోకస్థితి బాగా వుండాలని వారు ఆదివారంనాడు చేసే ప్రార్థనలు. వాటి కయ్యే ఖర్చులను జారుచక్రవర్తి భరించేవాడు. కొద్దిమందికి ఎనలేని ఐశ్వర్యం, బహుజనులకు పేదరికం-ఇదీ ఆనాటి పరిస్థితి. ఇట్లా తీవ్రమైన హెచ్చుతగ్గుల వల్ల ఒకరిపై ఒకరికి కార్యణ్యాలు, కలహాలు రేగాయి. కృత్రి

మము, అసహజము అయిన ఇట్టి విపరీతస్థితి ఎంతకాలం వుంటుంది? ఆ బుడగ కాస్తా ఒక శుభముహూర్తాన తప్పుమని పగిలిపోయింది. జారుచక్రవర్తిని, ఆయనచుట్టూ వున్న ఉప గ్రహాలనూ బహిరంగంగా వీధులలో తుపాకీలతో కాల్చి వేశారు. చివరకు వారి పసిపిల్లలనుపై తం విడుచలేదు. వారి నామరూపాలు లేకుండా అందరినీ తుదముట్టించారు. చరిత్రలో అది అనన్యమైన సంఘటన. వెంటనే, చచ్చినవారి దివాణాలలో భోషాణాలలో పేరుకుపోయివున్న ఐశ్వర్యాన్ని ప్రజలకు పంచి పెట్టారు. అయినా అందరికీ పంచిపెట్టదగినంత సంపద అక్కడ మాత్రం వుందా? లేదు.

ఒకప్పుడు మూగవారై పడివున్న ప్రజానీకం ఈ విధ్వంసంతో మేల్కొని విజృంభించారు. వారిని వెంటనే అదుపులో పెట్టడం అత్యాచారమే మైంది. నజ్రసంకల్పం గల నాయకులు గూడ వారికి అప్పుడు వున్నారు. పరిస్థితులు చేయిదాటి పోక మునుపే నాయకులు త్వరపడి ఒక క్రమం నెలకొల్పారు. తత్ఫలితంగా నేటి సోవియట్ సోషలిష్టు రిపబ్లికుల సమాఖ్య ఏర్పడింది. నేడు భారతీయులం మనం యేష్టితిలో వున్నామా 1917లో రష్యా యింతకన్నా మరీ పేదగా వుండేది. ఏవిధంగా చూచినా వారి పరిస్థితి మరీ హీనం. ఈనాడు రష్యాదేశం తన ప్రజలకు తిన తిండి, అవసరమైన సౌకర్యాలు కల్పించ గలుగుతూవుంది. ఇతరుల కెవ్వరికీ తీసిపోని యుద్ధతంత్రాన్ని అది నిర్మించుకొంది. తక్కిన ప్రపంచంతో సరిదీటులయింది. పైగా రష్యా తనకు మిగులుగా వున్న వస్తుసంపదను మన పంచవర్ష ప్రణాళికలకు యిచ్చి సాయపడుతూవుంది. మరింత

సాయపడతా నంటూంది. ఇంకా అనేక అభివృద్ధిచెందని దేశాలకు కూడా సహాయం చేస్తూ నంటూవుంది. చైనాలో కూడా మొదట ఇలాగే జరిగింది. అక్కడకూడా విప్లవం నచ్చేముందు పరిస్థితులు రష్యాలో లాగే వుండేవి. రష్యా తొలిదశలో, అంటే 1930 ప్రాంతంలో ఎట్టి కష్టాలనుభవించిందో ఆ కష్టాలను చైనా ఇప్పుడు ఇంకా అనుభవిస్తూ వుంది. చైనా ఎలా అభివృద్ధిజేందుతుందో మనకు తెలియదు. అయితే అది క్రమశిక్షణ గల జాతి. ప్రపంచంలో మరి యే దేశంగానూ లేనంత జనాభా చైనాలో వుంది. ప్రపంచ జనాభాలో నాల్గవనంతుమంది ఒక్క చైనాలోనే వున్నారు. రష్యానలెగాక చైనా అధోగతిపాలవుతుందనడానికి ప్రస్తుతం కారణాలు కన్పించవు.

రష్యాదేశం సంపత్సమృద్ధులలో తులమాగుతున్నప్పటికీ, శక్తివంతమైనప్పటికీ అచ్చట ప్రజలు ప్రభుత్వం విధించే పకడ్బందీ అజమాయిషీక్రింద వుండవలసిన స్థితిలో వున్నారు. రష్యాదేశం దాని ప్రస్తుత ఆర్థికప్రమాణాన్ని సాధించడానికి ఎంతమంది ముఘలను ఆహుతిగావింపవలసినప్పటికీ ఇప్పటికీ సరిగా అంచనా కట్టలేకుండా వున్నాము. ఒకమారు చెరపెట్టబడిన మానవాత్మను తిరిగి సులభంగా విముక్తం గావించడం మంటే అది దాదాపు అసాధ్యమనే చెప్పాలి. పంజరానికి అలవాటుపడ్డ పక్షికి అదే హాయిగా వుంటుంది. దానిని వదలిపెట్టినా అది పోదు. ఇప్పుడు రష్యా తన ప్రజలకు సన్మార్గానికి తెచ్చి స్వాతంత్ర్యప్రియులను చేయడానికి ప్రయత్నిస్తున్నట్లు తెలుస్తున్నది. అయితే అది

అంత సులభమైన పనిగా కనిపించడంలేదు. క్రిందికి పోవడం ఎప్పుడూ సులభమే. పైగా దానికి ఎన్నో దగ్గరదాట్లుంటాయి. కాని పైకి ఎక్కడమే కష్టమైన పని. ఆ మార్గం సుదీర్ఘమైనది. అది సాఫీగా వుండదు. ఎన్నో మలుపులు, వంకలు వుంటాయి. పైకి ఎక్కేటప్పుడు దగ్గరదారిగుండా పోవడమంటే గుండె బరువు అనిపిస్తుంది. దాన్ని భరించడం ఎవరికైనా కష్టమే.

భారతదేశచరిత్ర ఎత్తుపల్లాలతో, ఒడుదుడుకులతో కూడుకొని వున్నది. అయితే ఇది అవిచ్ఛిన్నంగా వస్తూ వున్నది. దగ్గరదాట్లనల్ల కలిగే ప్రమాదాలను మనము ఎల్లప్పుడూ గుర్తిస్తూ వస్తున్నాము. హృదయమందిరాన్ని అధిరోహిస్తూ మనం అడ్డుదారులను విషాన్ని వర్షించినట్లుగా వర్షిస్తూ వస్తున్నాము. నలసపాలకులపై మనం సాగించిన స్వాతంత్ర్యసమరంలో సైతం అడ్డుదారి అయినటువంటి హింసను అనలంబించక దూరపుదారి అయిన అహింసను అనలంబించి ఎన్నో కష్టాలపాలై ప్రాణాలొడ్డి శాశ్వత యశస్సు నార్జించుకున్నాము. అసలు హింసాత్మకమైన పద్ధతులే మనకు నిషిద్ధములు. అప్టకష్టాలతో కూడిన ఈ మార్గంలోనుంచి బాపూజీ మార్గదర్శనాలే మనల్ని నడిపించుకు వెళ్ళాడు. విదేశీయులపై మనం ప్రయోగించని ఆయుధాన్ని మన ప్రజలపై ఎలా ప్రయోగించగలము? అక్కడ నిషేధం పెట్టు కున్నప్పుడు ఇక్కడా నిషేధం విధించుకోవలసిందే. పరాధీనత నుండి విముక్తులమైన తర్వాత మనం అనలంబించిన విధానం అనన్యమైనది. ఇట్టి విధానాన్ని ఇంతకుముం దెవరూ అనుసరించ లేదు. భారతదేశంలోని సంస్థానాధీశులు, జాగీర్దార్లు, జమీం

దాస్ బ్రటిషుపాలకులకు ముఖ్యాధారంగా వుండేవారు. రెండవ ఆధారం ప్రభుత్వయంత్రాంగం. స్వాతంత్ర్యానంతరం మనం ఈ రెండిటినీ వుంచామేగాని, తుదముట్టించలేదు. మనం నిర్మించిన తలపెట్టిన నూతన ప్రజాస్వామ్యంలో సంస్థానాధీశులు, జమీందార్లు కూడా సాధారణ పౌరులవలె నివసించడానికి సిద్ధపడి కొత్త పరిస్థితులతో సరిపెట్టుకున్నారు. ప్రభుత్వోద్యోగులు వారికంటే యింకా ముందుకు వచ్చి కొత్త యజమానుల క్రింద మారిన తమ పాత్రను నిర్వర్తించడంలో ప్రశంసనీ యంగా ప్రవర్తించారు.

హింసను త్యజించడని బాపూజీ మనకు హితవు చెప్పాడు. అందుకు కారణాలు కూడా చెప్పాడు. శరీరంలో ఎక్కడైనా గడ్డలేస్తే దాన్ని పదునైన చురక త్తితో కోసి వేయవచ్చు. అయితే ఆ గడ్డ పుట్టుకురావడానికి కారణ మేమిటో దాన్ని తొలగించకపోతే అటువంటి గడ్డ మరొక చోట మరింత ఉధృతంగా పుట్టుకొస్తుంది. మన చెడుగులకు మూలమైన రోగ మొక పెద్ద దీర్ఘవ్యాధి. అది కొన్ని శతాబ్దాలుగా వుంటూ వున్నది. దాని రోగమూలం అనేక తలలు గల రాక్షసివంటిది. అది మనం విన్న నాయనమ్మ కథలలోని రక్తపు రాక్షసి వంటిది. ఆ రాక్షసి తల నరికితే నెత్తురు చుక్కపడినచోటల్లా ఒక కొత్త రాక్షసి పుట్టుకొస్తుంది. ప్రతి కొత్త రాక్షసికీ ఎన్నో శిరస్సులు. అవి దేశమంతటా ప్రజాజీవితానికి సంబంధించిన దారులన్నింటిలో ప్రవేశిస్తాయి. రోగక్రీములు మన శరీరతత్వంలోకి చొచ్చుకుపోయాయి. అవి పైకి కనిపించకుండా లోలోపలే తొలిచివేస్తాయి. వాటిని కనిపెట్టి

పట్టుకోనడం కష్టం. ఈ పిచ్చికుక్క-కాటురోగం ఎంతగా వ్యాప్తమైందంటే, మనలో ప్రతి ఒక్కరం దానితో తీసుకుంటున్నాము. ఈ దీర్ఘవ్యాధికి చికిత్సయేమిటి? దీనినుంచి మనం ఎలా విముక్తుల మవుతాము?

భారతదేశపునర్నిర్మాణము పునాది మొదలుకొని జరుగనలసినదని. ఒకనంక పరిశ్రమలను, వ్యాపారాన్ని కొత్త పద్ధతిలో న్యనస్థీకరించనలసినదని. మరొకనంక రైతాంగపు సమస్యలను ఎదుర్కొననలసినదని. ప్రాతిపదికగా వుండే పరిశ్రమలను ప్రారంభించనలసినదని. సాగునీటికి, విద్యుచ్ఛక్తికి ప్రాజెక్టులను నిర్మింపనలసినదని. డబ్బు చేసుకోనడంలో మన భారతదేశంలోని పెట్టుబడిదారులు ప్రవీణులని చెప్పాలి. తాము పెట్టిన పెట్టుబడిని కొద్దికాలంలోనే రెండింతలు, మూడింతలు చేసుకొనడం వారికి బాగా తెలిసిన విద్య. మన దేశంలో పనివారలు తమ పనితనాన్ని గర్వకారణంగా ఎంచడం ఇంకా సరిగా మొదలుకాలేదు. అలాగే పారిశ్రామికాలు గూడా తమ నృత్తిని గర్వకారణంగా భావించుకోనడం అలనరుచుకోనలసివున్నది. అయితే ఇందుకు అక్కడక్కడ కొన్ని అపవాదములు లేకపోలేదు. ప్రైవేటు రంగములో గుత్తవ్యాపారాల్లో తప్ప ఇతర వ్యాపారాలకు, పరిశ్రమలకు స్వతంత్రించి పూనుకొనేవారు అంతగా కనిపించరు. ఒకవేళ అలాంటివారు వున్నా, పెట్టుబడి లభించడం కష్టంగా వుంది. ఈ లోపాన్ని పూరించడానికి ప్రభుత్వము తప్పనిసరిగా కార్యరంగములోకి దిగవలసి వస్తున్నది.

ప్రభుత్వ వ్యాపార పారిశ్రామిక రంగం త్వరితగతినీ విస్తరిస్తూపోతున్నది. పెద్దపెద్ద ఫ్యాక్టరీలు కట్టబడుతున్నవి. బ్రహ్మాండమైన జల విద్యుచ్ఛక్తి ప్రాజెక్టులు నిర్మింపబడుతున్నవి. ఇంకా ఎన్నో ఆరంభింపబడుతున్నవి. పరిపాలనా సంబంధమైన అడమాయిషీ, సాంకేతిక పర్యవేక్షణ, ఆధునిక శాస్త్రీయ నిర్వహణకు సంబంధించిన పరిజ్ఞానము మన కింకా బాగా పట్టుబడకపోయినప్పటికీ, వాటిని మనము సంపాదిస్తూ వున్న వేగంకంటే మరింత వేగంతో మన ప్రాజెక్టులు, ఫ్యాక్టరీలు నిర్మితమవుతూవున్నవి. దేశానికి ముఖ్యమైన రంగాలన్నిటిలో ప్రభుత్వము ప్రాబల్యం వహించి దాదాపు గుత్తపద్ధతికి పూనుకున్నదని ఒకనంక కొందరు గోల పెడుతున్నారు. కాని, ఈ ఆరోపణకి తగిన ఆధారాలు కనిపించవు. కొత్త పరిశ్రమలను ప్రారంభించి వాటినల్లవచ్చే లాభనష్టాలను భరించేందుకు వెర్రిగా సిద్ధపడటం లేదు. ప్రభుత్వరంగం ఈవిధంగా విస్తరిస్తూపోతూంటే ప్రైవేటురంగం సమాజాన్ని తమ చేతిలో పెట్టుకోవడానికి వీలుగా వ్యాపారవాణిజ్యాలపై గుత్తనెగపజూస్తున్నది. 1958-59 సంవత్సరములో మన దేశములో పంటలు బాగా పండి ఆహారోత్పత్తి పుష్కలమైంది. మన దేశచరిత్రలో ఆహార ధాన్యాల ధర ఎన్నడూ మించిపోలేదు. ప్రభుత్వము ఆహార ధాన్యాల వ్యాపారాన్ని చేపట్టజూచింది. అందుకు నిర్ణయంకూడా కైకొంది. భూములు లేనివారికి, కొద్దిపాటి భూమి గలవారికి లాభంగా వుండేందుకై ఉమ్మడి సహకారసేద్యమును ప్రారంభించవలెనని తీర్మానం చేయబడింది. ప్రభుత్వం తలపెట్టిన ఈ పనులను ఎవరో ఒకరు

విమర్శించని రోజంటూ లేదు. కొందరు వీటిపై కత్తిగట్టి న్యూఢిరే కిస్తూ వున్నారు.

భారతదేశంలో పత్రికలు చాలానరకు పైవేటు పెట్టు బడిదారుల యాజమాన్యము క్రింద వున్నవి. భారతదేశ పత్రికా రచయితలు ప్రపంచంలో ఎవ్వరికీ తీసిపోరు. ఐతే, వారు మాత్రం ఏం చేస్తారు? జీతభత్యా లిచ్చేవారికి అనుకూలంగా వ్రాయాలి కదా! అంతా అలాగే వ్రాస్తున్నారని నేను అనడంలేదు. దీనికి కొన్ని అపవాదములు వున్నవి. ముగ్ధా విశేష మేమిటంటే, మన దేశంలో పత్రికలు పెద్ద పట్టణాల నుండి వెలువడుతవి. పత్రికాధిపతులు తమ విలేఖరులకు భత్యాలిచ్చి గ్రామసీమలకు పంపి అక్కడేమి జరుగుతుందో చూచి వచ్చి వ్రాయండని కోరరు. నెలజీతాలు లేని విలేఖరులద్వారా జిల్లాల వార్తలు తెప్పించుకొని వాటిని క్లుప్తంగా ప్రచురిస్తూ ఉంటారు. ఆ వార్తలు వ్రాసి పంపినవారికి ఏదో కొంత ముట్టజెప్పుతూ వుంటారు. ఆ విలేఖరులు తాము ప్రత్యక్షంగా చూడకపోయినా వారివల్లా, వీరివల్లా విని వార్తలు వ్రాసి పంపుతారు. మంత్రులూ, ప్రముఖులూ నడ్డే వారి ఉపన్యాసాలను వ్రాస్తారు. కాని భారత దేశంలో నూటికి 82 వంతుల భాగము గ్రామాల్లో! ఇంత పెద్ద భాగములో జరిగే కార్యక్రమాలు ఎప్పటి కప్పుడు పత్రికలద్వారా దేశమంతటికీ తెలియకపోతే ఇక ప్రజాస్వామ్య మేమిటి? కాని, పత్రికలు కొద్దిమంది చేతుల్లో వున్నవి. ఆ కొద్దిమందికి బహుళ సంఖ్యాకులపై శ్రద్ధకాని, అభిమానంకాని లేవు. అటువంటప్పుడు దేశం ఎలా బాగుపడుతుంది?

నాకు తెలిసిన ఒక సంగతి ఇక్కడ ఉదాహరిస్తాను. ప్రభుత్వంవారి తోటలో కాసే పచ్చి బొప్పాయకాయలకు అకస్మాత్తుగా పెద్ద ధర పలుకుతూ వుంది. దీనికి కారణము ఏమిటా అని ఒక ఉన్నతోద్యోగి విచారణ మొదలుపెట్టాడు. చినరకు తెలిసిన దేమిటంటే, ప్రపంచ మార్కెట్లలో నల్ల మిరియం ధర విపరీతంగా పెరిగిందట. ఇది తెలిసిన కలకత్తా వ్యాపారి ఒకడు మిరియాల వ్యాపారానికి పూనుకున్నాడట. బొప్పాయికాయ విత్తులను ఎండబెట్టితే, వాటికీ, నల్లమిరియాలకూ తేడా కనిపించదు. రుచిచూస్తేనే గాని, ఏది ఏగింజో తెలియదు. అందుచేత ఆ వ్యాపారి నల్లమిరియాలను, బొప్పాయి విత్తులను కలిపి ఎగుమతిచేసి, అలా నచ్చిన లాభంతో ఒక దేవాలయం కట్టించి, ఇహమూ, పరమూ బాగా ఉండటానికి ప్రయత్నించడంలో తప్పేమిటి అనుకున్నాడు. నిజం చెప్పాలంటే ఈనాడు భారతదేశంలో స్వచ్ఛమైన పాలు, వెన్న నంటివి అపురూపమై పోయాయి. ఏది చూచినా కత్తీసరుకే! చాలా మంది నర్తకులు సరుకులను కత్తీచేయడంలో బహునేర్పరులు. వాళ్ళను చూచి పిశాచాలే అసూయజెందుతా యనుకుంటాను. నంటలకు వాడే నూనెలో ఇంజన్లకు, మోటార్లకు వాడిన నూనెను కలపడం జరుగుతున్నది. మందులు కూడ కత్తీమందులే! వీటిని తయారుచేసే ముఠాలవారు విపరీతమైన లాభాలు గడిస్తున్నారు. మద్య నిషేధమున్నరాష్ట్రాలలో ఇజారాదారులునిషేధాన్నితొలగించనలెనని ఒకటే మోయన ఆందోళన చేస్తూవుంటారు. శాసనాన్ని ఉల్లంఘించేవారిని అప్పుడప్పుడు మన దేశంలో అరెస్టు

చేస్తూ వుంటారు. అయితే వాళ్ళు ముఖ్యులు కాదు. వాళ్ళ వెనుక కొందరు ప్రముఖులు వుంటారు. వాళ్ళు అసలు నాయకులు. వాళ్ళు పైనవుండి వీరిచేత ఆట ఆడిస్తూ వుంటారు. ప్రభుత్వోద్యోగంనుంచి రిటైరు అయినవాళ్ళకు పెద్దపెద్ద జీతాలిచ్చి తమ ఉద్యోగులుగా ఎవరు నియమిస్తున్నారో కాస్త ఆలోచించండి. అట్లా ఎందుకు నియమించుకుంటున్నారు? స్వేచ్ఛావ్యాపారం వుండనలెనని వాదించే వారికి రిటైరయిన ప్రభుత్వోద్యోగులు పెన్నిధినంటివారు. ప్రజా న్యనహారాలలో నీతి, నిజాయతీ అనేవి అనేక విషయాలతో ముడిపడి వుంటవి. ఉన్నతోద్యోగి లంచం పుచ్చుకోడు. అలా పుచ్చుకున్నాడంటే తెలివి తక్కువ వాడన్నమాట. కాని మర్యాదకు సాటిమానవుడు చూపే ప్రేమను, అభిమానాన్ని ఎలా తిరస్కరించ గలడు? “ఏదో మర్యాదకోసం తమ దర్శనార్థం నచ్చానండీ” అనే మాట భారత దేశంలో తరచు మనం వింటూ వుంటాము. దీని అర్థమేమిటి? నియంతృత్వపరిపాలన వున్న దేశంలో రంగంలోకి శాసనం రావలసిన పనే లేదు. పరిపాలనా సంబంధమైన సాక్ష్యం వుంటే చాలు. కాని మన భారత దేశంలో శాసనానికి గౌరవ మున్నది. ఏదైనా, శాసనం ప్రకారం జరగాలని మనం వాదిస్తూ వుంటాము. అయితే శాసనమార్గం అనేది కంటకావృతమైనది. శాసనంయొక్క ముఖ్యధ్యేయాన్ని కాలానుగుణంగా, లేదా ప్రభుత్వం నిర్ణయించిన లక్ష్యానికి అనుగుణంగా రూపొందించడ మనేది కడు దుర్ఘటమైన కార్యం. దీనికి అడుగడుగునా శిఖండి బండలే అడ్డం నస్తూవుంటాయి. ఈ విధంగా ప్రభుత్వం ప్రబోధించే

సామ్యవాద పద్ధతి సమాజం అనే ధ్యేయానికీ, స్వేచ్ఛా వ్యాపారులు బలపరిచేటువంటి, న్యాయవాదులు న్యాయ స్థానాలలో అనుసరించేటువంటి ప్రాచీన ధర్మశాస్త్రానికి బాహుటంగా ఘర్షణ జరిగే అవకాశాలు వున్నాయి.

కొత్త ఢిల్లీ

ప్రజాస్వామ్యమనగా ప్రజలకు పరిపాలనాధికారం వుండడం. మన దేశంలో ప్రజల పరిపాలన అనేది పూర్వం లేదనే చెప్పాలి. ఒక వేళ వున్నా, చాలా అరుదు. అయితే రాజులు ప్రజాభిమతమును పాటించిన సందర్భాలు కొన్ని వున్నవి. రాజులు కేవలం రాజ్యాధిపతులుగా మాత్రమే వుండి రాజ్య పాలన న్యవహారాలలో తమకు సలహా లిచ్చేందుకై ప్రజా ప్రతినిధులను నియమించుకునేవారు. భారత దేశం ఎక్కడ వుందీ అంటే గ్రామాలలోనే అన్న సంగతి గాంధీ గారికి తెలుసు; కనుక భారత దేశాన్ని పునరుజ్జీవింప జేయవలెనంటే గ్రామాలను ఉద్ధరించాలి. ప్రభుత్వం గ్రామం పునాదిగా పైకి వ్యాపించాలి. న్యక్తి స్వాతంత్ర్యం వుండవలెనని గాంధీజీ ఆకాంక్షించాడు. కనుక పర్యవసానంగా పరిపాలనా వికేంద్రీకరణ జరుగుతుందనీ, ప్రజాస్వామ్యం వర్ధిల్లుతుందనీ ఆయనకు తెలుసు.

భారత రాజ్యాంగ నిర్మాతలు గాంధీజీ బోధలను దృష్టి యం దుంచుకొని న్యవహరించారు. ననభారత రాజ్యాన్ని క్రింద గ్రామంనుంచి పైకి రాజధాని వరకూ నిర్మింపవలసి పచ్చింది. నిర్మాణమంటే ప్రజాజీవితానికి సంబంధించిన ప్రతి

దశను, ప్రతి స్థితిని పునర్నిర్మాణం చేయడ మన్నమాట. గ్రామ ప్రజలకు వ్యవసాయం, పశుసంవర్ధనం, ఆరోగ్యం, విద్య, గ్రామ పరిశ్రమలు, రాకపోకలు, వార్తాసౌకర్యములు, స్త్రీలు, శిశువుల సంతేమ కార్యకలాపాలు, సాగునీరు, పంచాయతీలు, సహకారం మున్నగు విషయాలలో ప్రభుత్వ సహాయం అన సరం. గ్రామాలు దేశరాజధాని అయిన ఢిల్లీకి చాలా దూరంలో వున్నవి. ఢిల్లీకి, గ్రామాలకూ అసలు పోలికే లేదు. ఉభయసామాన్యమైన లక్షణాలే కనపడవు. గ్రామ వ్యవహారాలను ఢిల్లీ పాలింప జాలదు. కనుకనే మన దేశ రాజ్యాంగంలో అలాంటి విషయాలన్నీ రాష్ట్రాలకూ, కేంద్రానికీ, ఉభయత్రా సంబంధించిన అంశములుగా పేర్కొనబడ్డవి. ఇవి రాష్ట్రాలకూ, కేంద్రానికీ, ఉభయత్రా సంబంధించిన అంశములు కుండా కావు. మన రాజ్యాంగం ప్రకారం ఆర్థిక వ్యవహారాలు, కరెన్సీ, విదేశ వ్యవహారాలు, దేశరక్షణ, వార్తా సౌకర్యాలు, రైల్వేలూ కేంద్ర జాబితాకు సంబంధించిన అంశాలు. భారీపరిశ్రమలు, తత్సంబంధ విషయాలు, ఆహారం పంపిణీ మున్నగునవి రాష్ట్రాలకూ, కేంద్రానికీ ఉభయత్రా సంబంధించిన అంశాలు. మన రాజ్యాంగ నిర్మాతలు రాజ్యాంగంలో గ్రామ పంచాయతీలకు చిన్న గూడు ఒకటి ఏర్పాటుచేశారు. భారత రాష్ట్రాలే పెద్దవి. అటునంటప్పుడు రాష్ట్ర రాజధానులకు పంచాయతీలు కడుదూరంగా వుంటాయి. వాటిపట్ల శ్రద్ధనహించడం వీలవు తుందో లేదో అన్న విషయాన్ని మన రాజ్యాంగ నిర్మాతలు ఆలోచించినట్టు లేదు. పంచాయతీలు అంగబలంతో బాధ్యతా

యుతంగా పనిచేయవలెనంటే వాటిని ఒక అల్లికక్రిందికి తేనెదం అనసరమన్న సంగతి వారికి తట్టనే లేదు.

భారత దేశానికి రాజధాని కొత్త ఢిల్లీ. మన కేంద్ర ప్రభుత్వానికి కార్యస్థానం అదే. కొత్తఢిల్లీ నేటికి యాభై యేండ్లక్రితం పాతఢిల్లీ శివారులలో కట్టబడింది. పాతఢిల్లీయే పాత పట్టణం. అందులో ఒక కోట వుంది. మొగలుప్రభువులు ప్రజలకు దూరంగా ఆ కోటలో నివసిస్తూ శత్రువులనుండి రక్షణ యేర్పరచుకొని, ఈ దేశాన్ని పాలించారు. వారు దీవానే ఆమ్, దీవానే ఖాన్ అను రెండు మందిరములలో దర్బార్లు భరిపేవారు. యమునానదీతీరంవైపున గుమికూడిన ప్రజలకు దర్శనమిచ్చేవారు. కొత్తఢిల్లీని నిర్మించిన బ్రిటిషు శిల్పి బ్రిటిషువారి వైభవాన్ని చిహ్నంగా వుంచనలె ననుకున్నాడు. ఇప్పుడు మనం దేనిని రాష్ట్రపతిభవనం అని అంటున్నామో, అది బ్రిటిషువారి హయాములో నైసాయి భవనంగా వుండేది. నైసాయిభవనానికి చుట్టూ కొత్త ఢిల్లీ నిర్మింపబడింది. సోత్ బ్లాకు, నాక్ట్ బ్లాకు భారతదేశంలో బ్రిటిషురాజరికానికి రెండు స్తంభాలుగా కనిపిస్తావుండేవి. ఈ రెండు బ్లాకులు వాస్తవశిల్పంలో బృహత్తరమైనవి. మహా సౌధములనలె వీటిని నిర్మించారు. ముందుముందు భవనాన్ని విస్తరించేందుకు వీలుగాకూడా అవి నిర్మింపబడ్డాయి. రాజ్యాధికారం లండనులో కేంద్రీకృతమై వుండేది. అక్కడినుంచి వచ్చే ఉత్తరువులను అమలుజరిపేటందుకు పూర్తి వికేంద్రీకరణ చేశారు. ఢిల్లీలో ప్రభుత్వయంత్రాంగవిస్తరణ, కేంద్రీకరణ అనసరం లే దనుకున్నారు. కాని రెండవ ప్రపంచ

యుద్ధం వచ్చేసరికి వారి అంచనాలన్నీ తప్పు అని తేలింది. ఆగ్నేయాసియా యుద్ధరంగానికి ఢిల్లీ ప్రధాన కేంద్రమైంది. యుద్ధవ్యూహములను పన్నుటకూ, శత్రువుల భోగట్టా తెలుసుకోవడానికీ ఢిల్లీలో యుద్ధసాధనాలను అమితంగా కేంద్రీకరించి విస్తరింపజేయవలసినచ్చింది. అప్పటికప్పుడు కట్టిన మిద్దెలలో కేంద్రసచివాలయంతాలూకు కొత్త ఆఫీసులు పెట్టారు. వీటినే 'ఔంపొరరీ హాట్ మెంటుస్' అంటారు. కాని ఈనాటికీ ఇవి కేంద్రకార్యాలయాలుగానే వున్నవి.

1947 ఆగష్టు 15న తేదీన బ్రిటనునుండి ఇండియాకు అధికారం మార్పిడి జరిగేసరికి ప్రభుత్వంలో ఒక కొత్తదశ ఆరంభమైంది. భారతదేశానికి ప్రత్యేకరాజ్యాంగం అనలంబింపబడడంలో మరింత మార్పు వచ్చింది. యుద్ధకాలంలో పెరిగిపోయిన పరిపాలనావ్యవస్థను చాలానరకు తగ్గించివేస్తారని అనుకున్నారు. నిజమైన ప్రజాస్వామ్యం అమలుజరగాలంటే అలా తగ్గించివేయడం అనసరమే. కాని దానికి భిన్నంగా జరిగింది. కేంద్ర అధీనంలో గల వ్యవహారాలకు ఒక్కొక్కదానికి ప్రత్యేకమంత్రిత్వశాఖ ఢిల్లీలో వుండడం అనసరం కదా. కాని చిత్ర మేమిటంటే, ఆయేటి కావేటికి మంత్రిత్వ శాఖలు విస్తరిస్తూపోయాయి. ప్రతివ్యవహారానికీ—అది కేంద్రానికి సంబంధించినది కానివ్వండి, రాష్ట్రానికి చెందినది కానివ్వండి, లేదా ఉభయాలకూ సంబంధించినది కానివ్వండి—ఒక ప్రత్యేకమంత్రిత్వశాఖ యేర్పడింది. విస్తరించడంలో మంత్రిత్వశాఖలు ఒకదానితో ఒకటి పోటీ పడుతూ పోయాయి. ఒక్కొక్క శాఖలో ఉద్యోగులు కూర్చునే

స్థలం, వారికి నెలవారీ లభించే జీతాలు చూచుకొని యేశాఖ కాశాఖ తాను చాలా విస్తృతమయ్యానని మురుసుకొని పోనడం మొదలెట్టింది. ఢిల్లీలో ఆఫీసులు పనిచేసే రోజున ఉదయం 10 గంటలవేళా, సాయంకాలం 5 గంటలవేళా రోడ్లపై కారు వేసుకొనిగాని, సైకిలు తొక్కుకుంటూగాని, నడచిగాని పోనడం చాలా కష్టం. ఉదయం ఆఫీసులకు పోయే జనాన్ని, సాయంత్రం ఆఫీసులనుంచి వచ్చే జనాన్ని చూస్తే హరిద్వారంలో గంగాపుష్కరం ఊరేగింపుజనం జ్ఞాపక మొస్తుంది. ఒక బిడారు కదలిపోతున్నట్లుంటుంది. ఉదయం 10 గంటలప్పుడూ, సాయంకాలం 5 గంటలప్పుడూ రోడ్లపై కనిపించే జనసందోహాన్ని చూస్తే భారతదేశంలో విద్యానంతులైన వారిలో అసలు నిరుద్యోగులెవరైనా వున్నారా అనిపిస్తుంది. కొత్తఢిల్లీ అంతటా ఇప్పుడు నిర్మితమైన పలు అంతస్తుల భవనాల మందర నారుబ్లాకు, సోతుబ్లాకు వెలవెల బోతాయి. ఇంకా భవనాలు కట్టుతున్నారు. స్థలం లభించడమే ఒక పెద్ద సమస్య అయిపోయింది. ఒకప్పుడు కొత్తఢిల్లీ ప్రపంచంలో ఉద్యాననగర మని పేరుపొందింది. ఎక్కడ చూచినా విశాలమైన ఖాళీస్థలాలు, చెట్టుచేమలు వుంటాయని పేరు. కాని ఆ ఉద్యానాలన్నీ వేగంగా అదృశ్యమైపోయేట్టు వున్నాయి. చదురుగా వున్న స్థలాలలో బంగళాలు లేస్తున్నాయి. బంగళా లున్నచోట పలుఅంతస్తుల భవనాలు ఆకాశాన్నంటుతూ లేస్తున్నాయి. పాకిస్తానునుంచి లక్షలాది కాందిశీకులు వచ్చివేస్తున్న సమయంలో వారికి ఢిల్లీయే ఆశ్రయ మిచ్చింది. ఒకప్పుడు ఢిల్లీజనాభా 4 లక్షలు. కాని

స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తర్వాత కొన్నేండ్లలోనే 20 లక్షలకు పైగా పెరిగిపోయింది. ఢిల్లీపట్టణం నిరాశ్రయులకు ఆశ్రయ మివ్వటమేగాక, నిరుద్యోగులకు సత్రంగాకూడా మారినట్లు అనిపిస్తూవుంది.

మంత్రితవ్వశాఖలకు యేవో పనులు, విధులు వుంటే తప్ప లేకపోతే అవి అర్థరహిత మవుతాయి. కనుకనే ఒక కొత్త మాట వుట్టింది. దానితో లై సెన్సు దొరికినట్లయింది. అదే 'సమన్వయం.' దీనికి కొత్తగా సృష్టింపబడ్డ ప్రణాళికా సంఘం ఇంకా దోహదం చేసింది. కేంద్రప్రభుత్వానికి ఎంత పెంచినా పెరుగగల ఆదాయపుననరులు లభ్యమయ్యాయి. దీనికి తోడు రాష్ట్రాలు వాటంతట అవే కొన్ని ఆదాయాలను కేంద్రానికి అప్పగింతపెట్టడానికి అంగీకరించాయి. అయితే ఒక షరతు. ఏమిటంటే, కేంద్రం పన్నులు నసూలుచేయాలి. అలా నసూలుచేసిన ధనంలో ఆయా రాష్ట్రాలకు ఎంత వాటా ఇవ్వాలో అంత ఇచ్చేసెయ్యాలి. ఈ బాధ్యతను కేంద్రం సంతోషంగా స్వీకరించింది. సెంట్రల్ రెవిన్యూబోర్డు అంతు లేకుండా పెరిగి విస్తరించింది. కొత్త ప్రజాస్వామ్యం రాన డంతో పరిపాలనకు సంబంధించినవీ, సంబంధం లేనివీ అనేక కొత్త సంస్థలు వుట్టుకొచ్చాయి. జాతీయమైతానికి ప్రణాళికా సంఘం ఎన్నో పథకాలు, ప్రణాళికలు సిద్ధంచేసింది. రాష్ట్ర ప్రణాళికలలోకూడా చాలా భాగం కేంద్రమిచ్చే ఆర్థిక సహాయంపైనే ఆధారపడి వుంటున్నాయి. కేంద్రం డబ్బిచ్చే ప్రణాళికలకు కేంద్రంచుంచి పర్యవేక్షణ అవసరమైంది. ఇంత విశాలమైన దేశం పెద్ద సిబ్బంది

లేకుండా ఢిల్లీనుంచి ఎలా పాలింపబడుతుంది? అందులోనూ, ప్రణాళికలు అమలుజరుగుతున్నపుడు! అందుచేత భారీ ప్రయత్నాలలో నిమగ్నమైవున్న కేంద్రమంత్రిత్వశాఖలు రాష్ట్రాలనుంచి పరిపాలనలోనూ, సాంకేతికంగానూ, సమర్థతలైన ఉద్యోగులను తెప్పించుకున్నాయి. మరొకరిని సందర్భాలలో తాము నదులుకోవాలని చూస్తూవున్నవారినీ, తమకు సమస్యగా తయారైన ఉద్యోగులనూ కేంద్రానికి పంపడం మొదలుపెట్టాయి. ఈవిధంగా కేంద్రం ఒకనంక మెరికలనంటి సమర్థతలైన ఉద్యోగులకూ, మరొకనంక వినోదాలతో కాలక్షేపంచేసే కులాసాజీవులకూ నిలయమైంది. ఈ రెండు రకాలవారూ కురుక్షేత్రయుద్ధం ఆరంభించారు. అసిస్టెంట్లు, గుమాస్తాలు, ప్యూనులు, దస్తీలు, ఫరాషులు, ఊడ్పుపనివారు - ఇంకా రకరకాల పనులవారు కురుక్షేత్రరంగంలో పదాతిదళంగా పనిచేస్తున్నారు. పార్కిన్సన్ మహాశయునికి ఇంతకంటే చక్కని పరిశీలనాకేంద్రం వేరొకటి లభించగలదా?

రాష్ట్రాలలో సమర్థతలైన ఉద్యోగులు లేకపోయేసరికి అవి కేంద్రాన్ని కాదనలేని స్థితికి వస్తాయి. వాటి కార్యదక్షత కూడా తగ్గిపోతుంది. కొత్త ఢిల్లీకి, రాష్ట్రరాజధానికి మధ్య మనుషుల రాకపోకలు మార్పిళ్ళు ఎక్కువయ్యేసరికి రాష్ట్రాలకు అంగబలముకూడ సన్నగిల్లిపోయింది. ఈ పరిస్థితిలో కేంద్రం అధికంగా పర్యవేక్షణ చేయవలసిన అవసరం వస్తుంది. ఈ విధంగా ఈ నలయం విస్తరిస్తూపోతున్నది. బ్రిటిషువారి హయాములో గ్రామప్రాంతాలకు, పట్టణప్రాంతాలకు మధ్య ఎటువంటి వ్యత్యాసాలు వచ్చాయో ఇప్పుడు రాష్ట్రాలకూ,

కేంద్రానికీ మధ్య అటునంటి ఫిత్తే వస్తుంది. రాష్ట్రాన్నించి కేంద్రానికి వచ్చే అధికారి మూడేండ్లు, లేదా ఐదేండ్లు డెప్యూటీషన్ పై వస్తాడు. ఐతే ఒకమారు ఢిల్లీకి వచ్చి కాపురం పెట్టిన ఉద్యోగి ఇక ఎక్కడనుంచి వెళ్ళిపోవడానికి ఇష్టపడడు. సాయంకాలంవేళ చాణక్యపురి మనోహరంగా వుంటుంది.

ఎక్కడనుంచి అయితే నేమి, రోజుకు రెండు ఆహ్వానాలు వస్తాయి. అచ్చయివుండే అఫిషియల్ డైరెక్టర్ ఇందుకు వాటంగా వుంటుంది. ఇవిగాక అంతర్జాతీయరంగం వుండనేవుంది. విదేశాలలో అంతులేకుండా సభలు, సమావేశాలు జరుగుతూనేవుంటాయి. మరి అంతర్జాతీయరంగంలో భారతదేశప్రతిష్ఠ నానాటికీ పెరుగుతూనేవుందికనుక వాటిల్లో పాల్గొనక తప్పదు. ఇంకా ఐక్యరాజ్యసమితి, తదితరసంస్థలు ఉన్నతశిక్షణకు ఏవో కొన్ని ఏర్పాట్లు చేస్తూనేవుంటాయి. ఆ శిక్షణపొందటానికి కొందరు అధికాదాలను పంపాలి. ఇవిగాక మరికొన్ని అంతర్జాతీయసంస్థల ఆధ్వర్యాన అభివృద్ధి చెందనట్టి దేశాలలో పనులు నిర్వహించడానికి కొందరు ఉద్యోగులను పంపవలసివుంటుంది. ఎన్ని అవకాశాలు!!

కొత్తాధిష్టి చూపు అప్పుడే విశాలవిశ్వం పైకి ప్రసరిస్తోంది. అంతర్జాతీయసంస్థలో ఉద్యోగమంటే మాటలా! పెద్దజీతం, బోలెడు సదుపాయాలు. వీటితో సమానమైనవి మరెక్కడ వుంటాయి? ఆ ఉద్యోగాలకు బాధ్యతలు చాలా తక్కువ. భౌతికంగా గాని, ప్రతికలద్వారాగాని రాళ్ళు విసరడమంటూ వుండదు. విదేశాలలో అంత విలువ గల ఉద్యోగియై అంత తక్కువ శ్రమతో అంత పెద్దజీతం సంపాదిస్తూవుంటే

ఇక ఆఫీసువేళల్లో ఎక్కువ పనిచేయండని ఎవరైనా ఎలా కోరగలుగుతారు? అసలే భారతదేశంలో పరిస్థితులు, ఇక్కడి శీతోష్ణస్థితి చునిషి ఎక్కువ పాటుపడి పనిచేయడానికి తగినవిగా లేవు. కష్టపెట్టి పనిచేయించి, ఒక ఉద్యోగి ఆరోగ్యాన్ని చెడగొట్టే హక్కు స్వతంత్రప్రభుత్వానికై తేమాత్రం వుంటుందా? వేతనాలు పెంచండని కోరుతారు. దిగువస్థాయిని సిబ్బంది సంఘాలు ఏర్పాటుచేస్తారు. ఆఫీసర్ల సంఖ్య హెచ్చుతుంది. ఎందుకంటే తిరగబడే ధోరణిలో వున్న సిబ్బందిచేత పని చేయించే అధికాక్షణ ఎక్కువమంది వుండాలికదా. ఆఫీసర్లకు పర్యవేక్షణ అవసరం. వారుమాత్రం ఆకాశంనుంచి ఊడి పడతారా? పనిలో నాణ్యత, సమర్థత తగ్గిపోతాయి. కాగితాలపై రంగుల రాట్నాలు పెరుగుతాయి. రాష్ట్రాలలో అసలే అయోమయత్వం. దానికి తోడు కేంద్రంచుంచి రక రకాల సర్కులర్లు! ఆ సర్కులర్లు చదివితే, అబ్బా! ఎంత తెలివిగా వ్రాశాడు అనుకుంటాముగాని, ఒకదానికీ, మరొకదానికీ పొంతన వుండదు. దీనితో రాష్ట్రాలుకూడా చెప్పిన మాట వినకుండా తయారవుతాయి. కొత్తధిల్లినచివాలయంలో సిబ్బంది మరీ పెరుగుతుంది. ఇలా విషవలయం విస్తృతి జెందుతుంది. పన్నులు పెరిగిపోతాయి. ప్రజలు గోల పెడతారు. జరిగే పని తక్కువ. రాష్ట్రాలు మాత్రం తక్కువ తిన్నాయా?

భారతదేశ మొక ఉపఖండము. ఇది సువిశాలమైన భూమి. దీనికి మూడువైపుల సముద్రమున్నది. ఉత్తరమున హిమాలయపర్వతము లున్నవి. ఉత్తరమున కాశ్మీరుమొదలు

దక్షిణమున మద్రాసురాష్ట్రంలోని కన్యాకుమారినరకు రెండు వేల మైళ్ళ దూరం. అలాగే పడమట గుజరాతులోని కచ్ మొదలు తూర్పున నాగాల్యాండ్ లోని కోహిమానరకు రెండు వేల మైళ్లు. ఇంత విశాలమైన భూభాగ మిది. మధ్యన అక్కడక్కడ పర్వతాలు, నదులు, అడవులు వున్నవి. యుగ యుగాలుగా భారతదేశం సాంస్కృతికంగా ఏకదేశమై వర్ధిల్లుతూ నచ్చింది. పరిపాలనా విషయకంగా కూడా ఇది బ్రిటిషువారి పాలనలో ఏకదేశ మైంది. రకరకాల ప్రాంతాలున్నప్పటికీ, ఎన్నో భాషలున్నప్పటికీ, తీరుతీరుల ప్రజలున్నప్పటికీ, ఈ దేశ ఐక్యత చెక్కుచెదరకుండా నస్తున్నది. ఇటువంటి ఐక్యత వున్న దేశంలో, కేంద్రంలో ఏమి జరిగినా అది దేశం నలుమూలలకూ వ్యాపిస్తుంది. స్వాతంత్ర్యానంతరం ప్రభుత్వం పలుఅంతస్తుల భవనాలలోకి విస్తరించడమనేది ఒక్క ఢిల్లీలోనే జరుగలేదు. ఢిల్లీని చూచి రాష్ట్రాలుకూడా నేర్చుకున్నాయి. అక్కడా సిబ్బంది పెరిగిపోయింది. సెక్రటేరియట్ భవనాలు చాలడం లేదు. కొత్త సచివాలయాలు కట్టారు. మంత్రులకూ, ఉపమంత్రులకూ, పెరిగిపోయిన ప్రభుత్వ సిబ్బందికీ భవనాలు, ఇండ్లు కట్టుతున్నారు. కొన్ని రాష్ట్రాలకు కొత్తగా రాజధానులే నిర్మింపవలసి వచ్చింది. సిబ్బంది ఎందుకు పెరిగిందయ్యా అంటే:- ప్రభుత్వం చేయవలసిన పని భూమిశిస్తు వసూలుచేయడం, శాంతి భద్రతలు కాపాడడమేగాక ఇంకా అనేకరంగాలకు విస్తరించింది. ప్రజాసంక్షేమమునకు వెచ్చించడానికే భూమి శిస్తు వసూలు చేస్తున్నారు. పునర్నిర్మాణానికి వీలు కలిగించ

డానికే శాంతిభద్రతలు కాపాడుతున్నారు. ప్రభుత్వం అన్ని రంగాలలోనూ పునర్నిర్మాణబాధ్యతలు నహించాలి.

రాష్ట్రాల శాసనసభలలో, శాసనపరిషత్తులలో, ఢిల్లీ లోని లోకసభలో, రాజ్యసభలో మొత్తం రమారమి నాల్గు వేలమంది ప్రజాప్రతినిధులున్నారు. రాజకీయపక్షాల వ్యవస్థలలో రమారమి మరి యింతమంది వుండివుంటారు. అలా వుంటేనే పార్టీవ్యవస్థలు పనిచేయగలుగుతాయి. దేశంలో నాయకుల సంఖ్య ఎప్పుడూ మితిమీరి లేదు. ఇండియన్ సివిల్ సర్వీసునలెనే కాకలు తీరిన నాయకత్వంకూడా నానాటికీ తగ్గిపోతూవుంటుంది గాని యథాప్రకారము వుండదు. కొత్త నాయకులకు అనుభవం తక్కువ. వారు ప్రజలకు అంతగా తెలియదు. ఆయేటికాయేడు గడచిపోయేకొలది బ్రిటిషువారి హయాంలో ఎన్నిమాళ్లు జైలుకు వెళ్ళారు? అనే ప్రశ్నతో ఒక నాయకుడి అనుభవాన్ని కొలిచే పద్ధతి అంతరిస్తూవుంది. గ్రామసీమలలో వున్న అవిద్య, అజ్ఞానముల దృష్ట్యా కొత్త గీటురాళ్లు వ్యాప్తిలోనికి రావటం లేదు. గ్రామపంచాయతీలలో తాలూకాబోర్డులలో, జిల్లాబోర్డులలో పదవులలోకి వచ్చే కొత్తనాయకులకు కొన్నిరకాల గీటురాళ్లు వుండవచ్చు. అయితే బ్రిటిషువారి పాలనలోనే ఈ సంస్థలు రెండవశ్రేణిలో, వుండేవి. వీటిని మొదటి శ్రేణి సంస్థలుగా భావించేవారుకారు. స్వాతంత్ర్యం వచ్చినతర్వాత పార్లమెంటు, రాష్ట్రశాసన సభలు అసలురంగాన్ని ఆక్రమించుకున్నాయి. స్థానికసంస్థలకు డబ్బువనరులు తగ్గాయి. ద్రవ్యోల్బణం కారణంగా చిక్కులు, బరువులు పెరిగాయి. స్థానికసంస్థలు తమ సిబ్బందికి నెల

జీతాలే చెల్లించలేని స్థితికి వచ్చాయి. అసలే స్థానికసంస్థల ఉద్యోగులు పనికి అంతంతమాత్రమువారని ప్రతీతి. వాళ్ళ జీతాలూ అంతే. ఈ స్థితిలో ప్రభుత్వయంత్రాంగం విస్తృతం కానడంచేత అది స్థానికసంస్థల సిబ్బందిని కొందరిని తీసుకో గలిగింది. దీనితో వారి సామర్థ్యం మరి తీగించింది. వారిలో వారు తగాదాపడటం తప్ప చేసేందేమీ లేదు. పైగా పదవుల నల్ల నచ్చే పలుకుబడికోసం తదితర లాభాలకోసం నేనంటే నేనని పోటీలు పడటం మొదలైంది. స్నేహభావం పోయి స్వార్థం బలిసింది. ప్రజాసంస్థలన్నీ కీచులాటల కేంద్రాలుగా మారాయి.

ప్రథమ, ద్వితీయ పంచనర్షప్రణాళికలు కేంద్ర, రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలపై చాలా బరువు వేశాయి. ప్రజాజీవితంలో ప్రతిదశను పునర్నిర్మించవలసినవచ్చింది. అభివృద్ధి పథకాల కన్నిటికీ ధనాన్ని సమకూర్చేందుకు విదేశాలనుండి ధారాళంగా అప్పులు తీసుకోబడ్డవి. దేశంలోని బాధ్యతలతోపాటు దేశము వెలుపలి బాధ్యతలుగూడ పైన పడ్డాయి. ఎట్టి జోక్యమూ లేకుండ పనులు జరగవలసినవచ్చింది. అన్ని ప్రాంతాలవారు ఏవేవో పనులు తమతమ ప్రాంతాలలో జరగాలని కోరుతూ వచ్చారు. వాటికి ఆలస్యం కూడదు. జోక్యం అంతకన్నా పనికిరాదు. పాతవ్యవస్థలు పరిపాలన అనే శకటానికి అయిదవ చక్రంగా తయారయ్యాయి. దానితో బండికి ముందునడక కుంటుపడింది. బిటిషువారి పరిపాలనాకాలంలోను దాని తర్వాతను అనేక విషయాలు జరిగాయి. మాధులువచ్చాయి.

కాని జిల్లాకలెక్టరు హోదామాత్రం చెక్కుచెదరకుండా నిలిచివుంది. కలెక్టరు ఇప్పటికీ జిల్లాకు అధిపతి. కలెక్టరు స్థాయిలోనే ప్రభుత్వంయొక్క శక్తిస్తోమతలు న్యక్తమవుతూవుంటాయి. అంటే, కలెక్టరు ప్రభుత్వాధికారినికీ ప్రతినిధివంటివాడు. “జిల్లాలో ప్రభుత్వ కార్యక్రమాలన్నింటికీ కలెక్టర్ని నేరుగా బాధ్యుడుగా ఎందుకు చేయకూడదు? కొత్త ప్రజాస్వామ్యంలో స్థానికసంస్థలు నేటి కాలానికి పొసగనివిగా కన్పిస్తాయి కదా, వాటిని ఎందుకు రద్దుచేయకూడదు? కలెక్టరు, ఆయన ఉద్యోగిబృందము ప్రజలచే ఎన్నుకోబడ్డ రాష్ట్రప్రభుత్వం క్రింద పనిచేస్తూ వుంటారుకదా. జిల్లాబోర్డులను, తాలూకాబోర్డులను రద్దుచేసి నప్పటికీ కలెక్టరుద్వారా జరిగే పరిపాలన ప్రజాస్వామ్య బద్ధమైవుండదా? “అజమాయిషీవిధానము పక్కబందీగా లేక పోయినా, ప్రభుత్వానికీ, ప్రజలకూ మధ్య దూరం ఎక్కువై నప్పటికీ, అది ప్రజాస్వామ్యబద్ధమయ్యే వుంటుంది” అని రాష్ట్రాలలోని మన నాయకులు భావించారు. అధికార యంత్రాంగం ఈ భ్రమను హెచ్చింపజేసింది. ప్రతిరాష్ట్రంలోనూ జిల్లాబోర్డులు, తాలూకాబోర్డులు రద్దుచేయబడ్డవి. ఇక గ్రామాలలో మిగిలింది పంచాయతీలు మాత్రమే. ఈ పంచాయతీలు ఒకనైపు తమ దర్బారులను జరుపుకొంటూ మరొకనైపు న్యాయాన్వయాలు చూస్తూ కాలం గడుపుకు వస్తున్నాయి. అభివృద్ధి న్యవహారాలను జరిపిస్తూ వాటి పాలనను నిర్వహిస్తూ, నమ్మదగిన ప్రభుత్వపరిపాలనా

సౌకర్యాన్నిబట్టి నడిపింపజేయటం బహు సులభంగానే వుంటుంది.

గతవిభాగంలో వినరింపబడ్డ కేంద్రవిశేషాలురాష్ట్రాలలో కూడా కనిపించడం మొదలుపెట్టాయి. జిల్లాబోర్డులు, తాలూకా బోర్డులురద్దుకానడంతో రాష్ట్రప్రభుత్వాలు ఇతోధిక బాధ్యతలనునహింప నలసినచ్చింది. బాధ్యతలు ఎక్కువయ్యేసరికి దానికి తగినట్లుగా ప్రభుత్వ న్యవస్థను విస్తృతీకరింపనలసి వచ్చింది. పై అధికారుల సంఖ్యను హెచ్చించడ మనేది కొత్త శాఖలను సృష్టించకుండా, కొత్త మంత్రులను, డిప్యూటీమంత్రులను, పార్లమెంటరీ కార్యదర్శులను వేయకుండా జరిగే పని కాదు. ఇలా ఈ రంగుల రాటాన్ని విస్తృతం చేసేకొద్దీ వారంతా పదవికి సంబంధించిన వ్యాపకాలలో పడి ప్రజలకు దూరమై పోతారు. పని నానాటికీ మందకొడిగా సాగుతూవుంటుంది. పని చురుకుగా జరగాలంటే కొత్తపద్ధతులను ప్రవేశపెట్టాలి. కొత్త ప్రయోగాలు చేయాలి. కొత్త శాఖలను సృష్టించాలి. కొంతమందికి అప్పటికప్పుడు ప్రమోషనులు ఇవ్వాలి. స్తోమత గల కలెక్టర్లు కమీషనర్లు వుతారు. సబ్ డివిజనల్ ఆఫీసర్లు కలెక్టర్లుగా వస్తారు. రాష్ట్రరాజధాని బలిసిపోతుంది. కండ రములు లావెక్కుతాయి. రక్తనాళములు మరీ కుంచించుకు పోయి రక్తం ప్రవహించడం కష్టతర మౌతుంది. దానితో గుండె జబ్బు వస్తుంది. అదే రానున్న దుస్థితికి సూచన.

4. దేశవిషయాలు

కలెక్టరు ఆఫీసు

ఇక ఇంటిదగ్గర సంగతులు ఎలా వుంటాయో చూద్దాము. రద్దుచేయబడిన జిల్లాబోర్డులు, తాలూకా బోర్డులు నేరుగా కలెక్టరు అధికారం క్రిందికి వస్తాయి. ఈ విధంగా రాష్ట్రరాజధానిబలుపు జిల్లాదాకా ప్రాకుతుంది. మన పురావస్తువిశేషాలనుగూర్చి, పంచనర్ష ప్రణాళికలను గూర్చి, అభివృద్ధినిగూర్చి జరుగుతూవున్న ప్రచారాన్ని గమనించి విదేశాలనుండి ప్రముఖవ్యక్తులు కేంద్ర, రాష్ట్రరాజధానులకు రావడం మొదలుపెడతారు. ఈ ప్రముఖులందరికీ జిల్లాకలెక్టరు స్వాగతం చెప్పాలి. వారితో కలిసి ఆయన పూర్వు తిరగాలి. వచ్చిన ప్రముఖులకు జరిగిన స్వాగతసత్కారాలనుబట్టి కలెక్టరు సామర్థ్యం నిర్ణయింపబడుతుంది. ఈ వ్యవహారా లన్నింటిలో కలెక్టరు ఉత్తేజకుడుగా వ్యవహరించాలి. ఇక సమయం దొరికితే 'నువ్వెంత' అని ధిక్కరించే రాజకీయనాయకులు వుండనే వుంటారు. వారిని ఏదో వ్యాపకంలో వుంచాలి. లేదా కనీసం వారు కొంటెపనులు చేయ

కుండానైనా చూడాలి. జిల్లాకలెక్టర్లకు 'ప్రముఖన్యకుల' తోనే, 'ముఖ్యరాజకీయనాయకుల'తోనే చాలా సమయం గడచిపోతుంది. ఇవిగాక కలెక్టరు 'జిల్లాకార్యక్రమానికి సమన్వయాధికారి' అన్న అదనపుబాధ్యతనుకూడా మనం ఆయనకే అప్పగిస్తున్నాము. మరి జిల్లాబోర్డులు, తాలూకా బోర్డులు లేవుకదా! అవి మోయనలసిన బాధ్యతలనుకూడా కలెక్టరే తనమీద వేసుకోవలసినస్తుంది. రాష్ట్రాల శాఖలకు వాటివాటి ప్రతినిధులుగా వ్యవహరించే ఆఫీసర్లు వుండరు. రాష్ట్రరాజధానులలో వివిధశాఖల మధ్య తప్పనిసరిగా సమన్వయం వుంటుందన్న పూచీ యేమీ లేదు. మంత్రులమధ్య, శాఖలమధ్య విధిగా యేకాభిప్రాయం వుంటుందని చెప్పలేము. అభిప్రాయభేదాలు పెద్దగా కలిగి 'నువ్వేం చేశావు?' అంటే 'నువ్వేం' అనుకునే సందర్భాలు వుండకపోవు. పైస్థాయిలో సమన్వయం లేకపోయ్యేసరికి జిల్లాకలెక్టరుపాత్ర మరీ చిక్కులతో కూడుకున్న దవుతుంది.

ఆఫీసర్లు తగు అనుభవం గడించి యోగ్యులు కాక మునుపే వారిని కలెక్టరుగా తరచు నియమించడం జరుగుతున్నదేమో! పరిపాలనాయంత్రం విస్తరించిపోతూవుండడం వల్ల, పరిశ్రమలలో ప్రభుత్వరంగం త్వరితగతిని విస్తృతి జేందుతున్నందువల్ల ప్రభుత్వోద్యోగులకు ఎక్కడ లేని గిరాకీ వచ్చింది. ఏ పదవికైనా నియమించడానికి అధికార్లు ఎక్కడ లభిస్తారా అని వెదకడం జరుగుతూవుంది. పూర్వం కలెక్టర్లకు ఎటువంటి అనుభవం వుండేదో ఈనాటి కలెక్టర్లకు అది లేదు. పైగా పైస్థాయిలోనూ, తమ స్థాయిలోనూ సమ

న్వయం లేకపోవడ మనే సమస్య అప్పటివారిని ఎదుర్కొనేది కాదు. మరి ఈనాటివారి కది ప్రబలమైన సమస్య! ఈనాడు ప్రజలు ప్రభుత్వానికి భయపడరు. ప్రభుత్వం అన్నివిధాలా ప్రజలకు సహాయపడవలె నని వారు అభిలషిస్తారు. రకరకాల సమస్యలతో కలెక్టరును కలుసుకొని వాటన్నిటినీ పరిష్కరించ మంటారు. ఇప్పుడు కలెక్టరు ప్రజాసేవకు డని మనం అంటున్నాము. ఆయన ఇప్పుడు ప్రజలకు దూరంగా ఒంటిస్తంభం మేడలో కూర్చొని న్యనహించడానికి వీలులేదు. యోగ్యుడైన కలెక్టరు తన నెదుర్కొన్న సమస్యలను ధైర్యంగా పరిష్కరించడానికి ప్రయత్నిస్తాడు. తానూ జిల్లాలోని ప్రజానాయకత్వమునకు బాసటగా నిలిచి ప్రజాశ్రేయస్సుకు పాలు పడతాడు. తన ఉద్యోగధర్మాన్ని నిర్వర్తించడానికై ఉదయం మొదలు అర్ధరాత్రినరకూ అనేకసమస్యలతో సతమతమవుతాడు. పాపం, ఆయనకు కుటుంబజీవితానుభవమే సరిగా వుండదు. భార్యాపిల్లలతో కాలక్షేపం చేయడానికి న్యనధియేది? ప్రభుత్వంయొక్క కార్యనిర్వహణాధికారం, దాని పూర్తిశక్తితో, దానికి గల పరిమితులతో న్యక్తమయ్యే పదవి యేదీ అంటే జిల్లాకలెక్టరుపదవేనని చెప్పాలి. కలెక్టరు యే ఒక్క బాధ్యతనూ తప్పించుకోవడానికి వీలులేదు. ఏదో సాకుచెప్పి విషయాన్ని దాటివేయజాలలేదు. కష్టనిష్ఠురాల నన్నిటినీ సహించి అతడు తన ఉద్యోగబాధ్యతలను నిర్వహించవలసిందే!

పని సరిగా చేయని కలెక్టరుకు బెడదలేమీ వుండవు. ఎవరితో ఎలా స్నేహితం చేసుకోవాలో అతనికి తెలుసు.

తాను ఎవరిని బలపరచాలో, తన కెవరు వత్తాసు ఇస్తారో అతనికి తెలిసే వుంటుంది. ఉత్తముడైన కలెక్టరు తన అధికారాన్ని కొంత ప్రజలుకుండా పంచుకోవాలని ఉత్సహిస్తాడు. అత నొక్కడే చెలాయించడు. కాని చెడ్డ కలెక్టరు తాను ఎక్కడ, ఏవిధంగా దొరికిపోతానో అని భయపడతాడు. ఉత్తముడైన కలెక్టరు ప్రజలనుంచి తన అధికారబలాన్ని పొందుతాడు. తన సత్ప్రవర్తనతో, సేవాభావంతో వారి ఆదరాభిమానములకు పాత్రుడై చక్కని అధికారి అనిపించు కుంటాడు. చెడ్డ కలెక్టరుకు అధికారం మరొకవిధంగా సంక్రమిస్తుంది. అయితే ప్రజలలో కలుగుతూవున్న చైతన్యం పుణ్యమా అని ఇలాంటి అధికారుల సంఖ్య క్రమేణా తగ్గుతూ వుంది. పూర్వం క్రింది ఉద్యోగస్థులే బండెడు చాకిరీ చేసే వారు. పై అధికాస్థులెన్నీసుకోర్టులలో, ఆ తర్వాత క్లబ్బులలో పానీయాలతో కాలక్షేపం చేసేవారు. క్రింది ఉద్యోగుల విధి పనిచేయడమే! కాని పూర్వపు క్రమశిక్షణ ఈనాడు కానరాదు. కొత్త క్రమశిక్షణ ఇంకా రూపుదిద్దుకొనవలసి వున్నది. సంధికాలం గనుక శూన్యస్థితి యేర్పడివుంది. కలెక్టరు జీతానికీ, ఆయన సిబ్బంది జీతానికీ మధ్య తేడా చాలా హెచ్చుగా వుంది. కాబట్టే పరస్పర అవగాహన, అంతా ఒక జట్టుగా పనిచేసే ధోరణి కన్పించవు. ఉత్తముడైన కలెక్టరు తన పరిసరాలకు, చివరకు కుటుంబానికి కూడా దూరమై ఉద్యోగబాధ్యతలను హెచ్చుగా వహిస్తూవుంటాడు. ఏదో ఆషామాషీగా కాలం వెళ్ళబుచ్చేవాడు రాజకీయాలలోను, పరిపాలనలోను గట్టిగా మాట్లాడి ఎదురుచెప్పగల వారికి

నాయకుడై వ్యవహరిస్తూ వుంటాడు. కేంద్రము ఆరోజు
కారోజు రాష్ట్రంపై హెచ్చుబరువు వేస్తూ పోతూవుంటుంది.
రాష్ట్రప్రభుత్వం ఆబరువును కలెక్టరుమీదికి తోస్తూవుంటుంది.
పాపం, కలెక్టరు దానిని ఎవరిమీదికి తోయగలడు? ఆ
భారంతో ఇంకా పెద్దగా మూలుగుతూవుంటారు.

తాశీల్దారు రాజ్యం

కొన్నేండ్లక్రిందట నేను ఒక రాష్ట్రంలో కొండజాతి ప్రజలు
వుండే ప్రాంతాన్ని చూడడానికి వెళ్ళాను. మన కార్య
కర్తల నీతి, నిజాయతీలనుగూర్చి వాళ్ళేనుకుంటున్నారో
వాళ్ళ ముఖతానే వినాలని నిశ్చయించాను. సిబ్బందివిష
యంలో వారి అభిప్రాయాలనుకూడా తెలుసుకోవాలను
కున్నాను. రోడ్డుప్రక్కనేవున్న ఒక పెద్దగ్రామానికి వెళ్ళి ఆగ్రామ
ముఖ్యుని (పంచాయతీ ప్రెసిడెంటు) కలుసుకున్నాను. పరిసర
గ్రామాల పంచాయతీ ప్రెసిడెంట్లను కూడా అక్కడికి రప్పించ
వలసిందని నేను ఆయనను కోరాను. “నేను వారితో అరమర
లేకుండ అన్నివిషయాల్నూ మాట్లాడదలచుకున్నాను” అని
చెప్పాను. ప్రెసిడెంట్లందరూ వచ్చారు. మా సమావేశం
పంచాయతీఘర్ (పంచాయతీ బోర్డు ఆఫీసు)లో జరిగింది.
సామాజికాభివృద్ధి కార్యకర్తల నిజాయతీని గూర్చి వారు
ఏమనుకుంటున్నదీ దాపరికం లేకుండా చెప్పండని నేను వారిని
కోరాను. కార్యకర్తలు నిజాయతీ గలవారే అని అంతా ఏక
కంతంతో చెప్పారు. అయితే వారిని చూస్తూవుంటే వారి

ముఖాలలో ఏదో బాధ దాగి వున్నట్లు అనిపించింది. నాకు ఆశ్చర్యం కలిగింది. ఏమిటో అర్థం కాలేదు. “ఏమిటి అలా వున్నారు?” అని అడిగాను. గుచ్చి అడిగినమీదట కాసేపు తటపటాయించి వారి మనస్సులో వున్న మాట చెప్పారు. తక్కావీ అప్పు లిచ్చే పనిని బ్లాకు ఉద్యోగులకు అప్పగించాలని వారు కోరారు. తాశీల్దారుగారితో తాము యేగలేకుండా వున్నామనీ, ఆయనతో తమకు పని పడకుండా చేయాలనీ అన్నారు. ఆ తరువాత ఇదేమిటా అని విచారించగా ఆ ప్రాంతపు తాశీల్దారు రైతుల నడ్డనుంచి నూ 100 లకు రశీదు తీసుకొని నూ 80 లే వారి కిస్తాడని తెలియ నచ్చింది. అలాగే మళ్ళీ రైతులు అప్పు చెల్లించేటప్పుడు నూ 100 లకు రశీదు యిచ్చి వారినుంచి నూ 110 లు తీసుకునే వాడట. దీనికి నివారణోపాయం లేకపోయిందట. రైతులు చెబుతున్న మాట నిజమేనా అని నేను డెనలప్ మంటు కమీషనరును, కలెక్టరును అడిగాను. కొంతైనా నిజం లేకుండా వుండదని వారు అన్నారు. మరి అయితే నివారణోపాయం లేకపోవడ మేమిటి? స్వీస్సులో వున్న దుష్టులు ప్రత్యక్షంగానో, లేక పరోక్షంగానో పైన ప్రాబల్యం గల వారితో సంబంధం కలిగివుంటారని తెలియ నచ్చింది. మొత్తం పరిస్థితిని ఊళనం చేస్తే తప్ప, లేకపోతే ఆ స్థితిని మార్చడం అసాధ్యం.

తాశీల్దారు, రెవిన్యూ సిబ్బంది మాత్రమే చెడ్డవారనీ, సామాజికాభివృద్ధి సిబ్బంది కేవలం సజ్జనులనీ నేను చెప్పడం లేదు. అదే రాష్ట్రంలో సామాజికాభివృద్ధి సిబ్బందికి రెవిన్యూ బాధ్యతలు అప్పగించబడగా బ్లాకు సిబ్బందిలో చాలా మంది

తాశీల్దార్ గారి ఆదుగు జాడలలో నడవడానికి అలవాటు పడి నట్లు తెలియ వచ్చింది. ఏ శాఖ సిబ్బంది అయినా భారత దేశప్రజలలోనుంచి భర్తీ చేయబడతారుగాని ఎక్కడో పై దేశాలనుంచి రారు కదా. అంటే వారూ ఇక్కడి మామూలు మనుషులే నన్నమాట. ఉద్యోగమునుబట్టి, అనకాశాలనుబట్టి పనిలో నీతి నిజాయతీలు, దుర్నడతలు వుంటాయి. మంచి, చెడూ అందరిలో ఎట్లా వున్నాయో, సామాజికాభివృద్ధి సిబ్బందిలో కూడా అంతే. అయితే ప్రజాశ్రేయస్సును గమనించి, తదనుగుణంగా సేవచేసే రీతిని వారికి విస్తరణ కార్యక్రమంలో తగు శిక్షణ యివ్వబడింది. అందుచేత కాలం గడిచే కొద్దీ వారిలో విస్తరణ కార్యక్రమదృక్పథం పెంపొందుతూ వుంది. ఈ సిబ్బంది సర్వత్రా ప్రజాభిప్రాయపు నత్తిడికి లోనవుతూ ప్రజల అవసరాలను తెలుసుకుంటూ వుంటారు. దాదాపు ఒకే హోదాకు చెందిన అనేకమంది ఆఫీసర్లు కలసి మెలసి పనిచేయడ మనే సమస్య కూడా మనకు వుంది. ఒకరి కొకరు సన్నిహితులై అలా పనిచేస్తున్నారు కూడా. జాగరూకత వుంది. ఒక జట్టుగా పనిచేసే ధోరణి వుంది. ప్రజానీకానికి దైవభీతితోపాటు మూకనత్తిడి కూడా వుంటేనేగాని దేవునిపై గురి ప్రబలంగా వుండదు. తాశీల్దార్లు ప్రజలకు దూరంగా వుండి తమ విధులను నిర్వహిస్తూ వుంటారు. వారికి సంపూర్ణాధికారాలు వున్నవి. ఏమి చేసినా చెల్లుబాటు అవుతుంది. ఆఫీస్ లో అనేక ఆకర్షణలు ప్రలోభ పెట్టుతాయి.

ఆ వ్యక్తి నిరంకుశుడై తే అతన్ని అదుపులో పెట్టేవారే వుండరు. పైగా పై అధికారులు తనిఖీలకూ, పర్యటనలకూ

నచ్చినప్పుడు వారికి భోజన భాజనాదులు ఏర్పాటు చేయ నలసి వుంటుంది. వీటికి సరఫరాలు చేసేవారు రైతులే. అటు నంటప్పుడు తాశీల్దారుగారు తనకూ ఒక మంచి వాటా కోర డంలో ఆశ్చర్య మేమి వుంటుంది? అక్రమంగా లంచమే తీసుకో నక్కరలేదు. రైతులు సంతోషంగానే ఏవో కానుకలు తెచ్చి ఇస్తూనే వుంటారు!

ఈ సందర్భంలో నాకు మరొక సంఘటన జ్ఞప్తికి వస్తూ వుంది. నేను మన భారత దేశంలోనే భూమిచట్టం అమలులోకి నచ్చిన ఒక ప్రాంతాన్ని సందర్శించాను. అక్కడ అప్పుడే కొత్తగా నియమింపబడిన కలెక్టరు నచ్చి పదవిలో చేరాడట. సరే, మేము ఒక గ్రామానికి వెళ్ళాము. అక్కడ గ్రామస్థులను చూస్తే మా అందరిమీదాతిరగబడేటట్టువున్నారు. వారంతా కౌలుదాస్తూ, పాలివాళ్ళునట! ఆ ప్రాంతపు భూస్వాములు కొత్తగా అమలులోకి వచ్చిన కౌలుదారీ చట్టాన్ని మన్నించక, కౌలుదార్లనుండి, పాలివాళ్ళనుండి తాము పొందిన డబ్బుకు, పంటకు తగు రశీదులు ఇవ్వక చట్టాన్ని ఏ విధంగానైనా ఎదిరించనలె ననే ప్రయత్నంలో వున్నారట. అది నిజమేనా అని నేను కలెక్టర్ని అడిగాను. ఆయన అవునన్నాడు. “ఆ జిల్లాకు అతను ప్రభుత్వ ముఖ్య ప్రతినిధి కదా. ఆయన జోక్యం కల్పించుకొని పరిస్థితిని ఎందుకు చక్క బెట్టలేదు?” అని నాలో నేనే అనుకున్నాను. విచారించగా తేలిం దేమిటంటే ఆ ప్రాంతపు పట్వారీలు, రెవిన్యూ ఉద్యోగులు, తాశీల్దార్లు భూస్వాములకు అనుసర పక్షంగా వుంటారట. భూస్వాములకు పైన వుండే రాజకీయగాయకు

లంతా బాగా పరిచయమైన వాళ్ళట. చూడగా ఇది కందిరీ గల గూడులాగ వుందని కలెక్టరు అన్నాడు. అక్కడి పరిస్థితిని బాగుచేయాలని ఆయన ప్రయత్నించాడంటే అతని పదవికి ముప్పు వస్తుంది. పోనీ, వస్తే వచ్చిందని అతను ధైర్యం చేసినా, పరిస్థితి బాగుపడుతుందన్న నమ్మకం లేదు. ప్రజా హిత జీవితంలో ప్రముఖుడైన ఒకాయనకు ఒక ఎస్టేటు వుంది. ఆయన పట్వారీకి యేటా చెల్లించ వలసిన మామూళ్ళు రెండేండ్ల వరకూ చెల్లించలేదు. ఆ కక్షతో పట్వారీ అతని భూములకు సంబంధించిన రికార్డులను తారుమారు చేశాడట. దానితో అతని భూముల వ్యవహారమంతా కోర్టుకు ఎక్కిందట. మామూలు పట్వారీ ఎంత పని చేశాడో చూడండి!

మరొక రాష్ట్రంలో గ్రామ అడవుల స్థాపన విషయమై పంచాయతీలు, పంచాయతీసమితి ఒక ఒప్పందం చేసుకొన్నాయట. ఏతే గ్రామంలో అందరికీ చెందిన సమిష్టిభూముల హద్దులు తేల్చుచే అడవిని ఎలా పెంచుతాడు? గ్రామరికార్డులు పట్వారీదగ్గర వుంటాయి. అంటే ఆ ఒప్పందం అమలు జరగాలంటే పట్వారీ సుముఖుడు కావాలి. లేకపోతే అది అమలు జరగదు. పట్వారీ, రెవిన్యూఇన్స్పెక్టరు, డిప్యూటీ తాశీల్దార్లు, తాశీల్దారు—వీళ్ళంతా కలిసి అధికారకూటమి. మన దేశానికి స్వాతంత్ర్యం వచ్చి పదహారేండ్లు అవుతున్నాయి. కాని ఈ అధికారకూటమికి స్వాతంత్ర్యసందేశము చేరినట్లు లేదు. ఇది పూర్తిగా వారి తప్పు కాదు. భూస్వామి వ్యవస్థచిహ్నాలు ఇంకా మిగిలివున్నాయి. మనం ఢిల్లీలో కూర్చుని, లేదా రాష్ట్రరాజధానులలో కూర్చుని

భూసంస్కరణలనుగూర్చి మాట్లాడుతూ వుంటాము. కాకిని భూస్వాములకు, రెవిన్యూఉద్యోగులకు గల పొత్తును నిర్మూలించలేము. వారు తమ అవకాశాలను పోగొట్టుకోరు. వాటిని నిలబెట్టుకోడానికి శతవిధాల ప్రయత్నిస్తారు. వారు ఒంటరిగాళ్ళు కాదు. ఒకణ్ణి కదిలిస్తే అతనివెనక రెండువేల యేడ్లవరకు వున్నవాళ్ళంతా మనం తలపెట్టిన పనిని దుస్సాధ్యం చేస్తారు.

సామాన్యమానవునికి శాసనం

నేను ఒకప్పుడు నిర్మాణంలో వున్న పునరావాసనగరానికి పాలకాధికారిగా వుండేవాణ్ణి. ఒక అర్ధరాత్రి ఎవరో నావద్దకు వచ్చి ఒక లోవరుడివిజనుగుమాస్తా ఆ కేంద్రానికి చెందిన కొత్త కుర్చీని తీసుకొని అక్కడి స్టేషనులో రైలు ఎక్కబోతున్నట్లు తెలియజేశారు. కాలనీచౌకీదారు అతన్ని పట్టుకున్నాడు. కాలనీలో వుండే ఇద్దరు ముగ్గురు వ్యక్తులు సాక్షులుగా వున్నారు. నాకు ఆ మనిషితో ముఖపరిచయమైనా లేదు. నేను ఆ కేసును కోర్టుకు పంపాను. ఏడాది తర్వాత కోర్టువారు అతనిపై కేసును కొట్టివేశారు. ప్రభుత్వం అతనికి జీతంతాలూకు బకాయాలను నష్టపరిహారంతో సహా చెల్లించ వలసివచ్చింది. పైగా కాలనీఅధికారిని మందలించడంకూడ నాకు జ్ఞాపకం. పట్టుబడ్డ వ్యక్తిమామతో కాలనీఅధికారి ఒకప్పుడు తగాదాపడ్డాడనీ, ఆ కక్ష తీర్చుకోడానికి అతనిపై ఆ కేసు బనాయించారనీ అతని తరపు స్టేడల్లు వాదించారు.

ఆ న్యక్తి జిల్లాపోలీసుసూపర్నెంటుకు బంధువుకూడానట. పోలీసులు కొన్నిమైళ్ళ దూరములో వున్న ఒక తావున సరిగ్గా అలాంటి కుర్చీయే అంతకు క్రితము అమ్మబడినట్లు బిల్లు దాఖలుచేశారు.

మరొక రాష్ట్రంలో నేను పర్యటన చేస్తూవుండగా గ్రామస్థులు ఎలెక్ట్రిసిటీబిల్లులు చెల్లించేటప్పుడు వారిని ఉద్యోగులు నానాతిప్పలు పెడుతున్నట్లు నాకు తెలియవచ్చింది. బిల్లులు తీసుకునే గుమాస్తాకు కొంత ముట్టజెప్పితే సరి, లేక పోతే వారిని రోజులతరబడి నిలబడి వేచివుండేటట్లు చేస్తున్నారని తెలిసింది. రైతు తన గ్రామంనుంచి కొన్నిమైళ్ళు నడచి బస్టీలో వున్న ఎలెక్ట్రిసిటీ ఆఫీసుకు పోవాలి. అతనికి బస్టీలో ఎవరూ తెలియరు. నడచిపోనడంవంటి బెడదలు అలా వుండనిచ్చి అతను ఒకరోజు వుండటానికి డబ్బుఖర్చు అవుతుంది కదా. పైగా ఎంతో అసౌకర్యం అనుభవించాలి. బిల్లు క్లర్కుకు ఈ కష్టసుఖాలన్నీ తెలుసు. తెలుసు కాబట్టే ఎంతో కొంత వదుపుకోవడానికి అదే తగిన సమయమని కాచుకు కూచుంటారు. ఈ పరిస్థితిని నివారించ సాధ్యంకావడం లేదని ఎలెక్ట్రిసిటీ ఎడ్మిక్యూటివ్ ఇంజనీరు నాతో చెప్పాడు. ఉద్యోగులు ప్రజలను ఇలా బాధలుపెడుతున్నారనిగాని, లేదా అక్రమంగా మామూళ్లు పుచ్చుకుంటున్నారనిగాని కోర్టులో రుజువుచేయడం అసాధ్యం మవుతుందట. పోనీ డిపార్టుమెంటు ద్వారా చర్యతీసుకుందామంటే బిల్లు క్లర్కుకు పైవాళ్ళు అందరూ అనుకూలురే! మరి ఇక చెప్పాడుమాటలు ఆధారంగా ఏ మంత్రి అయినా ఏమిచర్య తీసుకోగలుగుతాడు?

ఫీజు ఇచ్చి ప్లీడర్లను పెట్టుకొంటేనేగాని కోర్టులో కేసు నడపడానికి వీలులేదు. శాసనసంబంధమైన కేసులు ఒక పట్టాన తెగవు. సాక్షులతోనే కొన్ని నెలలు గడచిపోతాయి. స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తర్వాత ఒక్కొక్క కేసు పరిష్కారం కావడానికి మరీ ఆలస్యమవుతూవుంది. లాయర్లు అనేసరికి బోలెడు డబ్బు పోయ్యాలి. వారు తిమ్మిని బమ్మి చేయగలరు; బమ్మిని తిమ్మి చేయగలరు. జూనియర్ లాయరుకంటే సీనియర్ లాయరు తెలివితేటలువాడు. బస్టీలాయరుకంటే రాజధానిలో వుండే బారిష్టరు మరీ గొప్పవాడు. ఈ గొడవ లన్నీ పాపం, గ్రామస్థుడి కేసు ఎరుక? లాకోర్టులు వుండే బస్టీలకు వెడితే అతనికి తల దాచుకోవడానికి చోటు దొరకదు. పొలం పనులతోనే అతనికి సరిపోతుంది. కోర్టులచుట్టూ తిరగడానికి తీరిక యెక్కడిది? ఒకమారు ఒక ముసలమ్మ డ్యూటీపై వున్న పోలీసు వారిస్తున్నా వినకుండా పిటీషను పట్టుకొని మంత్రి దగ్గరికి పరుగెత్తుకువచ్చింది. ఆమెభర్తకు చెందిన పొలాన్ని పలుకుబడి గల మరొక వ్యక్తి ఎవరో జబర్దస్తిగా ఆక్రమించు కొని సేద్యం చేసుకున్నాడట. కోర్టులో కేసు నడుస్తూవుందట. ఈలోగా ఆమెభర్త చనిపోయాడు. పిల్లలు పోయారు. ఇరవై యేండ్లనుంచీ ఆ ముసలవ్వ అలా బ్రతుకుతూవస్తూంది. అయినా ఆ కేసు ఇంకా విచారణలోనే వుందట! కేంద్ర ప్రభుత్వమంత్రి ఒకాయన ఆ ప్రాంతానికి వస్తున్నట్లు ఆమెకు తెలిసింది. మంత్రి ఏమైనా చెయ్యగలడని ఆమె అనుకుంటుందంటే అందులో బేసబబు ఏమైనా వుందా? “అమ్మా, నీ వెంట నిస్సహాయురాలివో, నేనూ అంతే నిస్సహాయుడను.

ఈ విషయంలో నేనేమీ చేయలేను,” అని సమాధానం చెబితే ఆమె నిరాశతో క్రుంగిపోక యేమి చేస్తుంది?

లాయర్ల ఫీజులనల్ల కోర్టులలో కేసులు యేళ్ళతరబడి నడుస్తూవుండడంచేత రైతులు సర్వనాశనమవుతున్నారు. క్రిమినల్ కేసులైతే పోలీసులు వస్తారు. న్యాయపంచాయతీలలో ముఠాలు, పార్టీలు హెచ్చు. వీటికి పైవాటితో సంబంధం లేకపోవడంచేత, పైనుంచి యేవిధమైన పర్యవేక్షణ వుండనందువల్ల అవి అన్యాయపంచాయతీలుగా వ్యవహరిస్తున్నవి. సమాజంలో సాంఘికసఖ్యత లేకుండా చేస్తూవున్నవి. మన లాయర్లు తెలివితేటలలో ప్రపంచంలో ఎవ్వరికీ తీసిపోరు. మన న్యాయవ్యవస్థకూడా ఉత్తమమైనదే. కాని ఆ వ్యవస్థ అలా గంభీరంగా వుండి, న్యాయం చెప్పడంలో జాప్యంచేస్తూ హెచ్చుఖర్చుకు కూడా ఆస్కారం కలిగిస్తున్నందువల్ల మనం విచారించవలసివస్తున్నది. కేసులను త్వరగా పరిష్కారంచేయవలసిన ఆనశ్యకతను గమనించాలి. ఇంకా విజ్ఞోరియాకాలం నాటి వ్యవధి కావాలంటే ఎలా? మనం ఉపగ్రహాలయగంలో వున్నాము. ప్రపంచంలో పాటు మనమూ పురోగమించనలెనని ప్రయత్నిస్తున్నాము. శాంతి, సఖ్యత మన లక్ష్యం కావాలంటే ఈ నైరుధ్యాలు ఒకదాని సరసన ఒకటి వుండలేవు. న్యాయం చెప్పడంలో ప్రజలు భరించలేని ఖర్చులు, వారు తూగలేని కాలహరణం జరుగుతున్నపుడు ప్రజాస్వామ్యం మనగలుగుతుందా?

5. వైరుధ్యంలో విచిత్రం

విదేశాలలో విపత్తు

1914 నుంచి 1918 వరకు మొదటి ప్రపంచయుద్ధం, 1939 నుంచి 1945 వరకు రెండవ ప్రపంచయుద్ధం జరిగాయి. ప్రపంచం మొత్తం ప్రత్యక్షంగానో, పరోక్షంగానో ఆ యుద్ధంలో చిక్కుకుంది. కోట్లకొద్దీ జనం చనిపోయారు. ఇళ్ళు, వాకిళ్ళు, ఫ్యాక్టరీలు, యంత్రాగారాలు తిరిగి బాగు పరచడానికి వీలులేకుండా ధ్వంసమైపోయాయి. ఇక నస్తు నష్టం కొన్నివేల కోట్లకు పైగా వుండనచ్చు. ఈ నష్టాలన్నిటినీ భర్తీచేయడానికి ఎంతో పెట్టుబడి పెట్టవలసినచ్చింది. ఎన్నో త్యాగాలు చేయవలసి వచ్చింది. ఆ డబ్బును వాటికిగాక ఆర్థిక, సాంఘిక పునర్నిర్మాణానికి వినియోగం చేస్తే మానవాళికి శ్రేయస్సు సమకూరేది. దారిద్ర్యం, పేదరికం, అవిద్య, అజ్ఞానం, రోగాలు, జాడ్యాలు నిర్మూలింపబడేవి. అంతేగాక మానవ ధర్మములకు అంత కీడు కలిగివుండేది కాదు. యుద్ధాన్ని శాశ్వతంగా నూపుమాపడానికే మొదటి ప్రపంచయుద్ధం చేయ

బడింది. 1918లో సంధి జరిగినప్పటికీ యుద్ధంమాత్రం అంతం కాలేదు. మొదటి ప్రపంచయుద్ధం తరువాత రెండవ ప్రపంచయుద్ధం. అది ఇంకా సాగుతూనేవుంది!

ప్రపంచంలో అమెరికా మిక్కిలి సంపన్నమైన దేశమని మన మెరుగుదుము. నేటికీ మూడు వందల యేండ్లక్రితం ఆ ఉపఖండమంతా పెద్ద అడవి. కొలంబసు ఇండియాకు వెడదా మని బయలుదేరాడు. కాని అనుకోకుండా అమెరికాను కను గొన్నాడు. అంతకు ముందు అమెరికా ఖండ మొకటి వుందన్న సంగతి తెలియదు. కొలంబసు కనుగొన్న తర్వాత యూరపు నుంచి కార్యదక్షత గల కొందరు ప్రజలు ఆ నూత్నప్రపంచా నికి వలసపోవడం మొదలుపెట్టారు. అక్కడే స్థిరపడి చెమటోడ్చి కష్టించారు. అక్కడి నైసర్గికస్థితికీ, వాతావరణా నికీ తట్టుకొని నిలిచారు. తమ నిర్మాణకార్యాలలో-ముఖ్యంగా కూలీలు చేయవలసినటువంటి కష్టమైన పనులను బలాధ్యులైన ఆఫ్రికనులచేత చేయించారు. వీరి కృషి మూలంగా నేడు అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రాలు అనబడే నవప్రపంచం రూపొందింది. ఈ నవప్రపంచంవారు పాత ప్రపంచంవారి కలహాలలో, జగడాలలో కాలం వ్యర్థపుచ్చదలచుకోలేదు. వారు ఇతర దేశాలతో వ్యాపారసంబంధాలుకూడా పెట్టుకో దలచలేదు. తమకు తాము విడిగా వుండి, సంపదను పెంపొం దించుకున్నారు. పాత ప్రపంచాన్ని దూరంగా వుంచారు. ఆ ప్రపంచంనుండి వస్తువులు దిగుమతికాకుండా సుంకాలు, విధినిషేధాలనే గోడలుకట్టారు. అవాంఛనీయమైన వ్యక్తు లెవరూ కొత్త ప్రపంచంలోకి రాకుండా, ముఖ్యంగా ఆకలితో

పొట్ట చేతబట్టుకొని నచ్చేవారెవరూ రాకుండా నలసచట్టాలు అమలులోకి తెచ్చారు.

కాని ఆవిరితో నడిచే ఇంజను తయారైంది. విమానాలు కూడా త్వరలోనే రానున్న నని తెలిసిపోయింది. వీటన్నిటితో ప్రపంచం కుంచించుకుపోయింది. ఏదీ దూరమనిపించడం లేదు. ప్రపంచమంతా దగ్గరకు వచ్చినట్లయింది. మొదటి ప్రపంచ యుద్ధం వచ్చింది. యూరపులో శక్తివంతమైన దేశాలు ఒక దానితో ఒకటి తలపడ్డాయి. నలసదేశంలోని సిరిసంపదలపై కూడా కన్నుపడింది. పోటీలు, కావేషాలు హెచ్చాయి. నన ప్రపంచం ఇక తనకు పట్టనట్టు వైదొలగి వుండలేకపోయింది. ఆ పోరు ననప్రపంచానికి కూడా వ్యాపిస్తుందని తెలిసి పోయింది. క్రిమి వ్యాపిస్తే చాలు, జాడ్యాలు మొదలవుతాయి. తన కిష్టం లేకపోయినప్పటికీ ననప్రపంచం ఆ యుద్ధంలో ప్రవేశించనలసి వచ్చింది. వారి జనసత్వాలు, శక్తీస్తోమతలు యుద్ధాన్ని ఒక కొలికికి తెచ్చాయి. జర్మనీ ఓడిపోయింది. జర్మనీదేశంనుంచి విపరీతమైన నష్టపరిహారాలు కోరాడు. నానాజాతీయమితి సృష్టింపబడింది. ప్రపంచంలో హెచ్చు భాగాలను తమ బలదర్పములతో పాలించే రాజ్యాలవారే ఆ సమితిలో చేరారు. ఈ విషాదనాటకంలో ననప్రపంచం తాను అనుకోకుండానే పాత్రధారి అయింది. ననప్రపంచానికి నలసలు లేవు. తమకు నలసలు కావాలనే కోర్కె వారికి లేదు. అమెరికా ఖండంలో-ముఖ్యంగా దక్షిణఅమెరికాలో తమ సహాయాన్ని కోరి తమకు సుస్వాగతం చెప్పిన ప్రజలతో

తను వ్యాపారం కొనసాగితే చాలునని నవప్రపంచం సంతృప్తి జేందివున్నది.

1918లో జరిగిన వర్సెయిల్సుసంధిలో జర్మనీకి న్యాయం జరుగలేదు. దానితో దుష్టమైన నాజీపార్టీ ఆధ్వర్యాన హిట్లరు నాయకత్వం క్రింద నవజర్మనీ పుట్టుకొచ్చింది. నానాజాతీయమితి విఫలమైంది. ప్రపంచంలోని చాలా దేశాలను అందులో చేర్చుకోకుండా దాన్ని యేర్పాటుచేస్తే అది విఫలంకాక యేమవుతుంది? ఈ గొడవఅంతా చూచి విసుగుజేంది నవ ప్రపంచమైన అమెరికా వైదొలగికుంట్టుంది. 1939 సెప్టెంబరులో హిట్లరు రెండవ ప్రపంచయుద్ధం ఆరంభించాడు. అయినా అమెరికా దూరంగానే వుంది. అలా దూరంగా వుండగల ననుకుంది. కాని అప్పటికే ప్రపంచం పారిశ్రామిక పురోగతికి చాలా దగ్గరికి వచ్చేసిందికదా. పాత ప్రపంచానికి నవప్రపంచం అందుబాటులోకి వచ్చింది. పెద్ద ప్రయత్నం లేకుండానే యుద్ధాన్ని నవప్రపంచపు గుమ్మంలోకి తీసుకు పోవచ్చు. తాను చూస్తూవుండగా పాతప్రపంచం చిన్నా భిన్నమై నాశనం కావడం నవప్రపంచానికి ఇష్టంలేదు. తన కిష్టమైనా కాకపోయినా పాత ప్రపంచంలో తానూ ఒక భాగమై పోయినట్లు నవప్రపంచం గుర్తించింది. అమెరికా ప్రముఖనాయకుడు వెండెల్ విల్కీ పాతప్రపంచంతో నిమిత్తం లేకుండా వైదొలగి వుండడం మంచిది కాదని హెచ్చరించాడు. ఒకరికి ఇష్టమైనా, కాకపోయినా ఏకప్రపంచం అవతరించ బోతున్నదని ఆయన స్పష్టంచేశాడు. మొదటి ప్రపంచయుద్ధం అంతమైనట్లే రెండవ ప్రపంచయుద్ధంకూడా ముగిసింది. పాత

దానిబదులు కొత్త నానాజాతి సమితి సృష్టించబడింది. దానికి ఐక్యరాజ్యసమితి అని పేరు పెట్టారు. ఐతే ఈ మారు ఒక చిన్న తేడా వుంది. సర్వస్వతంత్ర ప్రతిపత్తి గల దేశాలన్నిటికి అందులో ఈమారు ప్రవేశం లభింపజేశారు. అమెరికా, ఇంగ్లండు, ఫ్రాన్సు, రష్యా అనే దేశాలకు అగ్ర రాజ్య చతుష్టయ మని పేరు పెట్టి వాటికి యే తీర్మానమునైనా కొట్టివేసే వీటో అధికార మిచ్చారు.

రెండవ ప్రపంచయుద్ధం తరువాత ప్రపంచపరిస్థితులో మరొక ముఖ్యమైన మార్పు వచ్చింది. ఇంగ్లండుకు ముఖ్య నలసరాజ్యంగా వున్న ఇండియాకు స్వాతంత్ర్య మివ్వవలసిందిగా ఆ దేశంపై పెద్ద నత్తిడి తెచ్చారు. ఆ నత్తిడి తెచ్చిన వాడిలో ననప్రపంచమైన అమెరికాకూడా ముఖ్యపాత్ర వహించింది. యుద్ధంతర్వాత బ్రిటిష్ సింహం జూలు విదలించింది. బ్రిటిషువారి పరిపాలనపై భారతీయులకు పూర్తిగా నమ్మకం పోయింది. బాపూ, తదితరనాయకుల పుణ్యమా అని భారత దేశంలో జాతీయభావాలు పెల్లుబికినవి. సుభాష్ చంద్రబోసు యేగ్గాటుచేసిన ఆజాద్ హింద్ ఫౌజ్ అనంతరణలో అంతచరకు ప్రజలను, తుపాకి చూపి బెదిరించి, అక్రమ సైన్యంగా న్యచహరిస్తూవచ్చిన భారత సైన్యంలో మహత్తరమైన మార్పువచ్చింది. 1947 ఆగష్టు 15 అర్ధరాత్రి సమయాన భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యం వచ్చింది. ఇది భారతదేశానికి నవశకోదయ మని చెప్పాలి. కొన్ని శతాబ్దాల తరువాత భారతదేశం తన పూర్వాన్నత్యాన్ని పొందే అవకాశం కలిగింది. భారతదేశం విముక్తం కావడంతో మరికొన్ని

దేశాలకూడా స్వాతంత్ర్యవాయువులు పీల్చుకున్నాయి. సింగ్, ఇంకోనీషియా, ఇరాక్, ఈజిప్టు, కాంబోడియా, తాయిలెండ్ మొదలగు అనేకదేశాలకు స్వాతంత్ర్యం లభించింది. తరువాత చైనాకూడా మధ్యయుగాల అభివృద్ధినికో ధకపాలకులనుండి విముక్తమయింది.

చైనాపఖండం రష్యాపద్ధతిప్రకారం కమ్యూనిస్టు రాజ్య మయింది. అయితే చైనాలో కమ్యూనిజం రాకుండా చేయడానికై అమెరికా చాంగ్ కై షేక్ ను బలపరిచింది. కాని అమెరికా ఇస్తున్న డబ్బుతో, నస్తుసామగ్రితో చాంగ్ కై షేక్, అతని ఏజంట్లు ఏమి చేస్తున్నదీ అమెరికావారు గ్రహించలేకపోయారు. అప్పుడు చైనాజనాభా 60 కోట్లు. అంటే ప్రపంచమొత్తం జనాభాలో నాల్గవనంతు అన్నమాట. కమ్యూనిస్టుచైనాకు ఐక్యరాజ్యసమితిలో సభ్యత్వ మిచ్చడానికి అమెరికా పదేపదే అడ్డుచెప్పింది. అధికసంఖ్యాకుల తీర్మానములతో చైనాను నాగరికప్రపంచసమాజంలో చేరకుండా దూరంగా వుంచారు. నవచైనా దినదినమూ బలపడుతూవచ్చింది. ఆ బలంతోబాటు దాని గర్వంకూడా పెరిగింది. తనను దూరంగా వుంచారే అన్న కక్షకూడా పెంపొందించుకుంది. చైనానృత్తి ఒకనిని దోచుకోవడమే అన్నారు అంతా. వారు అన్నంత పనీ చైనా చేసింది. టిబెట్ ను ఆక్రమించుకొంది. ఇతరదేశాలలో రాజకీయంగా జోక్యం కలిగించుకుంది. భారతదేశసరిహద్దుపై వేచీపెట్టింది. ప్రపంచపు నత్తిడి దానిపై లేకపోబట్టే అది యిలా చేసింది. ఆవేశాలు, కావే

పాలు విద్యంభించినప్పుడు సబబా, బేసబబా అని ఆలోచించే వివేకం అంతరిస్తుంది.

ఈలోపల విశాలమైన ఆఫ్రికాఖండం నిద్రలేచింది. మొదట ఈజిప్టుదేశం బ్రిటిషువారినుంచి విముక్తమైంది. ఆ తరువాత అది మధ్యయుగపు నాయకత్వంనుండి కూడా విమోచన పొందింది. ఆ పిమ్మట ఘానా స్వతంత్రమైంది. దక్షిణాఫ్రికాలో తెల్లజాతివారు సల్లజాతివారిపై చేస్తూన్న అత్యాచారాలను గమనించిన ఆఫ్రికాఖండప్రజలు తమ ఖండం తెల్లజాతివారి పరిపాలననుండి విముక్తం కావాలని నిశ్చయించుకున్నారు. స్వతంత్రప్రతిపత్తిగల జాతులు, రాజ్యాలు అనంతరిస్తున్నవి. విదేశీపాలన అంతరిస్తున్నది. ఆదేటి కాదేడు ఐక్యరాజ్యసమితి సభ్యత్వం పెరుగుతున్నది. ఐదు ఖండాలలో వెనుకబడివున్న జాతులన్నీ ఒక దాని కొకటి సన్నిహితమై మైత్రీ నెరపుతున్నవి.

ఆవిరితో నడిచే ఇంజను నిర్మింపబడటంతో మానవులు శానితత్వంనుండి, చెమటోడ్చి కష్టించనలసిన స్థితినుండి విముక్తులయ్యారు. ఆవిరికి బదులుగా గ్యాసోలిన్, ఎలెక్ట్రిసిటీ వచ్చాయి. పరమాణువును భేదించడంతో ప్రపంచం అణుయుగంలో అడుగుపెట్టింది. ఇప్పుడు ఒక మనిషి ఉదయం భోజనం చేసి, బొంబాయినుంచి జెట్ విమానంలో బయలుదేరి మధ్యాన్న మయ్యేసరికి 12,000 మైళ్ళ దూరాన వున్న న్యూయార్క్ చేరుకొని అక్కడ మళ్ళీ భోజనం చేయనచ్చు, స్ఫుర్తిక్కులుకూడా వస్తున్నాయి. ఇప్పుడు గంటల్లో చేసే ప్రయాణం స్ఫుర్తిక్కులవల్ల నిమిషాలలో జరిగిపోతుంది.

అంటే ప్రపంచం చిన్నగోళీకాయంత అవుతూవుంది. ప్రపంచం మూడునర్గాలుగా విభజితమవుతూవుంది. ఒక నర్గం పశ్చిమ దేశాలవారు. వీరు పారిశ్రామికంగా పురోగమించి, తను విజ్ఞానాన్ని ఇటీవలవరకు ఇతరుల కందజేయకుండా, తమ పనిముట్లతో, ఆయుధాలతో ఇతరులను వీడించి దోచు కున్నారు. రెండననర్గం కమ్యూనిస్టు దేశాలవారు. వీరు విదేశీ పరిపాలననుంచో, లేదా భూస్వామ్యవిధానపు రాజరికంనుంచో రక్తపాతంతో జరిపిన విప్లవాలద్వారా తమ దేశాలను విముక్తం గావించుకున్నారు. అయితే, వెనుకటికంటే వారీ కఠినమైన ఇనుపపాలన విధించి ప్రజలకు స్వేచ్ఛ లేకుండా చేశారు. వీరు కొత్త ఉత్పత్తి పరికరాలతో, కొత్త యుద్ధ సామగ్రితో పురోగమిస్తున్నారు. ఈ రెండునర్గాల మధ్య మూడవ నర్గం వుంది. ఈ మూడవ నర్గంలో అన్నీ ఆభివృద్ధి చెందని దేశాలే వున్నాయి. వీరు ప్రజాస్వామ్యపద్ధతిప్రకారం పరిపాలన జరుపుకుంటున్నారు.

గతయుద్ధం ముగిసే సమయంలో ఆటంబాంబు కనిపెట్ట బడింది. దాని తర్వాత హైడ్రోజన్ బాంబు కనిపెట్టారు. ఈనాడు స్ఫుర్తికులు, రాకెట్లు వచ్చాయి. వీటితో ఆటం బాంబులను, హైడ్రోజన్ బాంబులను, విల్లంబులు కొట్టినంత తేలికగా కొట్టవచ్చు. అవి మెరుపువంటి వేగంతో ప్రయాణించి ఆ తావును ధ్వంసంచేస్తాయి. కనుక ఇప్పుడు జయం కోసంకాని, అపజయంకోసంకాని యుద్ధం చేయటానికి వీలు లేదు. కారణం ఏమిటంటే గెల్చేవారు, ఓడినవారు అంటూ వుండరు. అంతా సర్వనాశనం. మూడవ ప్రపంచయుద్ధమే

కనుక వచ్చిందంటే దాని ముగింపు ఒకేఒకవిధంగా వుంటుందని, అప్పుడు మరణించినవారిని చూస్తూ ఇంకా కొద్దిసేపట్లో మరణించబోయేవారు తమ విషయానికి సంకోషించనలసిన స్తందని చిన్నపిల్లలకుకూడా తెలుసు. మాననజాతి బ్రతికి బట్టకట్టాలంటే, తిరిగి మొదటి దశకు పోకుండా వుండాలంటే యుద్ధాన్ని బహిష్కరించాలి. ఈ మాట నల్లబై యేండ్లక్రిందట బాపూజీ చెప్పాడు. బాపూజీ మాటలను, ఆయన సైతిక సూత్రాలను ప్రపంచం అలక్ష్యం చేయజాలదు. మానవాళి మనుగడ ప్రమాదానస్థలో వుంది. అగ్రరాజ్యచతుష్టయం నిరాయుధీకరణవిషయం చర్చించడానికి ప్యారిసులో శిఖరాగ్ర సమావేశం జరిపింది. నేటి ప్రపంచంలో అగ్రరాజ్యచతుష్టయమనే మాటకు విలువలేదు. చిన్నా, పెద్దా అన్నీ ముఖ్యమయినవే; చినరకు తలలు లెక్కుకొస్తాయి. తాము స్వేచ్ఛాదేశాలమని చెప్పుకొనే ప్రజాస్వామ్యదేశాలు ఈ విషయాన్ని గ్రహించివుండవలసింది. కాని వారు గ్రహించలేదు. ప్యారిసు శిఖరాగ్రసమావేశమునల్ల ప్రయోజనం లేకపోయింది. ఆ సంగతి మనకు ముందుగానే తెలుసు. ఆ తర్వాత న్యూయార్కులోజరిగిన ఐక్యరాజ్యసమితిసర్వసభ్యసమావేశంలోకూడా ఈ నాటకం కొంత ఆడారు. దాన్నీ మనము చూచాము.

అమెరికాప్రజలు నిరాయుధీకరణ జరుగవలెనని కొరుతున్నారన్న సంగతి అందరికీ తెలిసినదే. యుద్ధమే గనుక వస్తే అది అమెరికాకు కూడా వ్యాపించి, అమెరికా నేలపై కూడా యుద్ధం ముమ్మరంగా జరుగుతుందని వారు గ్రహిం

చారు. అమెరికాలో నేడు పేదప్రజలు లేరు. యుద్ధం ఆరంభమైతే అమెరికా తన సంపదనూ, సంపన్నులైన తన ప్రజలనూ గోల్పోతుంది. దానివల్ల వచ్చే లాభమేమీ లేదు. అలాగే రష్యాప్రజలుకూడా యుద్ధాన్ని శాశ్వతంగా అంతం చేయనలెననే పట్టుదలతో వున్నారు. ఇంతకుమునుపు యుద్ధం యెలా వుండేదో, మారణాయుధాలు కనిపెట్టబడిన నేటి కాలంలో అది యెంత భీకరంగా వుంటుందో రష్యాప్రజలకు బాగా తెలుసు. కాని ఈ దేశాలన్నింటిలో చాలామంది వ్యక్తులు కీలకమైన స్థానాలలో వున్నారు. వారు మీటనొక్కతూవుంటారు. అందరూ కూడిన సభలో బలీయమైన రాజ్యాల ప్రతినిధులు ఒకరిపై ఒకరు కారాలు మిరియాలూ నూరుతూ వుంటారు. వీరి కలహాలతో ప్రపంచరాజ్యాల సభ అంతస్తు దిగజారుతూ వుంటుంది.

పేదరాజ్యాలవారు బలవంతులను చూచి, అచ్చెరువొందుతూవుంటారు. పాపం, వారికి శాంతి అత్యవసరంగా కావాలి. వారికి అంగబలం తక్కువ, అర్థ బలం తక్కువ. ఉన్నవి అభివృద్ధి కార్యక్రమాలకు సరిపోవు. ఎక్కడ చూచినా అభివృద్ధి అవసరం కనిపిస్తూ వుంటుంది. ప్రజలు అభివృద్ధి కావాలని గొంతెత్తి కేకలువేస్తూ వుంటారు. ఉద్ధతులమధ్య జరిగే భీషణయుద్ధంలో పేదరాజ్యాలవారు తమకు గల కొద్ది సాధనసంపత్తిని తమ పదాతిదళాల పెంపుకు వినియోగించజాలరు. అలా వినియోగించడమంటే తాము త్యాగాలు చేసి సంపాదించుకున్న స్వాతంత్ర్యాన్నీ, చెమటోడ్చి అమలు జరుపుకుంటూ వున్న ప్రణాళికలనూ, తమ

ప్రజాశ్రేయస్సునూ ఒకరికి తాకట్టుపెట్టినట్లే కాగలదు. ఈ వేదరాజ్యాలు పెద్దరాజ్యాల కుమ్ములాటలోకి ప్రవేశించలేని స్థితిలో వున్నాయన్నసంగతి ప్రపంచం తెలుసుకోవడం మంచిది. ప్రవేశించాయా వీటిపని ఆబోతుల మధ్య లేగ దూడలనలె అవుతుంది. నలసతత్వం చాలా వరకు అంత రించింది. ఇంకా కొద్దీ గొప్ప మిగిలివుంటే అదికూడా త్వర లోనే అంతరించుచున్నది. దారిద్ర్యమును, వేదరికమును, అవిద్యనూ, అనారోగ్యమునూ నిర్మూలింపవలసి వున్నది. ఈ పరులన్నీ శాంతి వుంటేనే జరుగుతాయి. కమ్యూనిష్టు రాజ్యాలు, కమ్యూనిష్టేతరరాజ్యాలు తమ మిగులు సంపత్తిని శాంతియుత పునర్నిర్మాణానికి వినియోగిస్తామని నిశ్చయం చేసుకోవలసిన అగత్యం నేడు వున్నది. కాని పిశాచాలు ఎక్కడో పొంచుకొనే వుంటాయి. ప్రపంచంలో వున్న శకుచులు, దుశ్శాసనులు నిర్వాపకులై వుండలేరు. కనుకనే నిరాయుధీకరణ ఒడంబడిక జరగవలెనని చేస్తూవున్న ప్రయత్నాలకూ, శాంతియుత పునర్నిర్మాణ లక్ష్యానికీ వెనుక నుంచి విఘాతాలు కల్పింపబడుతూవున్నాయి. ఐక్యరాజ్యసమితి అనేకవైరుధ్యాలనల్ల అయోమయత్వంలో పడివుంది. యుద్ధ రాక్షసి నిరంతరం ప్రపంచశాంతిని బెదిరిస్తూవుంది.

ఇక దేశం సంగతి

సైన్యంలో లెఫ్టినెంట్ జనరల్ ఉన్నతమైన పదవి. సైన్యాధి పతి పదవి తరువాత ఈ పదవే గొప్పది. ఇతర ఉద్యోగుల కంటే సైన్యంలో పనిచేసే ఆఫీసర్లు కొంచెం ముందుగా రిటైరు

అవుతూవుంటారు. లెప్టినెంట్ జనరల్ పదవిలో వున్న ఒక సైన్యాధికారి నన్ను చూడడానికి మా ఆఫీసుకు వచ్చాడు. ఆయనకుటుంబం వారిది వ్యవసాయవృత్తి. ఆయన ఒక గ్రామానికి చెందినవాడు. అప్పుడే సర్వీసునుండి రిటైరు అయ్యాడు. తన గ్రామానికి పోయి అక్కడే స్థిరపడవలెనని అనుకుంటున్నాడు. సైన్యాధికారి మంచి శిక్షణ పొంది వుంటారు. అందువల్ల నాయకత్వానికి తగిన అనుభవం వారికి వుంటుంది. మనుష్యులపై అజమాయిషీ ఎలా చేయాలో, వారిచేత పని ఎలా చేయించాలో వారికి బాగా తెలిసివుంటుంది. మన గ్రామాలలో తెలివిగలవారు, నాయకత్వలక్షణాలు గల వారు బస్తీలకు, పట్టణాలకు తరలినెళ్ళారు. ఈ నష్టానికి మనం విచారిస్తున్నాము. కాని నన్ను చూడటానికి వచ్చిన ఈ మిత్రుడు పట్టణంనుంచి గ్రామానికి తరలిపోయి అక్కడే నివసించాలనే ప్రయత్నంలో వున్నాడు. మంచి విషయమే కదా! గ్రామాలలో మనం పెంపొందింప జూస్తూవున్న సామాజికాభివృద్ధికార్యక్రమం పంచాయతీరాజ్యం, సహకార సమాజమును ఇంకా వ్యాప్తం చేయడానికి తాను యేమి చేయగలనో తెలుసుకోవాలని ఆయన కుతూహలంతో వున్నాడు. ఆయన తన ప్రయత్నాలను తన గ్రామంలోనే కేంద్రీకరించడం మంచిదని నేను సలహా చెప్పాను. గ్రామంలో తెలివితేటలు, కార్యదక్షత గల యువకు లెందరు వున్నారో, వారికి యేమి చేయాలని వుందో, తమ గ్రామంలోని యువతీ యువకులు ఏమి చేయాలని గ్రామస్థులు కోరుతున్నారో,

ఆయన మొదట తెలుసుకోవాలి. ఆ ప్రకారం యువజనులను సమీకరించి పనిచేయించాలి. ప్రతిగ్రామానికీ కొన్ని సహజమైన కోర్కెలు, అవసరాలు వుంటాయి. ప్రతి గ్రామానికీ ఒక్కొక్క పనిలో సహజమైన నేర్పు గల యువకులు వుంటారు. బైటి వారెనకూ కల్పించుకొని ప్రయత్నం చేయనక్కరలేకుండానే ఆ నేర్పు పెంపొందుతూ వుంటుంది. కనుక సహజసిద్ధమైన ఆ తెలివితేటలను గుర్తించి వాటిని వినియోగానికి తెస్తే ఆ ప్రతిభ వేళ్ళు తొక్కుకొని నిలిచి, సహజమార్గాలద్వారా పైకి వస్తుంది. అలా కలిగిన ఫలితాలు శాశ్వతమైనవిగా వుంటాయి. వారిని చూచి ఇతరులు నేర్చుకుంటారు. ఆలోచనలు వాటంతట అవే వ్యాపిస్తాయి. ఏ దేశంలోనైనా, ఎప్పుడైనా గొప్పభావాలు, ఆలోచనలు మొదట అక్కడ వేళ్ళు తొక్కుకొని క్రమేణా వ్యాప్తిజేందుతాయి. నేనూ, వచ్చిన సైన్యాధికారీ అనేకవిషయాలు చర్చించాము. తానూ ఒక గట్టి ప్రయత్నం చేసి చూస్తానని ఆయన వెళ్ళిపోయాడు.

ఆయన అటు వెళ్ళగానే నేను ఆలోచింప మొదలు పెట్టాను. ఇతను అనుభవం గలవాడు. ఇంకా యన్వనంలో వున్నాడు. తన శక్తికొలది కృషిచేయాలనుకుంటున్నాడు. గ్రామానికి చెందినవాడేగాని బస్టివాడు కాదు. గ్రామప్రజలు అతన్ని స్వీకరిస్తారు. కాని ఆయన ఎదుర్కొనే అడ్డంకులేవి? నేను ఆయనకు చెప్పిన పని సులభమైనదిగా కన్పిస్తున్నది. కాని ఆ గ్రామంలో నాయకత్వం ఇదినరకే వుండివుంటుంది. ఆ నాయకత్వం కులాలపై, ఆర్థికస్థోమతపై ఆధారపడినట్టిది.

ఆ నాయకత్వానికి ఇతను అతీతుడై వుంటాడు. అప్పుడు అక్కడ అదినరకే పాలిస్తూవున్న శక్తుల నతడు ఎదిరించిన వాడవుతాడుకదా! అతను పేదలతరపున మాట్లాడితే ధనికులు అతనిపై కత్తి కడతారు. అతడు గ్రామంలో దళిత ప్రజలతో స్నేహంగా, చనువుగా వుంటే పైకులాలవారు అతనిని వైరిగా భావిస్తారు. అతను నీతికీ, నిజాయితీకీ నిలబడితే సన్నకారు ప్రభుత్వోద్యోగుల పప్పులుడకవు. అనుకోకుండానే అతను గ్రామంలోని మూర్తిత్రయాన్ని ఎదిరించినవాడవుతాడు. ఈ మూర్తిత్రయం ఎవరంటే—ప్రభుత్వం అమలుజరుప ప్రయత్నిస్తూవున్న భూశాసనాన్ని చాటుగా దెబ్బకొట్టే భూస్వామి ఒకరు. పట్వారీ రెండవ వ్యక్తి. ఈయనతో రెవిన్యూ ఇన్ స్పెక్టరు కూడా చేయి కలుపుతాడు. మూడవ వారు గ్రామ వర్తకుడు, లేదా నడ్డీవ్యాపారి. కొంతకాలం తర్వాత ఈ లెఫ్టి నెంట్ జనరల్ యే పేదల శ్రేయస్సుకోసం పాటుపడుతున్నాడో వారే ఏదో ఒకసాకుతో ఆయనపై ఎదురు తిరిగేటట్టు చేస్తారు. ఈ కోజుల్లో ఎవరూ యేపనీ ఉచితంగా చెయ్యరు. చివరకు సన్యాసులుకూడా ప్రతిఫలం కావాలని చెయ్యి చాపుతున్నారు. సాధూసమాజ్ సభ్యులుగా తమకూ జీపులు, కార్లు, దినబత్తెములు కావాలని అంటున్నారు. కొత్త వారెవరూ సేవచేస్తామని ముందుకు రాకపోవడం వలన రామ కృష్ణమిషన్ వంటి సుప్రసిద్ధసంస్థ నానాటికీ పల్చబడిపోతూ వుందని చెబుతున్నారు. “ఈ లెఫ్టి నెంట్ జనరల్ తాను చెప్పుకుంటున్నట్లు ప్రయోజకుడే అయితే ఆయనకు ఏ ప్రైవేటు కంపెనీవారో పిలిచి ఎందుకు ఉద్యోగ మివ్వలేదు? అలా

ఉద్యోగాలెన్నడం ఈనాటి రివాజుగా వుండే!” అని గ్రామస్థులు అడుగుతారు. “ఈయన గ్రామానికి రానడానికి కారణ మేమిటి? ప్రభుత్వంలో యే మంత్రిగానో, ఉపమంత్రిగానో పదవి నధిష్ఠించడానికి ఈయనదృష్టి రాజకీయాలమీదికి ఎందుకు పోలేదు?” అని వాదిస్తారు. వీటన్నిటికీ అతను యేమి సమాధానం చెప్పగలడు? తనకై తానే నేటి రివాజులకు భిన్నంగా గ్రామసేన చేయాలనే తలంపుతో, తన ప్రజలకు తాను ఋణపడివున్నదానిని తీర్చివేయవలె ననే కాంక్షతో వచ్చాననీ, తనకు వేరే ఉద్దేశాలేమీ లేవనీ ఆయన ఎలా ఋజువు చేయగలుగుతాడు?

ఐక్యరాజ్యసమితి సర్వసభ్యసమావేశానికి న్యూయార్కు వెళ్ళిన భారతప్రధానమంత్రి రెండువారాల తర్వాత స్వదేశానికి తిరిగినచ్చారు. ఈ పక్షంలోజులలో ఆయన అక్కడ కనుగొన్న దేమిటి? భాషాసమస్యపై అస్సాము చిన్నాభిన్నంగా వుంది. అస్సామీవాచూ, బెంగాలీలూ చూడడానికి ఒకే విధంగా వుంటారు. ఒకరిభాష నొకరు బాగా అర్థంచేసుకోగలరు. భారతదేశ ప్రజలలో అస్సామీవారు శాంతిప్రియులని పేరుకదా, వారు హింసాత్మక చర్యలకు ఎందుకు దిగారు? వారిని ఆ చర్యలకు పురికొల్పిన వెర్రి యేది? పశ్చిమ బెంగాలు ముక్కలై పోయేట్టుగా వుంది. అసహజమైన విభజన జరగడంవల్ల అంతే లేకుండా నిరాశ్రయులు వచ్చి పడుతున్నారు. కలకత్తా అసలే జనసమృద్ధింగల నగరం. దానికి తోడు వచ్చిపడే కాందిశీకుల జనాభాతో అది పిక్కటిల్లి పోతువుంది. తెలివి గలవారు, ఉన్నతవిద్య గలవారు జీననం

కోసం ఎటో వెళ్ళవలసినస్తున్నది. కొత్త పరిశ్రమలు కలకత్తాకు దూరంగా నెలకొంటున్నవి. దేశవిభజన చెడ్డదే. కాని ఈ దేశ పౌరులకు ఈదేశంలోనే భాషకారణంగా నిలువ నీడ, జీవనాధారం లభించకపోవడం ఆశ్చర్యంగా వున్నది. అసలు నమ్మడానికే వీలులేకుండా వున్నది. ఒరిస్సా మిశ్రమ మంత్రివర్గంలో సతమత మవుతూ, అది నేడో, రేపో కూలిపోతుందేమో అన్నట్లున్నది. బీహారురాష్ట్రం పైకి ప్రశాంతంగా కన్పించినా లోపల నిప్పు రగులుకుంటూనే వున్నది. ఉత్తరప్రదేశ్ లో కూడా చిక్కులు వున్నాయి. పంజాబుసంగతి అందరికీ విదితమే. మధ్యప్రదేశ్ ముఖ్యమంత్రి రాజీనామా యిస్తానని బెదిరిస్తూ వున్నాడు. భారతదేశంలో అన్నిటికంటే పెద్దరాష్ట్రమైన మధ్యప్రదేశ్ అలజడి సుదూరంవరకూ వినిపిస్తూనేవుంది. ఆంధ్ర నిలదొక్కుకుందేమో అనుకున్నాను. అనేక విధాల ఆ రాష్ట్రం భారతదేశానికి గమనీయమైన నాయకత్వాన్ని సమకూరుస్తూవుంది. కాని అదికూడా మళ్ళీ చిక్కులలో పడ్డది. వచ్చే సాధారణ ఎన్నికలకు అభ్యర్థులను నిర్ణయించడంలో యేనర్గానికి ప్రాబల్యం వుండవలెనన్న విషయమై మంత్రులలో అభిప్రాయభేదాలు తలయెత్తాయి. మైసూరు మంత్రివర్గం యేక్షణాన పతనమవుతుందా అన్నట్లుంది. సంతకాల సేకరణోద్యమం జోరుగా సాగుతూవుంది. పనికి బదులు కలహాలు ఉధృతమవుతున్నాయి. కేరళలోని మిశ్రమ మంత్రివర్గం అప్పుడప్పుడు కలతలకు లోనై ఎప్పుడు బీటలిస్తుందా అన్నట్లుంది. ఇన్ని వత్తిడులలో ప్రజాస్వామ్యం ఎంతకాలం మనగలుగుతుంది?

ఇటునంటి భారతదేశానికా ప్రధానమంత్రి ఐక్యరాజ్య సమితిలో ప్రాతినిధ్యం వహించేది? ఈ స్థితిలోవున్న భారత దేశం ఆయనకు శక్తి నివ్వగలదా? సిద్ధాంతాలకోసం పార్టీలు కీచులాడుకున్నాయంటే అందులో కొంత అర్థంవుంది. ప్రాథమిక విషయాలపై తండ్రికొడుకుల మధ్య, భార్యా భర్తలమధ్య అభిప్రాయభేదాలు వుండడం కద్దు. కాని, దేశాన్ని పాలించుతూ వున్న పార్టీలో ముఖాలు, గ్రూపులు బయలుదేరి ప్రస్తుత పదవులకోసమో, లేదా రాబోయే అవకాశాల కోసమో ఒకళ్ళ పీక ఒకరు నులుముకుంటూ వుండడం భారతదేశ సాంప్రదాయం కాదు. ఇది దేశానికి పూర్తిగా కొత్త. దీనికి నివారణోపాయం లేదు. వెలుపలి శత్రువుతో నైతే పోరాడ నచ్చు. కాని ఇంటిదొంగను ఈశ్వరుడైనా పట్టుకోలేడు. పేరాశ, వ్యామోహము అనేవి యేరూపములో వున్నానరే, దేశం వాటికి లోనయిందంటే విపత్తు తప్పదని గాంధీజీ చెప్పాడు. ఏకపక్ష పాలనవల్ల వచ్చే ప్రమాదాలు ఆయనకు తెలుసు. నేడు పాశ్చాత్యదేశాలలో అనులులోవున్న ప్రజాస్వామ్య విధానాన్ని భారత దేశానికి యథాతథంగా వర్తింపు చేయ వీలులేదని ఆయన యెరుగును. ప్రజాస్వామ్యానికి, పాశ వికశక్తికి చుక్కెదురు అని ఆయన గ్రహించాడు. స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన వెంటనే కాంగ్రెసుసంస్థను రద్దుచేసి దానిని లోకసేవా సంఘముగా మార్చాలనుకున్నాడు. కాని ఆయన అట్టి సంఘం స్వరూపస్వభావాదులను నిర్ణయించకమునుపే ఒక హంతకుడు ఆయనను పొట్టబెట్టుకున్నాడు.

ప్రజాస్వామ్య మంటే ప్రజల పరిపాలన అని అర్థం. ప్రజలు తమ ఆశలను, ఆందోళనలను వివిధసంస్థలద్వారా వ్యక్తపరుస్తారు. ప్రజాస్వామ్యం యథార్థమైనదిగా వుండాలంటే విభిన్నాభిప్రాయాలు వ్యక్తమయ్యేందుకు, భిన్నాభిప్రాయాల సమన్వయానికి అవకాశం వుండాలి. ప్రజలు యేమి కోరుతున్నారో, దానిని గమనించి తదనుగుణంగా వ్యవహరించే విధానమై వుండాలి. ఇది జరగాలంటే ప్రభుత్వం వికేంద్రీకరింపబడాలి. రాజ్యాంగంలో కేంద్రంనుండి రాష్ట్రాల వరకూ వికేంద్రీకరణ నిర్దేశింపబడివున్నది. మనరాష్ట్రాలు చాలా పెద్దవి. వాటి జనసంఖ్యకూడా ఎంతో పెద్దది. కనుక కేంద్రం నుంచి గ్రామంవరకు వికేంద్రీకరణ ఇంకా జరగవలసిన అనసరం వుంది. అంటే దేశాన్ని ఇంకా అనేకపరిపాలనావిభాగాలుగా విభజించి ఒక్కొక్క స్థాయిలో కొంత అధికారమిచ్చి అన్ని భాగాలకూ పరస్పర సంబంధం కలిగించాలన్నమాట. ఇలా చేయాలంటే ఒకరి పార్టీ ఒకచోట బలహీనంగా వున్నప్పుడు అక్కడ అధికారాన్ని మరొక పార్టీకి అప్పగింత పెట్టడానికి సిద్ధంగా వుండాలన్నమాట. ఇందువల్ల కాళ్ళలో సత్తున లేకుండా పోయినవారికి, అలసిపోయినవారికి తిరిగి జవసత్వాలు చేకూరడానికి కొంత విశ్రాంతి లభిస్తుంది. కాని అలా అప్పగింతపెట్టడానికి సంకోచిస్తున్నారు. అందాకా యెందుకు? జిల్లాబోర్డులలో, తాలూకాబోర్డులలో ఒకే పార్టీకి చెందినవారు అధికారాన్ని పంచుకోడానికి సిద్ధంగా లేరు. ఏదో ఒక మూఠా చెలాయించవలసిందేగాని అవతలి మూఠాకు ససేమిరా అధికారం అప్పగించరు. ఈ విషయంలో ప్రభు

త్యోద్యోగులే కొంత నయం. సర్వీసుకోసమని తమకు సరి పడని మనిషితోనైనా సరిపెట్టుకుపోయే ధోరణి వారిలో వుంటుంది. కాని ఎన్నికైన ప్రతినిధులు ఒకపట్టాన లొంగరు. మొండిఘట మని భావింపబడే కలెక్టరును, లేదా సబ్ డివిజన్ ల్ ఆఫీసరును సౌకర్యాలు లేని ప్రాంతంనుంచి సౌకర్యవంతమైన ప్రదేశానికి బదిలీచేయవచ్చు. అలా చేసినా పేచీ లేమీ రావు. కాని, పంచాయతీ మెంబరు ఎదురుతిరిగాడంటే అతను ముఖ్యమంత్రినైనా ధిక్కరించగలడు. అందుచేత, ప్రభుత్వోద్యోగులపైననే ఎక్కువ విశ్వాసమును వుంచవలసినదని మన నాయకులకు సలహాయిచ్చిన ప్రబుద్ధులుకూడా వున్నారు.

నేటి ప్రజాస్వామ్య భారతదేశంలో కేంద్రంలోను, రాష్ట్రరాజధానులలోను సర్వాధికారాలూ తామే నహించి, బరువుతో క్రుంగిపోతున్న నాయకులను మనం చూస్తూనే వున్నాం. వారి తరపున ఆ అధికారాలను ప్రభుత్వోద్యోగులే చెలాయిస్తూ వుంటారు. అలా అధికారం చెలాయించే స్థాయి ఎంత దూరంగావుంటే ఆ అధికారి ప్రజాస్వామ్యపర్యవేక్షణకు అంత తక్కువగా గురిఅవుతూవుంటాడు. వ్యతిరేకతను తగ్గిస్తే న్యాయం దూరమవుతుంది. మొదట “తప్పుగానీ, ఒప్పుగానీ నాపార్టీ” అని అంటారు. తరువాత “తప్పు, ఒప్పు నా ముఠా” అంటారు. ఆ పిమ్మట “తప్పు అయితేనేమి, ఒప్పు అయితేనేమి, నేను చేశాను” అన్న మాట వస్తుంది. ఇది కేవలం సిద్ధాంతమేకాదు. వెనుకబడివున్న ఖిండాలలో మన వంటి చాలా దేశాలలో యధార్థంగా జరిగినవే. భారతదేశానికి ఒకప్పుడు హిమాలయాలు రక్షణశ్రేణిగా వున్నవి. కాని

ఈ స్ఫుర్తికుల యుగంలో అవి మనకు రక్షణ నివ్వజాలవు. పరిపాలన వికేంద్రీకరణచుగూర్చి, దానితోపాటు వికేంద్రీకృత ఆర్థికవ్యవస్థచుగూర్చి బాపూజీ తనమనస్సులో వున్న మాటను చెప్పివున్నాడు. మనం యేటా అక్టోబరు 2 న తేదీన, జనవరి 30 న తేదీన బాపూ సమాధికి వెడుతూవుంటాము. మన పరిశ్రమల వికేంద్రీకరణపథకం యథార్థంగా ఎట్లా ఆచరణలో పెట్టబడుతున్నదో ఎన్నడైనా ఆలోచించామా? పరిశ్రమల వికేంద్రీకరణ అంటే ఆర్థికశక్తిని నాల్గుచోట్లకు సర్దుడ మన్న మాట. అంటే కేంద్రీకరణకు వ్యతిరేకము. అనగా నేటి ప్రపంచంలో జరుగుతున్నదానికి వ్యతిరేకంగా చేయడ మన్న మాట. అయితే ఒక పరిశ్రమ వున్నచోటనే మరొక పరిశ్రమను పెట్టడం సులభం. విద్యుచ్ఛక్తి, నీరు ఎక్కడ అందు బాటులో వుంటాయి. పనివారలకు గృహావసర, ఇతర సౌకర్యాలుకూడా లభిస్తాయి. ఒక పెద్ద రాజధానిలో, లేదా పారిశ్రామికనగరంలో శాంతిభద్రతలు, ఆరోగ్యం, పారిశుధ్యం మొదలగు ప్రత్యేక సమస్య లెన్నో వుంటాయి. వీటన్నిటికీ అయ్యే ఖర్చును సాధారణ ఆదాయాలతో సరి పెట్టుకోవచ్చు. ఎటు తిరిగి ఈ బరువు పన్నుచెల్లించేవాడిమీద పడుతుంది. తప్పనిసరి అని తోచే సాంఘికవ్యయానికి డబ్బు మంజూరీకోసం అతడు అంగీకరించి తీరుతాడు.

కాని వీటన్నిటితో మనం ఎక్కడ తేలతాము? ప్రభుత్వ పరిపాలనా యంత్రాంగాన్ని, ప్రైవేటు పెట్టుబడితో పెట్టే పరిశ్రమలను ఒకేచోట పెట్టి జనసమ్మర్దమును అధికం చేస్తున్నాము. వాటికి తోడు క్లబ్బులు, హోటళ్లు పుట్టుకొస్తాయి.

అక్కడ వానూ, వీనూ కలుసుకుంటారు. ఇలా పెరిగిపోతూ వున్న నగరాలకు ప్రతిగా గ్రామాలు ఎలా నిలువగలుగుతాయి? ఈ క్లిష్టత దీపాలకు, పరిశ్రమలకు, సాగునీటి సృష్టికి మనకు విద్యుచ్ఛక్తి కొరత యేర్పడిందంటే గ్రామాలకు ఉపాధ్యాయులను, డాక్టర్లను, మందులను, పశువైద్యులను పాఠశాలను, ఇతర సౌకర్యాలను యేర్పాటు చేయలేకపోతున్నామంటే అందుకు ఆశ్చర్యపడనక్కరలేదు. రాకపోకల సౌకర్యాలను, వాతాసౌకర్యాలను, చివరకు పారిశుధ్య సౌకర్యాలను సాగా కల్పించలేకపోతున్నాము. కారణం యేమిటంటే డబ్బుకు కటకట. ఇటువంటప్పుడు గ్రామాలనుంచి సప్తకాలకు ప్రజలు వలసపోతున్నారంటే అందుకు ఆశ్చర్యపడనవసరంలేదు. సౌకర్యాలు లేని గ్రామాలకు ఎవరు పోయివుంటారు?

ఇక మన ప్రజాస్వామ్యధోరణిని పరిశీలిద్దాము. ప్రజాస్వామ్య మంటే దిగువన పునాదులనుంచి ప్రజావ్యవస్థలు ఏర్పడటమని అర్థము. ఇట్టి వ్యవస్థలు పైన శిఖరనుంచి కట్టుకువచ్చిన వ్యవస్థలతో సహజీవనం నెరపలేవు. ఈనాడు ముఖ్యమైన పదవులలో వున్న కొందరు రాజకీయనాయకులు పైన శిఖరనుంచి అఖిలభారతసంస్థలను నిర్మిస్తూవున్నారు. ఇది ప్రజాస్వామ్యస్వభావానికి విరుద్ధం. ఇట్టి వ్యవస్థలు ప్రభుత్వ పోషణనల్ల ప్రజలపై విధింపబడినవి కావడంచేత ఇవి ప్రజాస్వామ్యంతో ఘర్షణపడతాయి. చివరకు అవి పైవేలు పైన్యాలనలె తయారవుతాయి. రామకృష్ణమిషన్ దేశ ప్రజలకు చేస్తున్న సేవ మన అందరికీ తెలిసినదే. ఆ మిషన్ ద్వారా ప్రజాసేవ చేయడానికి ఎన్నో అవకాశాలు

వున్నప్పటికీ అందులో చేరడానికి కొత్తవా రెవరూ ముందుకు రానడంలేదు. కనుకనే రామకృష్ణమిషను తన కార్యకలాపాలను విస్తృతంగా నిర్వహింపలేక పోతున్నది. అలాగే ప్రభుత్వంలో బాగా జీతాలిచ్చే కొన్నిరకాల ఉద్యోగాలకు యోగ్యులైన అభ్యర్థులు దొరకడం కష్టంగా వుంది. నూత్న రాజకీయ పరిపాలనా బాధ్యతలను నిర్వహించే సమర్థతగల అనధికారసంస్థ ఒకటి కావాలని కేంద్రమూ, రాష్ట్రప్రభుత్వాల్నూ మొత్తమంటున్నాయి. పైనుంచి క్రిందికి నిర్మించుకు వచ్చిన అఖిలభారత స్వచ్ఛందసేవాసంస్థలకు మనుషులేరి? వునాదులనుంచి పైవరకు కట్టుకుపోయిన ప్రజాస్వామ్యానికీ, పైనుంచి విధింపబడిన ప్రజాస్వామ్యానికీ చాలా తేడా వుంది. ఇవి ఒకదానినొకటి తొలగింప ప్రయత్నిస్తాయి. కనుక ఈ రెండింటిలో మనం దేనిని వృద్ధిచేయదలచుకున్నామో మొదట నిర్ణయించుకోవాలి. పైకి పోదలుచుకున్నవారికి అడ్డదారులంటూ వుండవు. కాని క్రిందికి పోదలుచుకున్నవారికి ఎన్ని దారులైనా వుంటాయి.

లోపలి విషయము

నేను ఒక గ్రామంలో పుట్టి పెరిగాను. ఆ గ్రామం ఇప్పుడు తూర్పుపాకిస్తానులో వుంది. మా మేనమామ వూరు మా గ్రామానికి యిరవై ఆరు మైళ్ళ దూరంలో వుంది. మైలు అనే సరికి లెక్కలలో చెప్పబడే మైలు వేరు, నేలపై మనం అనుకునే మైలు వేరు. రాళ్ళు, రప్పలు, ఎగుడు దిగుడులు

పున్నప్పుడు ఆ దూరం కొంచెం ఎక్కువగా వుండవచ్చు. మా పూరికీ, మా మేనమామగారి పూరికీ మధ్య నదులూ, వాగులూ వున్నాయి. కొన్ని చోట్ల పడనల సౌకర్యం వుంది. కొన్ని చోట్ల లేదు. సరస్సులు కూడా వున్నాయి. వాటిలో తామర మొదలగు తీగలు వుండేవి. వాటిలోంచి స్త్రీములాంచీలు ఈ నాటికి కూడా పోవడం సాధ్యం కాదు. ఏడాదిలో ఎనిమిది నెలలు మా మేనమామగారి పూరికి పోవడానికి వీలు కలిగేది కాదు. దోనె కట్టుకొని పోయేవాళ్ళు. పోతే తక్కిన కాలంలో, చలికాలంలో ఆ వూరు పోవడానికి రెండురోజులు పట్టేది. ఆ ప్రయాణం ఎన్నో ప్రమాదాలతో కూడుకొని వుండేది. దారిలో బందిపోటు దొంగలు, కేడీలు తగిలేవాళ్ళు. వాళ్ళు ఆ మార్గాన్ని ఒక్కొక్కళ్ళ కింత అని విభజించుకొని ఆ ప్రకారం తను వృత్తి సాగించుకుంటూ వుండేవాళ్ళు. అక్కడ ప్రభుత్వమే వుండేది కాదు. ఇది నా చిన్ననాటి మాట. నేను ఆ దారిన చాలాసార్లు ప్రయాణం చేశాను. ఆ పూరికి ఇప్పుడైతే కాదులో ఒక గంటలో వెళ్ళవచ్చు. విమానం ద్వారా నైతే రెండు నిమిషాల్లో పోవచ్చు. స్ఫుర్తి కుక్కలైతే క్షణంకూడా పట్టదు.

నేటికి మూడునందల యేండ్ల క్రిందటినరకూ అన్నిటి కంటే వేగంగా పోగలిగింది గుట్టము. ఆవిరిఇంజను వచ్చిన తరువాత ఈ వేగం గంటకు సగటున ఎనిమిదిమైళ్ళనుంచి 25-30 మైళ్ళవరకూ పెరిగింది. పాశ్చాత్యదేశాలు స్వల్ప కాలంలోనే యంత్రయుగంవల్ల కలిగిన కుదుపుకు తట్టుకొని నిలవగలిగాయి. అయితే యింత శీఘ్రమైన మార్పు జరగడం

నల్ల ఆ దేశాలు ఎన్నో మెలికలు దాటిపోవలసినచ్చింది. ఇటువంటి వేగాన్ని తట్టుకోవడం కష్టమే. ఆ యుగ సంద్ధిలో పాశ్చాత్యదేశాలలో చిన్న చిన్న జాతులు సైతం తీవ్రమైన అనుభవాలకు లోనై ఎద్దులు, గుర్రాల నుండి ఆవిరిఇంజనువరకు వచ్చిన మార్పు తొలిదశలో కొన్ని పాశ్చాత్యదేశాలలో మాత్రమే జరిగింది. ఆ మార్పును వారు తక్కిన ప్రపంచానికి రానివ్వలేదు. మార్పును కోరని దేశాలు ఈ మార్పుకు సుముఖంగా లేకపోవడంచేతను, పాశ్చాత్యరాజ్యాలలో కొత్తగా అభివృద్ధిచెందిన దేశాలవారు తమ గుత్తహక్కు తామే వుంచుకోవాలని ప్రయత్నించినందు వల్లను, తక్కిన ప్రపంచమంతటా ఈ మార్పు నెంటునే రాలేకపోయింది. ఒకవేళ ఈ మార్పు మొత్తం ప్రపంచానికి అప్పుడే వ్యాపించినట్లయితే పాశ్చాత్యదేశాలలో జీవన ప్రమాణ మెంత వేగంగా మార్పుచెందిందో అంత వేగంగా మార్పు చెందివుండకపోయేది. దాద్ర్యం, రోగాలు సర్వత్రా నిర్మూలింపబడి వుండేవి. విద్యకుడా సర్వత్రా వ్యాప్తిచెంది వుండేది. కాని మధ్యయుగముల పూర్వదశ్యవస్థకు బానిసలు కావలసినచ్చింది. వారికి చాకిరీ, కష్టపు పనులన్నీ బానిసలే చేయాలి. యంత్రాలువచ్చి, బానిసల అవసరాన్ని లేకుండా చేసినప్పటికీ, బానిసలు లేని ప్రపంచం వుండడానికి మానవుని బుద్ధి సన్నుతించలేదు. యంత్రయుగాన్ని ప్రారంభించినవారు పాశ్చాత్యజాతులవారు. అయితే ఈ పాశ్చాత్యదేశాలవారు దైవకృపకు అంతగా పాత్రముకాని దేశాలను తమ వలసలుగా మార్చుకొని ఒక కొత్తరకపు బానిసవిధానాన్ని అమలులోకి

తెచ్చారు. దీనితో నలసవిధానపు ప్రభుత్వాలు యేర్పడ్డవి. ఇట్లా ఆఫ్రికా, ఆసియాఖండాలలో నలసరాజ్యా లేర్పడి ప్రజలు పరాధీనులైపోయారు.

రెండు ప్రపంచయుద్ధాల పరోక్షప్రభావంనల్ల నలస రాజ్యాల ప్రజలు స్వాతంత్ర్యం పొందే వీలు కలిగింది. ఆ యుద్ధాలు తక్కిన ప్రపంచానికి యంత్రయుగం త్వరితంగా వ్యాపించడానికి తోడ్పడ్డాయి. యంత్రయుగం మనకుకూడా వచ్చింది. కాని ఈ యంత్రయుగపు గుణపాఠాలను మనం పూర్తిగా జీర్ణంచేసుకోకముందే మరొక కొత్తయుగం మన గుమ్మం ముందుకు వచ్చి తలుపు తట్టుతూవుంది. పరమాణు వును ఛేదించడంనల్ల మనకు తెలిసిన శక్తులన్నిటికంటే బలీయమైన శక్తి మానవుని అందుబాటులోకి వచ్చింది. ఇందునల్ల రేడియో, టెలివిజన్, టెలిఫోను, ఇంకా రైళ్ళద్వారా, ఓడల ద్వారా, విమానాలద్వారా ప్రయాణాలు మొదలగున నన్నీ ఏదో గడచినయుగంతాలూకు కొద్దిపాటి విశేషాలనలె కన్పిస్తున్నాయి. వివిధదేశాలనుధ్య ఈనాడు మనం రైళ్ళద్వారా, విమానాలద్వారా ప్రయాణాలు చేస్తున్నట్లే రాబోయే కొత్త యుగంలో ఒక గ్రహంనుండి మరొక గ్రహానికి ప్రయాణం చేసే అనకాశాలు యేర్పడనున్నాయి. రాబోయే కొత్త యుగంలో పంటలు పండించడం, రోగాలకు చికిత్స, విద్యుచ్ఛక్తి ఉత్పత్తి, భూమినుండి లోహాలు తీయడం, వాటిని ఉపయోగించడం, చలి, వేడిమి తగలకుండా ఏర్కండిషన్ నివాసమును యేర్పాటుచేసుకోవడం, దుస్తులు మొదలగునవి

అన్నీ కొత్తపద్ధతుల ప్రకారం జరుగుతాయి. ఇట్టి మార్పుల కన్నిటికీ మనం సుముఖుల మైతే వీటి పర్యవసాన మేమిటి?

ప్రపంచంలో అన్నిటికంటే సంపన్న దేశమైన అమెరికా సంగతి ఆలోచిద్దాము. ఒకప్పుడు అడవులతో, అడవిమృగాలతో మానవనివాసమే వీలుకానట్టిదిగా వున్న ఈ ఉపఖండం 250 యేండ్లలో నవప్రపంచంగా మార్చబడింది. ఇక భౌతిక సదుపాయాల విషయం చూస్తే—సాధారణ అమెరికన్ పౌరుడు సాధారణ భారతపౌరునికంటే యాభై రెట్లు సంపాదిస్తాడు. మన దేశంలో నిరుపేదల ఇండ్లలో సైతం మట్టి పాత్రలు, నూనెదీపాలు వున్నట్లే తెలివిజను, చల్లనీరు, వేడి నీటి సదుపాయం, ఏర్కండిషనర్, మోటారుకారు మొదలైనవి అమెరికాలో పేదవారి ఇండ్లలో కూడా వుంటాయి. అమెరికా ఎంతగా ప్రయత్నించినప్పటికీ, తక్కిన ప్రపంచంలో రేగే కల్లోలాలకు దూరంగా వుండలేకపోయిందన్న విషయం మనం తెలుసుకున్నాము. ఇంకా ముందుముందు తనకు నిమిత్తం లేదన్నట్లు అమెరికా దూరంగా వుండడం మరీ దుస్సాధ్యమవుతుంది. మానవశ్రమ లేకుండా పనులు జరగడానికై అమెరికా కనిపెట్టి వాడుతూ వున్నన్ని యంత్రపరికరాలు మరేదేశంలోనూ కానరావు. అక్కడ భార్యాభర్తలిద్దరూ ఆఫీసులలోనో, లేదా ఫ్యాక్టరీలలోనో, రోజుకు ఏడేనిమిదిగంటలు పనిచేస్తారు. వాళ్లు పనిచేసే చోట్లకు పోవడానికి గంట, లేదా రెండుగంటలు పట్టుతుంది. వారికి కావలసిన సదుపాయాలు, విలాసాలు అన్నీ వున్నాయి. ఇతర దేశాలవారికి కూడా వాటిని ఇవ్వగలరు. అలా ఇవ్వనప్పుడు

అవి వాడుకునేవారు లేక అవి వ్యర్థమవుతూవుంటాయి. వారికి చక్కని గ్రంథాలయములు, వార్తాపత్రికలు, మ్యూజియములు, వినోదశాలలు వున్నాయి. ప్రతి ఇంట్లో టెలివిజను, రేడియోగ్రాము వుంటుంది కాబట్టి ఇంటింటికీ సినిమాహాలు వున్నట్లే లేక. సూళ్ళలో, కాలేజీలలో, యూనివర్సిటీలలో అక్కడ వున్నన్ని విద్యాసౌకర్యాలు మరెక్కడా లేననే చెప్పవచ్చు. మానవుని బుద్ధి ఆలోచించి సాధించగలిగినంత మేరకు వైద్యసదుపాయాలు అక్కడ వున్నాయి.

నిజమే. ప్రపంచంలో అమెరికా అన్నిటికంటే సంపన్న దేశం. ప్రపంచంలో యెవరైనా అమెరికావారి సహాయం, వారితో కలయిక లేనిదే, లేదా కనీసం ప్రత్యక్షంగానో, పరోక్షంగానో వారి ఆమోదము లేనిదే, పెద్దపెట్టున వ్యాపారం చేయజాలరు. అమెరికా భారీఎత్తున సహాయం చేసే అనకాశముంటే తప్ప లేకపోతే ఏదేశమైనా నిర్మాణకార్యక్రమంగాని, యుద్ధంగాని తలపెట్టజాలవు. ఒకవేళ తలపెట్టినా, అందులో కృతకృత్యములు కావాలన్నా, లేక యుద్ధంలో గెలవాలన్నా ఏదో ఒక దశలో అమెరికా సహాయం తీసుకోవలసిందే. కాని, అమెరికాప్రజలు సుఖశాంతులతో ఆనందంగా వున్నారా? శారీరకంగా, మానసికంగా పూర్తిఆరోగ్యంగా వున్నారా? జీనయాత్ర వారికి సమరసంగా వుందా, లేక కేవలం యంత్రప్రాయమైపోయి కాల्పనికసీమయైన కాంచనద్వీపంకోసం వారు ఎండమావులవెంటబడిపోతున్నారా? అమెరికాలో మనిషికి లభించనిది టైము ఒక్కటే. ఎవరికీ నిమిషం టైము వున్నట్లు కన్పించదు. అంతా హడా

విడి. కాసేపు స్తిమితంగా కూర్చొని ఏన్యక్తే అంతర్ముఖుడు కానడానికి న్యవధానమే వుండదు. ఇక అక్కడ జరిగిన మహత్తరమైన అభివృద్ధికి అర్థం యేమిటి? స్ఫుర్తికుల యుగంలో అమెరికా ఇంకా ఎలా వుంటుందో! అమెరికా న్యవహారం ఎలా వుందో యూరపుఖండంలోని దేశాలసంగతి కూడా యించుమించు అంతే! రష్యా ఇప్పుడు పాశ్చాత్య రాజ్యాలను చూచి భయపడుతూ వుంది. ఆ భయం నుంచి అది విముక్తం కావాలి. రష్యా భవిష్యత్తు ఎలా సరిణ మిస్తుందో, అది చినరకు ఎలా ప్రవర్తిస్తుందో జ్యోత్యం చెప్ప లేము. భారతదేశం ఒక నూత్నయుగప్రాంగణంలో వుంది. ఈ దేశం తనకంటే ముందుకు వెళ్ళిపోయిన దేశాల అనుభవాలను తెలుసుకొని అయినా గుణపాఠాలు నేర్చుకోవాలి.

కాగా, తేలిన పర్యవసాన మేమిటంటే—యంత్రం మానవునికి నరప్రసాదం కాదు. దానిలో మంచీ, చెమూ రెండూ వున్నాయి. మానవుడు భౌతికపరిసరాలకు తన్ను తాను సరిపెట్టుకుంటే అది మరొక విధంగా వుంటుందేమో. డబ్బీలాటరీలో కొన్ని లక్షల గూపాలుల బహుమానం వచ్చిన పేదవాడి కథ మీకు తెలిసేవుంటుంది. అంత పెద్ద బహు మానం అతనికి వచ్చిందని చెబితే దానివల్ల కలిగిన అంతులేని సంతోషాన్ని అతడు భరించలేక పోయాడు. ఆ మాట అతను నమ్మలేకపోయాడు. ఆ ఆనందం కలిగించిన ఉద్రేకంలో హృదయచలన మಾಗಿ చనిపోయా డని చెబుతారు. అం దాకా యెందుకు? మనం నిత్యం తీసుకొనే ఆహారంలో ఆకస్మికంగా మార్పు గలిగితే దానికి మన శరీరం

తట్టుకోజాలదు. ఒకపూట చెక్కపూటుగా మెక్కామంటే అజీర్ణం చేస్తుంది. ఒకవేళ జీర్ణమైనా దానిని హరించుకోలేము. శరీరంలో కొన్ని తావుల కొవ్వు పెట్టుకొస్తుంది. కొవ్వు మరీ పెరిగిందంటే అది గుండెకు తట్టుకొని, ఊపిరి పీల్చుకోనడమే కష్టమై మనిషి చనిపోతాడు. ప్రపంచంలో చాలా దేశాల పరిస్థితి ఈనాడు ఇలాగే వుంది. నేటి ప్రపంచ దుస్థితికి ముఖ్య కారణ మేమంటే మానవత్వానికీ, యంత్రాలు నచ్చిన తరువాత మానవుని పరిసరాలలో కలిగిన విపరీతమైన మార్పులకూ మధ్య శ్రుతి కలనడం లేదు. మానవుని ఆత్మది ఒక ద్వారే తే సరిసరాలది వేరొక దారిగా వుంది. కాబట్టి నేటి సంఘర్షణ. స్ఫుర్తిక్కుల యుగం నచ్చిందంటే ఇంకా చిత్ర విచిత్రమైన ప్రభావాలు కలగవచ్చు. భారతదేశంలో మనం పేడకుప్పలనుంచి సైకిలుయుగానికి చేరడానికే ఎన్నో తిప్పలు పడుతున్నాము. ఇప్పుడు మనం యేపరిస్థితికి వచ్చామంటే ఎట్లా బండి దశనుంచి స్ఫుర్తికోదశకు చేరుకోవలసిన అగత్యం వుంది. ఒక్కదూకు ముందుకు దూకాలంటే మన పూర్వసంప్రదాయాలు మనకు తోడ్పడతాయా, లేక అవి మనకు గుడి బండలనలె తయారవుతాయా? తక్కిన ప్రపంచమంతా స్ఫుర్తిక్కుల దశగా ప్రయాణిస్తూవుంటే మనం స్ఫుర్తిక్కులు రాకుండా నిలుపగలమా? మనం దీనికి దూరంగా వుంటే మూడునందల యేండ్ల క్రిందట యేలోపంవల్ల మనం పాశ్చాత్యుల తుపాకీలముందు, ఫిరంగీలముందు, యంత్రోత్పత్తిముందు పతనం చెందామో ఇప్పుడుకూడా మనం ఆ పతనావస్థకు పోమా? ప్రపంచంలోపాటు మనమూ ముందుకు పోవాలంటే

రోజు రోజుకూ పుట్టకొస్తన్న నూత్న శక్తులను
మాలిమిచేసికొని ఆ ప్రయత్నంలో మన ఆత్మను కోల్పోన
కుండా ఎలా వుండగలుగుతాము? ఇదే మనముందున్న
సమస్య.

దారిద్ర్యం, రోగాలు, అవిద్య తొలగిపోయే రోజు కను
చూపుమేరలోనే వుంది. ఒకమారు మీటనొక్కితే యంత్రం
సేనకుడినలె వచ్చి పనిచేయగలదు. అది చొకకూడా. మరి
మానవులను శాశ్వతంగా బానిసలుగా వుంచడం దేనికి? ఈ
నాడు మానవునికి నిత్యజీవితానసరాలను సంపాదించుకోవడం
లోనే సమయమంతా గడచిపోతూంది. కాని, అలాంటి శ్రమ
తప్పి విశ్రాంతి ఎక్కువై నప్పుడు తీరిక కాలంలో యెంచేస్తాడు?
బానిసత్వంనుంచి కలిగిన స్వేచ్ఛను అతను దేనికి వినియో
గిస్తాడు. విసుగుతో బేజారెత్తిపోతాడా? వెర్రెత్తిపోతాడా?
తిరిగి అతనికి వివేకం కలగడం సాధ్యమా? నేటి మన స్థితిలో
మనం భౌతిక విజ్ఞానాన్ని సముపార్జించడంలో హద్దుదాటి
పోయి రక్షణ లేకుండా చేసుకున్నామా? లేదా? హద్దులోపల
వుంటే మన కీ బెడదలన్నీ వుండేవా? ఈ ప్రశ్నలకు మనం
తేల్చుకునే సమాధానాలపై మన మనుగడ ఆధారపడి
వుంటుంది. ఈనాడు మానవుడు సాధనసంపత్తులు లేక, విజ్ఞానం
లేక ఇబ్బందిపడటం లేదు. మానవుడు తనకు తానే ఒక
విపత్తుగా తయారయ్యాడు. మానవుని ఆత్మకూ, అతను సము
పార్జించిన భౌతిక విజ్ఞానానికీ పొత్తు లేకుండావుంది. ఈ
స్థితిలో సమన్వయాన్ని ఎలా సాధించగలం? మనం విడుదల
చేసిన రాక్షసుని తిరిగి ఎలా మచ్చిక చేసుకొని పట్టుకోగలం?

కొంతకాలం క్రిందట నేను రాజస్తాన్ ఎడారిగుండా ప్రయాణం చేస్తూవుండగా అర్ధరాత్రి అయింది. జీపుడ్రైవరు దారితప్పాడు. దూరంగా ఒక గుడిసెలోంచి సన్నని దీపపు వెలుగు కనిపించింది. అక్కడికి వెళ్ళి ఆగాము. ఆ గుడిసెలోంచి ఒకతను బయటికి వచ్చి ఆ ప్రాంతమంతా తనకు తెలుసుననీ, ఇంకా ఆరుమైళ్ళుపోతే మేము చేరుకోవలసిన చోటికి పోతామనీ, తాను మావెంట వచ్చి దారి చూపగలననీ అన్నాడు. అతన్ని నేను మా జీపులో డ్రైవరుప్రక్కన కూర్చోపెట్టుకుని తీసుకువెళ్ళాను. అయితే, పాపం, అతను ఎప్పుడూ కాలినడకనో, లేక ఎడ్లబండిపై ననో ఎక్కడికైనా వెళ్లేవాడు. కారులో ప్రయాణం చేసి ఎరుగడు. జీపు బయలుదేరిన కాసేపటికే అతనికి దిక్కు తెలియలేదు. ఎటు పోతున్నామో, ఎంతవరకు వచ్చామో అతనికి బొత్తిగా అర్థంకాలేదు. మళ్ళీ వెనక్కెళ్లే దారి అంతకన్నా తెలియలేదు. మాననజాతికూడా ఇలాగే దారీ తెన్నూ తెలియకుండా అయోమయత్వంలో పడి పోతుందా?

—

పంచాయతీ రాజ్యం

2

సిద్ధాంతం

6. నవయాత్ర

సేవాగ్రామసుండి

ప్రపంచం నేడు క్లిష్టస్థితిలో వుంది; యుగసంధిలో వుంది.

ఈ పుస్తకం మొదటిభాగంలో క్లిష్టసమస్యలను క్లుప్తంగా చర్చించడం మైనది. గ్రామపంచాయతీలలో, సహకారసంఘాలలో మన ప్రజాస్వామ్యవ్యవస్థలో తలయెత్తిన విపత్తులను తెలుసుకున్నాము. విదేశాలలోని విపత్కాస్థితిని ముచ్చటించుకున్నాము. అసలు మానవాత్మ ఎదుర్కొంటున్న సంకటస్థితిని గుర్తించాము. అయితే విపత్తుల నన్నిటిని లెక్కించుకుని పాటికారణాలను వెదకినందువల్ల ప్రయోజనం లేదు. ఎక్కడ, ఎందుకు, ఏ లోపం వుందో తెలుసుకోవడం మంచిదే. కాని, ముందుకు సాగిపోవాలంటే సమస్యలకు పరిష్కారాలు ఆలోచించాలి. అవి ఆచరణసాధ్యమైనవిగా వుండాలి. అందుకనే “సరియైన ప్రశ్నలోనే సగం సమాధానం వుంటుంది.” అని విజ్ఞులు చెప్పుతారు. ఈ పుస్తకం మొదటిభాగంలో నచ్చిన ప్రశ్నలు అలాంటివనే అనుకుందాము.

1893-వ సంవత్సరంలో బాపూ దక్షిణాఫ్రికా వెళ్ళాడు. అక్కడ ఒక కేసులో చిక్కుకొని వున్న తన కాయదారు

తరఫున వాదించడానికి వెళ్ళాడు. ఆయన అప్పుడే ఇంగ్లండులో బాక్స్టర్ చదివి వున్నాడు. దక్షిణాఫ్రికా చేరగానే ఆయనను తెల్లజాతివారు ప్రయాణంచేసే పెట్టెలోకి ఎక్కినివ్వలేదు. తాను ఎక్కితీరతా నన్నాడు. తెల్ల పాలకుల హయాములో పాలితప్రజల దుర్గతిని ఆయన అప్పుడు తెలుసుకున్నాడు. ఆయనను దెబ్బలు కొట్టారు. స్పృహ తప్పి పడబోయి సంబాళించుకున్నాడు. అది మిగుల బాధాకరమైన అనుభవం. కాని అది బాపూజీకి, ఆయనద్వారా భారతదేశానికి ఎంతో మేలు చేసిందని చెబితే చాలామంది నమ్మరు. మానవాత్మ ఎదుర్కొనబోయే విపత్తును బాపూజీ ముందుగానే గ్రహించాడు. ఆ విపత్తు లోతుపాతులను ఆయన చూడగలిగాడు. పాశ్చాత్య దేశాలు పశుబలంతో, ఏమీ లేనిదానికంటే నచ్చినంతనరకే లాక్కుందామని చేసే ప్రయత్నాలను గ్రహించాడు. తన భారతదేశంలోగూడ ఇటువంటి స్వార్థం, పీడన మొదలగు చెడుగులనల్లనే అనర్థాలు దాపురిస్తున్నాయని తెలుసుకున్నాడు. దీర్ఘవ్యాధికి స్వల్పకాలపు చికిత్సనల్ల ప్రయోజనం వుండదు. పునాదినుంచి వున్న చెడుగును పునాదినుంచే బాగుచేసుకు రావాలి. ఈ అరిష్టాలనన్నిటిని పోగొట్టాలంటే భారతదేశంలోని ప్రముఖులుకూడా తగు మూల్యం చెల్లించాలి.

స్వాతంత్ర్యసమరాన్ని ఒక క్రొత్త పద్ధతిలో నడపాలని బాపూజీకి తెలుసు. ఆ సమరాన్ని చివరికంటా నడిపితే భారత దేశానికి స్వాతంత్ర్యం తప్పక వస్తుంది. అయితే ప్రజల ముఖ్యశత్రువులు ప్రజల్లో వున్న చెడుగులే. వలసపాలకులతో స్వాతంత్ర్యంకోసం చేసే యుద్ధం ఒక రోజులో ముగుస్తుంది.

కాని మనిషిలోని చెడుగు ఒకపట్టాన పొయ్యేది కాదు. అది అతనిలో జీర్ణించివుంటుంది. కనుక ఆ చెడుగును ఎల్లప్పుడూ ఎదుర్కోవాలి. స్వాతంత్ర్యసమరం ముగిసిన తరువాత అసలు యుద్ధం ప్రారంభమవుతుందని గాంధీజీకి తెలుసు. స్వాతంత్ర్య యుద్ధం కొనసాగుతూ వుంటుంది. దేశస్వాతంత్ర్యంకోసం పోరాడిన పార్టీయే ప్రజలు చెడుగులనుండి విముక్తులు కావడానికి కూడా తగు సన్నద్ధం చేయాలి. స్వాతంత్ర్యమంటే వలసపాలకులు నదలిపోయిన స్థానాలను దేశనాయకులు ఆక్రమించుకోవడం కాదు. పైవారి పరిపాలన అయినప్పుడు అది తెల్లవారి పరిపాలన అయితేనేమి, దేశీయుల పరిపాలన అయితేనేమి? పైనుంచి చేసే పరిపాలన—అది దేశీయులు చేసేది అయినప్పటికీ—ప్రజలను అణచివేసేదే అవుతుంది. అది బెల్లంకాదు; చివరకి విషంగాకూడా తయారుకావచ్చు. సాటి సోదరుడు చేసే నిరంకుశపుపనులు దారుణంగా, అత్యంత బాధాకరంగా వుంటాయి. కనుకనే స్వాతంత్ర్యం ముగిసిన తరువాతనే లోకసేవాసంఘమును పెట్టి రాజకీయపార్టీప్రజలకు సేవచేసేదిగా వుండవలెనని గాంధీజీ చూప నిశ్చయించుకున్నాడు.

స్వాతంత్ర్యానంతరం భారతదేశం తన నూతనజన సత్వాలలో ప్రపంచరంగంమీదికి వచ్చి తన పాత్రను నిర్వహించవలెనని గాంధీజీ అభిలషించాడు. కాని వచ్చిన యంత్రాలు పోవనీ, అవి అలాగే వుండిపోతాయనీ ఆయనకు తెలుసు. అయితే యంత్రం మనిషికి సేవచేయాలి కాని మనిషి యంత్రానికి బానిస కారాదు. కనుక ఈ సమస్యను

దైర్యంగా ఎదుర్కొని యంత్రాన్ని తన అదుపులో పెట్టుకోవాలి. ప్రపంచంలో ప్రజాస్వామ్యసిద్ధాంతం ఇంకా వ్యాపించవలసివున్నదనీ, ప్రజాస్వామ్యానికీ, హింసకూ జత కలనదనీ, నిత్యజీవితానసరాలకు పరిశ్రమలను కేంద్రీకరించడంనల్ల హింసకు దారితీస్తుందనీ ఆయనకు తెలుసు. అది ప్రజాస్వామ్యం పునాదిని నాశనం చేస్తుంది. కనుక మనకు స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తరువాత భారతదేశస్వరూపాన్ని ఏవిధంగా తీర్చిదిద్దాలి? గాంధీజీ ఎటువంటి భారతదేశంకోసం కలలుగన్నాడో ఆయన వ్రాసిన ఈక్రిందిపంక్తులనుబట్టి మనం తెలుసుకోవచ్చు.

“గ్రామపరిపాలనను గ్రామపంచాయతీ నిర్వహించాలి. అందులో ఐదుగురు సభ్యులు ఉండాలి. వీరు నిర్ణీత కనీస యోగ్యతలు గల గ్రామ వయోజనులైన స్త్రీ పురుషులచే ఏడాది కొకమారు ఎన్నుకోబడాలి. వీరికి అన్ని అధికారాలూ వుండాలి. ఈ పంచాయతీ శాసన సభగా, న్యాయస్థానంగా, కార్యనిర్వాహకాధికారిగా పనిచేయాలి... ..ఇక్కడ వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యంపై ఆధారపడ్డ సంపూర్ణ ప్రజాస్వామ్యం వుంటుంది.”

వ్యక్తి తన ప్రభుత్వానికి తానే నిర్మాత. అతనూ, అతని గ్రామమూ కలిసి ప్రపంచశక్తినే ఎదిరించవచ్చు. తన గ్రామాన్ని, గౌరవాన్ని రక్షించుకోవడంలో అతడు మృశ్యువునై నా ఎదుర్కొంటాడు.

అయితే గ్రామస్థులు పొరుగువారిపై, తక్కిన ప్రపంచంపై ఆధారపడివుండనక్కరలేదని చెప్పడం లేదు. ఇష్టపూర్వకంగా ఎవరైనా సాయపడవచ్చు. అట్టి సహాయం స్వేచ్ఛగా, స్వచ్ఛందంగా జరగాలి.”

ఒక సిద్ధాంతాన్ని చెప్పడం వేరు, దానిని ఆచరించి చూపడం వేరు. అయితే బాపూ ఇవన్నీ బాగా తెలిసినవాడు. ఇప్పుడు మహారాష్ట్రంలో వున్న వార్ధాజిల్లాలోని

సేవాగ్రాంలో బాపూజీ తన 'ప్రయోగశాల'ను నెలకొల్పాడు. ఈ ఇరనయ్యోశతాబ్దిలో ఆశ్రమం పనికిరాదని ఆయనకు తెలుసు. ఆశ్రమాన్ని గ్రామసీమలతో కూడ కలిపి, రెండిటికీ రాకపోకలు, సంబంధబాంధవ్యాలు వుంటే అది ప్రయోజనకర మవుతుంది. ఈ విధంగా బాపూజీ భారత దేశంలో సామాజికాభివృద్ధికార్యక్రమానికి స్థాపకుడు, మార్గదర్శి అయ్యాడు.

గ్రామజీవితానికి వ్యవసాయం, పశుపోషణ ముఖ్య ప్రాతిపదికలని ఆయనకు తెలుసు. కనుకనే ఆశ్రమంలో సాంద్రతరవ్యవసాయ, పశుపోషణ, పశుసంవర్ధనశాఖలను పెట్టాడు. స్థానికంగా లభించే అన్నిరకాల ఎరువులను నేలలకు వుపయోగించి చూపాడు. పిల్లలకూ, పెద్దవాటికీ ప్రాతిపదిక విద్యావిధానపు పాఠశాలలను నెలకొల్పాడు. దీనికే ఆయన నయీ తాలిం (కొత్తవిద్య)అని పేరు పెట్టాడు. పిల్లలు పనులు చేసి విద్యలు నేర్చుకోవాలి. ఆ విద్యలలో స్వయంగా నైపుణ్యం సంపాదించాలి. కాయకష్టమును గౌరవించాలి. పాఠశాలలో ఉన్నత సాంకేతిక విధానాలు నేర్పడమే గాక గ్రామస్థులు సంఘంలో ఎలా మెలగవలెనో కూడా బోధించడం వుండేది. పాఠశాలే ఒక సామాజిక కేంద్రమై గ్రామస్థులకు ఉత్తేజము కలిగిస్తూవుండేది.

పల్లెప్రజలకు ప్రపంచపరిజ్ఞానము కలిగిస్తూ వారి మానసిక వినోదమునకై వైజ్ఞానిక కార్యక్రమాలుకూడా నిర్వహింపబడుతూవుండాలి. సంఘంలో కొందరు దళితప్రజలు వుంటే అది మనకు ఊమకరం కాదు. కనుకనే అస్పృశ్యతను తొల

గించి దళితనర్గాలకు ప్రత్యేకసదుపాయములు కలిగించుటకై హరిజనసేవాసంఘం నెలకొల్పబడింది. వ్యవసాయం, పశుపోషణలనల్ల శరీరానికి ఆహారం లభిస్తుంది; పాఠశాలనల్ల బుద్ధికి, ఆత్మకూ వికాసము కలుగుతుంది. ఇంక పోతే బట్ట, ఇల్లు వంటి సమస్యలు వున్నవి. కనుకనే నూలు వడకడం, బట్టలు నేయడం కుటుంబ పరిశ్రమలుగా పెట్టి ఆ సమస్యలను పరిష్కరింప బూనుకున్నారు. గ్రామ ఆర్థిక కార్యక్రమంలో గ్రామీణ, కుటీరపరిశ్రమలు ఒక భాగమైవుండాలి. ఈ కార్యక్రమాలకు సమన్వయం కలిగించి వీటికి సహాయము, మార్గదర్శకత్వము లభింపజేసి, ఇవి ఒకదానికొకటి పరస్పర పోషకములుగా వుండడానికై స్వతంత్రమైన అఖిలభారత సంస్థలు స్థాపింపబడ్డవి. మహాత్మాగాంధీయొక్క ఈ విచిత్ర లోచనలను, కార్యకలాపాలను నలసప్రభువులు ద్వేషభావంతో చూచారు. ఈ కార్యకలాపాలు జాతినిర్మాణానికి ప్రాణప్రదమైన నైనప్పటికీ వారు వాటికి ధనసహాయం చేయలేదు. పైగా వెనుకనుంచి ఈ కార్యక్రమాన్ని క్షీణింపజేయ ప్రయత్నించారు. కాని వారి ప్రయత్నాలనల్ల ఏమీ జరగలేదు.

బాపూజీ సేవాగ్రాంలో ఇట్టి జాతినిర్మాణకార్యకలాపాల్లో నిమగ్నుడై వుండగా భారతదేశంలో మరొకమూల—
 శాంతినికేతనంలో రవీంద్రనాథటాగూరు వేరొక
 విధానంద్వారా సరిగ్గా ఇటువంటి నిర్మాణకార్యక్రమాన్నే నడిపాడు. భారతదేశాన్ని పునరుజ్జీవింప జేయనలెనంటే దీని సమస్యలను పునాదినుంచి పరిష్కరించుకుంటూ రావాలని టాగూరు గ్రహించాడు. ఆకులద్వారా నీరుపోసి ఎరువువేస్తే

కొంత ఫలితం అప్పటికప్పుడు కనిపించనచ్చు. కాని అలాంటి మొక్కలు గాజు ఇండ్లలో అలంకారార్థం వుండేవి. ప్రపంచమనే రంగస్థలంపై భారతదేశం తన పాత్రను నిర్వహించనలెనంటే భారతసంస్కృతిని పునర్వికసింపజేయాలి.

భారతదేశపు పునాదులు దాని గ్రామాలలో వున్నవి. పునర్వికాసమంటే పునాదులను దృఢం చేయాలి. ఈ లక్ష్యంతోనే శ్రీనికేతనములో గ్రామపునర్నిర్మాణ ప్రయోగం ఆరంభమయింది. ఈ ప్రయోగంలో డాక్టర్ ఎల్మోహర్ట్ట్ అనే అభిజ్ఞుడైన ఆంగ్లేయుడు టాగూరుకు సహాయకుడుగా వున్నాడు. ఈ విధంగా ఒక సర్వసాధారణ కృషిలో ప్రాచ్య పాశ్చాత్యసీమలు వేరొక రంగంలో కరచాలనం చేసుకొని పరస్పరసహకారంతో పనిచేశాయి. ఆశ్చర్యకరమైన విశేషమేమిటంటే సేవాగ్రాంలో మహాత్మాజీ ఎటువంటి కృషి సలుపుతూనచ్చాడో సరిగ్గా అటువంటి కృషి రవీంద్రుడు శ్రీనికేతనంలో ప్రారంభించిన గ్రామపునర్నిర్మాణకార్యక్రమం ద్వారా జరిగింది. ఇద్దరి మార్గాలూ వేరైనా ఇద్దరూ ఒకే లక్ష్యసిద్ధికోసం పాటుపడ్డారు.

ఈ రెండు కార్యక్రమాలూ ఇలా ఆమలు జరుగుతూ వుండగా అప్పటి తిరువానూరురాష్ట్రంలో వున్న మార్తాండం అనే చోట డాక్టర్ స్పెన్సర్ హాచ్ అనే క్రైస్తవమత ప్రచారకుడుకూడా తనకు తోచినరీతిగా గ్రామపునర్నిర్మాణ కృషి చేయదొడగినాడు. మార్తాండంలోని వై. యం. సి. ఎ. ఆయనకు కేంద్రంగా వుంది. ఆయన తన కార్యక్రమాన్ని పరిసరగ్రామాలకుకూడా విస్తరింపజేశాడు. ఇక్కడకూడా

వ్యవసాయం, పశుపోషణ, గ్రామపరిశ్రమలు, విద్య, ప్రజా
రోగ్యం వంటి అంశాలేగాక స్వయంసహాయం, దైనభక్తి,
సోదరమానవప్రేమ మున్నగువాటిపై ఆధారపడిన స్థానిక
కార్యకలాపాలుకూడా వుండేవి. మార్తాండంకార్యక్రమం
నేటికీ అమలుజరుగుతున్నది. దాని వ్యవస్థాపకుడైన డాక్టర్
స్పెన్సర్ ముద్ర, ఆయనప్రభావం దానిపై నేడూ కనిపిస్తాయి.
ఇప్పుడు కేరళరాష్ట్రంలో సామాజికాభివృద్ధికార్యక్రమంలో
ఒక భాగమైవుంది. అయితే మొదట జరిగిన కృషికి భిన్నమైన
దేదీ ఇప్పుడూ జరగడంలేదు. వెనుకటి కృషిని ప్రాతిపదికగా
పెట్టుకొని దానిని ఇంకాముందుకు తీసుకుపోవడం జరుగుతున్నది.

ఇవన్నీ ఇలా వుండగా బరోడాసంస్థానంలో ప్రభుత్వ
ఆధ్వర్యాన మరొక ప్రయోగం ఆరంభమయింది. ఈ
ప్రయోగం గ్రామజీవితానికి సంబంధించిన పశుపోషణ,
వ్యవసాయం, విద్య, ప్రజారోగ్యాల విషయంలో కొత్త భావా
లను ప్రస్తుతించజేసింది. ఒకానొక ముఖ్యమంత్రిలో ప్రతిభా
శాలి ఆయన, పరిపాలనాసామర్థ్యం గల వ్యక్తి ఆ సంస్థానా
నికి దివానుగావున్నాడు. ఆయన ఎనరో కాదు, మొన్నటి
వరకు ప్రణాళికాసంఘానికి ఉపాధ్యక్షులుగా పనిచేసిన శ్రీ
వి. టి. కృష్ణమాచారి. ఆయన స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తరువాత
ప్రణాళికా సంఘానికి మార్గదర్శియై ప్రణాళికలను నిర్వహిస్తూ
వచ్చిన శ్రేణుసీధురంధరుడు. బ్రిటిషు అధికారులకు పెట్టని
కోటయైన మదరాసురాష్ట్రంలో పాలకోద్యోగియై ఆయన
స్వయంప్రతిభతో ఉన్నతపదవుల నందుకున్నాడు. మదరాసు
రాష్ట్రంలో పనిచేస్తూ వున్నప్పుడే గ్రామాల క్లితిగతులను

బాగా ఆకళింపుచేసుకున్నాడు. బరోడా సంస్థానంలో రైతులు దృఢగాత్రులు. అట్టి ప్రజల ఉన్నతినల్ల బరోడాభవిష్యత్తు నిర్ణయమవుతుందని గ్రహించాడు. అభిజ్ఞాన ఆ సంస్థాన పాలకుని ఆధ్వర్యాన శ్రీకృష్ణమాచారి గ్రామోద్ధరణ కార్యక్రమాన్ని ఆరంభించాడు. అందులో నేటి సామాజికాభివృద్ధి కార్యక్రమం ముఖ్యలక్షణాలన్నీ వుండేవి. బరోడాసంస్థానపు ప్రభుత్వం అండదండలతో ఆ కార్యక్రమం త్వరితగతిని విస్తరించింది. అది అమలుజరిగి నేటికీ కొన్ని దశాబ్దాలు గడచినప్పటికీ దాని ప్రభావం ఆ ప్రాంతమంతటా ఇప్పటికీ కనిపిస్తుంది.

1930 ప్రాంతంలో గుమగాం జిల్లాకలెక్టరుగా వున్న బ్రిటిషు అధికారి యుఫ్. యల్. బ్రేక్ ఆ జిల్లాలో పైన చెప్పినటువంటి విస్తరణ కార్యక్రమము గొకదాన్ని ఆచరించి చూచాడు. బ్రేక్ గొప్ప మేధావి. ప్రతిరంగంలోనూ అభివృద్ధిని సాధించాలని ఆయన నిశ్చయించుకున్నాడు. కాని రెండు లోపాలనల్ల ఆ కార్యక్రమం ముందుకు సాగ లేకపోయింది. మొదటి దేమిటంటే, భారతదేశాన్ని పాలిస్తూవున్న విదేశీ ప్రభుత్వం తలపెట్టడం. అందుచేత గాంధీగారు తలపెట్టిన కార్యక్రమాన్ని మించిన కార్యక్రమం అది అని ప్రజలకు చెప్పవలెనన్న ఉద్దేశంతో ఆరంభింపబడిందని దేశీయులు అనుకున్నారు. రెండవ లోపం దాని నిర్వాహకుడే అని చెప్పాలి. మానవుని బుద్ధి, అతని పరిసరాలు సంస్కరింపబడనలె నని ఉత్తర్యు చేయడమే ఆయన తన పనిగా పెట్టుకున్నాడు. తాను పైన వుండి తన అధికారులద్వారా దానిని పైనుంచి దిగున

స్థాయినిరకు అనులు జరిపించనచ్చు ననుకున్నాడు. కార్యక్రమం కొద్దికాలంలోనే బాగా అమలుజరిగిన మాట వాస్తవమే. కాని బ్రేవ్ అక్కడనుంచి మరొకచోటికి బదిలీ కాగానే అది పేకలమేడనలె కూలింది. గుడుగాంలో బ్రేవ్ చేసిన కృషి చిహ్నలేవీ నేడు కనిపించవు. ఆ కృషి పూర్వోత్తరాలను విశదీకరించే కవితలుకూడా లభించలేదు.

ఈవిధంగా స్వాతంత్ర్యం రాకపూర్వం ఈ శతాబ్ది పూర్వార్థభాగంలో భారతదేశంలో వివిధస్వక్తులద్వారా గ్రామపునర్నిర్మాణకార్యక్రమం అమలుజరిగింది. వీటివల్ల మనం నేర్చుకోదగ్గ సామాన్యగుణపాఠాలు కొన్ని వున్నాయి. భారతదేశాన్ని పునరుజ్జీవింపజేయాలంటే దాని పునాదులను బలపరచాలి. ఆ పునాదులు గ్రామాలలో వున్నాయి. పునాదులను బలపరచడానికి మార్గమేమిటీ అంటే గ్రామపురపంచముఖ్య అనసరాలను ఏకకాలంలో తీర్చిప్రయత్నించాలి. పునర్నిర్మాణ కార్యక్రమాన్ని ప్రజలే చక్కగా అనగాహన చేసుకొని ప్రారంభించాలి. అంతేగాని, పైనుంచి ఒకరు విధించకూడదు. పైన వుండే నాయకులు ప్రజలతో కలిసి వారికి తోడ్పడవచ్చు. కాని, విధాననిర్ణేతలుగా న్యసహరించకూడదు. గ్రామ పునర్నిర్మాణకార్యక్రమంలో ప్రభుత్వవైఖరి, ప్రభుత్వం అనలంబించే మార్గం చాలా ముఖ్యమయినవి. ప్రభుత్వం కార్యక్రమంపట్ల సానుభూతి చూపాలి. సామగ్రి సరాఫరా చేసి, డబ్బిచ్చి, సాంకేతికసహాయంచేసి ఆదుకోవాలి. ప్రారంభదశలో ప్రభుత్వం నాయకత్వాన్నికూడా సనుకుూరిస్తేనే కాని అభివృద్ధి త్వరితగతినీ జరగదు. అయితే

ఎల్లప్పుడూ ఏ ప్రయత్నం జరిగినా అది పునాదులను బలపరిచేదై వుండాలి. అంటే ప్రజల్లోనుంచి పుట్టుకొచ్చిన నాయకత్వాన్ని ప్రోత్సహించేదిగా వుండాలి.

ఎటావా, నిలోఫేరి

భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యం వచ్చి రానడంతోనే దేశవిభజన జరిగింది. కలహాలు, కలలోలాలు జరిగాయి. పాకిస్తాన్ నుండి భారతదేశానికి, భారతదేశం నుండి పాకిస్తాన్ కు లక్షలాది ప్రజలు శరణార్థులై వలసపోవటం జరిగింది. బ్రిటిషువా రిచ్చిపోయిన ప్రభుత్వ యంత్రాంగానికి మననాయకులు కొత్తవారు. పైగా ఉద్యోగుల బదలీలు కూడా జరగటంచేత, ఆ ఖాళీలు కూడా సముచితంగా భర్తీచేయవలసి వచ్చింది. అందునిమిత్తమై కొందరు ఆఫీసర్లకు తగు అనుభవం లేకపోయినప్పటికీ డబుల్ ప్రమోషన్లు ఇవ్వబడ్డవి. స్వాతంత్రభారతానికి అనుగుణంగా కొత్త పరిపాలనను సరిచేసి తీర్చి దిద్దవలసి వచ్చింది. మొదట శరణార్థులకు నిలువ నీడ కల్పించవలసి వచ్చింది. ఆహారసమస్యతోపాటు అనేక సమస్యలను సత్వరమే పరిష్కరించవలసినవచ్చింది. గ్రామసీమలకు తగిన అఖిలభారత కార్యక్రమ మేదీ లేకపోయింది. సత్వరానసరాలకు ప్రాధాన్యమివ్వవలసినవచ్చింది. గ్రామాభివృద్ధికార్యక్రమం దీర్ఘకాలికమైనది కనుక అది వేచివుండవలసి వస్తుంది. ఈ క్లిష్టస్థితిలోనే బాపూ భారతప్రజలకు లేకుండాపోయాడు. బ్రిటిషుపరిపాలననుండి స్వరాజ్యానికి మధ్య సంధికాలంలో భారతదేశం ఎన్నో ఇక్కట్లు ఎదుర్కొనవలసి వచ్చింది.

అయినప్పటికీ గ్రామాభివృద్ధి నిలిచిపోలేదు. సేవా గ్రాంట్, శ్రీనికేతనంలో వాటివాటి తీరులలో అభివృద్ధిపని సాగుతూనేవుంది. అలాగే ఇతర చోట్లకూడా లభ్యమైన సాధన సంపత్తితోనే కార్యక్రమాలు అమలుజరుగుతున్నాయి. స్వాతంత్ర్యం తరువాత ఒకదాని కొకటి పోషకముగా వుండేటటువంటి రెండు ముఖ్యప్రయోగాలు రంగంలోకి నచ్చాయి. అవి రెండూ ఏకకాలంలోనే అమలుజరుగుతూపోయాయి. కాని చిత్రమైన విశేష మేమిటంటే, మొదటిదశలో అవి ఒకదాని కొకటి పరిచయంకాలేదు. అవే ఎటావా, నిలోఖేరీ ప్రయోగాలు. వీటి రెండిటిని గూర్చి చెప్పేముందు మద్రాసు, ఆంధ్ర కలిసి వున్నప్పటి సమిష్టిరాష్ట్రంలో జరిగిన విశేషాన్నికూడా ఇచట ప్రస్తావించటం సముచిత మనుకుంటాను.

మదరాసురాష్ట్రం సుదృఢమైన పరిపాలనకూ, మేధావులైన నాయకులకూ, తెలివిగల ప్రజలకూ పేరొందినది. స్వాతంత్ర్యం నచ్చిన తరువాత ఆ రాష్ట్రానికి ముఖ్యమంత్రిగా వున్న ఆంధ్రకేసరి శ్రీ ప్రకాశంపంతులుగారు గ్రామాభివృద్ధికై ఒక కార్యక్రమాన్ని ఆరంభించారు. దీనినే ఫిర్యా అభివృద్ధిపథక మని అన్నారు. ప్రతిఫిర్యాలో 15,000 మొదలు 30,000 వరకు ప్రజలకు ఆ కార్యక్రమం నర్తించేది. ప్రతిఫిర్యాకు కొందరు ఉద్యోగులను, కొంత ధనాన్ని కేటాయించారు. ఈ పథకం ముఖ్యలక్ష్యం ప్రజలలో స్వయం సహాయాన్ని పెంపొందించడం. ఈ కార్యక్రమం రాష్ట్రమంతటా వ్యాపించింది. ఒక్కొక్క ప్రాంతంలో ఒక్కొక్క

విధంగా ఫలితాలు కలిగాయి. ఈ ప్రయోగంకూడా అభివృద్ధి కార్యక్రమాల ఆనశ్యకతను చాటింది.

ఎటావాపైలట్ ప్రాజెక్టు 91 గ్రామాలకు సంబంధించి నది. ఈ గ్రామాలు ఎటావాజిల్లాలో వున్నాయి. వీటి జనాభా 60,000. ఈ ప్రయోగాన్నిగూర్చి ఆలోచించి దీని కొక కార్యకూపం ఇచ్చినవారు అమెరికావాస్తవశిల్పి ఆల్బర్ట్ మేయర్స్, అమెరికన్ విస్తరణకార్యకర్త హోరేస్ హోమ్స్. వీరిద్దరు మిగుల ప్రతిభావంతులు. వీరు ఐదేండ్ల పాటు ఈ ప్రాజెక్టుతో సంబంధం కలిగివున్నారు. ఎటావాప్రాజెక్టు ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రానికి అప్పుడు ముఖ్యమంత్రిగా వున్న పండిత గోవింద నల్లభ పంత్ ఆధ్వర్యాన ప్రారంభమయింది. ఉత్తరప్రదేశ్ ప్రభుత్వ అధికారులు ఈ కార్యక్రమవిస్తరణకు పనిచేశారు. కార్యకర్తలందరికీ ప్రత్యేకశిక్షణ ఇవ్వబడింది. ఈ కార్యక్రమంలో న్యనసాయానికి హెచ్చు ప్రాధాన్య మిచ్చారు. భారతదేశానికి న్యనసాయం ప్రాణాధారమైన పరిశ్రమ అనీ, కనుక అన్నిటికంటే ముందు దానిని అభివృద్ధిపరచనలెననీ అమెరికామిత్రులు అన్నారు. అయితే ప్రత్యేకశిక్షణ పొందిన విస్తరణోద్యోగులు లేనిదే న్యనసాయ కార్యక్రమం ముందుకు సాగదని వారు చెప్పారు. పైగా మన భారతీయుల అనుభవం కూడా దృష్టాంతంగా వుంది. అమెరికన్ సలహాదాస్తు, భారత ఉద్యోగులు తరచు సంగతిసందర్భాలను చర్చించి ఏవిధంగా చేస్తే బాగా వుంటుందో నిర్ణయించేవారు. ఈ విధంగా అమెరికాన్యనసాయవిస్తరణసిద్ధాంతం, భారతపరిపాలనావిధానము సమ్మేళనము చెంది ఎటావాకార్యక్రమం రూపొందింది.

ఆరోగ్యం, పారిశుధ్యం, నయోజనవిద్య మున్నగు కార్యక్రమాలుకూడా ఆచరింపబడ్డాయి.

పంజాబురాష్ట్రంలో గ్రాండ్ బ్రంక్ రోడ్డుపై కర్నాల్, పిక్లేల మధ్య నిహోఫేరీ వుంది. ఇది నట్టి చిత్తడినేల. ఇక్కడ వ్యవసాయం, పరిశ్రమలు కలిసివుండేవి. బస్తీని నిర్మించడానికై చిత్తడినేల బాగుపరచబడింది. నిర్వాసులైనవారికి పునరావాసం కల్పించే నిమిత్తం ప్రయోగాత్మకంగా ఒక కేంద్రము నెలకొల్పడమే దీని ముఖ్యలక్ష్యం. పశ్చిమపాకిస్తాన్ నుండి భారతదేశానికి వచ్చిన శరణార్థులలో హెచ్చుమంది వర్తకులు. వారికి తగు అవకాశాలు కల్పించినట్లైతే వారు తిరిగి జీవితములో స్థిరపడగలుగుతారు. కాని వారిని ప్రస్తుతనగరాలలో, బస్తీలలో నదిలివేయడానికి వీలులేదు. అప్పటికీ మన పట్టణాలలో వర్తకవ్యాపారాలపై నచ్చే ఆదాయాలు అంతంత మాత్రంగా వున్నాయి. శరణార్థులుకూడా చేరి వ్యాపారుల సంఖ్య ఎక్కువైతే, 'మంది ఎక్కువైతే మజ్జిగ పల్చనై నట్లు' ఎవరికీకూడా కుటుంబం గడిచే రాబడి వుండదు. అయితే, నిర్వాసులు వ్యవసాయ పారిశ్రామికాభివృద్ధికి ఉపకరించగలరు. పెద్ద చిక్కేమీ లేకుండానే అయిదారువేలమంది నివసించే బస్తీని ఒకదానిని నిర్మించవచ్చు. అందులో విద్య, వైద్యం, ప్రజోపయోగకర నిర్మాణాలు, విద్యుచ్ఛక్తి సరఫరా సంఘి ఏర్పాటుచేయడమేగాక వస్తువుల విక్రయానికీ, సరుకుల విడుదలకూ, ప్రజల వినోదానికీ సౌకర్యాలు కల్పించవచ్చు. ఇట్టి బస్తీలో వ్యవసాయం, పశుపోషణ, కుటీరపరిశ్రమలకు విస్తరణ వసతులు కల్పించడమేగాక అది రైతుబిడ్డలకూ, గ్రామచేతి

పనులవారికీ, వృత్తిపనులవారికీ శిక్షణ కేంద్రంగానూ, సేవా కేంద్రంగానూ, సరఫరా కేంద్రంగానూ కూడా ఉపయోగపడ గలదు. చుట్టూ వున్న గ్రామాలకు ఇట్టి బస్టీవల్ల ఎన్నో సదుపాయాలు కలుగుతాయి. అంతేగాక అది గ్రామాల్లోని ధాన్యమును, ఇతర ఉత్పత్తులను సేకరించి పట్టణవాసులకు సరఫరాచేయనచ్చు. ఈ విధంగా గ్రామాలకూ, బస్టీకీ ఇచ్చి పుచ్చుకునే ఆర్థికవ్యవస్థ రూపొందుతుంది. అప్పుడు బస్టీ గ్రామాన్ని పీడించుకుంటూవుందని అనడానికి వీల్లేదు. ఒకరి నొకరు పీడించుకోవడమే వుండదు. కురుక్షేత్ర శిబిరంనుండి నిల్వోఫేరి ఆవాస కేంద్రనిర్మాణం ఆరంభమైనప్పటినుండి మన ప్రధానమంత్రి జనహార్లాల్ నెహ్రూ శుభాకాంక్షలు తెలిపి వున్నారు. దీని అభివృద్ధికార్యక్రమం 1951 చివరికల్లా పూర్తిఅయింది. ఈ కార్యక్రమం కేంద్రప్రభుత్వ పునరావాస శాఖ పర్యవేక్షణకింద నిర్వహింపబడింది.

అంతనరకూ ఎటావాసంగతి నిల్వోఫేరీకి తెలియదు; నిల్వోజేరీలో జరుగుతూవున్న పని ఎటావాకు తెలియదు. కాని రెండూ వాటివాటి మార్గాలలో ఒక సమన్వీకృతకార్యక్రమా నికి పరస్పరపూరకములుగా పనిచేశాయి. ఆలోగా 1950 లో ప్రధానమంత్రి ప్రత్యేక ఉత్తరువు ననుసరించి భారతప్రభుత్వం తాతాపరిశ్రమలకు చెందిన శ్రీ పి. ఎ. నారాయణ్ వాలా అధ్యక్షతన ఒక సంఘాన్ని నియమించింది. నిల్వోజేరీ పథకాన్ని పరిశీలించి దాన్ని విస్తరింపజేసే అవకాశాలను వెదకడమే ఈ సంఘం చేయనలసిన పని. ఈ సంఘంలో వాస్తుశిల్పియైన

డా॥ కోనిన్ బెర్జర్, నేనూ తక్కిన సభ్యులం. గ్రామప్రాంతాలను ఆభివృద్ధిపరచే విషయంలో వ్యావసాయిక-పారిశ్రామిక ఆర్థికవ్యవస్థను అవలంబించనలసిందిగా నారీయల్ వాలాసంఘం సూచించింది. ఆ సంఘం నివేదికలో వ్యావసాయిక - పారిశ్రామికబంధి ఏర్పడవలెననీ, ఆ బంధికి పరిసరాలలో వున్న గ్రామాలు చేయూతనివ్వవలెననీ, అందుకు బదులుగా ఆ బంధి ఆ గ్రామాల అనసరాలు తీరుస్తూవుండవలెననీ. ఈ విధంగా బంధి, గ్రామాలు ఒకదానికొకటి సహాయకంగా వుండవలెననీ వినరించబడింది. అందుకు మొదట పశ్చిమపాకిస్తాన్ నుండి, తూర్పుపాకిస్తాన్ నుండి భారతదేశానికి వచ్చిన శరణార్థులకు పునరావాసం కల్పిస్తూ కార్యక్రమాన్ని ఆరంభించనలసిందని చెప్పారు. అయితే ఆ సంఘంవారి నివేదికను ఆచరణలో పెట్టడానికి కాల మింకా ఆసన్నం కాలేదు.

ఈలోపుగా అమెరికన్ ఫోర్డ్ ఫౌండేషన్ అధ్యక్షులైన పాల్ హాఫ్ మన్ 1951-న సంవత్సరారంభంలో భారతదేశానికి వచ్చారు. భారతదేశ ప్రాథమికాభివృద్ధి విషయంలో ఫోర్డ్ ఫౌండేషన్ ఎలా సహాయపడగలదో తెలుసుకోవడానికి ఆయన మనదేశానికి వచ్చారు. దేశమంతటా పర్యటించి పరిస్థితులను స్వయంగా చూచినమీదట ఫోర్డ్ ఫౌండేషన్ గ్రామాభివృద్ధి కార్యక్రమానికి ఆరంభించవలెనని ఆయన తేల్చారు. ఇంచుమించు ఎటావాపద్ధతిలోనే నమూనాగా మొదట పదిహేను ఆభివృద్ధి కార్యక్రమాలు 1951 మధ్యకాలంలో వివిధరాష్ట్రాలలో ఆరంభింపబడ్డవి. విస్తరణోద్యోగులకు శిక్షణ యివ్వడానికై శిక్షణ కేంద్రాల పథకంకూడా తలపెట్టబడింది. దీని

ముఖ్యోద్దేశం బహుళప్రయోజనాలకు ఉపయోగపడగల కార్యక్రమము తయారుచేయడమే. అటునంటి కార్యక్రమ వ్యవసాయకార్యక్రమంలో వివిధవిషయాలకు ప్రథమసహాయం చేయగలవాడై వుండాలి. పోర్టుఫోండ్లనువారి ఆర్థిక సహాయంతో భారతదేశంలోని ఐదు వ్యవసాయకళాశాలలలో ఐదు శిక్షణకేంద్రాలు ఆరంభింపబడ్డవి. నమూనాప్రాజెక్టులు వ్యవసాయ పశుపోషణలకు విస్తరణసిద్ధులైనవి సమకూర్చాయి. ఈ సిద్ధులందీగాక, ప్రత్యేకంగా శిక్షణయివ్వబడ్డ గ్రామసేవకులుంటారు. ఈ గ్రామసేవకులు అనేకపనులకు ఉపయోగపడుతారు. జూరైన ఖర్చులకుగాను నమూనా ప్రాజెక్టులకు ప్రత్యేకంగా స్వల్పనిధులు ఇవ్వబడ్డవి. వ్యవసాయం, పశుపోషణ, తదితరకార్యక్రమాలకు అవసరమైన పెద్దమొత్తాలను ఆయా శాఖలే భరించగలనని ఆశించడం జరిగింది. నమూనా ప్రాజెక్టుల పని, శిక్షణకార్యక్రమం వివిధ రాష్ట్రాలలో చురుకుగా సాగింది.

సరిగ్గా అదే సమయానికి మరొక అమెరికన్ మిత్రుడు భారతదేశానికి రావడం తటస్థించింది. ఆయనపేరు చెస్టర్ బౌల్స్. ఆయన భారతదేశంలో అమెరికా ప్రభుత్వరాయబారిగా వచ్చాడు. భారతదేశంలో పునర్నిర్మాణకార్యక్రమానికి అమెరికాప్రభుత్వం అయిదుకోట్ల డాలర్లను ఇవ్వడానికి తన సంసిద్ధతను ఆయనకు తెలియజేసింది. తన ప్రభుత్వంతరపున నైతిక, ఆర్థికసహాయం చేసేటందుకై తగు కార్యక్రమంకోసం ఆయన వెదుకుతున్నాడు. మన ప్రధానమంత్రికోరికపై ఆయన ఎటావా, నియోవేరీ కేంద్రాలను

దర్శించాడు. జరుగుతూవున్న పనులను చూచాడు. తరువాత భారతప్రభుత్వంతో చర్చలు జరిపి అప్పటి పార్టీ 'ఎ', పార్టీ 'బి', పార్టీ 'సి' రాష్ట్రాన్ని లన్నింటిలో నమూనా ప్రాజెక్టులుగా నూతన గ్రామాభివృద్ధి కార్యక్రమం అమలుజరిపించాలని నిర్ణయించాడు. ఈ కార్యక్రమానికి అమెరికా ప్రభుత్వం సాంకేతిక పరికరాలను ఇవ్వడమేగాక అవసరమైతే విదేశీ విస్తరణోద్యోగులను కూడా పంపగలదని తెలిపారు. ఆ తరువాత ప్రభుత్వ వ్యవస్థలు కొన్నింటితో జరిగిన అనుబంధ ఒడంబడికలద్వారా ఈ ప్రయోగానికి కానలసిన రసాయనిక ఎరువులు, వ్యవసాయ పు పనిముట్లకూడా ఇస్తామన్నారు. ఈ విధంగా 1952 ఆరంభంలో భారత ప్రభుత్వం తరపున ఒక క్రొత్త విస్తరణ కార్యక్రమం ఆవిర్భవించింది. ఈ కార్యక్రమంలో అంతకుముందు భారత ఫౌండేషన్ క్రింద ప్రారంభింపబడ్డ నమూనా ప్రాజెక్టులకూడా కలుపుకోబడ్డవి.

కొత్త కార్యక్రమానికి సామాజికాభివృద్ధి కార్యక్రమం అని పేరు పెట్టబడింది. దీనికి కమ్యూనిటీ ప్రాజెక్టు ఎడ్మినిస్ట్రేషన్ అను పేరుతో ఒక పాలక వ్యవస్థ ఏర్పడింది. ఈ వ్యవస్థకు అధిపతి ఎడ్మినిస్ట్రేటరు. అతనికి సూచనలు, ఆదేశాలు ఇవ్వడానికై కేంద్ర సంఘ మొకటి ఏర్పాటయింది. ఆ సంఘానికి భారత ప్రధానమంత్రి అధ్యక్షుడు. అందులో ప్రణాళికా సంఘ సభ్యులు, కేంద్ర ఆహార వ్యవసాయ శాఖ మంత్రి కూడా చేర్చుకోబడ్డారు. కేంద్ర సంఘానికి ప్రత్యేకంగా ఒక కార్యనిర్వాహక వర్గమూ, సెక్రటేరియట్ వ్యవస్థకూడా ఏర్పాటు చేయబడ్డవి. ఇట్లా దీనిని ప్రణాళికా సంఘంతో జోడించి వేయకుండా

ప్రత్యేకంగా వుంచడంవల్ల కొత్తకార్యక్రమం స్వేచ్ఛగా నిర్వహింపబడే అవకాశం కల్పించబడింది. సామాజికాభివృద్ధికార్యక్రమం క్రింద మొదట ప్రయోగాత్మకంగా 55 బ్లాకులు ప్రారంభింపబడ్డవి. ఈ కార్యక్రమానికి మన రాష్ట్రపతి 1952 అక్టోబరు 2న తేదీన, అంటే గాంధీజయంతి రోజున ప్రారంభోత్సవం సలిపారు. ప్రధానమంత్రి ఆరోజు ఉదయం స్వయంగా నేలను త్రవ్వి కార్యక్రమానికి నాందీప్రస్తావన చేశారు. ఈ విధంగా భారతజాతికి నూతనకార్యక్రమం ఒకటి లభించింది.

ప్లేట్ డెనలెప్ మెంట్ కమిటీ ఏర్పాటయింది. దీనికి ముఖ్యమంత్రి అధ్యక్షుడు. కమిటీ కార్యదర్శిగా సీనియర్ ఉద్యోగిని నియమించారు. అతనిని డెనలెప్ మెంట్ కమిషనర్ అన్నారు. అతడు బ్లాకులలోని కార్యక్రమాల వివిధాంశాలను సమన్వయపరచి తన కనసరమైన సహాయాన్ని ప్రభుత్వశాఖల నుంచి తీసుకుంటాడు. అప్పటికే దేశంలోనూ, విదేశాలలోనూ అమలుజరిగిన కార్యక్రమాల అనుభవం కొంత మన కేర్పడింది. సర్వోదయకార్యక్రమం మొదలుకొని అమెరికన్ విస్తరణకార్యక్రమంవరకూ, శ్రీ యఫ్. యల్. బ్రేన్ గుడుగాంల్ అమలుజరిపించిన కార్యక్రమంమొదలు రష్యాలో కమ్యూనుల పద్ధతినంటి వ్యవస్థవరకూ మనకూ కొద్దిగా అనుభవ మయ్యాయి. ఈ అనుభవాలన్నింటి సమన్వయమే 1952 అక్టోబరు 2న తేదీన ఆరంభమైన భారతీయకార్యక్రమం. ఇందులో వ్యవసాయం, పశుపోషణ, చిన్ననీటివనరులు, రాకపోకల సౌకర్యాలు, ప్రజారోగ్యం, విద్య, వైద్యం, సాంఘికవిద్య, గ్రామపరిశ్రమలు, స్త్రీశిశుసంక్షేమకార్య

కలాపాలు, కొండజాతులవారికీ, దళితజాతులవారికీ ప్రత్యేక కార్యక్రమాలు చేర్చబడ్డవి. క్రమేణా గ్రామపంచాయతీల పట్ల, సహకారసంఘాలపట్ల తగు శ్రద్ధ వహించడానికి కూడా నిశ్చయింపబడింది. ఈ కార్యక్రమానికి పరిపాలనా రీత్యా బ్లాకు ప్రాతిపదిక. ఒక బ్లాకులో 150 మొదలు 200 చదరపుమైళ్ళ విస్తీర్ణం గల ప్రదేశమూ, 60,000 మొదలు 70,000 వరకు జనాభా వుంటుంది. బ్లాకుకు అధిపతి బ్లాకు డెవలప్ మెంట్ ఆఫీసరు. అతనికి సహాయకులుగా, వివిధ అభివృద్ధిశాఖలకు చెందిన ఎక్స్ పెర్ట్స్ ఆఫీసర్లు వుంటారు. గ్రామానికి గ్రామ సేనకుడు వుంటాడు. అతనికి వ్యవసాయంలో, కార్యక్రమానికి చెందిన యితర అంశాలలో ప్రాథమికశిక్షణ ఇన్వబడుతుంది. అతడు అనేకపనులకు ఉపయోగపడుతూ వుంటాడు. బ్లాకు కేంద్రంలో తగుసిబ్బంది వుంటుంది. అంతే గాక తగు పరికరాలు, ఆర్థికసహాయంకూడా లభ్యమవుతాయి. ఆర్థికసహాయం కొంత గ్రాంటులరూపంలోను, కొంత అప్పులరూపంలోను చేయబడుతుంది. ప్రతిబ్లాకుకు ఆయి దేండ్లకు 22 లక్షల రూపాయలు ఇన్వబడగలవని నిర్ణయించారు. కాని తరువాత ఈ మొత్తాన్ని 15 లక్షలు చేశారు. ఇంకా కొంతకాలం పోయిన తరువాత 12 లక్షలు చేశారు. బ్లాకులకు ఈ నిధులు ముఖ్యాధారాలు. ఇవిగాక వివిధఅభివృద్ధి పద్ధతులక్రింద ప్రభుత్వశాఖల నిధులనుండి బ్లాకులకు కొంత వాటా లభిస్తుంది. జిల్లాస్థాయిపై ప్రవీణుల సేవలను చక్కగా సమన్వయపరచడానికి ప్రాజెక్టు అమలుసంఘం ఏర్పాటుచేయవలెనని తలపెట్టబడింది. ఈ సంఘానికి జిల్లాకలెక్టరు అధ్య

తుడు; జిల్లాఅధికారులు అధికారసభ్యులు. ప్రాజెక్టు ప్రదేశం లోని శాసనసభ్యులు, పార్లమెంటుసభ్యులు, జిల్లాబోర్డు సభ్యులుకూడా ఈ సంఘంలో సభ్యులైవుంటారు. వీరంతా రెండుమూడునెలల కొకమారు సమావేశమై అమలుజరుగుతూవున్న కార్యక్రమాలను సమీక్షచేసి, అవి ఎలా అమలు జరగవలసిందీ సూచిస్తారు.

ఈ కార్యక్రమం ప్రభుత్వం తరపున గ్రామాభివృద్ధికి మార్గదర్శకమైన కార్యక్రమంగా కొంతకాలం అమలుజరిగింది. ఎవరూ ఆశించనంతగా ఇది ప్రజలను ప్రభావితమవుతున్నదని చెప్పింది. కలెక్టరుమొదలు ఇతరప్రభుత్వోద్యోగులంతా గ్రామాలకు వచ్చి చుట్టితట్టలు మోస్తారని, న్యవసాయం మొదలుకొని గ్రామపరిశ్రమలూ సాంఘికసంక్షేమంనరకూ తన జీవితంలోని నిత్యసమస్యలను పరిష్కరింప ప్రయత్నిస్తారనీ గ్రామీణు డెన్నడైనా అనుకున్నాడా? ఈ కార్యక్రమం ఇంకా విస్తరించ వలెనని ప్రజలు కోరారు. 1953 ఏప్రిల్ కల్లా మరి 110 గ్లాకులు ఏర్పాటుచేయబడ్డవి. ఈవిధంగా 1 కోటి 20 లక్షల జనాభాకు వర్తించే విధంగా మొత్తము 165 గ్లాకులు పనిచేయడం మొదలుపెట్టాయి. ప్రజలు అపూర్వమైన ఉత్సాహం చూపారు. ఎంతో జాగ్రత్తగా గ్లాకుఆఫీసరులను ఏరి నియమించడం జరిగింది. అప్పుడు వారిని ప్రాజెక్టుఆఫీసర్లు అనేవారు. వారికి ప్రత్యేకశిక్షణ ఇవ్వబడేది. వారు చేసిన పనికూడ ప్రశంసనీయమైనది. దీనితో ప్రభుత్వోద్యోగులను గూర్చి ప్రజలకు అంతకుముందున్న అభిప్రాయాలు మారి, వారిని ఒక కొత్తదృక్పథంతో అర్థంచేసుకోవడం మొదలు

పెట్టారు. ప్రభుత్వోద్యోగులుకూడ ప్రజలలోనుంచి వచ్చిన వారేనని, వారిలో సామాన్యంగా జాతిలో వుండే లక్షణాలు, పరిమితులే వుంటాయనీ ప్రజలు గ్రహించారు. తగు అవకాశం లభిస్తే ప్రభుత్వోద్యోగులుకూడ ప్రయోజనకరమైన రీతిని పనిచేయగలరని విశదమైంది.

ఇట్లా సామాజికాభివృద్ధి కార్యక్రమం విస్తరిస్తూ వుండగా అధికోత్పత్తిసంఘంనుంచి ప్రభుత్వానికి ఒక నివేదిక అందింది. ఆ సంఘానికి శ్రీ వి. టి. కృష్ణమాచారి అధ్యక్షుడు. అధికోత్పత్తిసంఘం భారతదేశంలోని వ్యవసాయ సమస్యలను సవిస్తరంగా పరిశీలించింది. గ్రామజీవితంలో తక్కిన అంశ ములపట్లకూడా తగుశ్రద్ధ వహిస్తేనేతప్ప లేకపోతే వ్యవసాయాభివృద్ధి విషయంలో గమనించదగిన ఫలితాలను సాధించటం వీలుపడదని ఆ సంఘంవారు అభిప్రాయపడ్డారు. గ్రామాభివృద్ధి సర్వతోముఖ కార్యక్రమంలో వ్యవసాయమొక అంశమై వుండవలెనని చెప్పారు. గ్రామానసరాలు ఒకదానితో ఒకటి ముడిపడి ఉంటాయి గనుక విస్తరణకార్యక్రమంలో సర్వవిషయాల సమానాభివృద్ధిని దృష్టిలో పెట్టుకోవాలి. ఈ కార్యక్రమం ప్రభావం రైతుల హృదయాలలో చోటు చేసుకోవాలి. అలా జరిగిందంటే ప్రభుత్వం తలపెట్టిన ఏప్రయత్నానికైనా ప్రజలు ఆమోదం తెలిపి ఉత్సాహంతో సహకరిస్తారు. అధికోత్పత్తిసంఘంవారి నివేదిక ఫలితంగా జాతీయ విస్తరణసేవాకార్యక్రమం శాశ్వతవ్యవస్థగా నూపొందింది. ఈవిధంగా సామాజికాభివృద్ధి కార్యక్రమానికి కొత్త ఆదేశం లభించింది. ప్రయోగదశను అది దాటిపోయింది. ప్రభుత్వ

అభివృద్ధిశాఖల కార్యకలాపాలన్నీ అందులో నూపుదిద్దు కున్నాయి. ప్రధానమంత్రి అన్నట్లు “అది మొదటి పంచవర్ష ప్రణాళికకు ఉద్దేశబలాన్నిచ్చే శక్త్యుత్పాదకయంత్రము”గా ఉపకరించింది.

ఊటీనుండి మాంట్ ఆబూకు

1952 లో యే రాష్ట్రానికి ఐదు సామాజికాభివృద్ధిబ్లాకులకు మించి లేవు. రాష్ట్రప్రమాణమునుబట్టి చిన్నరాష్ట్రానికి ఒకే ఒక బ్లాకు వుంటే మరొక పెద్దరాష్ట్రానికి ఐదు బ్లాకుల నరకు వుండేవి. ఈ బ్లాకుల కనసరమైన ఉద్యోగులను ఎంపిక చేయడంలో అంత కష్టమేమీ అనిపించలేదు. డేనలప్ మెంట్ కమిషనరు, ఆయనక్రింద వుండే సిబ్బంది కార్యక్రమం ఎలా పనిచేస్తావున్నదీ సులభంగా పర్యవేక్షణ చేయగలిగారు. ఇనుము, ఉక్కు, సిమెంటు, విత్తనాలు, రసాయనిక ఎరువులు మున్నగువాటిని సస్లయిచేయడంకూడా అంత కష్టమనిపించలేదు. కాని ఒక సంవత్సరకాలంలోనే 55 బ్లాకులల్లా 450 బాకులై కార్యక్రమం విపరీతంగా విస్తరించేసరికి పరిస్థితి క్లిష్టమైంది. యోగ్యత గల సిబ్బందిని సమకూర్చడం దుస్సాధ్యమైంది. డేనలప్ మెంట్ కమిషనరు, ఆయనసిబ్బంది పూర్వం మాదిరిగా సన్నిహితంగా, సమర్థనంతంగా కార్యక్రమాన్ని పర్యవేక్షించలేకపోయారు. కార్యక్రమాన్ని పాలించే బాధ్యత జిల్లాకలెక్టరుకు, సబ్ డివిజనల్ ఆఫీసరుకూ ఇవ్వబడింది. పైనుంచి సహాయం లేకుండా ఎక్స్ పెన్సన్ ఆఫీసర్లు బ్లాకులలో

పనిచేయలేకపోయారు. జిల్లాఅధికార్లు కేవలం సలహాదార్లు మాత్రమే కాబట్టి పూర్తి ఊపుతో కార్యక్రమాన్ని ముందుకు తీసుకుపోలేకపోయారు. వారు యేవిషయంలో ప్రవీణులూ ఆ విషయంలో వారిని ఆ జిల్లాలోని బ్లాకుల విస్తరణకార్యక్రమానికి బాధ్యులుగా చెయ్యనలసినచ్చింది. అయితే రాష్ట్ర స్థాయిపై రాష్ట్ర ప్రభుత్వానికి చెందిన వివిధ శాఖల అధికారులు తమకు సంబంధించిన విషయాల బాధ్యతలను నహిస్తేనేగాని జిల్లాలోని వారి ఉద్యోగులు ఆయా విషయాలకు బాధ్యులై పనిచేయరు. ఇందుచేత పరిపాలనకు సంబంధించిన యంత్రాంగమును, సాంకేతికయంత్రాంగమును ప్రభుత్వం ఈ కార్యక్రమాన్ని అమలుజరిపించుటకై నియోగింపవలసినచ్చింది. ఈ కారణంగా జిల్లాకలెక్టరు ఆ జిల్లాకు డిప్యూటీ డెనలప్ మెంట్ కమిషనరు అయ్యాడు. అతడు డెనలప్ మెంట్ కమిషనర్ తరపున జిల్లాకార్యక్రమాలను అజమాయిషీ చేస్తూవుంటాడు. జిల్లాలో అభివృద్ధిశాఖల అధికార్లు జిల్లా సాంకేతికాధికార్లుగా బాధ్యత స్వీకరించారు. పూర్వపు తనిఖీ పద్ధతి పనికిరాలేదు. ప్రభుత్వం చేసే సహాయంతో ప్రజలు అభివృద్ధికార్యక్రమాలను నిర్వహించుకోవాలని ఈ కార్యక్రమం నిర్దేశించింది. పూర్వం తనిఖీచేసే బాధ్యత మాత్రమే కలిగి వున్నట్టి శాఖలు ఇప్పుడు సేనకూ, విస్తరణకార్యానికి పూనుకోవలసినచ్చింది. అయితే ప్రభుత్వయంత్రాంగం వైఖరినిబట్టి ఈ మార్పు అసాధ్యమని తోచింది.

భారతీయులకు యోగాభ్యాసములు గలవు కదా! శరీరం ఆరోగ్యంగా వుంటే యోగాభ్యాసములు చేయడంవల్ల

ముఖ్యాంగము లన్నీ జనసత్వాలు పొందుతాయి. అంతటి బలం మరి యే ఇతరవ్యాయామంవల్లనూ చేకూరదు. కాని శరీరంలో ఏదైనా జబ్బు దాగివుంటే అది మశూచి పుట్టుకొచ్చినట్లు ఆకస్మికంగా బయటపడుతుంది. సామాజికాభివృద్ధి కార్యక్రమం మన పరిపాలనావ్యవస్థకు యోగాభ్యాసం చేసినంత పని చేసింది. ఏదీ చేయలేని రీతిలో అది మన లోపాలను బహిర్గతం చేసింది. మన పరిపాలకోద్యోగులకు ప్రజలలో పరిచయమే లేదని తెలిసిపోయింది. వా రెంత సేపటికీ తమ పదవికిగల అధికారదర్పముబట్టే ఆధారపడివుంటారేగాని స్వయంసేవతో ప్రజలను ఆకర్షింపలేకుండా వున్నారు. సాంకేతికోద్యోగులకు వారి ప్రావీణ్యం విషయం వారికే సరిగా తెలీదు. తెలిసిన విషయాలలోనూ ఎన్నో తప్పులు! వైద్య సౌకర్యాలు, ఇంజనీరింగుసంస్థలు తప్ప తక్కినసాంకేతికసంస్థలకు సరిగా పరికరాలే లేవు; ఉపకరణాలు లేవు. శిక్షణ పొందిన సాంకేతికసిబ్బంది లేదు. స్కూళ్ళలో, కాలేజీలలో చదివే చదువులకూ, ప్రత్యక్షంగా ఆయా రంగాలలోని ఆచరణ విధానాలకూ పొంతనేలేదు. విస్తరణకార్యక్రమం సంగతి ఎవరికీ తెలీదు! పరిశోధన ఎక్కడికక్కడ సంకుచితపద్ధతుల ప్రకారం జరుగుతూవుంది. ఒకరి పరిశోధన మరొకరికి తెలీదు. అన్నీ చీకటిగదులు! జరిగే కొద్దీ గొప్ప పరిశోధనకూడా అంతర్జాతీయసభలలో ఉపన్యసించడానికీ, ప్రపంచవ్యాప్తి గల పత్రికలలో ప్రచురించడానికీ మాత్రమే ఉద్దేశింపబడినట్టిది. ఏదీ దేశంలో వేళ్ళుకొక్కుకొని లేదు. అంతా

నేలవిడిచిన సాముగా వుంది. అయితే అన్నీ ఇలాగే వున్నవని నేను చెప్పడం లేదు. కొన్ని అపవాదములు లేకపోలేదు.

ఏమైనప్పటికీ ముఖ్యమైన సప్లయిల కొరత తీవ్రంగా వున్నట్లు కనుగొనబడింది. వ్యవసాయం సమర్థనంతంగా సాగడానికి మేలైన విత్తనాలు లేవు. రసాయనిక ఎరువులు లేవు. పైరుల తెగుళ్ళకు మందు లున్నాయన్న సంగతి చాలామంది రైతులకు తెలీదు. వ్యవసాయ పనిముట్లు మేలైనవి వున్నాయి. వాటిని ఉపయోగిస్తూ మన్న ఉత్సాహమే లేదు. ఇక ఆధునిక వ్యవసాయ పద్ధతులు ప్రభుత్వ శాఖలకే సరిగా తెలీవు. తెలిసిన అంశాలైనా ప్రజలదాకా పోవు. విజ్ఞాన విస్తరణమే లేదు. ఏదో గాలివాటుగా కొద్దిమంది రైతులు తెలుసుకున్న కొత్త సంగతులు అసంఖ్యాకులైన రైతులదాకా చేరవు. నేలలోని సత్తున ఖాళీ అయిపోయింది. దానికి తిరిగి సత్తున చేస్తూ మన్న శ్రద్ధ కనిపించదు. భూసార పరిరక్షణ పద్ధతులు చాలా మందికి తెలీవు. తెలిసినా అవి వారినరకు మాత్రమే పరిమితమై వుంటాయిగాని మరొకరికీ చెప్పరు. మన ఇంజనీరింగ్ ఉద్యోగులకు కాగితాలపై డిజైనులు, డ్రాయింగులు వేయడం బాగా చేతవుచుగాని, కార్యరంగంలోకి పోయ్యేసరికి ఏది ఎలా చెయ్యాలో బోధపడక తికమకపడతారు. భారీ నీటిననరు ప్రాజెక్టుల సంగతితప్ప చిన్నచిన్న ననరుల పొంతకే పోరు. 1952లో కార్యక్రమం ఆరంభమైన తరువాత పద్దెనిమిది నెలల లోపలే ప్రభుత్వం రెండవ పంచనర్వ ప్రణాళిక ముసాయిదాను గూర్చి ఆలోచింపవలసి వచ్చింది. సాంకేతికోద్యోగుల విషయంలో, విత్తనాలు, రసాయనిక ఎరువులు, పైరుల తెగుళ్ళ

మందులు మున్నగు సాంకేతికాధారాల విషయంలో మన లోపాలను, కొరతలను మనం బాగా యెరిగినందునల్ల యథార్థం లన్నీ తెలిసి వాస్తవికదృష్టితో మన రెండన పంచనన్న ప్రణాళికను నూపొందించుకోగలిగాము. అయితే కార్యక్షేత్రంలో ప్రజలకు ఉత్తేజము కలిగించి కార్యక్రమాన్ని ఎలా పర్యవేక్షణచేయనలసిందీ అన్న అంశము మన కొక సమస్యగానే వుండిపోయింది. గ్లాకుసలహాసంఘాలు (ఆప్పుడు వీటిని ప్రాజెక్టుసలహాసంఘాలని అనేవారు) కేవలం ఆమోద ముద్రవేసే న్యవస్థలుగా మాత్రమే పనిచేసేవి. ప్రజలతో కలిసి వారి సమస్యలను పరిష్కరిద్దామన్న ప్రయత్నం, చొరన గ్లాకుస్థాయిపై వుండే ప్రభుత్వయంత్రాంగంలో కనిపించేవి కావు.

కార్యక్రమం పెరిగేసరికి రకరకాల న్యక్తులు గ్లాకు ఉద్యోగులుగా నస్తూపోయారు. శక్తినంతమైన ప్రజాభి ప్రాయం వత్తిడికి తాము ఎక్కడ బయటపడిపోతామోనని వారు బిడియంగా తప్పించుకుతిరుగుతూవుండేవారు. శాసన సభ్యులను చూచి కలెక్టర్లు దూరదూరంగా వుండేవారు. ఆ రోజుల్లో మన దేశంలో ప్రజాస్వామ్యం కొత్తది కాబట్టి ప్రజాస్వామికరాజ్యంలో తమ పాత్ర యేమిటో శాసనసభ్యులకు స్పష్టంగా తెలిసేది కాదు. వారికి ఎంతసేపటికీ ఒకరిని విమర్శించడం తెలుసు. నిర్మాణాత్మకకృషికి వారు అలవాటు పడలేదు. ఇందునల్ల అధికారులకూ అనధికారులకూ పొత్తు కుదరలేదు. ఉభయలూ ఒకరికొకడు దూరంగా వుంటూ ఒకరిపై ఒకరికి గల భావాలను అట్టే మనస్సులో పెట్టుకొని

హృదయాలు విప్పి మాట్లాడుకోకుండా వుండిపోయారు. అట్టి తరుణంలో ఉదకనుండలంలో (ఊటీ) 1954 మేనెలలో డెనలప్ మెంట్ కమీషనర్ల సమావేశం జరిగింది. ఆ సమావేశంలో బ్లాకుసలహాసంఘాలు యథార్థరీతిలో పనిచేయవలెనని మొట్టమొదటిసారిగా నిర్దేశింపబడింది. బ్లాకుసలహాసంఘం సమావేశాలు జరిగినపుడు కార్యక్రమాన్ని పరిశీలించి విమర్శించే స్వేచ్ఛ సభ్యులకు వుండవలెననీ, గ్రామకార్యక్రమాలను న్యవస్థీకరించడంలో సభ్యులు గ్రామస్థులకు మార్గం చూపవలెననీ నిర్ణయింపబడింది. ఈవిధంగా ఆదేశాలై తే నచ్చాయికాని వాటిని అమలుపరచేందుకు అనసరమైన మనసుల కలయిక జరగలేదు. రాష్ట్రస్థాయిలో, జిల్లాస్థాయిలో ప్రభుత్వోద్యోగులు, కొత్తప్రజాప్రతినిధులు ఎదురుబాదురుగా కూర్చొని మాట్లాడుకోవలసినచ్చింది. కాని వారి మనసులు కలిసేవి కావు. ఈ సమావేశాల ప్రభావం కార్యక్రమం అమలుజరిగే తేత్రంపై పడలేదు. కనుక పంచాయతీ ప్రెసిడెంట్లు, సర్పంచులు కార్యక్రమంలో హెచ్చుగా పాల్గొను నట్లుచేసి తద్వారా అనధికార అభివృద్ధికృషిలో భాగస్వాములవ్వటట్లు చూడవలెనని నిర్ణయింపబడింది. బ్లాకులో వుండే శాసనసభ్యులనూ, పార్లమెంటు సభ్యులనూగాక, పంచాయతీ ప్రెసిడెంట్లను, లేదా పంచాయతీలు ఎన్నుకొని పంపిన ప్రతినిధులను బ్లాకుసలహా సంఘాలలో సభ్యులుగా చేర్చుకోవలెనని సూచన చేశారు.

పరిపాలక, సాంకేతిక, ఆర్థిక మంజూరీల నిచ్చే అధికారం మొదట కేంద్రంలోని సామాజికాభివృద్ధిప్రాజెక్టుల

ఎడ్మినిస్ట్రేషన్ నుండి రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలకు ఇవ్వనైనది. కొంత కాలం పోయిన తరువాత రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు ఆ అధికారాలను డెవలప్ మెంట్ కమిషన్లకు ఇచ్చాయి. డెవలప్ మెంట్ కమిషన్లు వాటిని జిల్లా కలెక్టర్లకు బదిలీ చేశారు. కలెక్టర్లు వాటిని బ్లాకు డెవలప్ మెంట్ ఆఫీసర్లకు అప్పగింత పెట్టారు. ఈ క్రొత్త థోరణిలో పంచాయతీలు వాటి ఇష్ట ప్రకారం ఎంపిక చేసుకున్న స్థానిక పనులకు ఇచ్చే నిధులను పంచాయతీలే ఖర్చు పెట్టుకునేట్టు అనుమతయివ్వాలనీ, అయితే అట్టి స్థానిక పనులకు బ్లాకు సలహా సంఘం ఆమోదం వుండే నలెననీ ఒక సూచన చేయబడింది. సామాజికాభివృద్ధికార్యక్రమంలో కంట్రాక్టర్లకు తావు లేకుండా చేయవలెనని అంగీకరింపబడింది. అనేక రాష్ట్రాలలో ఈ పద్ధతి ప్రకారం గ్రామ పంచాయతీలకు కార్యక్రమంలో సంబంధం కల్పించవలెనని ప్రయత్నాలు జరిగినవి. పంచాయతీలు శ్రద్ధతీసుకోవడం మొదలయ్యేసరికి శాసనసభ్యులు, పార్లమెంటు సభ్యులు కూడా కార్యక్రమానికి సన్నిహితులయ్యారు. కాని ప్రభుత్వోద్యోగుల మధ్య శాసనసభ్యుల మధ్య ఎడము అలాగే వుంది. మనసుల కలయిక ఇంకా పూర్తిగా జరగలేదు.

ఈలోపల కార్యక్రమం విస్తరించింది. మొదటి పంచవర్ష ప్రణాళిక 1956 మార్చి 31న తేదీన అంతమయింది. అప్పటికి 1200 బ్లాకులకు కార్యక్రమం విస్తరించింది. అంటే దేశ గ్రామీణ జనాభాలో నాల్గవ వంతుకు వర్తింపు అయిందన్న మాట. రెండవ పంచవర్ష ప్రణాళిక అప్పుడే మొదలైంది. ఆ ప్రణాళికలో సామాజికాభివృద్ధి కార్యక్రమానికి రూ 200 కోట్ల

వ్యయం కేటాయింపబడింది. న్యవసాయం, పశుపోషణ, సహకారం, గ్రామపరిశ్రమలు, ప్రజారోగ్యం, విద్యనంటి శాఖలకు ప్రత్యేకంగా గ్రామాలకునర్పించే కార్యక్రమాలు నిర్దేశింపబడ్డవి. అంతటితో ప్రభుత్వ శాఖలనుంచి కూడా నిధులు నస్తూ పోయాయి. పథకరచనకూ, అభివృద్ధి కార్యకలాపాలకూ బ్లాకు కేంద్రమయింది. గ్రామీణప్రజలు సామాజికాభివృద్ధి కార్యక్రమంలో ప్రజాసౌకర్యాలకు హెచ్చుప్రాముఖ్యమివ్వవలెనని కోరడం మొదలుపెట్టారు. వారు అలా కోరడం సహజమే. దీన్ని చూచి ప్రభుత్వోద్యోగులలో కూడా గమనించదగిన మార్పు వచ్చింది. ఇది సాధారణాభివృద్ధి కార్యక్రమంగా పెంపొందింది. మన దేశజనాభా వేగంగా హెచ్చుతుంది. పంచనర్స ప్రణాళిక క్రింద బోలెడు డబ్బు న్యయమవుతూ వుంది. ప్రజలు అధికంగా వినియోగించుకుంటున్నారు. ఆహార ధాన్యాల ధరలు హెచ్చడం మొదలయ్యాయి. ధాన్యం ధరల పెరుగుదల నల్ల ఇతర వస్తువుల ధరలకూడా పెరిగి, ప్రజాసదుపాయాలకు అంతరాయం కలుగజోచ్చింది. ఒకవేపు డబ్బు రాబడి హెచ్చింది. కాని ఏం లాభం? ఆ వచ్చిన డబ్బు కాస్తా పెచ్చు ధరలకు పోతోంది. జీవన న్యయప్రమాణం పెరగడమే దీనికి ముఖ్య కారణం. దీనికై ఆహారోత్పత్తికి అధిక ప్రాధాన్యమివ్వవలసి వచ్చింది. రెండవ పంచనర్స ప్రణాళికలో వివిధ శాఖల పనుల సమన్వయానికి మరింతగా ప్రయత్నం చేయవలసినవచ్చింది. సామాజికాభివృద్ధి ప్రాజెక్టుల పరిపాలక న్యవస్థ దాని విధులకూ, పరిమితులకూ మించి విస్తరించిపోవడంచేత దానిని 1956 సెప్టెంబరు నెలలో మంత్రిత్వ శాఖగాచేశారు.

ప్రపంచం మొత్తంలో సామాజికాభివృద్ధి పనులను నిర్వహించేందుకు భారతదేశంలోనే మొట్టమొదటిసారిగా సామాజికాభివృద్ధి మంత్రిత్వశాఖ ఏర్పడిందని చెప్పాలి. మొదట పాలక వ్యవస్థకు ఎడ్మినిస్ట్రేటరుగా వున్న వ్యక్తినే మొట్టమొదటి సామాజికాభివృద్ధి మంత్రిగా నియమించారు. ఇలా కొత్త ఏర్పాటు జరిగినప్పటికీ ప్రధానమంత్రి అధ్యక్షుడుగా వున్న కేంద్ర సంఘం సహాయ సహకారాలిస్తూ మార్గదర్శకత్వం నెలపుతూనే వుంది.

ప్రణాళికా సంఘంవారు 1956 లో ప్లానుప్రాజెక్టుల సంఘమును నియమించారు. ఈ సంఘం భారతప్రభుత్వపు వేర్వేరు పథకాలను పరిశీలించి వాటి పని చేసే పద్ధతిని మెరుగు పరచేటందుకు తగు సిఫార్సులు చేస్తుంది. మొట్టమొదట వారు సామాజికాభివృద్ధి కార్యక్రమాన్ని పరిశీలించారు. ప్లానుప్రాజెక్టుల సంఘంవారు గ్రామసమస్యలతో పరిచయం గల నాయకుడైన శ్రీ బల్వంతరాయ్ మెహతా నాయకత్వాన ఒక ప్రత్యేక పరిశీలక బృందమును నియమించింది. ఉదక మండలంనుంచి డెనల్ ప్ మెంట్ కమిషనర్ల సమావేశం 1958 లో మహాంట్ ఆఘాకు మారింది. అప్పటికల్లా బల్వంత రాయ్ మెహతా బృందంవారు పరిశీలన పూర్తిచేసి తమ సిఫారసులను వ్రాసివుంచారు. ఆ సిఫారసులను మరొక అధ్యాయంలో వివరిస్తాను. మహాంట్ ఆఘా సమావేశంలో సామాజికాభివృద్ధి కార్యక్రమం ప్రభుత్వ ఏజన్సీల తాహతుకు మించిపోయిందనీ, దీనిలో ప్రజాప్రతినిధులను గూడా

చేర్చుకోవాలనీ తేల్చబడింది. అయితే కేవలం సలహాదారులు గానే అయితే ప్రజాప్రతినిధులు చేరరు. వారికి చట్టబద్ధమైన బాధ్యతలు కూడా వుండాలి. భారతదేశ పరిపాలనాధికారాలు పార్లమెంటుకు వున్నవి. రాష్ట్రపరిపాలనాధికారము, కొన్ని అంశాలు మినహా, రాష్ట్రశాసన సభకు వుంది. కనుక పెరిగే బాధ్యతలను పంచుకోవడానికై జిల్లా, బ్లాకు, గ్రామం స్థాయిపై కొత్త సంస్థలను ఏర్పాటుచేయాలి. అలా చేస్తేనే ప్రభుత్వం పాలిస్తూ వున్న కార్యక్రమం ప్రజాకార్యక్రమంగా మారి భారతదేశ పునర్నిర్మాణం సాధ్యమవుతుంది. అంటే మనదేశ పునర్నిర్మాణమే ప్రజాకార్యక్రమంగా పెంపొందవలె నన్నమాట.

న్యవసాయానికి ప్రత్యేక ప్రోద్బలము ఇవ్వవలసి వచ్చింది. విద్య, ప్రజారోగ్యం, రాకపోకల వసతులు, స్త్రీ జనాభ్యుదయంనంటి సంఘ సంతకేమకార్యక్రమాలు గ్రామాలకు వెంటనే అనసరమయ్యాయి. వీటిని ప్రజలే అమలు పరచుకోవలసినవచ్చింది. అలా అమలుపరచుకున్నా కూడా త్వరిత గతిని అమలుపరచే న్యవసాయకార్యక్రమం అడవిలో చెట్టుచేసులనంటిది. న్యవసాయానికి ప్రత్యేక ప్రోద్బలమే ఇవ్వ వలెనంటే దానిని జాగ్రత్తగా పెంపుచేసుకుంటూ రావాలి. మౌంట్ ఆరీ సమావేశం రెండు ఆదేశాల నిచ్చింది. బ్లాకు సంఘాలను బ్లాకు అభివృద్ధి సంఘాలుగా చేయాలి. ఆ సంఘాలు చేసిన నిర్ణయాలకు స్థానిక అధికారులు బద్ధులైవుండాలి. ఆ నిర్ణయాలను మార్చే హక్కు రాష్ట్రప్రభుత్వానికి వుండాలి. అట్లా అయితేనే బ్లాకు అభివృద్ధి సంఘాల సభ్యులు

సొంతంగా ఆలోచించి పనులు చేసే బాధ్యతను నహించ గలుగుతారు. ఆ విధంగా అభివృద్ధి పరిపాలనా బాధ్యతలను స్వీకరించేందుకు అవసరమైన ప్రాథమిక శిక్షణ పొంద గలుగుతారు. ఇంతకు మునుపే భారతదేశంలోని అన్ని బ్లాకులలో గ్రామసహాయకుల శిక్షణకార్యక్రమం ఆరంభింప బడింది. ప్రభుత్వ వ్యవస్థలో వ్యవసాయాన్ని గూర్చిన ఆధునిక విజ్ఞానపు పరిమితులను ప్రతివారూ గుర్తించారు. అయితే భారత దేశంలోని అన్ని గ్రామాల్లోనూ వ్యవసాయాన్ని కొత్త పద్ధతుల ప్రకారం చేయవలెనని అనుకునే రైతులు వున్నారు. వీరినే అభ్యుదయ వ్యవసాయదారులు అని అంటున్నాము. ఇటు వంటి వారిని గ్రామానికి అయిదుగురు చొప్పున ఎంపికచేసి మొత్తం దాదాపు 50 మందిని మూడు నాలుగురోజులపాటు ఒకచోట సమావేశపరిస్తే వారు ప్రభుత్వోద్యోగులతో వ్యవసాయ సమస్యలను చర్చించి ఒకరి అభిప్రాయాలు ఒకరు తెలుసుకోగలుగుతారు. కొత్త సాంకేతిక విధానాలను గూర్చి, సేద్యపద్ధతులను గూర్చి వారికి సత్యక్ష ప్రదర్శనల ద్వారా తెలియజెప్పవచ్చు. అట్లా వారు ఆ శిబిరం నుంచి వారివారి గ్రామాలకు వెళ్ళిపోయిన తరువాత వారే అభ్యుదయకరమైన వ్యవసాయోద్యమానికి నాయకులవుతారు. విత్త నాలు, రసాయనిక ఎరువులు, పైరుల తెగుళ్ళ మందులు మున్నగువాటి సరఫరా పరిమితంగా మాత్రమే వుంటుందని గుర్తించాము. అయినప్పటికీ స్థానికంగా లభించే వనర్లతోనే ఎంతైనా కృషి చేయవచ్చు. గ్రామ సహాయకులు గ్రామస్థుల నందరిని ఉత్తేజపరిచి వారిలో మంచి సంచలనం కలిగించ

గలుగుతారు. మాంట్ ఆఱూ సమావేశంలో వ్యవసాయానికి అత్యధిక ప్రాధాన్య మివ్వవలెననీ, వ్యవసాయాభివృద్ధికి గ్రామ సహాయకులు ముఖ్యమైనవారనీ, కనుక గ్రామసహాయకుల శిక్షణ శిబిరముల పథకమును అమలుజరపవలెననీ ఆదేశ మివ్వడం జరిగింది.

బహుళార్థసాధక బ్లాకులక్రింద కొత్తగా ప్రారంభింపబడ్డ గిరిజన సంతేమ కార్యక్రమాన్ని మాంట్ ఆఱూ సమావేశం సమీక్షించి ఆమోదించింది. గిరిజన జనాభా హెచ్చుగా వుండే ప్రాంతాలకు సంబంధించినవి బహుళార్థ సాధక గిరిజన బ్లాకులు. భారతరాజ్యాంగము ననుసరించి భారత ప్రభుత్వ దేశీయ వ్యవహారాలశాఖకు గిరిజనుల విషయంలో కొన్ని ప్రత్యేక విధిబాధ్యత లున్నవి. కనుకనే ఆ శాఖవారు బహుళార్థ సాధక గిరిజన బ్లాకులకు అదనంగా కొన్ని నిధులను కేటాయించారు. దేశీయవ్యవహారాలశాఖకూ, సామాజికాభివృద్ధి శాఖకూ మధ్య ఒక్కొక్క బహుళార్థ సాధకగిరిజన బ్లాకుకు అయిదేండ్లకు రూ.27 లక్షలు ఇచ్చారు. భారతదేశంలో గిరిజనులు ఎక్కడో మారుమూలల కొండ ప్రాంతాలలో వున్నారు. వీరు అధికంగా ఒకచోట నివసించరు. చెదిరిపోయినట్లు అక్కడ కొందరు, ఇక్కడ కొందరు వుంటారు. కనుకనే గిరిజన బ్లాకుకు గరిష్ఠం 25,000 జనాభా వుండవలెనని నిర్ణయింపబడింది. ఇట్టి బ్లాకులలో విద్య, ఆరోగ్యం, రాకపోకల సదుపాయాలపట్ల మొదట శ్రద్ధవహించాలి. వీటి ఆర్థిక కార్యకలాపాలలో అటవీ పరిరక్షణ, వ్యవసాయం, కోళ్ళ పెంపకం, గ్రామపరిశ్రమలు ముఖ్యములై వుండాలి. గిరిజనుల

సంస్కృతిని, సంప్రదాయాలను భంగపుచ్చుకూడదు. వారి సాంఘిక వ్యవస్థలద్వారా, ముఖ్యంగా వారి పంచాయతీల ద్వారా వారి అభివృద్ధి సాధింపబడాలి.

మైసూరు - కాశ్మీరు

ఉదకమండలంనుంచి మౌంట్ ఆఝాకు సుదీర్ఘ ప్రయాణం జరిగిందని చెప్పాలి. మౌంట్ ఆఝానుంచి మైసూరుకు, ఆ తర్వాత కాశ్మీరుకు, ఇంకా ఆనలకు జరిగిన ప్రయాణం కూడా ఒక పెద్ద గంతు అని చెప్పవచ్చు. ఈ మధ్య వ్యవధానం దాదాపు వెనుకటి అంతే. కాని అనేక విషయాలు చక చకా జరిగిపోయాయి. ఇంతకుమునుపే బల్వంతరామ్ మెహతా పరిశీలన బృందపు నివేదికను ప్రస్తావించి వున్నాను. ఇప్పుడు ఆ నివేదికను వినరించడం అప్రస్తుతం గాదు. ఆ పరిశీలక బృందంవారు కార్యక్రమం పుట్టుపూర్వోత్తరాలను, అది పని చేసే నైపుణ్యమును పరిశీలించి కార్యక్రమానికి సంబంధించిన అన్ని అంశాలపై సిఫారసులు చేసివున్నారు. ఇచ్చట ముఖ్యమైన వాటిని చర్చిస్తాను. ఈ బృందంవారు సామాజికాభివృద్ధి కార్యక్రమం ధోరణిని స్థూలంగా ఆమోదించారు. రంగం లోకి తేబడిన సిబ్బందికూడా సరిగానే వుందని అన్నారు. అయితే పట్టణప్రాంతాలలోని అభివృద్ధికీ, గ్రామప్రాంతాల అభివృద్ధికీ పెద్ద వ్యత్యాసం కన్పిస్తోందనీ, ఈ వ్యత్యాసాన్ని తగ్గించడానికి విడువకుండా గట్టి కృషి అవసరమనీ అన్నారు. ఈ బృందంవారు ఒక కార్యక్రమమును సూచించారు. అది రెండు దశలుగా అమలుజరుపవలెనని చెప్పారు: మొదటి దశ - రెండవ దశ. ప్రతి దశకూ అయిదేండ్లు వుండాలి. రెండు

దశలకూ బ్లాకులో సిబ్బంది ఒకటే కాని మొదటి దశకంటే రెండవదశకు బడ్జెటుకేటాయింపు కొంచెం తక్కువగా వుండాలి. రెండవదశ బడ్జెటును తరువాత దశల్లో కాల నిర్ణయం లేకుండా కొనసాగిస్తూపోవాలి.

సామాజికాభివృద్ధి ఉద్యమం చేపట్టిన అంశాలన్నీ ప్రభుత్వరంగానికి చెందినవే. స్వాతంత్ర్యం వచ్చినవెంటనే కేంద్ర ప్రభుత్వశాఖలు రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల విధులను మరింత హెచ్చుగా స్వీకరించిననసి ఈ బృందంవారు అభిప్రాయపడ్డారు. కనుక ఆ రంగా లన్నింటిలో విధుల వికేంద్రీకరణ జరిగి రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలకు ఎక్కువ పను లివ్వవలెనని సదరు బృందము వారు సూచించారు. వారి సూచనలను బట్టి కేంద్రప్రభుత్వం స్థూలంగా వార్షిక ఆదాయ వ్యయాల పనిని చూస్తూ, భారత దేశమంతటా కలిగిన అనుభవాలను ఒకచోట చేర్చడానికి వేదికగా న్యవహరించాలి. వికేంద్రీకరణ అనుభవాలూ, సామాజికాభివృద్ధి మంత్రిత్వశాఖ కొన్ని అధికారాలను అప్పగింత పెట్టిన వైనమూ మిగుల ప్రోత్సాహకరమని చెప్పక తప్పదు. ఇదే పద్ధతిని కేంద్రప్రభుత్వంలోని ఇతరమంత్రిత్వ శాఖలు కూడా అవలంబించవలెనని సిఫారసు చేశాము. భారతదేశం వెనుకపడివున్న దేశం. అంటే బాగా అభివృద్ధి చెందిన దేశం కాదు. దీనికి గల సాధనసంపత్తులు అల్పమైనవి. కనుక వీటిని న్యర్థపుచ్చుకూడదు. దుబారాలనూ, దుర్వినియోగ మునూ తగ్గించే వీలుంటే తప్పక తగ్గించాలి. బ్లాకుల్లోనూ, వాటికి ఇంకా దిగువస్థాయిలోనూ గ్రామాభివృద్ధి పథకం క్రింద జరిగే కార్యకలాపాలకన్నిటికీ సామాజికాభివృద్ధి

మంత్రిత్వశాఖ సమన్వయ కర్తగా వుండనలెనని కోరాడు. ఇందుకై సామాజికాభివృద్ధి మంత్రిత్వశాఖ సహకారము, గ్రామపంచాయతీలు అను విషయాలను తీసుకోవలెననీ సూచనచేయడం జరిగింది. ఇకముందు గ్రామాభివృద్ధి అంతా ఈ రెండు న్యనస్థలద్వారా-అంటే సహకారసంఘాలద్వారా, గ్రామపంచాయతీల ద్వారా జరుగవలెనని చెప్పారు.

రెండవ పంచవర్షప్రణాళిక 1961 మార్చి నెలలో ముగిసింది. అభివృద్ధి పల్చగా వున్నా కార్యక్రమం దేశమంత టికీ వర్తించనలెనని ప్రభుత్వం మొదట సంకల్పించింది. కాని పరిశీలకబృందమువారు పల్చని అభివృద్ధికీ, చిక్కని అభివృద్ధికీ మధ్య వున్న న్యత్యాసం అంతరించనలెనని సిఫారసుచేశారు. అభివృద్ధి సాంద్రముగానే వుండాలి. దేశమంతటా సాంద్రతర కార్యక్రమం 1961 వరకల్లాగాక 1963 వరకల్లా వర్తింపు కానడానికై కార్యక్రమాన్ని కొంత తడబడజేయవలెనని ఆ బృందమువారు సిఫారసుచేశారు. ఇందువల్ల కార్యక్రమానికి మరంతగా సరిపాడ్యేట్టు మానవబలగం లభించి, పని సమర్థ వంతంగా జరగగలదని వారు చెప్పారు. అయితే ఈ బృందము వారు చేసిన సూచనలలో చరిత్రాత్మకమైన సూచన వేరే వుంది. అది 'ప్రజాస్వామ్యవికేంద్రీకరణ'. ఇంతకు ముందరి విభాగంలో దీనిని గూర్చి కొంత చెప్పివున్నాను. ప్రజా శ్రేయస్సువిషయంలో భారతప్రభుత్వము, రాష్ట్రప్రభుత్వాలు ప్రజలపైననే హెచ్చువిశ్వాసం వుంచవలసిన సమయం ఆసన్నమైనదని బల్వంతరాయ్ మెహతా బృందమువారు కచ్చితమైన అభిప్రాయం వెలిబుచ్చారు. అభివృద్ధివిషయంలో

స్థానికపరిపాలనారంగానికి గ్రామపంచాయతీని ప్రాథమిక కేంద్రంగా పెట్టుకోవలెనని వారు సూచించారు. గ్రామపరిధికి సంబంధించిన సామాజికాభివృద్ధి కార్యక్రమాన్ని అమలుపరిచేందుకు అత్యధిక అధికారాలను గ్రామపంచాయతీకి దఖలు పరచాలి.

ఒక బ్లాకులో వున్న గ్రామపంచాయతీల ప్రెసిడెంట్లు సభ్యులుగా బ్లాకుపంచాయతీసమితి యేర్పడుతుంది. వారంతా కలిసి వారిలో నుంచి ఒకరిని అధ్యక్షుడుగా ఎన్నుకుంటారు. మొదట కొద్దికాలంనరకూ సబ్ డివిజనల్ ఆఫీసరే బ్లాకు పంచాయతీసమితి అధ్యక్షుడుగా న్యనహరిస్తాడు. ఎన్నుకోబడ్డ అధ్యక్షుడు ఉపాధ్యక్షుడుగా వుంటాడు. బ్లాకు డెవలప్ మెంటు ఆఫీసరు సమితికి ముఖ్యకార్యనిర్వాహకాధికారిగా వుంటాడు; విస్తరణాధికార్లు, గ్రామసేవకులు బ్లాకుపంచాయతీసమితి ఆదేశాల ననుసరించి పనిచేస్తారు. సామాజికాభివృద్ధి కార్యక్రమంక్రింద లభ్యమయ్యే సాధనసంపత్తు లన్నీ, చినరకు ప్రభుత్వశాఖలు కేటాయించే నిధులు కూడా బ్లాకుపంచాయతీసమితికి చెందుతాయి. ఒక జిల్లాలో వున్న బ్లాకుపంచాయతీసమితుల అధ్యక్షులతో జిల్లాపరిషత్తు యేర్పడుతుంది. జిల్లాపరిషత్తులో ఆ జిల్లాకు ప్రతినిధులుగా వున్న పార్లమెంటు సభ్యులు, శాసనసభ్యులు, శాసనపరిషత్తుసభ్యులకూడా వారి పదవులరీత్యా సభ్యులై వుంటారు. జిల్లాఅధికార్లుకూడా జిల్లా పరిషత్తులో సభ్యులై వుండవలెననీ, అయితే వారికి ఓటింగు హక్కు వుండరాదనీ బృందమువారు సిఫారసుచేశారు. జిల్లా పరిషత్తుకు కలెక్టరు అధ్యక్షుడై వుంటాడు. అభివృద్ధికి సంబం

ధించిన పరిపాలనావ్యవస్థ అంతా మూడు తంతెలుగా వుండే నూత్నవిధానం పరమై వుండాలి. ఆ మూడుతంతెలు యేవీ అంటే—మొదటిది గ్రామపంచాయతీ; రెండవది బ్లాకు పంచాయతీసమితి; మూడవది జిల్లాపరిషత్తు.

మొదట ఈ సిఫారసులన్నీ విపరీతమైన చోద్యంగా కన్నట్టినవి. కాని కొంచెం లోతుకు పోయి పరిశీలిస్తే వాటిలో చోద్య మేమీ లేదనీ, యథార్థపరిస్థితులు ఆధారంగానే ఆలోచించి చేసిన ననీ బోధపడింది. రాష్ట్రప్రభుత్వాలు ఎట్లా వున్నాయి? రాష్ట్రం మొత్తానికి ఒక శాసనసభ వుంది. ఆ సభలోనుంచి కొందరు మంత్రులవుతారు. అది మంత్రివర్గము. రాష్ట్రాన్ని మంత్రివర్గమే పరిపాలిస్తుంది. దీనికే అపారమైన అధికారా లున్నవి. దేని కెంత డబ్బు ఖర్చుపెట్టాలి అన్న అంశాన్ని నిర్ణయించేది మంత్రివర్గమే. అమాయకులు, పామరులు అయిన గ్రామప్రజలు శాసనసభ్యులను ఎన్నుకొని తను భవిష్యత్తును, మంచి చెడ్డలను వారి చేతులగో పెడుతూ వుండగా బహుసామాన్యమైన గ్రామకార్యక్రమాలను సిద్ధ పరచి, యేటా కొన్ని వేల లోపలమాత్రమే వుండే డబ్బును ఖర్చుపెట్టేందుకు ఆ ప్రజలే పంచాయతీల నెందుకు ఎన్నుకో కూడదు? ఈ ప్రతిపాదన మొదట్లో కొంత కలకలం కలిగించిన మాట నిజమే. కాని మళ్ళీ ఆలోచించుకొన్నమీదట అది సబబైనదే అని గ్రహించారు. భారతదేశంలో ప్రభుత్వ ప్రణాళికల నన్నిటినీ చర్చించడానికి ఆత్యున్నతస్థాయిలో ఒక వేదిక అంటూ యేదీ అంటే జాతీయఅభివృద్ధిమండలి అని చెప్పాలి. ఈ మండలిలో కేంద్రమంత్రులు, రాష్ట్రాల ముఖ్య

మంత్రులు, ప్రణాళికాసంఘసభ్యులూ వున్నారు. దీని సమావేశాలకు ప్రధానమంత్రి అధ్యక్షత వహిస్తారు. బల్వంతరాయ్ మెహతా బృందంవారి సూచనలను జాతీయఅభివృద్ధిమండలి ఒక సమావేశంలో చర్చించి ప్రధానమంత్రి అధ్యక్షుడుగా వున్న కేంద్రసంఘం ఆధ్వర్యాన మంత్రిత్వశాఖ తుదిరూపమిచ్చిన సూచనలను ఆమోదించింది. అభివృద్ధికార్యక్రమ పాలక వ్యవస్థకొరకై పరిశీలకబృందంవారు సూచించిన విప్లవాత్మకసూచనను—అనగా ప్రజాస్వామికవికేంద్రీకరణవిధానముయొక్క మూడుతంజెల పద్ధతిని జాతీయఅభివృద్ధిమండలి ఆమోదించింది.

జాతీయఅభివృద్ధిమండలి ఆమోదించినప్రకారం ఆ సూచనలను అమలుపరచడానికై వాటిని 1958 మధ్యలో రాష్ట్రాలకు పంపడం జరిగింది. మదరాసురాష్ట్రం 1957లోనే తనకు తోచిన రీతిని ప్రయోగాత్మకంగా ప్రజాస్వామిక వికేంద్రీకరణనమూనాబ్లాకుచొకదానిని ప్రారంభించి కొంత పని జరిపించింది. ఆ బ్లాకును నిర్వహించడంలో కలిగిన అనుభవాలు వుండనేవున్నవి. ఆంధ్రరాష్ట్రంపరిశీలక బృందంవారు సిఫారసు చేసిన ప్రకారం జిల్లా కొకబ్లాకుచొప్పున మొత్తం ఇరవై ప్రయోగాత్మకబ్లాకులను ప్రారంభించింది. ఈ అనుభవాలన్నింటిచే ఉత్తేజమును పొంది రాజస్థాన్ రాష్ట్రం 1959 అక్టోబరు 2న తేదీన, అనగా గాంధీజయంతినాడు మొత్తం రాష్ట్రమును ప్రజాస్వామ్యవికేంద్రీకరణక్రిందికి తెచ్చింది. ఆ రాష్ట్రమును 232 సామాజికాభివృద్ధిబ్లాకులుగా విభజించారు. ప్రజలకూ, పంచాయతీప్రెసిడెంట్లకూ, పంచాయతీసమితుల

అధ్యక్షులకూ, జిల్లా పరిషత్తుల అధ్యక్షులకూ శిక్షణ ఇవ్వడానికై రాష్ట్ర వ్యాప్త కార్యక్రమం ఆరంభింపబడింది. ఈ కార్యక్రమానికి ప్రధానమంత్రి ప్రారంభోత్సవం చేస్తూ, రాష్ట్రాన్ని అభివృద్ధి పరచే బాధ్యతను ప్రజలూ, పంచాయతీలు మొదలుపై నరకూ గల సంస్థల నిర్వహకులైన ప్రజాప్రతినిధులూ స్వీకరించవలెనని ప్రబోధించారు. ఇది జరిగిన తరువాత ఆంధ్రరాష్ట్రం దీనికి సంబంధించిన శాసనాన్ని ఆమోదించింది. 1959 నవంబరు 1వ తేదీన ఆంధ్రరాష్ట్రంలోని సామాజికాభివృద్ధి బ్లాకులలో జిల్లా పరిషత్తు లన్నింటిలో ప్రజాస్వామిక వికేంద్రీకరణ పథకం ప్రవేశ పెట్టబడింది.

తరువాత మద్రాసు, మైసూరు, అస్సాము, ఒరిస్సా, పంజాబ్ రాష్ట్రాలలో శాసనాలను ఆమోదించేపని మొదలైంది. మదరాసు రాష్ట్రం ఈ కార్యక్రమాన్ని 1960 అక్టోబరు 2న తేదీన 70 బ్లాకులలో ప్రారంభించింది. 1961 అక్టోబరు 2నర క్లా అన్ని బ్లాకులకు కార్యక్రమం నర్తింపు అవుతుంది. అస్సాము, ఒరిస్సా, మైసూరు రాష్ట్రాలు వాటి శాసనాలను అమలుపరుపుతూ ముందుకు సాగిపోయినవి. కొత్తగా ఏర్పడ్డ వహారాష్ట్ర, గుజరాతు రాష్ట్రాలు తమకు యేవిధమైన ప్రజా స్వామిక వికేంద్రీకరణ మంచిదో సూచించడానికై సంఘాలను నియమించాయి. ఆ సంఘాల నివేదికలు వెలువడ్డవి. వాటిలో జిల్లాస్థాయియందు, ఇంకా దిగువస్థాయియందు పరిపాలనను పూర్తిగా సంస్కరించి పునర్వ్యవస్థీకరించవలెనని సూచనలు చేయబడ్డవి. ఉత్తరప్రదేశ్, మధ్యప్రదేశ్, బీహారు రాష్ట్రాలలో కూడ ఇదే జరుగుతూవుంది. పశ్చిమ బెంగాలు, కేరళ రాష్ట్రాలు

కూడా త్వరలోనే ఈ విధానమును అనుసరించగలవు. జమ్మూ-కాశ్మీరు రాష్ట్రంలో బాగా అభివృద్ధిచెందిన పంచాయతీలు ఇదినరకే వున్నవి. అవి ప్రశంసనీయమైన కృషి చేశాయి. 1961 తొలి రోజులలో భానగర్ లో జరిగిన కాంగ్రెస్ మహాసభ అన్ని రాష్ట్రాలూ పంచాయతీ రాజ్యం, సహకార సమాజముల శాసనాలను త్వరగా ఆమోదించి వాటిని అమలులో పెట్టిన లెననీ, భారత దేశంలో మన లక్ష్యమైన ప్రజాస్వామిక సోషలిస్టు విధానానికి పంచాయతీ రాజ్యం, సహకార సమాజములే ప్రాతిపదికలనీ నిర్దేశించింది.

ప్రజాస్వామ్యమంటే ప్రజలే పునాదిగా వుంటారన్న మాట. మరి 'ప్రజాస్వామిక వికేంద్రీకరణము' అనే మాటలో కొంత వైరుధ్యం కనిపిస్తున్నది. పైగా ఈ మాటను మన భారత ప్రజలు సులభంగా అర్థం చేసుకోకుండా వున్నారు. అందుచేత ఈ మూడు తంత్రాల పరిపాలనా వ్యవస్థకు మన దేశీయమైన పేరు పెట్టాలని మన ప్రధానమంత్రి సూచించారు. ఆ ప్రకారమే 'పంచాయతీ రాజ్యం' అన్న పేరు వాడుకలోకి వచ్చింది. ఇది తగిన పేరుకూడా. ఈ పుస్తకం ఆరంభంలో పంచాయతీ రాజ్యమును వివరించడం జరిగింది. పంచాయతీ రాజ్ ప్రభుత్వానికి గ్రామస్థాయిపై ఒక యూనిట్ అన్న మాట. కాని పంచాయతీ రాజ్య మంటే అది ఒక రకం ప్రభుత్వమని అర్థం. ఒక విధంగా చూస్తే ఇది గ్రామ పంచాయతీ వ్యవస్థ; మరొక విధంగా చూస్తే క్రింద గ్రామ పంచాయతీ మొదలు పైన కేంద్రం వరకూ వుండే ప్రజాపాలక వ్యవస్థ అవుతుంది. నిర్ణయాలు సర్వజనామోదంతోగాని, లేదా ప్రజల

సమ్మతితోగాని చేయబడుతవి. గ్రామమంటే యేమిటి? ఒక పెద్ద ఉమ్మడికుటుంబ మన్నమాట. కుటుంబంలో అభిప్రాయ భేదాలు వుండవచ్చు. రాజకీయవివాదాలకు తావుండదు. పంచాయతీరాజ్య మొక కొత్త సిద్ధాంతముగా మనం స్వీకరించాం. ఎందుకంటే ఈ విధానంనల్ల పరస్పరం సంప్రదింపులతో, ప్రజల సమ్మతితో పరిపాలన జరుగుతుంది.

1959లో మైసూరులోనూ, 1960లో కాశ్మీరులోని శ్రీనగర్ లోనూ జెనలప్ మెంట్ కమిషనర్ల సమావేశాలు జరిగాయి. ఈ సమావేశాలలో వివిధరాష్ట్రాలలో అమలు జరుగుతూవున్న పంచాయతీరాజ్యాన్ని సమీక్షించి, కలిగిన అనుభవాలను సమన్వయం చేసుకోవడం జరిగింది. కార్యక్రమమును ఒక నంక ప్రభుత్వమూ, మరొకనంక ప్రజాప్రతినిధులూ పంచుకోవడంనల్ల దృక్పథంలోను, ప్రజలు బాధ్యతలను స్వీకరించడంలోను విష్ణువాత్మకమైన మార్పు వచ్చింది. క్రమేణా కార్యక్రమంలోను, దాని ఆచరణవిధానంలోనూ పరిణామం కలుగుతున్నది. మొదట్లో కన్పించిన నత్తిడి ఇప్పుడు లేదు. ఒకరు ప్రోద్బలం చేయనక్కరలేదు. ఆజ్ఞాపించే వారు, ఎదురు తిరిగేవారు ఇప్పుడు లేరు. ప్రజలూ, ప్రభుత్వమూ పరస్పరం తోడునీడగా వుంటూ ఒకరికొకరు చేయూత నిస్తూ పోతే దేశానికి ఎంత మేలు జరుగుతుందో ఉభయులూ గ్రహించారు. పరస్పర అవగాహనము రోజురోజుకూ హెచ్చుతున్నది. ఇందుకు అక్కడక్కడ కొన్ని మినహాయింపులుంటే వుండవచ్చుగాక. అటువంటివి వుంటూనేవుంటాయి. పైన

చెప్పిన రెండు సమావేశాలు-ముఖ్యంగా కాశ్మీరుసమావేశం ఈ మార్పులనన్నిటినీ గుర్తించింది.

ఈ లోపల మరొక విశేషం జరిగింది. సామాజికాభివృద్ధి వ్యవస్థకూ, సర్వసేవాసంఘానికీ ఒక ఒప్పందం జరిగింది. సర్వోదయ ఉద్యమానికీ, సామాజికాభివృద్ధి ఉద్యమానికీ లక్ష్యం ఒకటే. 1957 సెప్టెంబరులో మైసూరురాష్ట్రంలోని యల్వాల్ లో ఉన్నతస్థాయి మహాసభ జరిగినతరువాత ఇట్లా ఏకలక్ష్యం స్వీకరించడం జరిగింది. ఆ మహాసభను ఆచార్య వినోబాభావే, ఆయన సహచరులు ఏర్పాటుచేశారు. భారత రాష్ట్రపతి, ప్రధానమంత్రి, కేంద్రమంత్రులు కొందరు యల్వాల్ మహాసభ కు హాజరయ్యారు. ఈ మహాసభ తరువాత సర్వసేవాసంఘం ప్రతినిధులు, సామాజికాభివృద్ధి మంత్రిత్వశాఖ ప్రతినిధులు అప్పుడప్పుడు సమావేశమై చర్చలు జరిపారు. రెండుకార్యక్రమాలకు ఉభయసామాన్యమైన పద్ధతి ఒకటి రూపొందించారు. ఆ పద్ధతిప్రకారం పని క్రమేణా జరుగుతూ వుంది.

చివరకు ఎట్లాఅయితేనేమి వ్యవసాయకార్యక్రమం ప్రాముఖ్యానికి వచ్చింది. దానితోపాటు వ్యవసాయం అత్యంత ప్రధానమైనదే అయినప్పటికీ అది గ్రామాల్లో భూములు లేని వారి సమస్యను పరిష్కరింపజాలదనికూడా గ్రహించారు. కనుక గ్రామపరిశ్రమల విస్తృతకార్యక్రమం ఒకటి ఇప్పుడు అమల్లోకి తేబడుతూంది. ఇందుకై వాణిజ్యపరిశ్రమల మంత్రిత్వ

శాఖవారూ, వారి క్రిందా సామాజికాభివృద్ధి మంత్రిత్వ శాఖక్రిందా పనిచేసే వివిధబోర్డులూ పూనుకుంటున్నాయి.

గ్రామాలలో నివసించే వెనుకబడిన జాతులవారికీ, ముఖ్యంగా దళితజాతులవారికీ ప్రత్యేకసదుపాయాలు కలిగించ నలసిన అనసరం వుంది. అట్టివారికి పంచాయతీలలో, పంచాయతీసమితులలో, జిల్లాపరిషత్తులలో ప్రత్యేకప్రతినిధ్యం కల్పించుటకు అంగీకరించాము. అయితే కేవలం ప్రతినిధ్యం వల్లనే వారి సమస్యలు పరిష్కారంకావు. సంఘంలో స్తోమత గల ఉన్నతవర్గాలవారు వెనుకబడిన జాతుల, దళితజాతుల ప్రతినిధులు తమను బలపరిచేందుకు సకలప్రయత్నాలూ చేస్తారు. డబ్బు చూపి లోభ పెట్టుతారు. అదనంగా కొన్ని కొత్త ఉద్యోగాలు సృష్టింపనచ్చు. గాంధీజయంతినాడూ, రిపబ్లిక్ దినోత్సవనాడూ ఉత్సవాలు జరుపుతారు. కాని ఇవి తప్ప నికరంగా జరిగే పని యేమీ వుండదు. గ్రామాలలోని దళితవర్గాలవారికి ఇకముందు ఆర్థికవిషయాలలో ప్రాధాన్య మివ్వడానికి కాశ్మీరులో జరిగిన సమావేశంలో నిర్ణయింప బడింది. ఇది చాలా ముఖ్యనిర్ణయం. ఇంతవరకూ ఆర్థిక సహాయం గ్రామాలలోని స్తోమత—పలుకుబడి గల వర్గాల వారికి మాత్రమే లభిస్తూవుంది. కాశ్మీరుసమావేశం సహకార మునకు, సహకారసమాజమునకుకూడా ఒక కొత్తదృక్పథము నిచ్చింది. ఉమ్మడి సహకారసేద్యం ప్రాముఖ్యానికి వచ్చింది. ఈ విషయమై ఇంతకు క్రితం కొంత వివరించివున్నాను. మరొక అధ్యాయంలో దీనిని మరికొంత విశదీకరించగలను.

కాగా ఇంతవరకూ తేలిన సారాంశమేమిటంటే—
సామాజికాభివృద్ధికార్యక్రమం ఇప్పుడు ఒక మలుపు తిరిగి
కొత్తమార్గాన పడుతూవుంది. మొదట ఇది గ్రామాభివృద్ధికై
ప్రభుత్వంచే ప్రారంభింపబడింది. క్రమేణా ఇది స్థానికపరిపాలన
స్థాపన కొక ముఖ్యకార్యక్రమంగా వృద్ధిజేసింది. కేంద్ర
ప్రభుత్వస్థాయినుండి కుటుంబస్థాయివరకు అధికారాల పంపిణీ,
అధికారాలను సంక్రమింపజేయడం, పరిపాలనాన్యవస్థను ప్రజా
స్వామ్యమయం చేయడం ఈ కార్యక్రమం అంతిమలక్ష్యాలై
వున్నవి. రాబోవు అధ్యాయాలలో ఈ విషయాలను మరికొంత
వినరంగా చర్చిస్తాను.

7. పంచాయతీరాజ్యం

గ్రామసభనుండి లోకసభకు...

సామాజికాభివృద్ధి కార్యక్రమం ఏ విధంగా అనతరించి
దినదినప్రవర్ధమాన మవుతూ ప్రజోద్యమంగా ఎట్లా
పరిణమించిందో గడచిన అధ్యాయములలో విశదీకరించడం
జరిగింది. భారతదేశచరిత్రను పరిశీలించినట్లయితే ఈ దేశం
అనాదినుంచి కొత్త భావాలను, కొత్త సిద్ధాంతాలను - అవి
యేదిశనుంచి వచ్చినా సరే - స్వీకరించి వాటిని సమన్వయ
పరచుకొని అనలంబించినట్లు తెలియగలదు. ఇట్టి అవలంబనము
మనకు పరింపరాగతంగా వస్తున్నది. ప్రపంచం నిత్యనూత
నంగా జీవిస్తూవుంటుంది. మానవుడు ఎప్పటికప్పుడు తన్ను
గూర్చిన కొత్త అంశాలు తెలుసుకుంటూ వస్తున్నాడు. అతని
తోపాటు అతని సమాజమూ వృద్ధిచెందుతూవస్తున్నది.
భావాలు ఎప్పుడూ ఒకచోట ఆగవు. అవి వ్యాప్తిచెందుతూనే

వుంటాయి. ఆవిధంగా సమన్వయ మనేది నిరంతరం కొనసాగుతూపోతుంది. మానవునికీ, అతని సమాజానికీ సంబంధించిన దేశీయ, విదేశీయ భావాల నన్నిటిని సమన్వయపరచుకొని సామాజికాభివృద్ధికార్యక్రమం ఎట్లా పెంపొందిందో మనం గమనించాము. ఈ విధంగా కార్యక్రమం మనకు కనిపించకుండానూ, రోజురోజుకు మనకు కనిపిస్తూనూ ఒక దశ నుండి మరొకదశకు పెంపొందుతూవుంది.

ఈ కార్యక్రమంలో ఇటీవల కనిపిస్తూవున్న విశేష మేమిటంటే దిగువన కుటుంబంలగాయతు పైనరకూ ప్రజాస్వామ్యాన్నీ, ప్రజాస్వామికవ్యవస్థలనూ నిర్మించుకుంటూ పోనడం. ఈ పని జరుగుతూవున్నప్పుడు సమాజంలో దళిత వర్గములవారికి, లోగడ నిర్లక్ష్యం చేయబడ్డవారికి, ఆర్థిక, సాంఘికసహాయం లభింపజేయాలి. అభివృద్ధికి వెలుగుగా వ్యవసాయం, గ్రామపరిశ్రమలూ పెంపొందాలి. కొత్త వ్యవస్థలను ఇవి రెండూ ఆకర్షించాలి. ఇటీవల భారతపార్లమెంటువారు సామాజికాభివృద్ధి ఉద్యమంపై మరొక బాధ్యతను పెట్టారు. భారతదేశంలోని 5,50,000 గ్రామాలలోనూ, పట్టణాలలోని మురికిపేటలలోనూ, ఆర్థికకృషి జరగాలి. మన ఆర్థికకృషికి అవే కార్యక్షేత్రాలు. అక్కడ నివసించే నోరు లేని అమాయకుల తరపున సామాజికాభివృద్ధి మంత్రితవ్వశాఖ వకాల్తా పుచ్చుకోవాలి. దీనిని సాధించడానికి, అవసరమైతే, ఈశాఖ ఇంకా విస్తరించాలి. ఈ శాఖకు అధికారం పార్లమెంటునుంచి లభిస్తుంది. అందుచేత సర్వాధికారములు గల

వ్యవస్థయైన పార్లమెంటునుగూర్చి విశదీకరిస్తూ ఈ అధ్యాయాన్ని ఆరంభించడం సముచితంగా వుంటుందనుకుంటాను.

భారతదేశపు పార్లమెంటు కొత్త ఢిల్లీలో వుంది. పార్లమెంటు భవనం చాలా పెద్దది. చూడతగ్గది. వలయాకారంలో దీనిని చాలా ఎత్తుగా నిర్మించారు. ఇందులో భారతదేశవయోజనులు ఎన్నుకున్న లోకసభ సభ్యులూ, రాజ్యసభ సభ్యులూ కూర్చుంటారు. మన రాజ్యాంగమునకు ఏ విధమైన భంగం కలుగకుండా దానిని పరిరక్షించడం, దాని సుస్థిరతను, గౌరవమును నిలబెట్టడం ఈ రెండు సభల బాధ్యతయైవుంది. భారతదేశంలో అధిక సంఖ్యాకులు ఇంకనూ నిరక్షరాస్యులై వున్నారు. ఒక వేళ చదువనూ, వ్రాయనూ వచ్చినా, పైచదువు లేదు. మనకు పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామ్యం కొత్తది. పార్లమెంటరీ సంప్రదాయాలు అనుభవంతో, ప్రజల సంస్కారంతో పెంపొందుతాయి. పార్లమెంటు భవనం యమున ఇసుక పునాదిపై నిర్మితమైంది. అయితే పార్లమెంటు యొక్క శక్తి దాని భవనం యొక్క దృఢత్వంపై ఆధారపడివుండదు. అది వ్యక్తుల బలమూ కాదు. సామూదాయక బలమూ కాదు. ప్రజాస్వామిక పార్లమెంటు అనగా యావన్మంది ప్రజల - అనగా జాతియొక్క ప్రతిబింబిత శక్తిని తనలో భద్రపరచుకున్న వ్యవస్థ. జాతి ప్రజల వెరళిబలం ఎంత వుంటుందో పార్లమెంటు శక్తి కూడా అంతే. అయితే జాతి బలం కలదైతే పార్లమెంటు కూడా శక్తిసమన్వితమై వుంటుంది. సూలంగా చెప్పాలంటే గ్రామసభల సమాహారమే లోకసభ.

మనం చూస్తూ వుండగానే మన ఇరుగు పొరుగు దేశాల పార్లమెంటులు చిన్నాభిన్నమై పోయినవి. ఇసుక పునాదిపై కట్టిన పార్లమెంటును సులభంగా ఒక తావునుంచి మరొక తావుకు మార్చినట్లు. ఎవరు చొచ్చుకు రాగలిగితే వారికి ఆ పార్లమెంటులో చోటు వుంటుంది. అట్లాగాక ప్రజల దృఢమైన భుజస్కంధాలపై ఆధారపడివున్న పార్లమెంటు అయితే దానికి ఎట్టి ప్రమాదమూ వుండదు. ప్రజలు కేనలము మందనంటి వారైతే వారిని గొట్టెలమాదిరిగా ఎక్కడికి పడితే అక్కడకు తోలవచ్చు. ఆ స్థితిలో పార్లమెంటు దోపిడీ దారుల వశ మవుతుంది. ఏ విధంగా చూచినప్పటికీ ప్రజలు గొట్టెలమందనలెకాక సుసంఘటితమైన ప్రజగా వుంటే, క్లిష్టసమయంలో పార్లమెంటును ఆదుకోగలిగివుండి, అది తన ఇష్టాయిష్టాల ప్రకారం ప్రవర్తిస్తూవుంటే దానిని దారికి తెన్నా వున్నట్లైతే ప్రజల ప్రజాస్వామిక రాజ్యమనేది చెక్కుచెదరకుండా వుంటుంది. ఇది భారతదేశంనంటి సువిశాలమైన దేశంలో విద్యా, విజ్ఞానములు బాగా వ్యాపించని దేశములో, వెనుకబడ్డ దేశంలో ఎట్లా సంభవమవుతుంది? మనం అనుకునే ఆదర్శాలనూ, స్వరూపాలనూ కాగితంమీద వ్రాయడం సులభమే. మన గమ్యంవైపుకు ప్రమాదం లేకుండా పురోగమించడానికి నేడు ప్రయత్నం మొదలుపెట్టడం ఎట్లా అన్నదే మన సమస్యగా వుంది.

పార్లమెంటు సభ్యులను ఆయా నియోజక వర్గాలలో నియోజనులైన స్త్రీ, పురుషులు ఎన్నుకుంటారు. లోకసభ సభ్యుని నియోజక వర్గంలో 8,00,000 నుండి 10 లక్షల

నరకూ జనాభా వుంటుంది. రాజ్యసభ సభ్యునికి సూత్రరీత్యా మొత్తం రాష్ట్రం నియోజకవర్గమని చెప్పాలి. పార్లమెంటు సభ్యులు వారి నడతను బట్టి, వారి చొరన, పరిశ్రమలను బట్టి, ప్రజలపై వారికి గల శ్రద్ధను బట్టి, ప్రజల శ్రేయస్సుకొరకై పూర్వం వారు చేసిన పనులను బట్టి, వారు చేస్తామని చెప్పుకునే ప్రజాహిత కార్యక్రమాలను బట్టి, వారి పాఠ్శి చరిత్రను బట్టి ప్రజలచే ఎన్నుకోబడుతూ వుంటారు. గొప్ప వ్యక్తులెప్పుడూ వుంటారు. వా రెంత దూరంలో వున్నా ప్రజలు వారిని గుర్తించగలరు. పార్లమెంటుకు ప్రతినిధిగా వెళ్ళి కూర్చోడానికి వారు అర్హులూ, కాదా అన్న విషయమును ప్రజలే సులభంగా తేల్చుకోగలరు. కాని సాధారణ వ్యక్తులు నియోజక ప్రజలకు ఎట్లా తెలుస్తారు? ఇందుకు మన విధానంలో ఏమైనా అవకాశం వుందా? భారతదేశ ప్రజాస్వామ్యానికి ఇంకా ఈ సమస్య తటస్థపడలేదు. మన అదృష్ట నశాత్తూ పాతనాయకులే ఇంకా వున్నారు. అయితే వారిలోనూ కొందరు రాలిపోతూనే వున్నారు. అయినా పరిచిత నాయకత్వ మనేది నిలిచివుంది. ఒక అభ్యర్థి పార్లమెంటుకు అర్హుడా, కాదా? అన్న విషయాన్ని తెలుసుకోడానికి జాతీయోద్యమంలో ఆయన చేసిన పని, జాతీయనాయకులు అతని కిచ్చే చుద్దకు వంటి కొలబద్దలు నేటికీ వున్నవి. కాని మన జాతీయోద్యమం మనదేశ చరిత్రలో ఒక భాగమైపోతూ వుంది. పోరాడడానికి ఇప్పుడు కాని, ఇకముందు కాని మనకు నలస ప్రభువులు లేరు; వుండరు. మనకు అద్యతన భావిలో దేశవ్యాప్త ఉద్యమాలేవీ కనిపించవు. కనుక జైళ్ళకు వెళ్ళడం, ఉరికంబాల కెక్కడం

నంటి సాహసోపేతమైన కార్యాలకు అనకాశంలేదు. ఇట్టి స్థితిలో సేననల్లగాక అపకాశాన్ని పురస్కరించుకొని ప్రజా నాయకులమంటూ ముందుకు నచ్చి నేడో, రేపో పార్లమెంటు సభ్యత్వాన్ని సంపాదించుకునే అనకాశవాదులను మన మెట్లా నిరోధించగలుగుతాము?

అజ్ఞానం, పేదరికం వ్యాప్తి జెంది పున్నంతవరకూ ప్రజలను నంచన చేయనచ్చు. భారతదేశంలో ఇవి ఇంకా పున్నాయి. పూర్వమూ వుండేవి. రేపు కూడా వుండనచ్చు. ఇప్పటికీ మన దేశంలో మాజీ సంస్థానాధీశులు, జాగీరుదార్లు, పెద్ద పెద్ద భూస్వాములు పున్నారు. వారు కొత్త పరిస్థితికి ఇంకా అలనడ లేకపోతున్నారు. బ్లాకు మార్కెటు చేసే వ్యాపారస్థులు, గుత్తవ్యాపారులు పున్నారు. మనం నిర్మించ బోయే ప్రజాస్వామ్యంలో వీరికి హానిలేదు. అయితే వారి బాగోగులు వారికి పున్నాయి. వారి లావాదేవీలు వారివి. ఇటునంటి దుష్టశక్తులు దొడ్డి దారిని నచ్చి పార్లమెంటును పట్టుకోకుండా ఎలా నిరోధించగలుగుతాము? వీరు ప్రపంచం ఇతర దేశాల్లో వుండే తమ జతగాళ్ళతో కలసి ఏమైనా చేయ వచ్చు. విచారకరమైన విశేష మేమంటే మంచిని చేకూర్చ గల శక్తులకు జాతి ఎల్లలు అడ్డుగా నిలుస్తున్నాయి. కాని దుష్టశక్తులకు ఎల్లలు అనేవి లేవు. వాటికి జాతిభేదమే లేదు. వారి ఏజంట్లు ప్రపంచమంతటా పరచుకొని వుండి తమ వ్యాపారము సాగిస్తూవుంటారు. బంగారాన్ని, రత్నాలను దొంగతనంగా చేరవేసే నేరస్థులకంటే వీరు మరింత కట్టు దిట్టంగా పనిచేస్తూవుంటారు. వీరి బెడదనుండి బాల్యానస్థలో

వున్న మన ప్రజాస్వామ్యాన్ని కాపాడడమెట్లా? దీనికి పంచాయతీరాజ్యము చక్కని సమాధానం. ఏదృప్త్యా చూచినా ఈ సమాధానమే సరియైనదిగా కనిపిస్తుంది.

నయోజనుల హృదయాలలో వుండే ప్రజాస్వామ్య భావమే పార్లమెంటులోనూ ప్రతిబింబిస్తుంది. అంటే నయోజనులు కురుక్షేత్రయుద్ధంలో ఎలా వ్యవహరిస్తారో దానిపై దుష్టులకూ, శిష్టులకూ జరిగే యుద్ధం పర్యవసానం ఆధారపడి వుంటుంది. అదే జాతియొక్క పార్లమెంటులో వ్యక్తమవుతుంది. జాతీయస్థాయిపై ప్రజాస్వామ్యమును, సర్వస్వతంత్ర ప్రతిపత్తిని నిలబెట్టాలంటే దుష్టశక్తులను ఎదుర్కొనే స్తాన తను పెంపొందించుకోవాలి. ఇంతనరకూ మనం శిఖరాన్ని చూడటానికి అలవాటుపడ్డాము. ఇకనుంచి మన పరిసరాలను చూడాలి. జాతీయచలయానికి వ్యక్తి కేంద్రంనంటివాడు. మన సర్వసత్తాకప్రతిపత్తికి అతడు ప్రాతిపదిక. మనం పునాదులనైపు చూచి అక్కడనుంచి జాతిని నిర్మిస్తూ రావలెనంటే వ్యక్తి స్వేచ్ఛగా సంపూర్ణంగా వికసించే వీలు యేమిటా అని ఆలోచించాలి.

సమాజంలో వ్యక్తి ఒక్కడే జీవించడు. వ్యక్తులంటే సంఘంలో జీవించేవారని ఇచట నా భావం. సన్యాసులని కాదు. ఒక వ్యక్తి తాను నివసించే సమాజానికి ఆతీతుడై, సన్యాసి అయితే అది వేరే విషయం. సన్యాసికి పెద్ద బెడద యేమీ వుండదు. సత్రాభోజనం, మఠానిద్ర. కాని సమాజంలో నివసించే సంసారుల సంగతి వేరు. వ్యక్తి సమాజంలో నిమిత్తం లేకుండా వుండలేడు. అతడు సంఘంలో ఒక సభ్యుడై

వుంటాడు. అలా కాక ఏకాకిగా వున్నాడంటే మనుషులంటే ద్వేషం పెంచుకొని అడవివీనుగువలె సంచరిస్తాడు. సంఘ వ్యతిరేకి అవుతాడు. వ్యక్తి కుటుంబసభ్యుడు కావాలి. కుటుంబం మన ప్రజాస్వామ్యానికి ప్రాతిపదిక. కొన్ని కుటుంబాలు కలసి ఒక గ్రామ మవుతుంది. కొన్ని గ్రామాలు కలసి ఒక దేశ మవుతుంది. ఇట్లా ఏకప్రపంచకుటుంబం ఆవతరిస్తుంది.

భారతరాజ్యాంగంలోని ఆదేశసూత్రాల ననుసరించి మన మొట్టమొదటి ప్రజాస్వామ్యవ్యవస్థ గ్రామపంచాయతీయై వున్నది. గ్రామపంచాయతీ అంటే గ్రామంలోని నయోజనులు ఎన్నుకున్నట్టి పెద్ద మనుషులతో కూడిన మంత్రినర్గం. ప్రజలు దానిని అదుపులో పెట్టకపోతే అది తనకే ఉపద్రవం కొని తెచ్చుకుంటుంది. గ్రామపంచాయతీని మంత్రినర్గంగా పోల్చుకున్నప్పుడు గ్రామస్థల కొక విశాలమైన వ్యవస్థ వేరే వుండాలి. అట్టి వ్యవస్థనే ఈనాడు మనం 'గ్రామసభ' అని అంటున్నాం. గ్రామంలోని నయోజనులందరూ—అనగా స్త్రీ పురుషులు, యువకులూ, ముసలివారూ అంతా కలసి గ్రామసభ అవుతారు. అనగా మన జాతీయపార్లమెంటునలె గ్రామసభ గ్రామానికి పార్లమెంటు అన్న మాట. గ్రామసభ వారు పంచాయతీసభ్యులను ఎన్నుకుంటారు. దేశవ్యవహారాలను మంత్రిమండలి చూచినట్లే, గ్రామవ్యవహారాలను గ్రామపంచాయతీ నిర్వహిస్తుంది. గ్రామసభ అప్పుడప్పుడూ సమావేశ మవుతూవుండాలి. పంచాయతీవారు చేసే పనులను గూర్చి చచ్చించాలి. వాటి మంచిచెడ్డలను నిర్ణయించాలి.

పంచాయతీ మంచి పనులను చేస్తే వాటిని ప్రశంసించాలి. అలాకాక పంచాయతీసభ్యులు ఇష్టారాజ్యంగా న్యవహరిస్తూంటే వారి తప్పు వారికి చూపి అదుపులో పెట్టాలి. గ్రామప్రజల ఆశలనూ, నిరాశలనూ, ఆదర్శాలనూ గ్రామసభ న్యక్తం చేయాలి. గ్రామపంచాయతీ వాటి కనుగుణంగా తన విధులను నిర్వహించాలి.

గ్రామపంచాయతీ తర్వాత రెండవ తంతె బ్లాకు. పంచాయతీల ప్రెసిడెంట్లు — అనగా పంచాయతీసభ్యులు ఎన్నుకున్నవారు బ్లాకుపంచాయతీసభ్యులైవుంటారు. బ్లాకు లోపల జరిగే అభివృద్ధికార్యకలాపాల పరిపాలనకు వారే పూర్తిగా బాధ్యులు. బ్లాకులో పనిచేస్తూవున్న విస్తరణ సిబ్బందినీ, పరిపాలకసిబ్బందినీ వారు పర్యవేక్షణచేసి, మార్గం చూపాలి. బ్లాకుపంచాయతీసమితివారు స్త్రీప్రతినిధులను, నిమ్నజాతులూ, దళితజాతుల ప్రతినిధులను, సమితిలో ప్రాతినిధ్యం లేనట్టి సహకారసంఘాలూ తదితరసంస్థల ప్రతినిధులను సభ్యులుగా కోఆర్డుచేసుకుంటారు. అనగా బ్లాకుజనాభాలో అన్ని వర్గాలవారికీ సంపూర్ణప్రాతినిధ్యం పంచాయతీసమితిలో వుండవలెనని మన ఆశయం.

గ్రామసభపై వుండే మూడవ న్యవస్థ జిల్లాపరిషత్తు. జిల్లాపరిషత్తులో బ్లాకుపంచాయతీల ప్రతినిధులు, ఆ బ్లాకు చెందిన శాసనసభ్యులు, పార్లమెంటుసభ్యులు, జిల్లాలోని సహకారప్రతినిధులు, ఇంకా ఏమైనా ప్రత్యేకసంస్థలుంటే వాటిప్రతినిధులు సభ్యులైవుంటారు. కొన్ని రాష్ట్రాల్లో బ్లాకు సమితికీ, జిల్లాన్యవస్థకూ నేరుగా ఎన్నిక జరిగే పద్ధతి కొంత

నరకు వున్నది. ఏమైనా ఈ విధానం ఇంకా తొలిదశలో మాత్రమే వుంది. పరిపాలనాసర్వీసుకు చెందిన ఒక సీనియర్ అధికారి జిల్లాపరిషత్తుకు కార్యదర్శిగా వుంటాడు. జిల్లాలో వుండే వివిధ ప్రభుత్వశాఖల అధిపతులు జిల్లాపరిషత్తు అధికారంక్రిందనే వుంటారు. వీరు వారి పదవులను బట్టి జిల్లా పరిషత్తు సభ్యులై వుంటారు. కాని వీరికి ఓటు చేసే హక్కు వుండదు. జిల్లాకలెక్టరుకూడా పరిషత్తులో వుండడు. అతడు పరిషత్తుకు మార్గదర్శిగా, సలహాదారుగా మాత్రమే న్యనహరిస్తాడు. అంతేకాక రాష్ట్రప్రభుత్వప్రతినిధిగా న్యనహరిస్తూ, న్యనహారనియమాలను పరిషత్తు ఆతిక్రమించకుండా ఆచరణలో చట్టం నిబంధనలు అమలుజరిగేట్లు చూస్తూ వుంటాడు. అతడు రాష్ట్రప్రభుత్వానికి, జిల్లాపరిషత్తుకూ మధ్య సంధానకర్తగా వుంటాడు. సాంకేతిక ఆర్థికసహాయం ఈ ప్రజాస్వామ్యసంస్థకు సక్రమంగా అందేట్లు చేస్తాడు.

ఒక ప్రజాస్వామికసంస్థమొక్క అధికారమండలంలో వుండే ప్రజలు ఆ సంస్థ చేసే నిర్ణయాలనూ, ఆ నిర్ణయాల అమలునూ, ఏదోవిధంగా ప్రభావితం చేస్తే తప్ప, లేకపోతే ప్రజాస్వామ్యం హెచ్చుకాలం మనజాలదు. అంటే ఏ నిర్ణయమైనా ప్రజలు కోరే విధంగా వుండాలి. అంటే, ఒక నిర్ణయాన్ని చేయడంలో ప్రజలుకూడా భాగస్వాములు కావాలన్న మాట. దీన్ని ఎలా సాధించగలం? ఇందుకొరకై పనిని బట్టి ఉపసంఘాలను వేయవలెనని తలపెట్టబడింది. గ్రామ పంచాయతీవారు గ్రామసభ ఆమోదంతో పనినిబట్టి ఉపసంఘాలను వేయవలెనని తలపెట్టబడింది. గ్రామపంచాయతీ

వారు గ్రామసభ ఆమోదంతో పనినిబట్టి ఉపసంఘాలను నియమించవచ్చు. ఉదాహరణకు: వ్యవసాయం, పశుపోషణ, చిన్న నీటివనరులకు ఒకటి; గ్రామపరిశ్రమలకు రెండవది; విద్య, ప్రజారోగ్యం, రాకపోకలు, పౌరసౌకర్యాలకు మూడవది; దళితజాతులవారి ఉద్ధరణకు నాల్గవది; సాధారణ పరిపాలనకు ఐదవది - ఇట్లా కొన్ని ఉపసంఘాలను నియమించుకోవచ్చు. ఇట్టి ఉపసంఘాలలో గ్రామపంచాయతీసభ్యులు కొందరు, గ్రామసభలో వుండే వివిధవృత్తినర్గాల సభ్యులు కొందరు సభ్యులుగా వుండవచ్చు.

పంచాయతీస్థాయిపై వుండే ఉపసంఘాలనంటి వాటినే బ్లాకుస్థాయిపై, జిల్లాస్థాయిపై కూడా నియమించుకోవచ్చు. పై తంతెలకు పోయేకొద్దీ ఇంకా ఎక్కువ ఉపసంఘాలనుకూడా వేసుకోవచ్చు. ఇటువంటి విధానము రాష్ట్ర శాసనసభలలో, పార్లమెంటులో ఇదినరకే వుంది. వాటిని ఆయా విషయాలకు సంప్రదింపుల ఉపసంఘాలు అని అంటారు. ఈ సంప్రదింపుల ఉపసంఘాలు తమతమ ప్రత్యేకవిషయాలనుగూర్చి పరిశీలన జరుపుతూవుంటాయి. తమకు సంబంధించిన మంత్రిత్వశాఖకు సకలవిషయాలనుగూర్చి సలహాలను యిస్తువుంటాయి. ఈ సంప్రదింపుల సంఘాల సభ్యులు, స్థానికపరిపాలనాసంస్థల ఉపసంఘాల సభ్యులు ప్రజలకు శిక్షణ గరపే కార్యక్రమంలో పాల్గొనవచ్చు. ఈ విషయాలనుగూర్చి ముందుముందు మరి కొంత వినరిస్తాను.

ఇప్పుడు తేలిన సారాంశ మేమిటి? గ్రామసభ పంచాయతీసభ్యులను ఎన్నుకుంటుంది. పంచాయతీప్రెసిడెంటు

పంచాయతీపరిపాలనాన్యనహారాల్లో దత్తుడై వుంటాడు. గ్రామపంచాయతీప్రతినిధుల్లో సమర్థులైనవారు ఉపసంఘాల నాయకులుగా ఎన్నుకోబడతారు. లేదా బ్లాకుపంచాయతీ సమితిస్థాయిసంఘాల సభ్యులుగా వుంటారు. వారిలో శ్రేష్ఠులైనవారు కొందరు కాలక్రమేణా బ్లాకుసమితికి అధ్యక్షుడు, ఉపాధ్యక్షులుగా వరింపబడవచ్చు. ఇలా ఈ విధానం జాతీయ స్థాయివరకూ పోవచ్చు.

గ్రామపంచాయతీ ఉపసంఘాల అధ్యక్షులు తమ ప్రత్యేక పనులను గూర్చి ప్రజలకు తెలియజెప్పతారు. బ్లాకు పంచాయతీ సమితిలో సభ్యుడుగా వుండే గ్రామపంచాయతీ ప్రతినిధి బ్లాకుసమితి ఎట్లా పనిచేస్తూ వున్నదో, దాని స్వరూప, స్వభావా లేమిటో గ్రామస్థులకు ఎరుకపరచవచ్చు. అలాగే జిల్లా పరిషత్తులో సభ్యుడుగా వుండే బ్లాకు ప్రతినిధి తక్కిన శాసనసభ్యులూ, పార్లమెంటు శాసనసభ్యులూ పైన జరుగుతూ వుండే విశేషాలను తమవారికి విశదపరచవచ్చు. ఈ విధంగా స్వగ్రామానికీ, పైన్యనస్థలకూ సంబంధం ఏర్పడుతుంది. ఇలాగే గ్రామంలో పరిష్కారం కానట్టి సమస్యలను బ్లాకు పంచాయతీ సమితికీ, బ్లాకు సమితుల సమస్యలను జిల్లా పరిషత్తుకూ తీసుకుపోయి చర్చించవచ్చు. జిల్లా సమస్యలను రాష్ట్ర శాసనసభలో ప్రస్తావించవచ్చు. రాష్ట్ర సమస్యలను పార్లమెంటులో చర్చకు పెట్టవచ్చు. ఈ రీతిగా పై విషయాలను దిగువవానికి తెలియచెప్పి, దిగువ సమస్యలను పై న్యనస్థలలో చర్చించినందువల్ల కుటుంబం మొదలుకొని జాతీయ పార్లమెంటువరకూ సరాసరి సంబంధం ఏర్పడిపోతుంది.

జాతీయస్థాయిపై అవలంబింపబడే విధానాలనూ, పథకాలనూ గ్రామసభలకు, చివరకు కుటుంబాలకు తెలియజెప్పవచ్చు.

స్వాతంత్ర్యమంటే మన కిష్టమైన వ్యక్తులనూ, విధానాలనూ ఎంచుకునే స్వాతంత్ర్యమనీ, మనల్ని మనం పరిపాలించుకునేందుకు స్వాతంత్ర్యం కలిగి వుండటమనీ మన నాయకులు పలుమాళ్లు ఉద్ఘాటించివున్నారు. ఇటువంటి స్వాతంత్ర్యం గ్రామస్థాయి మొదలుకొని కేంద్రస్థాయివరకూ వుండాలి. అధికారాన్ని గూర్చి మాట్లాడేటప్పుడు దిగున స్థాయినుంచి చూచి ఏ విషయాన్నయినా ఆలోచిస్తాము. దిగునస్థాయి అనగా కుటుంబము: అని అర్థము. స్వపరిపాలనకు కుటుంబమే ప్రాథమికస్థాయి. ఒక కుటుంబం ఇతర కుటుంబాల విషయాల జోలికి పోకుండా తన వ్యవహారాలను తాను చూచుకునే హక్కు కలిగివుండాలి. అది దాని జన్మ హక్కు. ప్రపంచంలో ఏ ప్రభుత్వానికీ ఈ విషయంలో జోక్యం కలిగించుకునే అధికారం లేదు. ఒక కుటుంబం చేయజాలని దానిని, కొన్ని కుటుంబాలు సమిష్టిగా చేయగలదానిని గ్రామ పంచాయతీకి వదిలిపెట్టాలి. ఈ విషయంలో పై వ్యవస్థలు సహాయం చేయవచ్చు. కాని గ్రామ పంచాయతీని శాసించడానికి వీలులేదు. ఒక పంచాయతీ చేయలేని పనులు కూడా వున్నాయి. ఉదాహరణకు ఆసుపత్రిని, మాధ్యమిక లేదా ఉన్నత పాఠశాలను నెలకొల్పడం లేక పశువైద్యశాలను స్థాపించడం, లేక మార్కెటింగ్ కేంద్రాన్ని పెట్టడం వంటివి. వీటిని పంచాయతీ సమితి యేర్పాటు చేయగలుగుతుంది. ఈ విధంగా కొన్ని గ్రామాలకు సంబంధించిన పనులను తమ

మార్గదర్శకత్వాన చేసేందుకై గ్రామపంచాయతీని తమ ఏజంటుగా ఉపయోగించుకొనచ్చు. సాంకేతిక పరిపాలనా విషయాల్లో పైనంది అనసరమైన మార్గ దర్శకత్వమును పంచాయతీ సమితి పొందనచ్చు. జిల్లా సంస్థ మాత్రమే తగురీతిగా నిర్వహించగల అభివృద్ధి అంశాలు ఎన్నో వున్నాయి. వాటిని జిల్లా పరిషత్తు నిర్వహించాలి. జిల్లా పరిషత్తు బ్లాకుపంచాయతీ సమితులకు సలహాలిచ్చి వాటిని నడుపుతూ వుండాలి. సమితుల కార్యకలాపాలకు అనసరమైన సాంకేతిక సహాయమును, ఇతర సాధనసంపత్తిని జిల్లా పరిషత్తు సమకూర్చాలి. జిల్లా పరిషత్తు చేయలేని దానిని రాష్ట్ర ప్రభుత్వం స్వీకరించి నిర్వహిస్తుంది. రాష్ట్రం చేయలేని పనిని కేంద్రప్రభుత్వం చేయగలగాలి.

కనుక మనం తలపెట్టే పంచాయతీ రాజ్యంలో దిగువ నుండి పైస్థాయివరకు యోగ్యతను, సమర్థతను హెచ్చించడం జరుగుతుంది. కేంద్రంనుండి దిగువస్థాయికి బాధ్యతల మార్పిడి జరుగుతుంది. ఇంకా పైకి ఎక్కడలచుకున్నవాడు తన బుజాలపై వున్న బరువు ఎంత తగ్గించుకోడానికి వీలైతే అంత తగ్గించుకోవాలి. ఈ సంగతి పర్వతాలు ఎక్కేవారికి తెలుసు. మన కేంద్రప్రభుత్వం యే స్థాయినుండి పనిచేయ నలెనో అలా చేయాలంటే దాని బాధ్యతలను కొన్నిటిని తగ్గించి వాటిని రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు స్వీకరించి నిర్వహించే టట్టు చేయాలి. ఆలాగే పంచాయతీ రాజ్యసంస్థలు చేయదగ్గ పనులను రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలనుంచి తీసి, జిల్లా పరిషత్తులకు, బ్లాకుపంచాయతీ సమితులకు, పంచాయతీలకు, సహస్వచ్ఛంద

సంస్థలకు, కుటుంబాలకు అప్పగింతపెట్టాలి. ఇలా జరిగినపుడు పంచాయతీరాజ్యం మన జీవనవిధానమవుతుంది. అది ప్రభుత్వంలో ఒక భాగమై వుండటానికి బదులు ప్రభుత్వాని కొక కొత్త తెన్నును చూపిస్తుంది. మన ప్రజలకు గ్రామసభ నుండి, లోకసభ నరకు సంపూర్ణమైన సంబంధం యేర్పడి పోతుంది. అప్పుడు మన ప్రజాస్వామ్యానికి కుటుంబం పునాది అవుతుంది. పంచాయతీ రాజ్యం ప్రతి కుటుంబానికి పార్లమెంటు మొదలుకొని, కింది వ్యవస్థల ద్వారా లభించగల ఉన్నత మార్గదర్శకత్వమును అందుబాటులోకి తెస్తుంది. ఒక స్థాయిలో కొన్ని విషయాలలో ఇతరుల అజమాయిషీతో నిమిత్తం లేకుండా ప్రజలు తమ వ్యవహారాలను తామే నిర్వహించుకునే ఆనకాశం లభింపజేస్తుంది. మన ప్రజాస్వామ్యంలో ఒక్కొక్క వ్యవస్థకు, మూడు నర్గాల విషయాలు వుంటాయి. ఒకటి ప్రాతిపదిక విషయం. ఆ విషయానికి సంబంధించిన బాధ్యత దానిదే. రెండవది ఉభయాలకు చెందే విషయం. దీనికి క్రింది వ్యవస్థకూ, దాని పై వ్యవస్థకూ సంయుక్త బాధ్యత వుంటుంది. మూడవది - శేషించిన బాధ్యతలు. వీటిని పై సంస్థకు దఖలు పరచడం జరుగుతుంది.

సహకార సమాజము

బ్రిటాని పునరుద్ధేవింపజేసి, పునాదినుండి నిత్యజీవితమును దృఢ రీతిలో నిర్మించుకోవాలంటే సహకార సంఘాలు, పంచాయతీలు రెండు ముఖ్య వ్యవస్థలుగా వృద్ధి చెందనలసివుంది. కాని వలస పరిపాలకులు వీటిని అలా వృద్ధి చెందనివ్వలేదు.

అందుచేత ఇవి రెండూ చైతన్యము లేకుండా అయ్యాయి. స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తర్వాత ఈ రెండు సంస్థలకూ రెక్కలు వచ్చాయి. అయితే సామాజికాభివృద్ధి కార్యక్రమం మొదలైనప్పటినుండి ఈ రెండు న్యవస్థలు పనిజేసే వైనంలో ఆసంగతాలు ప్రస్ఫుటమయ్యాయి. అసలు ఈ విషయాలు రెండూ ఒకదాని కొకటి సన్నిహితమైనవి. ఒకటి మరొకదానికి బలం చేకూర్చుతుంది. ఇట్లా ఇది రెండూ పరస్పరపోషకమైనవి. కనుక ఈ రెండు న్యవస్థలకూ పోటీ, ఘర్షణ యేర్పడకుండా చేయాలంటే ఇవి చేసే పనులను స్పష్టంగా విభజించాలి.

సామాజికాభివృద్ధి మంత్రిత్వశాఖకు ఈ రెండు న్యవస్థలనూ అప్పగించడం చాలా ముఖ్యమైన విషయం. మన ప్రజాస్వామ్యానికి మూడు పునాది స్తంభాలున్నాయి. ఆ మూడింటిలో రెండు ఇవి—(1) పంచాయతీలు, (2) సహకారసంఘాలు. భారతదేశంలో పెంపొందుతూవున్న ప్రజాస్వామ్యంలో సహకారసంఘాలు నశించనలసిన పాత్రను, ఇటు పంచాయతీలలో సహకారానికి గల సంబంధమును, అటు మన లక్ష్యమైన సామ్యవాదపద్ధతినమాజానికీ, సహకారానికీ గల సంబంధమునూ నిర్వచించి చెప్పనలసిన అవసరమున్నది. పంచాయతీ అన్న మాటలోనే ఆసంస్థ గ్రామపరిపాలనకూ, ప్రణాళికలకూ బాధ్యత వహించివుండే సంస్థ అని విశదమవుతుంది. ఇక గ్రామఆర్థికన్యవహారాలు కుటుంబాలకు చెందినవైతే వాటికే వదిలి వేయాలి. గ్రామ ప్రజలందరికీ సంబంధించిన వైతే సహకారసంస్థకు అప్ప

గించాలి. భారతప్రభుత్వానికి ప్రణాళికాసంఘం ఎటువంటిదో గ్రామఆర్థిక విషయాల్లో పంచాయతీ అలా పనిచేయాలి. పాఠశాల, సామాజిక కేంద్రము, మహిళామండలి కేంద్రము, గ్రంథాలయం, ఆటలమైదానం వంటివాటి నిర్వహణమును పంచాయతీలు చేపట్టవచ్చు. కాని వీటినిగూడ ప్రజల సహవ్యవస్థలకే అప్పగింతపెట్టే ప్రయత్నం చేయాలి. పంచాయతీ నేరుగా నిర్వహించవలసిన పనులు ఎంత తక్కువగా వుంటే, ప్రజావృద్ధికి, సామాజికాభివృద్ధికి అది అంత సమర్థనంతంగా పనిచేయగలుగుతుంది.

ప్రజాస్వామ్య మనేది ఒక సర్వసమగ్రమైన విధానమని ఇచ్చట నొక్కిచెప్పవలసివున్నది. దీనిని ఏకంగా వృద్ధిచేయవలసి వుంటుందిగాని, అటు కొంత, ఇటు కొంత ప్రవేశపెట్టినందునల్ల ప్రయోజనం లేదు. ప్రవేశపెడితే జీవితంలోని అన్ని రంగాలకూ నర్తింపుచేయాలి. లేకపోతే లేదు. సాధారణ పరిపాలనావిషయాలకూ, గ్రామంలోని పౌర వ్యవహారాలకూ మాత్రమే ప్రజాస్వామ్యాన్ని అసమగ్రంగా నర్తింపుచేయకూడదు. మన ఆర్థిక జీవితంలోకూడా ప్రజాస్వామ్యం పూర్తిపాత్ర వహించాలి. అంటే సాధ్యమైన ప్రతిదశలో సహకారరంగం పెంపొందాలి. సహకారమంటే ఒక నునిసికి ఒక ఓటు. అనగా తలలుమాత్రమే లెక్కికునస్తా యన్నమాట. కనుక సహకారమంటే ప్రజాస్వామ్యంపై ఆధారపడ్డ మన ఆర్థికపరిస్థితి యొక్క పెంపుదల అని మనం గ్రహించాలి. గ్రామానికి ఒక పంచాయతీతోపాటు ఒక సహకారసంఘం

కూడా వుండాలి. దానిని సర్వీసుసహకారసంఘం మని వ్యవసాయ రింజాలని మన దేశంలో చాలామంది విజ్ఞులు అంటున్నారు. గ్రామంలో ఆర్థిక వ్యవహారాలకు తల్లివంటిది సహకార సంఘము. అది పరపతి, విక్రయపువర్పాట్లు, సరఫరాలు, సర్వీసు మొదలగు విషయాలను చూడాలి. గ్రామపంచాయతీ క్రింద ఎంత ప్రదేశ ముంటుందో సర్వీసుసహకారసంఘంక్రింద కూడా అంతే ప్రాంతం వుండాలి. సమాజం ఏకంగా వుండడం ఒకరి కొకరు తెలిసివుండడం, ఒకరికొకరు తోడ్పడటం, ప్రదేశ మొకటైయుండడం—ఇవి దృష్టిలో పెట్టుకొని సర్వీసు సహకారసంఘమును ఏర్పాటుచేయాలి. ఒక గ్రామానికి ఒక సంఘం వుండనలెనని ప్రభుత్వం నిర్ణయించింది. ఒక వేళ గ్రామం మరీ చిన్నదైతే చుట్టుప్రక్కల వున్న మరెండు గ్రామాలనుకూడా చేర్చుకొని ఆ మూడింటికి ఒక సహకారసంఘాన్ని పెట్టాలి. ఏమైనప్పటికీ ఒక సంఘంక్రింద 3,000 జనాభాకు మించరాదు. సర్వీసుసహకారసంఘానికీ, చేర్చుకోబడ్డ గ్రామాలకూ దూరం మూడు మైళ్ళకు మించివుండరాదు.

సర్వీసుసహకారసంఘం వ్యవసాయదారుని అవసరాలను తీర్చడం ముఖ్యవ్యాపారంగా పెట్టుకోవాలి. అయితే గ్రామంలో వ్యవసాయమేగాక ఇతరవృత్తులుకూడా వుంటాయి. మనం మన వ్యవసాయసామర్థ్యాన్ని పెంచి మేలైన పనిముట్లనూ, పరికరాలనూ వాడుతూపోతే వ్యవసాయ వృత్తిలో పూర్వంకంటే తక్కువమంది వుంటారు. కారణ మేమంటే, ఆధునికవిధానాలతో సేద్యం చేయడానికి ఎక్కువ మంది మనుష్యులు అక్కరలేదు. తక్కువమందితోనే పని

గడుస్తుంది. కనుక ఈవృత్తిలో వుండేవారి సంఖ్య తగ్గుతుంది. భూవిస్తీర్ణమును పెంచలేముకదా! కనుక జనాభా ఎక్కువయ్యే కొద్దీ గ్రామపరిశ్రమలరంగం తప్పనిసరిగా విస్తృతిజేందాలి. ఈ పరిశ్రమలే అదనపు మనుషులకు పనులు కల్పిస్తాయి. ప్రజల జీవనప్రమాణం పెరగడమంటే రకరకాల పైర్లు సాగు కావాలి. తిండి, బట్ట, ఇల్లు, విద్య, నైద్యం, వినోదంవంటి వసతులు యేర్పడాలి. అంటే రకరకాల వృత్తులు ఏర్పడాలి. పరిశ్రమల రంగం విస్తృతిచేందాలి. ఆర్థికాభివృద్ధికి పునాది ఏర్పరచడానికి సహకారం మనకు అనసరం. దీని అర్థ మేమిటంటే సర్వీసుసహకారసంఘాలుకాక రకరకాల సహకార సంస్థలుకూడా ఏర్పాటుకావాలి. ఇవి ఒక గ్రామానికి మాత్రమే సంబంధించినవై వుండనక్కరలేదు. కొన్నిగ్రామాలకు ఇవి ఉపయోగపడుతూ వుండవచ్చు. చేతిపరిశ్రమల వారికి, ఇటుక పనివారికి, తాపీపనివారికి, పశువులను పెంచు వారికి, కోళ్ళను పెంచువారికి, చేపలు పట్టువారికి, కూలీలకూ వేర్వేరు సహకారసంస్థలు వుండవచ్చు. మనం అభివృద్ధిని సాధించేకొలది ఇంకా ఒక్కొక్క రంగానికి ప్రత్యేకంగా సహకారసంఘాలను పెట్టుకోవచ్చు. ఇప్పు డీవిషయాన్ని మన లక్ష్యమైన సామ్యవాదపద్ధతి సమాజందృష్ట్యా పరిశీలిద్దాము.

సామ్యవాద మంటే . బలహీనులకు బలవంతులు సహాయం చేయడ మన్నమాట. అప్పుడు బలహీనులుకూడా బలం కలవారవుతారు. సామ్యవాద మంటే బలహీనులకూ, బలవంతులకూ సమానంగా అనకాశాలు వుండడ మన్నమాట. అంటే సంపత్తిని సంఘంలోనివారంతా అనుభవించడమన్న

మాట. పై వేటురంగంవల్ల సామ్యవాదపద్ధతి యేర్పడదు. మన భారతదేశంలో నిర్వచనరీత్యా, సాంప్రదాయరీత్యా పై వేటురంగమంటే న్యక్తులకు లాభాలు చేకూరడమన్న మాట. ఫలిత మేమిటంటే కొందరు న్యక్తులు బలవంతులవుతారు. అర్థబలం కలిగివుంటారు. న్యక్తి బాగుపడడానికి సమాజం ఉపకరిస్తుంది. ఎంతటి జీనకారుణ్యం గల వ్యాపారియైనా ప్రజలకు ఇహంలోకంటే పరంలో సుఖశాంతులు కలగాలని చూస్తాడు. అయితే సామ్యవాదాన్ని తేనడం కేవలం ప్రభుత్వరంగంవల్ల నేఅద్యేపనికాదు. ప్రభుత్వరంగమంటే దేశ ఆర్థికన్యనస్థకు ప్రభుత్వమే యజమానిగా వుంటుంది. దాని నంత టినీ ప్రభుత్వమే అజమాయిషీ చేస్తూవుంటుంది. న్యక్తులకుగాని, వర్గాలకుగాని స్వేచ్ఛాపూరితమైన అస్తిత్వంలేనట్టి ప్రభుత్వ రంగం కొద్దికాలంలోనే ఒక పెద్ద యంత్రంనలె తయారయి 'పై పటారం లోపల లోటారం'గా వుంటుంది. అసలు అందులో ప్రాణమే వుండదు. సామ్యవాదవిధానంలో న్యక్తి, సమాజం ఒకదాని కొకటి బలమిచ్చుకుంటూ, రెండూ ఒకదాని సరసన ఒకటి సఖ్యతతో వుండాలి. భారతదేశంలో మనం లక్ష్యంగా పెట్టుకున్న సామ్యవాదపద్ధతిసమాజంలో న్యక్తివికాసానికీ, సమాజాభివృద్ధికీ అవకాశాలు వుండాలి. అలా వుండాలంటే పై వేటురంగము, ప్రభుత్వ రంగమురెండూవుండాలి. అయితే రెండింటికీచుక్కెదురుకదా. ఈ రెండింటికీ యుద్ధం జరగకుండా వుండాలంటే రెండింటిమధ్య మూడవరంగంవుండాలి. అదేసహకారరంగము. యథార్థమైన సామ్యవాదం అమల్లోకి రావాలంటే సహకారరంగము అవసరం. అవసరమైనదికాబట్టి అది

సహజంగానే పెంపొందుతుంది. భారతదేశం వెనుకబడివున్న దేశం. సమాజశ్రేయస్సు నిమిత్తం మనం పునాదినుంచి నిర్మించు కుంటూ నస్తున్నాము. ఇందుచేత మనకు సహకారరంగం చాలా అవసరం. కాగా తేలిన దేమిటంటే భారతదేశంలో సామ్యవాదపద్ధతినమాజానికి ఆర్థికరీత్యా మూడు రంగములు అవసరమవుతాయి. ఒకటి ప్రైవేటురంగము; రెండవది ప్రభుత్వరంగము. ఈ రెండిటికీ మధ్య సమన్వయం కలిగించే దిగా సహకారరంగము. కనుక భారత సహకారోద్యమం కొత్త పుంతలు తొక్కవలసి వున్నది.

గ్రామాలలో ఆర్థికవ్యవహారాలకు తల్లినంటి సంస్థగా సర్వీసుసహకారసంఘం పెంపొందవలె నని ఇంతకుక్రితం చెప్పివున్నాను. ప్రత్యేకసహకార సంఘాలనుగూర్చి కూడా చర్చించాను. ఇటీవలినరకూ సర్వీసుసహకారసంఘాలు చేస్తూ వచ్చిన ముఖ్యమైన పని పరపతిని లభింపజేయడమే. సహకార పరపతిని విస్తృతింపజేయడానికి ఇంకనూ బోలెడు అవకాశాలు వున్నమాట నిజమే. ప్రైవేటు వడ్డీవ్యాపారస్థులు నానాటికీ తగ్గిపోతున్నారు. కాలం గడిచేకొలది వారి సంఖ్య యింకా తగ్గుతుంది. అప్పటికీ మిగిలిన వడ్డీవ్యాపారస్థులకు ఒక వడ్డీరేటును నిర్ణయించడం అవసరమవుతుంది. ఈ విషయంలో న్యాయశాస్త్రోక్తమైన చర్యలనల్ల పెద్ద ప్రయోజనమేమీ కలుగదు. కనుక పరపతి అవసరమైనవారికి సంస్థలద్వారా దానిని లభింపజేయాలి. ఇందుకొరకై రాబోయే కొన్నేండ్ల వరకూ పరపతికార్యకలాపాలు హెచ్చుగా జరగాలి. ఇతర సహకారకార్యకలాపాలుకూడా చురుకుగా కొనసాగవలసిందే.

ఉదాహరణకు: రసాయనికవిరువులు, విత్తనాలు, పైరుల తెగుళ్ళ మందులు, ఇనుము, ఉక్కు, కిరసనాయిలు, చక్కెర, సిమెంటు, ఇంకా ధారాళంగా లభించనట్టి ఇతరవస్తువుల పంపిణీబాధ్యతను సర్వీసుసహకారసంఘాలు తీసుకోవలసిందే. ఈ సంఘాలు వ్యవసాయోత్పత్తుల విక్రయమును, వాటిని నిలువచేసే పనిని, ప్రాసెసింగ్ పనినికూడా చూడాలి. గ్రామాలకు అవసరమైన సరుకులు సరిగా లభించకపోయినట్లయితే వాటిని తెప్పించి గ్రామస్థులకు సరఫరాచేయాలి. వ్యక్తులు కొనుక్కొని నిర్వహించుకోలేనట్టి ప్రత్యేకమైన వ్యవసాయపనిముట్లను, యంత్రాలను సర్వీసుసహకారసంఘం తెప్పించి రైతులకు లభింపజేయాలి. తన ఖాతాదారులకు అవసరమైన సాంకేతికసహాయం సంగతి ఆలోచించాలి. అట్టి సాంకేతిక సహాయమును ఒక్క- ప్రభుత్వంమాత్రమే లభింపజేయాలనడంలో సరియైన కారణం కన్పించదు. ఇందుకు బదులుగా సహకారసంస్థలు చేసే సాంకేతికసహాయానికి ప్రభుత్వం కొంతవరకు ధనమిచ్చి తోడ్పడవచ్చు. అట్లే ప్రత్యేకమైన సహకారసంఘాలకుకూడా వాటివాటి పనుల మేరకు ఆర్థిక సహాయం చేయవచ్చు.

పంచాయతీరంగంలో దిగువసంస్థలను పైసంస్థలు పర్యవేక్షణచేసి, మార్గదర్శకత్వం వహించనలె నని మనం తలపెట్టాము. అలాగే సహకారముకూడా ప్రజాస్వామికమైన అజమాయిషీక్రింద నృద్ధిచెందాలి. అంతేగాని సహకారసంఘమని బోర్డుపెట్టి తెరవెనుక దానిని కొందరు వ్యక్తులకు ఉపయోగపడే సంస్థగా తయారుచేయకూడదు. అయితే సమా

ఖ్యలనంటి సహకారవ్యవస్థలను నెలకొల్పుకుండా దీనిని మనం ఎలా సాధించగలం? ఇంతవరకూ భారతదేశంలో సహకార సంఘాలు ప్రభుత్వసహాయంవల్లనే చాలావరకు వృద్ధి చెందుతూ వచ్చాయి. కాని ప్రభుత్వసహాయం ఎక్కువయ్యే కొద్దీ సహకారోద్యమంపై ప్రభుత్వ అజమాయిషీ వుండ కూడవనీ, దానికి స్వేచ్ఛ కావలెననీ కోరడం ఎక్కువ అవుతుంది. అయితే ప్రభుత్వం డబ్బు యిచ్చిన తర్వాత అజమాయిషీ చేయకుండా ఎలా వుంటుంది? ఇచ్చిన డబ్బు ఏమవుతుందో తెలుసుకోవద్దా? నమ్మి ఎంత పడితే అంత డబ్బిచ్చి వూరుకుంటే ఎలా? సహకారసంస్థల నిర్వహణలో మంత్రులకు గాని, ప్రభుత్వోద్యోగులకుగాని పదవులు వుండరాదన్న సంగతి మనం ఆమోదించినదే. అలా ఎక్కడైనా ఎవరైనా పదవిలో వుంటే వానిని తప్పించడానికి ఇటీవల పెద్ద ప్రయత్నం కూడా చేయడం జరిగింది. అయితే సంస్థాగతమైన అజమాయిషీ ఏర్పాట్లు అచ్చులలోకి వచ్చేటంతవరకూ, ప్రభుత్వం తన బాధ్యతను విస్మరింపజాలదు. ఇందుచేత సహకారరంగంలో 'ప్రజాస్వామిక కేంద్రీకరణ' త్వరగా జరగవలసివుంది.

కనుక సర్వీసుసహకారసంఘంపైన ప్రతిసహకార కార్యవిభాగానికి పైతం తెలు వుండవలెనని తలచబడుతున్నది. సర్వీసుసహకారసంఘాలకు మార్కెటింగు, సరుకుల నిలవ సౌకర్యాలు కలిగించడానికి మార్కెటింగ్ యూనియన్ ఒకటి వుండాలి. అలాగే ప్రాసెసింగ్ యూనియన్, ప్రాసెసింగ్ సౌకర్యాలు కల్పిస్తుంది. కేంద్రసహకారబ్యాంకు పరపతి లభింపజేస్తుంది. జిల్లాసహకారయూనియన్ వారు సర్వీసు

సహకారసంఘాల సభ్యులకు, కార్యనిర్వాహకులకు శిక్షణ, విద్యాసౌకర్యాలు కలుగజేస్తారు. వాడకందారుల వ్యాపారం పెరిగేకొద్దీ వాడకందారుల యూనియన్లు ఏర్పడతాయి. అవి ప్రాథమిక సహకారసంఘాలకు వినిమయసౌకర్యాలను కల్పిస్తాయి. పైతంతెలకు చెందిన ఇట్టి ప్రత్యేకవ్యవస్థలకు రాష్ట్ర స్థాయిపైన, మొత్తం దేశస్థాయిపైన కేంద్రవ్యవస్థలు వుండాలి. సమాఖ్యలు వుండాలి. సహకారరంగంలో ఎగువన వుండే యూనియన్లు సమాఖ్యలపద్ధతిప్రకారం వుండడం చాలా అవసరం. ప్రజాస్వామ్యపద్ధతిప్రకారం వృద్ధిచెందాలంటే జాతీయసమాఖ్యలలో రాష్ట్రవ్యవస్థలు, ఇతర దేశీయ సమాఖ్యలు మాత్రమే సభ్యులుగా వుండాలి. తక్కినవాటిని సభ్యులుగా చేర్చుకోకూడదు. అట్లే రాష్ట్రవ్యవస్థలకు జిల్లా వ్యవస్థలు సభ్యులై వుండాలి. ఈవిధంగా జాగ్రత్తపడకపోయినట్లయితే కొద్దిమంది వ్యక్తులు సహకారరంగమును వారి ముల్లెగా చేసుకునే ప్రమాదం వుంది. అటునంటి వ్యక్తులు ఇతరరంగాలలోను, విదేశాలలోను తమ జతగాళ్ళతో కలిసి ప్రజానీకానికి ఎంతైనా హాని చేయవచ్చు. స్వాతంత్ర్యాన్ని పరీక్షించుకోవలెనంటే అందుకు చెల్లించనలసిన మూల్యం నిరంతరజాగరూకతయేనని పెద్దలు చెప్పుతారు. అలాగే పంచాయతీరాజ్యంలో కాని, లేదా సహకారసమాజంలో కాని ప్రజాస్వామ్యవిషయంలో మనం సదా జాగరూకులమై వుండవలసిందే.

సహకారములో ఉమ్మడిసహకారసేద్య, సహకార పరిశ్రమలుకూడ ముఖ్యమైనవే. ఇంతకుముందే భారతదేశ

సామ్యవాదపద్ధతీసమాజానికి పై వేటురంగము, ప్రభుత్వ రంగము, సహకారరంగము సమరీతిలో వుండవలెనని తేల్చు కొనివున్నాము. అలాంటి పద్ధతే వ్యవసాయరంగములోకుండా అనుసరించాలి. దీని అర్థ మేమిటంటే ప్రభుత్వరంగములో ప్రభుత్వవ్యవసాయక్షేత్రములు వుండాలి. అవి మేలైన సేద్య పద్ధతులను ప్రదర్శిస్తూ, రైతులకు శిక్షణ గరపుతూ, విత్తనాలను ఉల్పత్తిచేస్తూ, వ్యక్తులకు సాధ్యంకానట్టి పరిశోధన కార్యక్రమాలను కొనసాగిస్తూ వుండాలి. స్వంతకమలాలు గల రైతులు ఎవరికి వారు సొంతవ్యవసాయం చేసుకొనచ్చు. దీనినే పై వేటువ్యవసాయమని అందాము. మన దేశ జనాభా పెరిగిపోతున్నది. ఆహారం ఆనశ్యకత నానాటికీ హెచ్చు తున్నది. సొంతసేద్యం చేసుకునే రైతులు ఒక కనీసప్రమాణానికి బద్ధులై సేద్యం చేయవలెనని ప్రభుత్వం కట్టడి విధించ వచ్చు. వీరు పోగా సన్నకారురైతులు, అసలు భూములే లేని సేద్యగాండ్రు గ్రామాల్లో చాలామంది వుంటారు. వీరంతా వ్యక్తిగతంగా చేయలేనిదానిని సమిష్టిగా సాధిస్తేతప్ప, లేక పోతే వ్యవసాయప్రమాణం సరిగా వుండదు. గ్రామపరిశ్రమల కార్యక్రమం నడవదు. కనుక నేడు ఈ దళితనర్థాలవారికి వ్యవసాయపరిశ్రమల సంయుక్తకార్యక్రమం అత్యవసరం. ఇట్టి కార్యక్రమంలో సాంద్రవ్యవసాయం-అనగా ఎన్నో రెట్లు పంటలూ, కాయగూరలూ, పండ్లూ, ఫలాలూ పండించే కార్యకలాపాలు, ప్రాసెసింగ్, గ్రామపరిశ్రమలు, కొళ్ళ పెంపకం, పాడిపరిశ్రమ మొదలైనవన్నీ చేరివుండాలి. ఉన్నది సహకారసేద్యానికి త్రిముఖమైన అనుబంధం వుండాలి.

పరపతి, సపైలు, సర్వీసులకొరకై దానికి గ్రామసర్వీసు సహకారసంఘంతో అనుబంధం వుండాలి. పనుల విషయాలలో దానికి ఆయాపనులకు సంబంధించిన సహకారసంస్థలతో సంబంధం వుండాలి. ఉన్నతపరిపాలనావిషయాలకు మార్గదర్శకత్వానికిగాను దానికి పైతం తెల్లో వుండే ఉమ్మడిసహకార సేద్యచ్యవస్థలతో అనుబంధం వుండాలి.

ఇక పారిశ్రామికసహకారరంగంసంగతి ఆలోచిద్దాము. భారతదేశంలో మనం పెట్టుకున్న లక్ష్యంమేరకు వ్యాపారపు పెట్టుబడి లభించ దన్న విషయం మనకు తెలిసినదే. కనుక ప్రభుత్వం ప్రాథమికపరిశ్రమలలో భారీపెట్టుబళ్ళలో వుండే లాభచష్టాలకు సిద్ధపడి, అట్టి పెట్టుబడిని పెట్టేందుకు ప్రయత్నించాలి. భారతప్రభుత్వం దేశపరిశ్రమల విధానం విషయమై చేసిన నిర్ణయంలో ఈ అంశము వుంది. కాని ప్రభుత్వ రంగాన్ని నదిలిపెట్టినతరువాతకూడా సహకారం అత్యవసరంగా నృద్ధిజేందవలసినట్టి వినియోగదారుల రంగము, తదితర రంగాలు వున్నవి. ఆ విధంగా సహకారరంగం నృద్ధిజేందితేనే ప్రైవేటురంగం సద్వర్తనముతో మెలగి ప్రజాస్వామ్యం ఎట్టి కల్మషంలేక ఆరోగ్యంగా ప్రవర్ధమానం కాగలుగుతుంది. అట్టి పరిశ్రమలలో గృహనసతి, రవాణా, అచ్చయంత్రములు మొదలగునవేగాక వినియోగదారుల ఆవసరాలన్నిటినీ చేర్చుకోవాలి. భారతదేశంలో సహకారసమాజ మనే విధానాన్ని ఈ దేశంలో సామ్యవాద, ప్రజాస్వామ్యముల ప్రవర్ధనమును దృష్టిలో పెట్టుకొని విశాలదృష్టితో ఆలోచించాలి. పంచాయతీరాజ్యానికి తోడ్పాటుగా సహకారసమాజంకూడా దిగువన

గ్రామంనుంచి పైకి పెరుగుకుంటూ పోవాలి. అప్పుడు ప్రజాస్వామ్య మనే బండికి పంచాయతీరాజ్యము, సహకారసమాజము రెండు చక్రాలుగా వుంటాయి.

విద్య చాలా ముఖ్యం

“గ్రామానికి ఒక మంచి పంచాయతీ, ఒక మంచి సహకార సంఘం, ఒక మంచి గ్రామపాఠశాల ఏర్పాటుచేసుకుంటే దేశంలో ప్రజాస్వామ్యం, సోషలిజం గ్యారంటీగా ఏర్పడిపోతాయి,” అని మనప్రధానమంత్రి ఎన్నోమార్లు చెప్పి వున్నారు. ఆయన అన్న మాటలకు అర్థమేమిటి? మన గ్రామ పంచాయతీలు, గ్రామసహకారసంఘాలు ప్రస్తుతం యెక్స్‌టిలో వున్నాయో, వాటికి పట్టుకున్న జబ్బు లేమిటో నెరుకటి అధ్యాయాలలో విశదీకరించివున్నాను. గ్రామానికి పంచాయతీ, సహకారసంఘం చాలా ముఖ్యమైన సంస్థలు. అవి ఎట్లా వుండాలి, ఏవిధంగా అలా వుంటాయి, వాటిలో అట్టి మాపును తేవడానికి ప్రభుత్వం ఏమి చేస్తూ వుంది, మున్నగు అంశాలను కూడా చర్చించి వున్నాను. ముక్కాలిపీట రెండుకాళ్ళమీద నిలబడలేదు. మూడన కాలు వుండనలసిందే. అలాగే గ్రామానికి మూడన సంస్థ గ్రామపాఠశాల.

పూర్వం మన దేశంలో గ్రామ పాఠశాలను ఒక చెట్టు క్రింద పెట్టి పాఠాలు చెప్పేవారు. దానికి ఉపాధ్యాయుడిని బహు జాగ్రత్తగా ఎంపిక చేసేవారు. అతడు పండితుడై వుండాలి. అతనికి విజ్ఞానం వుండాలి. అతడు వివేకము కల

వాడు కావాలి. కోపము, చిరాకు లేకుండా సౌమ్యుడై వుండాలి. ఈ గుణాలన్నీ వున్నవారినే ఉపాధ్యాయుడినిగా నియమించేవారు. ఆయన గ్రామంలోని పిల్లలకు మాత్రమే కాక గ్రామంవారందరికీ పంతులుగారు. వారికి ఆయన మిత్రుడు. సంగతి సందర్భాలు తెలియజెప్పేవాడు కూడా ఆయనే. గ్రామస్థులు ఆయన కుటుంబ అవసరాలను తీర్చే వారు. ఆయనకు ఏదో ఒక కానుక ఇవ్వకుండా ఎవరూ తమ పిల్లవాడిని ఆయన వద్దకు చదువుకోసం పంపేవారు కాదు. ఎవరింట్లో యే శుభ కార్యం జరిగినా గురువుగారికి దక్షిణలు ముట్టకుండా వుండవు. అలాగే పంతులుగారింట్లో ఏ సందర్భం వచ్చినా గ్రామస్థులు సహాయపడేవాళ్ళు. మేమంటే మేమని ముందుకు వచ్చే వాళ్ళు. కాని భారతదేశంలో నలసపాలకుల విద్యావిధానము అనులులోకి రానడంతో దేశీయమైన విద్యా పద్ధతి క్షీణించింది. పూర్వం విజ్ఞానాన్ని సంపాదించడమే విద్యకు పరమావధిగా వుండేది. కాని ఆ తర్వాత డబ్బుకోసం విద్య నేర్చుకోవడం ఆరంభించారు. విద్యాబోధన ఒకప్పుడు పవిత్ర కర్తవ్యంగా యెంచబడేది. ఇప్పుడిది వ్యాపారవృత్తిగా మారింది. గురువు పదవి పోయింది. డబ్బిచ్చి పెట్టిన ఉద్యోగి గులు చదువుచెప్పేవారయ్యారు. గ్రామంలోని ఇతర ఉద్యోగి గులవలెనే ఉపాధ్యాయునికి కూడా తక్కువ జీతం ఇచ్చేసరికి ఆయన ఆ జీతానికి తగ్గట్టుగానే చదువు చెప్పడం అలవాటు చేసుకున్నాడు. ఈ విధంగా క్రింద వేళ్ళతో ఆరంభమైన ఈ తెగులు చెట్టుకు కూడా వ్యాపిస్తూ వుంది. కనుకనే నేడు

మన కాలేజీలలో, విశ్వవిద్యాలయాలలో చదువుకొని నచ్చిన యువకులలో ఎన్నో లోటుపాట్లు కనిపిస్తున్నాయి.

వివిధ సంస్థల ఆధ్వర్యాన యువజన కార్యక్రమాలను గూర్చి మనం తరచు ప్రస్తావిస్తూవుంటాము. వారి విరామ కాలములో ప్రభుత్వ ఖర్చుతో వారి కాలక్షేపానికి యేదో ఒకటి ఏర్పాటుచేసి తద్వారా వారిని పొగుడుతూవుంటాము. ఎప్పుడూ ఒకేరకం పని కాకుండా కొంత మార్పు వుండడం మంచిదే. కాని మనం ప్రవేశపెట్టే మార్పులు కేవలం పై పూతలనంటివి. ఈ నాడు పిల్లలుగా వున్నవారే రేపు తల్లి దండ్రు లవుతారు. యువకులు యోగ్యత కలవారు కావా లంటే వారిని బాల్యంనుంచే చక్కగా పెంచుకుంటూ, విద్యా బుద్ధులు గరపుతూ రావాలి. ఎనిమిదేండ్లు దాటిన తరువాత పిల్లవాడి జీవితమును కొత్త తీరుగా మలచడం సాధ్యం కాదని మానసిక శాస్త్రజ్ఞులు కూడా అంగీకరించివున్నారు. పిల్లలను పెంచి పెద్దవాని చేయడంలో ఇద్దరే ముఖ్యపాత్ర నహిస్తారు. ఒకరు తల్లి, రెండవవారు ఉపాధ్యాయుడు. కనుక స్త్రీలకు ప్రత్యేక కార్యక్రమాలను నిర్వహిస్తే తల్లులకూ వారి బాధ్యత తెలిసి వస్తుంది. పిల్లలకు ప్రతిరోజు విజ్ఞానవినోదములు కల్పించడానికై బాలలకేంద్రాలను ఏర్పాటు చేయాలి. ఈ విధంగా పిల్లల బాధ్యతను తల్లులకు కొంత తగ్గించితే తల్లులకు వారి వారి చిత్తనృత్తులకు అనుగుణంగా చేతి పరిశ్రమలు, కళలు నేర్పడానికి వీలవుతుంది. పిల్లలను ఆరోగ్యవంతంగా పోషించే విధానమును గూర్చి తల్లులకు బాలలకేంద్రంలో తర్ఫీదు ఇవ్వాలి. ఇలా చేస్తే మహిళలు తమ పిల్లల విషయంలోగాక

మొత్తం గ్రామం బాలబాలికల విషయమై శ్రద్ధాసక్తులు గలవారవుతారు. వారి దృష్టి విశాలమవుతుంది. ఈ రీతిగా విద్యా కార్యక్రమంలో ఒక భాగంగా గ్రామ ప్రీజనాభ్యుదయ కార్యక్రమం విశాలపరిధిలో వ్యాప్తమవుతుంది.

కేవలం వుత్తరకాలలోని పాఠాలు చెప్పే న్యక్తి గురువు కానేరడు. శతాబ్దాలుగా ఎన్నో విపర్యయాలు సంభవించినప్పటికీ భారత సంస్కృతి చెక్కు-చెదరకుండా నిలిచివున్నది. జీవితానికి సంబంధించిన గుణపాఠాలపై ననే భారతీయ సంస్కృతి ఆధారపడివుంది. ఆ పాఠాలలోని కథలు, గాథలు, నీతులు మనకు జీవితతత్వాన్ని బోధించాయి. కనుకనే మన మహా కావ్యాలలో మన ధర్మమూ, తత్వమూ ఇమిడి వున్నాయి. గ్రామ ఉపాధ్యాయుడు ప్రయోజకుడు కానలెనంటే అతడు చెప్పే పాఠాలు జీవితానికి సంబంధించినవై వుండాలి. జీవితం అవిభాజ్యమైనది. అది పిల్లలకు ఒక తీరుగా, పెద్దలకు ఒక తీరుగా వుండదు. గ్రామ ఉపాధ్యాయుడు జీవిత విద్య నేర్పేవాడై వుండాలి. ఇందుకు వీలుగా గ్రామసమాజం తన్ను తాను తెలిసికొని అందుకు సిద్ధపడాలి. ఉపాధ్యాయునిగా ఎనరిని వేశారు, అతని కెంత జీతమిస్తారు అన్న విషయాలు కూడా ముఖ్యమైనవే అయినప్పటికీ ఈ సమస్య కేవలం వాటికి సంబంధించినదే కాదు. పూర్వం గ్రామోపాధ్యాయునికి ఎట్టి గౌరవము, ఘనత వుండేవో అవి ఆయనకు నేడు తిరిగి సంక్రమించాలి. అతడు తిరిగి అతని పూర్వాన్నత్యానికి చేరుకోవాలి. కనుక ఈ సమస్యను దేశంలోని విద్యావేత్తలు, ప్రభుత్వం, ప్రజలు పునరాలోచించాలి. పంచాయతీ రాజ్యం,

సహకారసమాజం నెలకొల్పడానికై తీవ్రంగా ప్రయత్నాలు జరుగుతున్న ఈ నాడు ఈ సమస్య మనకు మరింత ప్రధానమైనది.

ఈ సందర్భంలో 19 వ శతాబ్దిలో వివేకానందుడు వెలిబుచ్చిన అభిప్రాయాలను నే నిచ్చట ఉదాహరిస్తున్నాను:

“విద్యకూ, శిక్షణకూ ముఖ్యదర్శం మానవుని తీర్చిదిద్దడమే. విద్య అంటే అమాంబాపశుసంగతులు తెలుసుకొని వాటిని బుర్రతో పెట్టుకొని సరిగా జీర్ణంచేసుకోకుండా, తోచినట్లు మాట్లాడటం కాదు. జీవితాన్ని నిర్మించుకోవాలి. మానవుని తీర్చిదిద్దాలి. శీలనిర్మాణం జరగాలి. వివిధ భావాలను, అభిప్రాయాలను స్వీకరించి వాటిని సరిగా జీర్ణంచేసుకోవాలి. మచ్చుకు అయిదుభావాలను జీర్ణంచేసుకొని వాటిని జీవితాదర్శాలుగా, శీలలక్షణాలుగా స్వీకరించితే ఒక గ్రంథాలయము నంతటినీ కంఠస్థం చేసిన వ్యక్తికంటె మీరు ఎక్కువ విద్యావంతులని నే నంటాను. విద్య, భోగట్టా సేకరణ రెండూ ఒకటేనని అనుకుంటే ప్రపంచంలోని గ్రంథాలయాలే మహర్షులనీ, వాటితో వున్న విజ్ఞానసర్వస్వములే ఋషులనీ అనడం మన్నమాట.”

ఈవిధంగా మనం పునాదినుంచే గ్రామపాఠశాలను గూర్చి ఆలోచించినట్లైతే సామాజిక కేంద్రము, ఆరోగ్యవిస్తరణ, పారిశుధ్యం, ఇతరజీవితపద్ధతులవిషయమై మన దృష్టాంతం ఒక కొత్తరీతిలో వుండగలదు. అప్పుడు మనం దేనికిదానిని విడదీసి చూడము. మధ్యయుగపు ఆలోచనావిధానాలతో నిర్ణయాలు చేయము. నేల విడిచి సాముచేసినట్లుగా పునాది లేని సంస్థలను నిర్మించము. అప్పుడు మనం గ్రామగ్రంథాలయమును, గ్రామపాఠశాలలో ఆటలకూ, పాటలకూ వినోద కేంద్రమును, మ్యూజియమును నెలకొల్పుతాము. మొదట

గ్రామపాఠశాలలో త్రాగే నీటి సౌకర్యము కొత్తరకపు మరుగుదొడ్లు, మూత్రశాలలు ఏర్పాటుచేస్తాము. తరువాత క్రమేణా కుటుంబాలకుకూడ అట్టిసౌకర్యాలు కల్పిస్తాము. గ్రామపాఠశాలలో అందరికీ ఆదర్శప్రాయంగావుండే కోళ్ళ పెంపకశాలను, పండ్ల తోటను, కాయగూరల మళ్ళను ఏర్పాటుచేస్తాము. అలాంటివే పోనుపోను కుటుంబాలకుకూడా ఏర్పాటుఅవుతాయి. పాఠశాలకు నమూనాపంచాయతీ, నమూనాసహకారసంఘముకూడా ఏర్పడుతాయి. గ్రామ పాఠశాలలో గ్రామీణకుటీరపరిశ్రమల కేంద్రంగూడా ఏర్పడిందంటే పిల్లలు వారివారి అభిరుచులకు సరిపడే నృత్యలు నేర్చుకోగలుగుతారు. కొన్నింటిలో ప్రావీణ్యంకూడా పొంద గలుగుతారు.

అయితే గ్రామపాఠశాల దానినరకు అది స్వయం సమృద్ధమై వున్నంతమాత్రాన సరిపోదు. మన ప్రజాస్వామ్యానికీ, మన సామ్యవాద సమాజానికీ గ్రామపాఠశాల మూడన స్తంభంగా వుండాలి. ప్రజాస్వామ్యానికి . పంచాయతీ, సహకారసంఘం సాతిపదికసంస్థలు. వాటిని దేశమంతటా విస్తరింపజేయడం మన లక్ష్యం. అలాగే దేశమంతటా పైన చెప్పిన గ్రామపాఠశాలలు కూడా యేర్పడాలి. గ్రామపాఠశాలపైన మాధ్యమికపాఠశాల. బ్లాకుఉన్నతపాఠశాల వుంటాయి. ఇవిగాక స్వల్పకాలికశిక్షణనిచ్చే శిబిరాలు, ప్రత్యేక కోర్సులు బోధించే సంస్థలు వుంటాయి. బ్లాకుమొక్క మాధ్యమికపాఠశాలలు, ఉన్నతపాఠశాలలపైన జిల్లాకళాశాల వుంటుంది. ఇంకా ఉన్నతశిక్షణకై, విషయపరిశీలనకై ప్రత్యేక

కోర్కెలు వుంటాయి. రాష్ట్రరాజధానిలోను, ప్రాంతీయస్థాయిలోను వుండే విశ్వవిద్యాలయాలు ప్రత్యేకప్రయోజనాల నిమిత్తమై పట్టభద్రానంతరవిద్యలకు బోధించగలవు. ఉన్నతమైన నయోజనసాంఘికవిద్యా కార్యకలాపాలకు విశ్వవిద్యాలయం వివిధసంస్థల కోర్కెలతో అనుబంధం కలిగివుంటుంది. ఈవిధంగా పరస్పరసంబంధంగల విద్యావిధానము అనులులోకి వస్తుంది. విశ్వవిద్యాలయాలలోని సిద్ధాంతాలకు కార్యక్షేత్రాలలో ఆచరణ వుంటుంది. దేశంలో జరుగుతున్న పనులకూ, ఆచరణకూ విశ్వవిద్యాలయాల ప్రశాంతవాతావరణములో నూపొందేభావాల ప్రాపు వుంటుంది. ఆచరణలేని సిద్ధాంతం గాలిపటంనంటిది. సిద్ధాంతాలు లేని ఆచరణ అర్థరహితమైనది. దానికి ఎదుగూ బొదుగూ వుండవు. సిద్ధాంతము, ఆచరణ రెండూ మన జీవయాత్రలో ఒకదానినొకటి అనుసరించివుంటాయి. కనుక మన విద్యావిధానంలో గ్రామపాఠశాల మొదలుకొని విశ్వవిద్యాలయంవరకూ వివిధప్రయోజనముల సమన్వయం జరగాలి.

ఇట్టి విద్యావిధానంలో నృత్తినిబట్టి విద్వాంసులకు నియమించినందువల్ల ప్రయోజనం లేదు. విద్వాంసులకు వారి మానానికి వారిని నదలిపెడితే వారు ఒంటి స్తంభంమేడ్చుకొనివసిస్తూ ప్రపంచంసంగతి విస్మరిస్తారు. కనుక విద్వాంసులు, పరిపాలకులు చేతులు కలపాలి. శాసనసభ్యుల సేవలు, పార్లమెంటుసభ్యుల సేవలు, సహసంస్థల సహాయము మనకు కావాలి. యం. యల్. ఏ. లు, యం. పి.లు, జాతీయ కేంద్ర

సంస్థల ప్రతినిధులూ, రాష్ట్రసంస్థల ప్రతినిధులూ కలిసి విద్య, శిక్షణ కార్యక్రమాన్ని అమలుపరచాలి. వీరంతా విశ్వవిద్యాలయాల కార్యక్రమాలను కూడ శ్రద్ధగా గమనించాలి. ఈ విధంగా గ్రామపాఠశాలస్థాయి నరకూ ఈ పద్ధతిని అనుసరించవచ్చు. విద్యా సమస్యలు గ్రామపాఠశాల మొదలుకొని పైన విశ్వవిద్యాలయాలవరకూ, జాతీయస్థాయి వరకూ పోవచ్చు. ఆ సమస్యల పరిష్కారాలుకూడ పైనుంచి దిగువ నరకూ రావచ్చు. ప్రతిదశలో మన ఆలోచనలపైన, మనం చేసే పనులపైన ప్రాతినిధ్య సంస్థల, సహసంస్థల, విద్యాకేంద్రాల, ప్రజాసంస్థల ప్రభావం వుంటుంది.

మన ఆర్థికసాధన సంపత్తు లన్నింటిని కూడగట్టుకొని కృషిచేసినట్లయితే దారిద్ర్యమును, పేదరికమును నిర్మూలింపవచ్చునని మనం గ్రహించాము. అట్లే మన విద్యావసతులను వినియోగానికి తెచ్చుకుంటే అజ్ఞానమును యాపుమాపవచ్చు. విద్య గల మానవుడు తన పిల్లలను అజ్ఞానములో వుండనివ్వడు. వారికి చదువు సంధ్యలు నేర్పుతాడు. సాధ్యమైనంత త్వరలో మనం మన దేశములో అందరికీ చదువను, వ్రాయను రానతని అభిలషిస్తున్నాము. విద్య అంటే విద్యార్జున, పాండిత్య ప్రకర్ష కావు. పూర్వం మన భారతదేశంలో చక్కని విద్యా విధానము వ్యాపించివుండేది. ప్రజలలో అధిక సంఖ్యాకులు నిరక్షరాస్యులైనప్పటికీ కథలు, గాథలు, పాటలు, భజనలు, కీర్తనలు, నాటకాలు, కవిసమ్మేళనములు, ఇతర ప్రజావినోద పద్ధతుల ద్వారా వారికి విద్య బోధింపబడేది. చదవడం రాక పోయినా ప్రజలకు ఎన్నో విషయాలు తెలిసివుండేవి. మన

జీవిత విధానంలో విద్య ఒక భాగమైపోయింది. దీనిని ఇంకా వ్యాప్తం చేయడానికి విజ్ఞానశాస్త్రం మన కీనాడు ఎన్నో పరికరాలను, సాధనాలను ఇచ్చింది. రేడియో, టెలివిజన్ నంటి సాధనాలు మనకు అందుబాటులోకి వచ్చాయి. వీటిని వివేకంతో ఉపయోగించుకోవాలి. ప్రచారం, సిద్ధాంతబోధకు బదులు పిసలైన విద్యకు రాచబాట యేర్పడాలి. మన తరంలోనే మనం అవిద్యను, అజ్ఞానమును నిర్మూలించగలం. ఇది అసాధ్యమైన పని కాదు. అప్పుడు యుద్ధాన్ని, యుద్ధసన్నాహాలను, యుద్ధనాయకులను శాశ్వతంగా అజ్ఞాతవాసానికి పంపగలము.

భారతదేశంలో సామాజికాభివృద్ధి కార్యక్రమం, గడచిన తొమ్మిదేండ్ల కాలములోపల స్థావరంగా వుండేవీ, వస్తూ పోతూ వుండేవీ అనేక కేంద్రాలను నెలకొల్పగలిగింది. ఇవి కార్యక్రమోద్యోగుల విద్యకూ, శిక్షణకూ ఉపయోగపడేదివి. దిగువనుండి కేంద్రమునరకూ వుండే ఎన్నికైన ప్రజా ప్రతినిధులకూ, గ్రామసేవకుడు మొదలుకొని ఉన్నతాధికారి నరకూ, మధ్యన వుండే సాంకేతిక ఉద్యోగులకూ ఇవి ఉద్దేశింపబడినవి. సహకార సంస్థల సభ్యులకు, సహ సంస్థల సభ్యులకు, ప్రజలకూ పెద్ద పెట్టిన సంగతినందర్బాలు తెలియజెప్పేటందుకై దినదినము ప్రవర్తమాసమవుతూ వున్న కార్యక్రమ మొకటి వుంది. మూడవ పంచవర్ష ప్రణాళికలో శిక్షణకార్యక్రమం అత్యధికంగా విస్తృతి జేందగలదు. ఇప్పుడిప్పుడే గ్రామపాఠశాలలు వెలుగులోకి వస్తూ వున్నవి. విజ్ఞానశాస్త్రము, సాహిత్యము, సంస్కృతి మున్నగు వాటికి

సంబంధించిన శాస్త్రము బోధించే ఉన్నత విద్యాసంస్థలను, విశ్వవిద్యాలయాలను కార్యక్రమానికి సన్నిహితం చేసే ప్రయత్నం జరుగుతూ వుంది. అవి క్రమేణా ఈ కార్యక్రమంతో సంపర్కము పెట్టుకో గలుగుతున్నాయి. అయితే ఇంకా కొంత అల్లికపని జరగవలసివుంది. ఈ సిద్ధాంతమునే మనం ఆమోదించవలసివున్నది. మన నిర్వాసులకు ఆవాసము కల్పించే పనిలో నిమగ్నమైవుండడంవల్లను, న్యవసాయం, కుటీర పరిశ్రమలు, భారీపరిశ్రమలు మున్నగువాటిని త్వరగా వృద్ధి చేసుకోవలసిన అగత్యం కలుగుటచేతను మనకు స్వాతంత్ర్యం వచ్చినప్పటినుంచి జాతీయరంగంలో అన్నిటి కన్న విద్యపట్ల మనం ఎక్కువగా అలక్ష్యం చూపాము. అంటే అసలు పునాదినే అసలు అలక్ష్యం చేశామన్న సంగతి మనకు ఆలస్యంగా, ఇటీవలనే తెలియవస్తూ వుంది. కనుక రాశిలోనే గాక గుణం రీత్యా కూడా ముఖ్యమైనటువంటి విద్యారంగమును అభివృద్ధి పరచడానికై ఇప్పుడు తీవ్రంగా ప్రయత్నిస్తూ వున్నాము. ఈ విధంగా నేటి బాలుడు పెరిగి రేపటి యువకుడై, ఆ తరువాత వయోజన పౌరుడవుతాడు. ఇందువల్ల ఒకనంక పంచాయతీరాజ్యం, మరొకనంక సహకార సమాజం అనే సౌధాలు నిలిచేటందుకు గట్టి పునాది యేర్పడగలదు.

8. విశాలదృశ్యం

పనులు ప్రాతిపదికగా రూపొందే ప్రజాస్వామ్యం

గత అధ్యాయంలో మనం గ్రామానికి వుండవలసిన మూడు ప్రాథమికసంస్థలనుగూర్చి—అనగా పంచాయతీ, సహకార సంఘం, గ్రామపాఠశాలనుగూర్చి చర్చించివున్నాము. మన సంస్కృతి, మన ప్రజాస్వామ్యం ఈ మూడుసంస్థలమీదనే ఆధారపడివుండాలి. మన జాతికి గమ్యమైన సామ్యవాద సమాజసాధనకు ఈ మూడుసంస్థలు వేరువేరుగా, ఉమ్మడిగా పనిచేయవలసివున్నది. ఇక మనం భారతదేశంలో ప్రజాస్వామ్యం యేపద్ధతిన రూపొందవలసివున్నదో పరిశీలించాలి. ఈ సనున్వయం యే దిశన జరుగవలసివున్నదో దానినికూడా అనలోకించవలసివున్నది.

పార్లమెంటులోను, రాష్ట్ర శాసనసభలలోను, వివిధ పార్టీల తరపున ఎన్నికైన ప్రతినిధులు వుంటారు. ఏ పార్టీకీ చెందని స్వతంత్రులు చాలా తక్కువమంది వుంటారు.

ఈనాడు మనదేశంలో కులాలవారీగా, మతాలవారీగా పనిచేసే పార్టీలు మొదలు అంతర్జాతీయంగా ఒకానొక పార్టీతో సంబంధంకలిగివున్న పార్టీలవరకూ రకరకాల పార్టీలు వున్నవి. వీటి రాజకీయ, ఆర్థికసిద్ధాంతాలు విభిన్నంగా వున్నవి. నేను ప్రపంచం కుంచించుకుపోయివున్నది. అంటే విజ్ఞానశాస్త్రాభివృద్ధివల్ల దేశాలు ఒకదాని కొకటి దగ్గరగా వచ్చినవి. ఇట్టి ప్రపంచంలో అంతర్జాతీయమైన భక్తిభావం, జాతీయమైన భక్తిభావం వేర్వేరు రనిపించవు. రెండూ దాదాపు ఒకటే అనిపిస్తాయి. విద్యావ్యాప్తివల్ల సృజనాత్మకమైన వ్యక్తీకరణకు అవకాశాలు లభించడంవల్ల, ప్రయోజనాత్మకమైన పనిపాటలు దొరకడంవల్ల కుల, మత, ప్రాంతీయాభిమానాలు అంతరించాలి. రేపు మనం దేనికోసమై వెదకుతామో దానిని ఇవాళే సాధించడం నలనుపడదు. రేపు జరగవలసింది ఇవాళే జరిగితే రేపు అనేదానికి అర్థం, విలువ వుండవు. కనుక వివేక వంతులైన ప్రజలు గత మనే పునాది ఆధారంగా ఒక విధానాన్ని నిర్మించుకోవాలి. అది మనలను భవిష్యత్తునైపుకు నడిపించుకుపోయేదిగా వుండాలి. సరియైన పెంపు, శ్రద్ధ వున్న టైతే ఏ మొక్క అయినా రెమ్మలు, కొమ్మలు పెట్టి పుష్పించి ఫలిస్తుంది. మరి మన మిశ్రమ ప్రజాస్వామ్య స్వరూపం యేవిధంగా వుండాలి?

ప్రజాస్వామ్యమంటే “ప్రజలుచేసే పరిపాలన, ప్రజల కోసం జరిగే పరిపాలన, ప్రజలమొక్క పరిపాలన” అని మనం అంగీకరించివున్నాము. అట్టి పరిపాలనలో ప్రజలనందరినీ సమానులుగా పరిగణించాలి. అనగా సంఖ్యాబలమే పరిగణనకు

రావాలి. “ప్రతిజీవి దివ్యమైనదే” అన్న వాదమును మనం అంగీకరించాలి. దీని అర్థమేమిటంటే—జగత్తులో దైనబలమును ఆమోదించడమన్నమాట. ప్రతిమానవునిలో దైవాంశవుంది. దివ్యత్వానికి అతడొక రేణువు. ఈ సిద్ధాంతమును మనం ఆమోదించినప్పుడు నియంతృత్వవాదానికి మొదటికే మోసం వస్తుంది. నియంతృత్వవిధానంలో పదిమందికంటే, లేదా నూరుగురికంటే ఒక్కమనిషి తెలివికలవాడనే విశ్వాసం కలుగజేస్తారు. ఆ విశ్వాసమునే ఒక సిద్ధాంతముగా ప్రతిపాదిస్తారు. కనుక ప్రజాస్వామ్యయాత్ర అనేది దివ్యత్వానికి చేరే యాత్రనంటిది. మానవుని మేధ క్రిందపడితే పగిలే పాత్రనంటిది. దీన్ని మనం ఇత్తడిపాత్ర అనుకుందాము. ఇత్తడి పాత్రను తరచు తోమి మెరుగుపెట్టకపోయినట్లైతే అది కళాకాంతి లేకుండా వుంటుంది. ఇత్తడిపాత్ర అసలు రంగును చూడనలెననుకుంటే దానిని ఎల్లప్పుడూ తోముతూ వుండాలి. అట్లే మానవుని మేధ దివ్యత్వంలోని ఒక అంశ, లేదా ఒక రత్న అన్న విషయం గుర్తెరిగి వుండాలంటే మేధకూ ఆ దివ్యత్వానికి తరచు సంయోగము వుండాలి. ఇది జరగనలెనంటే మానవుడు నృక్షజాలము మధ్య, జంతుజాలము మధ్య, అనగా ప్రకృతి మధ్య జీవించాలి. ఈ రహస్యమును తెలుసుకున్న వారు కాబట్టే భారతదేశ మహర్షులు, ప్రపంచయోగులు కొండలలో, అడవులలో తపోవనము లేర్పాటుచేసుకొని అచ్చట నివసించేవారు. ఆ విధంగా స్వచ్ఛనిశ్శప్రకృతిమధ్య కాలంపుచ్చువారు ఉన్న తాదర్థాలను సాధించగలుగతారు.

కనుక దీనినల్ల తెలిసిన దేమిటంటే దిన్యత్వంపై విశ్వాసం లేకపోతే ప్రజాస్వామ్యాన్ని నిర్మించడం సాధ్య పడదు. అలాంటి విశ్వాసం కలకాలం వుండవలెనంటే ప్రకృతి మధ్య జీవితం గడపాలి. యథార్థమైన ప్రజాస్వామ్యం సిద్ధించ వలెనంటే గ్రామసంస్కృతికి ప్రాబల్యం కలగాలి. మన ఉనికికి గ్రామీణసంస్కృతి ముఖ్యమైనది. దానికి భంగం కలుగనీయ రాదు. అందుచేత ఎంతసేపూ పట్టణాల ప్రసక్తే గాని, పల్లెల ప్రసక్తి లేనటువంటి నేటి మన ధోరణిని ఆరికట్టాలి. దానిని మార్చివేసి మన పాతపద్ధతివేపు దృష్టిని సారించాలి. ఒక వ్యక్తి వ్యాపారం నిమిత్తమో, లేదా నృత్తి నిమిత్తమో పట్టణానికి నలసపోయాడు. పట్టణంలో ఒక బస ఏర్పాటుచేసు కున్నాడు. దానిని బస అంటాడే గాని ఇల్లు అని అనడు. వారం వారం గ్రామంలో తాను పుట్టిన ఇంటికి వెళ్ళి ఒకరోజు వుండి తిరిగి వస్తూవుండేవాడు.

జాతీయప్రజాస్వామ్యమనేది కుటుంబస్థాయిపై, ముఖ్యంగా గ్రామస్థాయిపై ప్రజాస్వామ్యసమన్వయమై వుండ వలెనని ఇంతకుముందు ఒకచోట చర్చించివున్నాము. కనుక గ్రామసమాజస్వరూపం భవిష్యత్తులో యేవిధంగా వుండవలె నన్న విషయంలో మనకు సమన్వయంలో కూడిన దృక్పథం వుండడం అవసరం. గ్రామఆర్థికవ్యవస్థను స్వయంసమృద్ధ ప్రాతిపదికపై నిర్మించడం ఇక వీలుపడదని మనం తెలుసుకొని వున్నాము. స్వయంసమృద్ధమైన గ్రామమంటే జీవనాధారానికి ఇంకా దిగువస్థాయిలోనే వున్న గ్రామమని అర్థం. ఇలాంటి గ్రామాలు కొండజాతులవారు నివసించే ప్రదేశంలో

వుంటాయి. మన వ్యవస్థలు నేటికన్నను అభ్యుదయరీతిలో వుండవలెననీ, నేడు మన గ్రామాలలో కన్పిస్తున్నదానికంటె నూరింత అధికంగా ఆలోచనలయందేమి, ఆచరణయందేమి సమన్వయం సాధించాలనీ ఆధునికవిజ్ఞానశాస్త్రం నొక్కి చెబుతున్నది. మన కిష్టమైనా, కాకపోయినా రేపటి విశాల ప్రపంచంలో దారిద్ర్యం, అవిద్య, అజ్ఞానం, రోగాలు వుండటానికి వీలులేదు. ప్రపంచంలో ప్రతిపౌరునికీ శారీరకానసరాలు పూర్తిగా తీరునంతవరకు జీవనభౌతికప్రమాణం ప్రమేణా ఉన్నతస్థాయికి హెచ్చించబడుతున్నది. అంటే ఆర్థిక, సాంఘిక వ్యవస్థకు పరస్పరసంబంధం వుండేటటువంటి విధానం అనులు లోకి రావాలి. సాధ్యమైనచోట్ల గ్రామ ప్రాథమికానసరాల విషయంలో స్వయంసమృద్ధతను సాధిస్తూనే అనసరమైనచోట్ల పరస్పరం ఆధారపడివుండటానికి ప్రయత్నించాలి.

ఉన్నతజీవనప్రమాణమంటే గ్రామంలో ప్రత్యేకతలు విశాలమనడమన్నమాట. ఇందుకు వివిధవృత్తులకు, పనులకు తత్సంబంధమైన వ్యవస్థలు అనసరం. వీటిని పెద్దకుటుంబ స్థాయిపై—అనగా గ్రామస్థాయిపై ఏర్పాటుచేయాలి. ఈ సమన్వయం పంచాయతీస్థాయిపైననే జరగాలి. పంచాయతీలు తనతన ఆధ్వర్యాననే గ్రామకార్యకలాపాలనన్నిటినీ జరుపు కుంటే అందువల్ల అనేక ప్రమాదాలున్నాయి. అటువంటి సమగ్రమైన పనులకు ప్రజాస్వామ్యంలో యే వ్యవస్థకూడా సరిపోదు. పైగా ఒక వ్యక్తిగాని, లేక కొందరు కలసి జట్టుగా గాని నిర్వహించగలిగిన బాధ్యతలను ఏదేని సంస్థగాని, లేక వ్యవస్థగాని తనపై వేసుకోవడమంటే ఇతరుల ఉత్సాహాన్ని

చొరనను భంగపుచ్చడమేనన్నమాట. ప్రజాస్వామ్యమంటే పదిమంది చొరన తీసుకొని పనులుచేయడమన్నమాట. అంతే గాని ఒక్కడికి మాత్రమే చొరనను వదిలి తక్కినవారు మెదల కుండా ఉండడం కాదు. వ్యక్తులకూ, వర్గాలకూ క్రమేపీ పనుల వికేంద్రీకరణ జరగడమే ప్రజాస్వామ్యం ఆశయం.

భారతదేశంలో మనం ఆశిస్తున్న పరిపాలనావ్యవస్థలో పంచాయతీ చిట్టచివరి కొక్కెము. ప్రజాస్వామ్యం నర్థిల్లి సురక్షితంగా వుండవలెనంటే పంచాయతీల కార్యకలాపాలను గూడా మనం వికేంద్రీకరించాలి. ఇది జరగాలంటే గ్రామంలో ప్రత్యేకకార్యకలాపాలపట్ల ఆసక్తి గల వర్గాలు ఎన్ని వుంటాయో అన్ని సహసంస్థలను మనం నెలకొల్పాలి. నేటి పరిస్థితులలో బాలమండలి, యువకమండలి, మహిళామండలి చాలా ముఖ్యమైన వ్యవస్థలు. ఇవిగాక ఇంకా అనేకసంస్థలు- నాటకం, ఆటలు, పాడిపరిశ్రమ, కోళ్ళపెంపకం, పండ్ల తోటలు మొదలగువాటికి యువకరైతుసంఘాలు యేర్పడ వచ్చు. గ్రామంలో పల్లీయుల జీవితం విస్తరించేకొద్దీ ప్రత్యేక కతలు కూడా అధికమవుతాయి. వాటితోపాటు అనేకసంస్థలు కూడా తప్పనిసరిగా పుట్టుకొస్తాయి. గ్రామపంచాయతీలో ప్రత్యేక విషయాలను చూచేందుకై పనులను బట్టి యేర్పడే ఉపసంఘాలు, లేదా స్థాయి సంఘాలనుగూర్చి ఇంతకు మునుపు నేను చర్చించివున్నాను. ఇట్టి ఉపసంఘాలకు సభ్యులను కోఆప్టు చేసుకునే విషయంలో గ్రామంలోని సహసంస్థలు ఎవరిని చేర్చుకోవలసిందీ నిర్దేశించగలుగుతాయి. పంచాయతీ ఆమోదించిన, లేక డబ్బు ఇచ్చిన కార్యక్రమాలను అమలు

జరిపే పని సహసంస్థలకు అప్పగించనచ్చు. అవి చేసిన పనిని పంచాయతీ అజమాయిషీ చేయనచ్చు.

ఈవిధంగాపంచాయతీకార్యకలాపాలను వివిధసహసంస్థలకు విభజనచేయనచ్చు. సహసంస్థలద్వారా కుటుంబాలకూ, కుటుంబాలద్వారా న్యక్తులకూ పనుల విభజన జరుగుతుంది. అంటే చొరనను సాధ్యమైనంతవరకు పంపిణీ చేసివేసి ప్రతి వ్యక్తి చొరవ తీసుకొని పనిచేసే అలవాటును ప్రోత్సహించడం జరుగుతుందన్నమాట. ఇలాంటి స్థాయిసంఘాలే బ్లాకు పంచాయతీ సమితికీ, జిల్లాపరిషత్తుకూ, రాష్ట్రశాసనసభకూ, పార్లమెంటుకూ కూడా వుంటాయి. పని సమర్థనంతంగా జరగడానికై బ్లాకుపంచాయతీ సమితికీ, జిల్లాపరిషత్తుకూ వుండే స్థాయిసంఘాలు సహసంస్థలపై తంతెలచుండి సభ్యులను కోఆర్డు చేసుకోవచ్చు. మరొకవిధంగా చెప్పాలంటే, మానవుడూ అతని కార్యకలాపాలూ సంపూర్ణంగా పెంపొందుటకై సహకార రంగంలో తల పెట్టినట్లే ఇచ్చటకూడా ఈ సహసంస్థలకూ పైన్యనస్థలు వుండి తీరాలి. ఉదాహరణకు- సహసంస్థలకు బ్లాకు సమాఖ్య అనీ, జిల్లా సమాఖ్య అనీ, రాష్ట్రసమాఖ్య అనీ, జాతీయ సమాఖ్య అనీ వుండాలి.

నేటి స్వరూపమెట్లున్నప్పటికిని మన ప్రజాస్వామ్యం, మన సంస్కృతి వర్ధిల్లనలెనంటే నేటి మన జీవితములో ప్రబలంగా వున్నటువంటి కీచులాటలు, తగాదాలు అంత రించాలి. మానవుడు స్వభావరీత్యా ఆరిషడ్వర్గాలు కలవాడు. అయితే అతడు ఉన్నతాశయాలకై ఉత్తమ రీతిలో కృషి చేయవలసి వున్నదన్న సంగతిని క్రమేణా అతడు గుర్తిస్తు

న్నాడు. గ్రామంలో అభిప్రాయభేదాలు అనేవి లేకుండా అందరూ ఒక్కమాటపైనే వుండాలనడం కూడా సబబు కాదు. అభిప్రాయభేదాలనేవి లేకపోతే మనుషులలో ఆలోచనే లేకుండా పోతుంది. సజీవమైన మానవుడు ఒక్కొక్కప్పుడు తాను చేసిన పనులను తానే విమర్శించుకొనలసి వస్తుంది. అటునంటి ఆత్మవిమర్శ నుంచిదికూడా. అటునంటప్పుడు ఒక మనిషి ఇతరుల అభిప్రాయాలను, ఆచరణలను విమర్శించ కుండా ఎలా వుంటాడు? గ్రామంలో మనం నిర్మించబోయే సామాజికవిధానములో న్యక్తి తనతో తానేగాక ఇరుగు పొరుగువారితో కూడా చర్చలు జరిపి, నుంచి చెడ్డలు తేల్చుకునేందుకు సంపూర్ణానకాశాలు కల్పించాలి. అయితే ఒకరితో ఒకరు సిగపట్టికు దిగి ఒకరికొకరు హాని కలిగించు కొకుండా చూడడం అనసరం. మనం కోరుతూవున్నట్టి ఆదర్శగ్రామంలో ప్రతిపురుషుడు, ప్రతి స్త్రీ ఏమరు పాటు లేకుండా మెలకువగా వుండి విషయ పరిజ్ఞానము కలిగిన వారైవుండాలి. అట్టి గ్రామంలో వివిధవ్యక్తులకూ, నర్గాలకూ మధ్య అభిప్రాయాలూ, సిద్ధాంతాలూ స్వేచ్ఛగా చర్చింప బడుతూవుండాలి. నుంచీకీ చెడ్డకూ మధ్య జరిగే పోరాటాన్ని పరిష్కరించేందుకై నిరంతరము అన్వేషణ జరిగేవీలువుండాలి. కుటుంబంలోనలెనే గ్రామంలో కూడా విశాలకుటుంబపు సభ్యులంతా అందరికీ తల్లియైన మాతృదేవిపట్ల భక్తి ప్రప త్తులు కలిగివుండాలి. ఆమెనుంచి జనసత్వాలు పొందాలి. అలాగే ఎచ్చట తాము పగలంతా జీవన సంగ్రామంలో

పోరాడి రాత్రిపూట విశ్రమిస్తానో ఆ గ్రామాన్ని ప్రాణ పదంగా చూచుకోవాలి.

నేటి పార్టీ న్యవస్థ అనేది ఇదివరకే కుంచించుకు పోయిన గ్రామప్రజలకు మరింత సంకుచిత స్వభావులుగా చేస్తూ వుందని చాలామంది తరచు ఆరోపిస్తూ వుంటారు. అట్టి వారు కూడా ఈ నాడు మన గ్రామాల్లో పంచాయతీ రాజ్యం యే రూపంలో ప్రవేశ పెట్టబడుతున్నదో ఆ రూపానికి తమ హద్దామోదములు తెలిపారు. అయితే వారు ఎన్నికలు వుండ రాదనీ, ఒకవేళ వుంటే అవి ఏకగ్రీవంగా జరగవలెననీ, లేదా దాదాపు ఏకగ్రీవ ఎన్నికలై వుండవలెననీ వాదిస్తున్నారు. ఈ దృక్పథంలో హేతువాదం లేదు. ఇది కొంత విడ్డూరంగా కూడా కనిపిస్తుంది. గ్రామంలో వుంటే ఐకమత్యం వుంటుంది, లేదా అనైక్యత వుంటుంది. అటువంటప్పుడు ఒకవేళ యథార్థమైన ఐకమత్యం లేనట్లైతే మనం కావాలని కృత్రిమంగా కల్పించిన ఐకమత్యం చిరకాలం వుంటుందా? అనేక శతాబ్దాలుగా గ్రామాలకు నిర్లక్ష్యంచేస్తూ రానడంచల్ల, వాటిని దుర్వినియోగపరచడంచల్ల అవి కులమత విభేదాలకు ఆట పట్టులైపోయినవి. ఇట్టి పరిస్థితులలో ఎన్నిక ఏకగ్రీవంగా జరగాలని కోరడంచల్ల స్థితిగతులు బాగుపడజాలవు. ఏ నానో తీసుకోవలసిన నివారక చర్యలను తీసుకోకపోయినట్లైతే ప్రస్తుత అంతస్తులూ, విభేదాలూ, తగాదాలూ మరింత అధ్వాన్నమయ్యే సూచనలున్నవి.

గ్రామంలో ఐకమత్యావశ్యకత విషయమై మనకు అభిప్రాయభేదము లేదు. ఐకమత్యం కావలెననే మనమంతా కోరు

తున్నాం. అయితే దానిని ఏ పద్ధతి ప్రకారం సాధించాలన్న విషయంలోనే పేచీ వస్తుంది. ఎన్నికలు నేటి ప్రజాజీవితమును విచ్చిన్నపరుస్తాయన్న మాట అంగీకరించదగినదే. కాని పార్టీ పద్ధతి ప్రకారం ఎన్నికలు జరగడంవల్ల నేకదా సామాన్య ప్రజలు నేటి ప్రభుత్వంలోని లోపాలను ప్రభుత్వ ప్రతినిధులు కొందరు చేసే అనక తనక పనులను తెలుసుకొని విమర్శించు కునే అనకాశం కలిగింది. పార్టీ పద్ధతి ఎన్నిక లేకపోతే ఈ మంచి చెడ్డలు తెలుసుకునే అనకాశం ప్రజలకు కలిగేదా? ప్రజలు సంగతినందర్భాలు ఎరిగినవారైవుండి, మంచిచెడ్డలను నిర్ణయించుకోగలవారై వుండి, వారి న్యాయమైన వాదాలనూ, కోర్కెలనూ బలపరచడానికి సువ్యవస్థితమైన సంస్థలున్నప్పుడు ఎన్నికలు పార్టీలవారీగా కాక మరొక పద్ధతి ప్రకారం జరగవచ్చు. ఈ లోపల ప్రతిపక్షమనేది ప్రజాజీవితానికి కాంతిరేఖనంటిదనీ, అది ఎన్నో అంశాలను వెలుగులోకి తీసుకురాగలదనీ మనమంతా గుర్తించాలి. మన రక్తంలో ఎక్జకణాలు, తెల్లకణాలు వుంటాయి. అవి ఏ పరిమితిలో వుండనలెనో అలా వుండక, హెచ్చుతగ్గులుగా వున్నప్పుడు శరీరం స్వాధీనంలో వుండదు. వెలుపలినుంచి వచ్చే తాకిడులను తట్టుకునే శక్తి శరీరానికి తగ్గుతుంది. మరి ఈ స్థితిని తప్పించుకునే మార్గమేది?

ప్రేమ, ఐకమత్యం లేని చోట్ల కావాలని వాటిని వెలుపలినుంచి ఆపాదిస్తే దానివల్ల గ్రామంయొక్క చేతనత్వము నశిస్తుంది. గ్రామ కార్యక్రమంలో ప్రాణం వుండాలి. దాని నిలువ నీరైవున్న గ్రామ జీవితంలో చైతన్యం పుట్టుకురావాలి.

పాండురోగంలో వున్నవారికి కొత్త రక్తము ఎక్కినట్లుగా, మూగవోయినవారికి మాటలు వచ్చినట్లుగా గ్రామప్రజలలో వినూత్న పరిణామం రావాలి. నేడు గ్రామాలలో క్షీణదశలో వున్నప్రజాజీవితానికి ఆరోగ్యము, జనసత్వాలుకలిగించే బలవర్ధకౌషధం యేదైనా వుందంటే అది పనులపద్ధతిప్రకారంసృజనాత్మక శక్తుల ప్రాబల్యమేనని చెప్పవలసి ఉన్నది. వివిధ వ్యవస్థలు ఒకదానితో ఒకటి నిర్మాణాత్మకంగా పోటీపడుతూ, ప్రజల కోర్కెలనూ, మనోభావాలనూ కన్నతల్లినలె సమన్వయం చేసే గ్రామపంచాయతీ చురుకుగా పనిచేస్తూ, అభివృద్ధి నిరోధకుల నత్తిడులనూ దిగలాగడాలనూ ఎదుర్కొంటూ వుంటేనే గ్రామజీవితం తిరిగి వికాసం చెందగలుగుతుంది. గ్రామం ఈ పద్ధతి ప్రకారం అభివృద్ధి చెందుతున్నప్పుడు రాష్ట్ర, జాతీయరంగాలలో కూడా తదనుగుణమైన మార్పులు రావాలి. దీనికి సమయం మనమరుకుంటున్నదానికంటే ముందుగానే రానచ్చు. రాష్ట్ర శాసనసభలూ, పార్లమెంటూ రేపు ఏ రాజకీయ, కార్యనిర్వాహక స్వరూపం దాలుస్తాయో ఈ నాడు చెప్పడం సబబుగా వుండదు. అయితే ప్రజల తత్వమునుబట్టి, వారి సంస్కృతిని బట్టి వారు యేదిశగా పురోగమిస్తారో చెప్పేందుకు ప్రయత్నించవచ్చు.

రేపటి రాష్ట్ర శాసనసభలలో, పార్లమెంటులో రాజకీయపక్షాల ప్రతినిధులూ, స్వతంత్రులు మాత్రమే ఎందుకుండాలో తగు కారణం కనిపించదు. ఇతరులు కూడా వుండవచ్చు. దేశంలోని వివిధ వృత్తులకూ, పనులకూ సంబంధించిన సహసంస్థల ప్రతినిధులు కూడా సభ్యులుగా రావచ్చు.

అయితే ఆ సహసంస్థలు పార్లమెంటు ఆమోదించిన న్యనస్థ స్వరూపానికి అనుగుణంగా వుండాలి. అలాంటి సభ్యులు పై తం తెలచే ఎన్నుకోబడనచ్చు. లేదా ఒక ప్రత్యేక ఓటరుల వర్గముచే ఎన్నుకోబడనచ్చు. పంచాయతీల ఎన్నుకోబడ్డ ప్రతి నిధులుకూడా సభ్యులుగా రావచ్చు. వారు దిగువన వున్నాది నుండిగాని, లేక పై తం తెలచేగాని, లేదా మరేదైనా ఎన్నిక పద్ధతి ప్రకారంగాని ఎన్నుకోబడనచ్చు. జాతీయ, రాష్ట్ర శాసనసభలూ మిశ్రమ సభలుగా చూపొందనచ్చు. వాటిలో సంఘంలోని అన్నివర్గాల ప్రతినిధులూ వుండనచ్చు. పదేండ్ల కొకమారు - అనగా జనాభా లెక్కలు తీయడం జరిగిన తరువాత ప్రజాప్రాతినిధ్య చట్టాన్ని సంఘంలో ప్రచలితమైవున్న జీవితవిధానాని కనుగుణంగా సవరించనచ్చు. ఈ విధంగా జాతీయ ప్రభుత్వమనేది నేటి ప్రపంచంలో ప్రజాస్వామ్య దేశాల లక్షణాల ప్రకారం. సంఖ్యాబలంపై ఆధారపడి వుండే పార్టీ ప్రభుత్వమైవుండక, అంతు న్యక్తులకూ, అన్ని వర్గాలకూ సంపూర్ణ ప్రాతినిధ్యం నశించే ప్రభుత్వమై విరాజిల్లగలదు.

మనం మన రాజ్యాంగాన్ని రాజ్యాంగపరిషత్తులో రచించుకున్నాము. రాజ్యాంగపరిషత్తు సభ్యులు భారతదేశ ప్రజలచే ఎన్నుకోబడినవారు. మరి ప్రజలలో చదువురాని వారు చాలామంది వున్నారు. కేంద్రప్రభుత్వమునకు సంబంధించిన అంశాలు, రాష్ట్రప్రభుత్వమునకు సంబంధించిన అంశాలు, ఉభయులకు చెందినవి, శేషించిన అంశాలు అన్నీ పైనుంచీ నిర్ణయింపబడినట్టివే. అయితే తాను ఏమిచేయ

గలనో, ఇతరులకు ఏయే అంశాలు అప్పగించగలనో సామాన్యమానవుడు ఇంకను తేల్చిచెప్పవలసివున్నది. ప్రస్తుత రాజ్యాంగమును అనుసరించి ఎన్నుకోబడిన పార్లమెంటు ప్రజలకు అధికారాలను ప్రాప్తింపజేయుటకు తనకై తానే నిర్ణయించడం సంతోషకరమైన విషయం. ప్రజలు న్యాయ బద్ధంగా, సమర్థవంతంగా చెలాయించగల అధికారాన్ని, వారు స్వీకరించే స్వేచ్ఛను ప్రజలకు నదిలివేయడానికి పార్లమెంటు సిద్ధపడింది. ఈ విషయంలో తన తరపున న్యవహరించడానికై పార్లమెంటు ఒక కొత్త మంత్రితవ్వశాఖను ఏర్పరచి, దానికి ప్రత్యేకాధికారాలను ఇచ్చింది. ఈ విధానం మన దేశమంతటా సంపూర్తిగా అమలులోకినచ్చినప్పుడు పునాదినుంచి ఒక కొత్తచొరన, ఉత్సాహం వెల్లివిరియగలవు. అప్పటికల్లా ప్రజలు శమ శక్తిస్తోనుతలను, తమ పరిమితులను గ్రహించ గలరు. ఇకముందు వారి శక్తిసామర్థ్యములు పెంపొందనలె నంటే ఏ విషయంలో హెచ్చనచ్చునో, ఏ విషయంలో తగ్గ వచ్చునో తెలుసుకోగలుగుతారు. తాము ఏ అధికారాలను చెలాయించదలచుకొన్నారో వాటిని ప్రజలే నిర్ణయించుకో గలుగుతారు. ఏ అధికారాలను పైవారు చెలాయించ వచ్చునో, ఏ అధికారాలు తామూ, పైవారూ కలిసి ఉమ్మడిగా చెలాయించగలరో వాటినికూడా నిర్ణయించుకోగలుగు తారు. ఈ అంచనాలు ఒక్కొక్కమెట్టుగా జాతీయస్థాయి వరకూ పోయి అక్కడ వాటి అనుభూతి కలుగుతుంది.

ఏమైనప్పటికీ ఈ విధానంవల్ల, సాంకేతికపరిపాలనా సామర్థ్యం హెచ్చాలి. పునాదినుంచి ప్రజానాయకత్వాన్ని

సృష్టించగలగాలి. క్రమేపీ అధికారాన్ని, బాధ్యతను పంపిణీ చేయగలగాలి. మనకు సకృష్టంగా లభించే మానవబలగాన్నీ, భౌతికసంపదనూ సాధ్యమైనంతవరకు చక్కగా వినియోగించుకోవాలి. ఇవి జరగాలంటే ముందు జరగవలసినవన్నీ జరిగేట్టు చేసేందుకై ప్రభుత్వం సదా జాగ్రూకతతో వుండాలి. అధికారదత్తత అనేది యధార్థంగా జరగాలి. బదిలీచేసే సాధనాలు, సంపదలు తగినంతగా వుండాలి. ప్రభుత్వపజస్సీకి, క్రొత్తప్రాతినిధ్యసంస్థలకు చుధ్య వుండవలసిన సంబంధాలను స్పష్టంగా నిర్వచించాలి. వాటిని తూ.చ. తప్పక అమలుజరపాలి. పౌరులకు నూత్నప్రజాస్వామ్యతత్వాన్నీ, లక్ష్యాలనూ గూర్చి బోధించే విషయంలోను, తత్సంబంధమైన శిక్షణను ఇచ్చే విషయంలోను నేటి రాజకీయపక్షాలు ఒక ఒడంబడికకు రావలసివున్నది.

మన దేశంలో రకరకాల ఆరోపణలు చేస్తూవుంటారు. “పండిత నెహ్రూకు ప్రజలు సర్వాధికారాలు ఇచ్చారు. ఆయన నియంతనలె దేశాన్ని ఎందుకు పాలించడు? జాతీయ శక్తిస్తోమతలను ఎందుకు కర్తవ్యనిర్వహణకు వినియోగించడు? దేశంలోని వివిధప్రాంతాలలో బాధ్యతారహితంగా ప్రవర్తించే వారి ఆటలను ఆయన ఎందుకు కట్టించలేడు?” మరికొందరు “నెహ్రూ తర్వాత నాయకుడెవరు?” అని ప్రశ్నిస్తూవుంటారు. రెండువర్గాలవారు ఈ ప్రశ్నలు వేస్తూ వుంటారు. ఒకడు— పండిత నెహ్రూకుగల అధికారాన్ని చూచి ఈర్ష్యపడేవారు. వీరు మన దేశపరిపాలనను మన ఇరుగుపొరుగునవున్న దేశా

లలో మాదిరిగా నడపాలని అనుకుంటారు. రెండవవారు నెహ్రూను అసరాగా పెట్టుకొని పైకినస్తావుంటారు. నెహ్రూ లేక తమ పదవులు వుండవన్న సంగతి వారికి తెలుసు. కనుక నెహ్రూ తమను ఇప్పుడే వారసులుగా ప్రకటించాలని అనుకుంటారు. అలా ప్రకటించినట్లైతే ఒకవేళ నెహ్రూ లేకపోయినప్పటికీ జాతి తమను జ్ఞాపకం పెట్టుకుంటుందనీ, తమను నిర్లక్ష్యం చేయదనీ వారి నమ్మకం. నెహ్రూ ఈ ప్రశ్నలను బహిరంగంగానే వింటున్నారు. కాని వాటికి ఇదమిత్థమని సమాధానం చెప్పడం లేదు.

అసలు ఈ ప్రశ్నలు ఉదయించడమే ఆశ్చర్యకరం. పండిత నెహ్రూనలె సమాజానికి సంగతినందర్భాలు విశద పరచిన న్యక్తి ఎవరూ కానరాదు. మానవజాతి చరిత్రలో ఆయన మాదిరిగా ప్రజాస్వామ్య తత్వాన్నిగూర్చి, జీవిత ప్రాథమిక సూత్రాలనుగూర్చి ఆసంఖ్యాక ప్రజానీకానికి ముఖాముఖంగా ప్రబోధించిన న్యక్తి మరెవ్వరున్నారు? ఆయన ఉపన్యాసాలను కోట్లాది భారతీయులు వినివున్నారు. ఆయన ఆశయా లేమిటో, ఆదర్శాలేమిటో వారికి తెలుసు. భారత రాజకీయరంగంలోకి ఆయన ప్రవేశించినప్పటినుంచి స్వాతంత్ర్యమును, సమానత్వమును, సాభాత్రమును పెంపొందించడానికి ఆయన ఎంత కష్టపడ్డావో, ఎన్ని త్యాగాలు చేశావో ప్రజలకు తెలుసు. నెహ్రూ తర్వాత నాయకుడెవరు? అన్న ప్రశ్న యేమిటి? వారసులను పేర్కొనడమనేది రాజులు, నియంతలు చేసేపని. అలా చేశారుకూడా. కనుక నెహ్రూ తర్వాత ఎవరు తమ నాయకుడు కానలెనో భారతప్రజలు

నిర్ణయించాలి. ప్రజలు పొరపడి చెడ్డవ్యక్తిని తమ నాయకుడిగా నిర్ణయించనచ్చు. అట్టితరి వారి పొరపాటును వారే దిద్దుకోవాలి. నెహ్రూకు విశ్వాసపాత్రులైన వారి మద్దతును తీసుకోవాలి. ఆయన తర్వాత యేమి జరుగుతుందో అని ఆందోళన పడటమెందుకు? ఒకవేళ ఆయన ఆదర్శాలను ఆయన తదనంతరము భంగపుచ్చడం జరిగితే ఆయన అనుయాయులు సర్వత్యాగాలుచేసి ఆయన ఆదర్శాలను పరిరక్షింప ప్రయత్నించరా?

ఇక్కడ దాపరికం లేకుండా కొన్ని విషయాలు స్పష్టం చేయదలచాను. నాయకుడు, అతని అనుచరులైన ప్రజలు ఒకరికొకరు సన్నిహితులు. తమ నాయకుడెంత అంతస్తు గలవాడు కావాలని ప్రజలు కోరుకుంటారో దానిని అతనికి ఆపాదిస్తారు. నాయకుడు ప్రజల ఆశలకూ, ఆశయాలకూ ప్రాతినిధ్యం వహించి వారి తరపున మాట్లాడుతాడు. అవాంతర పరిస్థితిలో, లేదా అసాధారణస్థితిలో ప్రజలకు ఒక మహా నాయకుడు కావాలి. చక్కని ప్రజాస్వామ్యంలో పౌరులు, వారి నాయకులు పెద్ద అంతస్తు గలవారై వుండాలి. మరి మన ప్రజాస్వామ్యానికి పునాదివేసింది పండిత నెహ్రూ కదా! కనుక ఆయన తర్వాత వచ్చే వారసులు ఆయనను ప్రతిబింబించ గలవారై వుండాలి. అంటే పెద్ద వ్యక్తిత్వం గలవారై వుండాలి. పండిత నెహ్రూ తర్వాత మరొక పండిత నెహ్రూ వారసుడుగా రావాలంటే ఆయన జీవితము, ఆయన పడ్డ కష్టాలు వ్యర్థమన్నమాటే.

సోపలిష్ట కామన్వేలు

గ్రామంలో వుండవలసిన మూడు ప్రాథమికవ్యవస్థలనుగూర్చి మనం చర్చించాము. ఈ మూడు వ్యవస్థలు గ్రామంలో గల ఇతర సహసంస్థలతో సమన్వయంచెందినపుడు ఏర్పడే స్వకూపాన్నికూడా మనం అవలోకించివున్నాము. ఎగుసన వుండే వ్యవస్థలకూడా చూచివున్నాము. అయితే మన మింతవరకూ ప్రజాస్వామ్యసృద్ధినే ముఖ్యంగా పరిశీలించాము. భూమాత మనకిచ్చే సంపదల పంపిణీవిషయం మనం చర్చించ లేదు. నానాటికీ సన్నిహితచువుతున్న ప్రపంచంలో, జనాభా వేగంగా పెరిగిపోతూవున్న ప్రపంచంలో ప్రజాస్వామ్యనౌక భద్రంగా ప్రయాణంచేయాలంటే ఆర్థికవ్యవస్థ చాలా ముఖ్యమైనది. ఆర్థికరంగంలోకూడా మనం పైనుంచి క్రిందికి గాక వునాదినుంచే సమస్యను పరిశీలించాలి. ఏ చెట్టుకైనా వేళ్ళు భూమిలో వుంటాయి. కొమ్మలు, రెమ్మలు, ఆకులు ఎండా, గాలీ తగులుతూ పైన వుంటాయి. ప్రజలు వేళ్ళనంటివారు. భూమాతకు వారే వారసులు. కొమ్మలు, రెమ్మలు, సిరిసంపదలు, ఆకులు, పూలు వేళ్ళమొక్క పర్యవసానములు. ప్రజల ఆస్తిని. ప్రకృతిలో పుష్పజాలమని భావించుదాము. ఈ ప్రాతిపదికపై సోపలిష్ట కామన్వేలును పరిశీలిద్దాము.

జంతువైనను దాని కదే సంతోషంగా వుండలేదు. మదపుటేనుగు బీభత్సం చేస్తుందంటే అందుకు కారణం దానికి ఇతరమైన వ్యాపకం లేకపోవడమే. అంతరమైన దాని ప్రవృత్తి తీరే అవకాశం వుంటే అది అలా చేయదు.

చెంఘిజ్ ఖాన్, తైమర్లేన్, హిట్లర్ వంటి విజేతలు, దురాక్రమణదారులు, క్రూరులు బాల్యంలో ఎదుర్కొన్న కొన్ని కాకతాళీయసంఘటనలు కారణంగా స్వప్నచారులుగానో లేక నాడికి సంబంధించిన వ్యాధిపీడితులుగానో వుండేదివారని మనం వింటాము. జంతువులను వాటి సంఘమునుండి వేరుచేసినపుడు అవి మదపుటేచుగువలెనే ప్రవర్తిస్తాయి. అట్లే పుట్టుక కారణంచేతనో, లేదా పెంపకం కారణంగానో, లేక మరే ఇతర కారణంచేతనో ఒకవ్యక్తి అతని సంఘమునుండి వేరు చేయబడినపుడు అతను మామూలుమనిషినలె ప్రవర్తించడు. ఈ పుస్తకంలో ఒకచోట వినరించబడినట్టి భారతీయసమిష్టి కుటుంబం సోషలిస్టు సమాజానికి చక్కని చిహ్నమని చెప్పాలి. కుటుంబంలోని ప్రతివ్యక్తి అతనికి, లేక ఆమెకు అప్పగించబడిన పనిని చేస్తారు. చినరకు దిప్పకాయ చేసే పనికూడా వుంది. అతడు కుటుంబంలోని తక్కినవారికి వినోదం చేకూరుస్తాడు. వాళ్ళూ వీళ్ళూ చెప్పిన పనులు చేస్తూవుంటాడు. కుటుంబంలోని ప్రతివ్యక్తి తన ఆర్జనను తెచ్చి అందరిరాశిలో పోస్తాడు. మాతృదేవి ఆ రాశినుంచి ఎవరి కెంత కావాలో అంత తీసి ఇస్తుంది. దానధర్మాలకూ, శుభాశుభ కార్యాలకూ, రాబడిలేనప్పుడు వాడుకోనటానికీ కొంత అట్టే పెట్టుతుంది. తక్కినదాసినంతా ఎవరి అనసరాలనుబట్టి వారికి ఇస్తూవుంటుంది. ఒక్కొక్కరిచే వారి శక్త్యనుసారం పనిచేయిస్తుంది. అందరికీ పెట్టే తల్లి, పోసే తల్లి మాతృదేవత.

గడచిన విభాగంలో మనం తలపెట్టే పనుల ననుసరించిన ప్రజాస్వామ్యంలో గ్రామమనేది ఉమ్మడి కుటుంబానికి

విస్తృతహాసంనలె వుండవలెననుకున్నాము. గ్రామమనే కుటుంబానికి గ్రామపంచాయతీ పైన చెప్పిన మాతృదేవినలె న్యసహించాలి. గ్రామపంచాయతీ ప్రెసిడెంటు మన ఉమ్మడి కుటుంబాలలో జ్యేష్ఠునివంటివాడు. అతడు మాతృదేవి తరఫున కుటుంబ భారమును మోయాలి. కుటుంబంలో కలతలనల్ల విషం పుట్టుకొస్తే అతడు దానిని నీలకంఠునినలె దిగమ్రుంగుకోవాలి. కుటుంబంలో నలుగురు న్యక్తులు ఒకచోట కలిసి జీవిస్తున్నప్పుడు కలతలు, జగదాలు వుండడం కద్దు. వాటినల్ల ఉత్పన్నమయ్యే విషాన్ని ఎవరో ఒకరు దిగమ్రుంగాలి. లేక పోతే అది కుటుంబంలోని వానికి చుట్టుకుంటుంది. కుటుంబంలో పుట్టే విషాన్ని మ్రుంగేవాడు జ్యేష్ఠుడుకాగా, గ్రామపంచాయతీలో వచ్చే చెడుగులను పంచాయతీ ప్రెసిడెంటు భరించాలి. జ్యేష్ఠుడు తక్కిన వారిని ఒక క్రమంలో పెడతాడు. అననరమైతే మందలిస్తాడు. అలాగే పంచాయతీ ప్రెసిడెంటుకూడా గ్రామంలోని వారిని ఒకదారిలో పెట్టి చక్కగా నడపాలి.

ఉమ్మడి కుటుంబంలో ఎవరు యే బాధ్యత నహించాలో, ఏ పని చేయాలో నిర్ణయించే విషయంలో మాతృదేవి పలుకుబడికూడా కొంతనరకు వుంటుంది. కాని ఎవరి పని యేమిటో నిర్ణయమైన తర్వాత నిత్యకృత్యాలలో జోక్యం కలుగజేసుకునే హక్కు ఆమెకూ వుండదు; జ్యేష్ఠుడికీ వుండదు. ఎవరి పనులు వారే చూచుకోవాలి. ఆ స్వేచ్ఛ వారికి వుంది. ఏదైనా చిక్కు యేర్పడితే పెద్దల సలహా తీసుకుంటారు. అలాగే గ్రామమనే కుటుంబంకూడా గ్రామ ప్రణాళికలో ఏ న్యక్తిపాత్ర యేమిటో నిర్ణయించాలి. గ్రామప్రజలు

గ్రామనై సర్గి కస్థితి ఇవ్వగల సంపదలను హెచ్చు వినియోగానికి తెచ్చుకునేందుకు వీలుగా గ్రామప్రణాళిక తయారుచేయాలి. జీవితంలో మానవుడే సాధనోపాయము; మానవుడే లక్ష్యము. సంఘంలో అన్నిటికన్న సహజసిద్ధమైన సాధనము ఎవరంటే మానవుడే. దూరదృష్టి, ముందుజాగ్రత్త ఏ మాత్రమూ లేని సంఘంలో మాత్రమే మానవుణ్ని పనిలేని సోమరిగా నదిలి వేయడం జరుగుతుంది.

గ్రామపంచాయతీలు గ్రామంలో న్యక్తుల ఆదాయాలను ఒకచోట కలబోయవు. అలా కలబోసే అవసరంకూడా లేదు. అయితే గ్రామ అవసరాలను తీర్చడానికీ, గ్రామంలో సహాయము అవసరమైనవారికి సహాయం చేయడానికీ ఒక్కొక్కరు కొంత మొత్తము ఇవ్వనలెనని అడిగే హక్కు గ్రామ పంచాయతీకి వున్నది. ఈ విధంగా గ్రామప్రజల తెలివి తేటలను, వారి సాధనసంపత్తులను గ్రామపంచాయతీ ఒకచోట చేర్చుతుంది. తన కుటుంబంలోని వారికి మార్గదర్శిగా వుండి వారిని ఆదుకుంటుంది. ఎదురుతిరిగేవారిని ఒకదారికి తెస్తుంది. గ్రామానికి వర్తించేదే బ్లాకు పంచాయతీ సమితికీ, జిల్లాపరిషత్తుకూ, రాష్ట్ర శాసనసభకూ, లోకసభకూ వర్తిస్తుంది. కాకపోతే బాధ్యతలు హెచ్చుతగ్గులుగా వుండనచ్చు. సాధన సంపత్తులను కలబోయడం, నిధులపరిమాణం, పన్నులు, చేసే సహాయం మొదలగు విషయాలలో న్యత్యాసాలు వుండనచ్చు. కాని చేసే వైనం దిగువన ఉమ్మడి కుటుంబంలో వలెనే వుంటుంది. జాతీయస్థాయిపై ప్రధాన మంత్రి జ్యేష్ఠుడుగా న్యవహరిస్తాడు. ఆయన తన బాధ్యతలను

నిర్వహించే విషయంలోను, ఆయనకు సందేహాలు కలిగినపుడు మార్గం చూపేందుకూ, ఆయన చేసే పనులు నిరంకుశంగా వున్నప్పుడు ఆయనను హెచ్చరించి సరియైన దారిలో పెట్టే విషయంలోను పార్లమెంటు మాతృదేవతగా వ్యవహరిస్తుంది.

విజ్ఞానశాస్త్రాభివృద్ధినల్ల ఒక దేశానికీ, మరొక దేశానికీ మధ్య దూరం తగ్గిందనీ, ప్రపంచం ఒక పెద్ద గ్రామంగా, ప్రపంచప్రజ ఒక పెద్ద కుటుంబంగా అవుతూవుందనీ ఇదినర కొక-చోట చెప్పివున్నాను. మానవులు ఆటంబాంబులు, హైడ్రోజన్ బాంబులు తయారుచేశారు. మూడవ ప్రపంచ యుద్ధమే నస్తే ఎటువంటి దారుణమైన ఫలితాలు కలుగు తాయో మనకు తెలుసు. కర్రలతో, గదలతో పోట్లాడటం జరిగినపుడు గాయాలు చాలా తక్కువగా వుండేవి. కాని కత్తులు, బల్లెములు, బాణములు వచ్చిన తరువాత తీవ్రంగా గాయపడటం జరిగింది. తుపాకులు, ఫిరంగీలు వచ్చి నాశనము సంభవించింది. ఆటంబాంబులనల్ల, హైడ్రోజన్ బాంబులనల్ల సర్వనాశనం తప్ప మరొకటిలేదు. తాము సర్వనాశనం కావడానికి మానవాళి కోరుకోదు. కాకపోతే స్వప్నచారులు, మానసికంగా రుగ్మత కలవారు వుండనచ్చు. గడిచిన కొన్నేండ్లలో మానవ మనశ్శాస్త్రము చాలా అభివృద్ధిచెందింది. కనుక మానసిక రుగ్మత గలవారిని తగు అదుపులో పెట్టే ప్రయత్నం ప్రపంచం చేస్తుంది. అమెరికా, రష్యాలు ఒక ఒప్పందానికి వచ్చి నిరాయుధీకరణకు పూనుకోవలెనని ప్రపంచ ప్రజలు కోరుతున్నారు. అమెరికాలో స్వేచ్ఛా వ్యాపారం పద్ధతి వుంది. ఆ పద్ధతి కది పుట్టిల్లు. రష్యా సోష

లిప్తదేశం. అక్కడి పరిపాలన, అక్కడి ఆర్థిక వ్యవస్థ నియం తృత్యం క్రింద వున్నాయి. రష్యా ఇనుపతెరవెనుక వున్నదనీ, అక్కడ ఏమి జరుగుతూవుందో ఎనరికీ తెలియదనీ ఒక ఆరో పణ వుంది. అమెరికాను గూర్చి కూడా కొన్ని ఆరోపణలు వున్నాయి. ఈ స్థితిలో కమ్యూనిజమూ, పెట్టుబడిదారీవిధా నమూ వాటంతట అవి సఖ్యత పడలేవు. వాటికి సఖ్యత ఉద ర్చాలకు ప్రత్యామ్నాయ మార్గాలు వెదకాలి. అణు విజ్ఞానం ఈ ప్రపంచాన్ని పూర్తిగా మార్చివేసింది. ఒక కొత్త ప్రపంచమే ఆవిర్భవించనున్నది. ఎద్దులు, గుర్రాలకు బదులు ఆవిరి ఇంజను రానడంనల్ల ఎంత ఆభివృద్ధి చేకూ రిందో దానికి ఎన్నోరెట్ల విప్లవం అణుశక్తివల్ల కలుగుతుంది. ప్రపంచంలో ప్రతి గోజూ ఆయుధ నిర్మాణమునకై ఎంతో డబ్బు న్యయ పరచబడుతున్నది. ఆ ఆయుధాలు ఉత్పత్తి అయి బయటికి నచ్చేసరికే అవి పాతబడుతున్నవి. కారణమేమంటే వాటికి బదులు మరింత నష్టం కలిగించే కొత్త ఆయుధాలను ఎప్పటికప్పుడు కనుక్కోవడం జరుగుతూ వుంది. యుద్ధం దృష్ట్యా చూచినా ఈ ఖర్చు సర్వదండుగ అని విశదమవు తుంది. మానవజాతి మనవలెనంటే మూడవ ప్రపంచయుద్ధం కేవలం అసంగతమైనది. ప్రజలు అమాయకులవడంచేత తెలివి తేటలు గలవారు వారిని మోసగిస్తారు. దానికి తోడు దారిద్ర్యం కూడా వుందంటే యుద్ధం సులువుగా వస్తుంది. మానవజాతినుండి అజ్ఞానమును, దారిద్ర్యమును శాశ్వతంగా రూపుమాపవచ్చునని మనకు తెలుసు. కాని ఇది జరగాలంటే ముందు యుద్ధాన్ని బహిష్కరించాలి. ప్రపంచసాధన సంపత్తు

లను ఉత్పత్తి కార్యాలకు వినియోగించి అజ్ఞానాన్ని పూర్తిగా
రూపుమాపాలి. మానవచరిత్రలో యుద్ధమనేది పాసగని
విషయమని పెట్టుబడిదారీదేశాల నాయకులు, కమ్యూనిష్టు
దేశాల నాయకులూ గ్రహించారు. అయితే సహజీవనమనేది
రాకపోతే యుద్ధాన్ని నిషేధించలేదు. సహజీవనమంటే పరస్పర
సాంఘిక వ్యవస్థలను పునర్నిర్మించుకోవడానికి పరస్పరమూ
సహాయంచేసుకోవడమన్నమాట. అంటే ఇంతవరకూ యుద్ధా
లలో పోరాడేందుకు మనుషుల నిచ్చిన దేశాలకూ, విదేశా
లకూ తయారైన సదుపాయాలకు అచ్చుకపు కేంద్రాలుగా వున్న
వెనుకబడ్డ దేశాలకూ ఆర్థికసహాయం చేయాలి. ఇది జరిగిం
దంటే పునర్నిర్మాణం ఆరంభమవుతుంది. అప్పుడు ప్రపంచం
సోషలిస్టు సమాజంగా విస్తరిస్తుంది. మానవసరమైన ఆహారాన్ని
పండించడానికి తగినంత భూమి వుంది. ఈ భూప్రపం
చంపై జీవులకు పోషించేందుకై అనసరమైన సామగ్రినిచ్చే
భూతలి వుంది. క్రమేణా తక్కువ శ్రమతో హెచ్చుఉత్పత్తిని
పొందేందుకై భౌతికశాస్త్రములు, పరిపాలనావ్యవస్థ దినదినాభి
వృద్ధిగాంచుతూవున్నవి. ప్రపంచం ఒక ఉమ్మడికుటుంబంగా
నూపొందినపుడు ఈ భూతలిపై లభించే సిరిసంపదలు మానవు
లందరికీ సరిపోవడమేగాక మిగులుతాయికూడా. అప్పుడు
మానవులంతా ఒకేజాతికి చెందినవారవుతారు. అది ప్రపంచ
జాతి అనబడుతుంది. ఒక్క ప్యాస్ పోర్టుతో ప్రపంచంలో
ఏ భాగానికైనా వెళ్ళవచ్చు. అప్పు డీ ప్రపంచం ఒకటి
అవుతుంది. మానవనిర్మితమైన సరిహద్దులు పోతాయి. ఒక
వేళ యే దేశమైనా ఇతరుల పొడ తగలకుండా దూరంగా

వుండదలిస్తే అలా వుండే స్వేచ్ఛ దానికి వుంటుంది. అయితే అది అలా ప్రత్యేకంగా వుండదలచినందుకుగాను ప్రపంచ పంచాయతీకి ఒకరకం పన్ను చెల్లించాలి. ఇప్పుడు మునిసి పాలిటీలలో, కార్పొరేషన్లలో నివాసగృహములున్నవారు ఇంటిపన్ను చెల్లిస్తున్నారుకదా. అదీ అంతే. ఆ పన్నుద్వారా వసూలైన మొత్తములోనుంచి కొంతభాగమును తమ సాధన సంపత్తిపై తాము జీవించజాలనట్టి తక్కిన ప్రపంచ ప్రజల అవసరాలను తీర్చేటందుకు వినియోగించవచ్చు.

కాగా తేలినదేమిటంటే ఎవరి స్వేచ్ఛప్రకారం, ఎవరి ఇష్టప్రకారం వారు వుండే హక్కు వున్నది. కాని ఈ భూతలిని తమవరకే గుత్తచేసుకునే హక్కు ఎవ్వరికీ లేదు. గాలి, నీరు, సూర్యరశ్మి మానవులకే గాక పశుపక్ష్యాదులకు కూడా స్వేచ్ఛగా వినియోగించుకునే హక్కు ఎలా వుందో అలాగే ఈ భూప్రపంచంపై గల సాధనసంపత్తులన్నీటినీ ప్రపంచ ప్రజలంతా ఉపయోగించుకునే స్వేచ్ఛ వుండాలి. నేడు ఐక్యరాజ్యసమితి చిన్నాభిన్నంగా వుండంటే అందుకు కారణం అది తనకై తాను కొన్నివైరుధ్యాలను సృష్టించుకుంది. పైగా కొందరు సభ్యులు ఇతరులకు నష్టం కలిగే రీతిని తమవరకు ప్రత్యేకహక్కులు కావాలని చూచుకుంటున్నారు. యుద్ధాన్ని నిషేధించి, అజ్ఞానాన్ని, దారిద్ర్యాన్ని నిర్మూలించినప్పుడు కొత్త ఐక్యరాజ్యసమితి ప్రపంచ పంచాయతీగా పెంపొందు తుంది. అప్పుడది ప్రపంచకుటుంబానికి మాతృ దేవియై ప్రపంచ సాధనసంపత్తిని వారివారి అవసరాలనుబట్టి ఏకకుటుంబసభ్యు

లకు పంపిణీచేయగలుగుతుంది. వారినుంచి వారి శక్తిస్తోమత-
లనుబట్టి రాబట్టగలుగుతుంది.

భోగాలను నదులుకొని త్యాగాలకు సిద్ధమై అమరు-
లుగా నిల్చేవారు చాలా అరుదు. నిరంకుశమైన పద్ధతులు
కొత్తవిధానాలను సృష్టిస్తాయి గాని కొత్తమానవులను
రూపొందించలేవు. ఈ విషయాన్ని పరపీడనకు పాల్పడేవారు-
వారు గ్రామానికిచెందినవారైనాసరే, లేక ప్రపంచసమాజా-
నికిచెందినవారైనాసరే-గ్రహించాలి. వారు త్వరగా మేల్కొని
తాము బలహీనులైనవారి తరపున ధర్మకర్తలుగా వున్నామనీ,
వెనుకబడ్డవారి విజ్ఞాన సంస్కృతులను అభ్యున్నతికి గొని
పోవడమే తమ కర్తవ్యమనీ తెలుసుకోవాలి. అంతేకాని దళిత
ప్రజలను మరింత క్రుంగదీయకూడదు. సమాజంలో ప్రతి
వ్యక్తీ పని సరిగాచేసినప్పుడు, వారి జీవితావసరాలను తీర్చగల
సాధనసంపత్తులు వున్నప్పుడు ఎవరూ అక్రమంగా నిలవ
చేసుకోవలసిన అగత్యమేవుండదు. అసలు నిల్వచేసుకోవాలన్న
బుద్ధిని తప్పించి సమాజసేవ మహోదాత్తమైనదన్న సంగతి
మానవులు గుర్తించేటట్లు చేయవచ్చు. అదృష్టవశాత్తు నేడు
భారతదేశంలో తెలివీకీ, డబ్బుకూ బదులుగా నీతికీ, నిజాయ-
తీకీ, సంఘసేవకే హెచ్చు శౌరవమున్నది.

నేడు ప్రపంచంలో రెండు బలీయమైన జాతులు
రెండు రకాల ఉద్యమాలకు నాయకత్వం వహించివున్నవి. ఈ
రెండు ఉద్యమాలు పరస్పరవిరుద్ధమైనవి. ఒకటి ప్రభుత్వ
రంగమువంటిది. రెండవది ప్రైవేటురంగము వంటిది. ఈ
రెండింటి మధ్య ఎటూ మొగ్గని వెనుకబడ్డ దేశాల సహకార

రంగము వున్నది. ఈ దేశాలు తమ పునర్నిర్మాణం విషయంలో చాలా శ్రద్ధ కలిగివున్నవి. ఇవి పై ఉద్యమాలకు నాయకత్వం వహించే రెండు దేశాలతో చేతులు కలిపి రెంటికి స్వాగత మిచ్చి మహా త్తరమైన మాననసమిష్టి కుటుంబానికి ఆ రెండిటిని మార్గదర్శకులుగా చేయనలెనని చూస్తూ వున్నవి. అమెరికా ప్రజలు జీనకారుణ్యస్వభావముగలవారు. కష్టాలలో వున్న వారిని ఆదుకునే ధర్మబుద్ధిగలవారు. రష్యావారు లోకజ్ఞానము గలవారు. ఈ విధంగా సైప్రీవేటురంగము, ప్రభుత్వరంగము కలిసి తమ మధ్య సమస్యిని నిలబెట్టి సహకార రంగమును కలుపుకోవచ్చు. ఈ విధంగా భారతదేశంలో మనం లక్ష్యంగా పెట్టుకున్న సామ్యవాదపద్ధతి సమాజానికి విశాల ప్రపంచంలో ఒకస్థితి కలుగుతుంది. ఈ భూప్రపంచంపై సోషలిష్టు ద్వీపము నకు తావులేదు. యానత్ప్రపంచమే సోషలిష్టు సమాజమవు తుంది, లేదా ఈ ప్రపంచం తిరిగి రాతి యుగానికిపోతుంది. అంతే గాని మధ్యేమార్గం లేదు. సైప్రీవేటురంగము, ప్రభుత్వరంగము ఒకదానికొకటి విరుద్ధమైనవి. వాటిమధ్య పోటీ పెరిగితే రెండూ ఒకదానికొకటి నాశనం గావించుకోవడం తప్ప మరేమీ లేదు.

మానవుని భవితవ్యం

భూరతదేశంలో పెండ్లి అనేది కుటుంబంలో చాలా శుభ కార్యం. దీనికి సాంఘికంగా కొంత ప్రాముఖ్యంగూడా వుంది. ఒక ఉమ్మడి కుటుంబంలో పెండ్లి జరిగేటప్పుడు ఆ కుటుంబంలోని పెద్దలంతా, వారెక్కడవున్నా సరే ఒకచోటికి

చేరుకుంటారు. మాతృదేవి పెద్దగా వుండి ఆ శుభకార్యాన్ని జరిపిస్తుంది. పెండ్లి వేడుకలలో జీవనమాధుర్యం వ్యక్తమవుతుంది. సంస్కారం మొదలు విందు భోజనాలనరకూ అన్నీ యథావిధిగా జరిగిపోతాయి. కుటుంబంలో ఒకరు విందులకు, మరొకరు సలక్షణమైన కాండకూ, ఇంకొకరు గృహాలంకరణకు, బట్టలకూ, వేరొకరు బాజాభజంత్రీలకూ, వినోదాలకూ ప్రాముఖ్యమివ్వవచ్చు. కాని రాజ్యపాలనవలెనే వివాహం కూడా ఒక సాంఘిక కార్యము. దీనికి కుటుంబంయొక్క ఉమ్మడి ప్రయత్నం కావాలి. సంబంధాన్ని నిశ్చయించడం, పెట్టుపోతలు, మర్యాదలు అన్నీ మొదట నలుగురూ చర్చించి నిర్ణయిస్తారు. పెండ్లి జరుగుతుంది. కుటుంబంలో ప్రతి ఒక్కరూ తాము కూడా దానికి కర్తలైనట్లు సంతృప్తి చెందుతారు. గ్రామంలోని తక్కిన కుటుంబాలు కూడా పెండ్లి వేడుకలలో పాల్గొంటాయి. కలవాడూ, లేనివాడూ తక్కువ కులంవాడూ, ఎక్కువ కులంవాడూ అనే భేదము లేకుండా అంతా నధూనరులను ఆశీర్వాదిస్తారు.

ఉమ్మడి కుటుంబంలోని పెండ్లిప్రయత్నం నలెనే ప్రజాస్వామ్యంలో పరిపాలనా వ్యవహారాలు కూడా అందరి సమ్మతితో జరగాలి. కాని నేడు ఆచరణలో మనం చూస్తూ వున్న ప్రజాస్వామ్యం ఇందుకు భిన్నంగా వుంది. పార్టీలు ఎన్ని కల యుద్ధంలో పాల్గొంటాయి. ఏ పద్ధతుల నవలంబించి అయినాసరే నూరు స్థానాలలో 51 స్థానాలు పెద్ద మెజారిటీతో సంపాదించగల్గిన పార్టీ పరిపాలనకు కర్త అవుతుంది. తన ప్రాంతంలోని సిరిసంపదలకు తానే యజమాని అవుతుంది.

మెజారిటీ వున్నంతకాలమూ పరిపాలన సాగిస్తుంది. పార్లమెంటు ఉభయ సభలలోనూ, రాష్ట్ర శాసన సభలలోనూ వివిధ పక్షాలవారూ వాగ్యుద్ధాలు సల్పుతారు. ఒకరినొకరు చిక్కులు పెట్టి ఆ తమాషా చూస్తారు. కాని మెజారిటీ ఉన్నంతవరకూ పాలకపక్షం వారు యే ప్రతిపాదన తెచ్చినా అది నెగ్గుతూనే వుంటుంది. పార్టీ ఆజ్ఞాపించిన ప్రకారం సభ్యులంతా ఓటు చేయవలసిందే. ప్రభుత్వ యంత్రాంగమంతా పాలకపక్షం వారి ఆజ్ఞలకు లోబడి న్యవహరిస్తూ వుంటుంది. ఆమోదింపబడ్డ విధానాలు అమలు జరుపబడతాయి. అయితే ఏ పని చేయడానికైనా సాధన సంపత్తులను సమకూర్చేది ప్రజలే. కాని అంతా తానే చేసినట్లుగా పాలక పక్షం చెప్పుకోవడం కద్దు. ప్రతిపక్షంవారు పాలక పక్షాన్ని వీలైన నోటల్లా విమర్శిస్తూ వుంటారు. పాలక పక్షం లోపాలను పెద్దవిగా చేసి చెప్పి వారు సాధించిన పనులను గూర్చి తక్కువగా చెప్పుతూ వుంటారు. ఒక్కొక్కప్పుడు పాలక పక్షంవారు చేసే పనులకు అడ్డు కూడా తగులుతూ వుంటారు.

ఎన్నికలకు ముందు అన్ని రాజకీయ పక్షాలవారూ వారి వారి ఎన్నికల ప్రణాళికలను ప్రకటిస్తారు. వాటిలో తమ లక్ష్యం ప్రజాసేవయేననీ, ప్రజలశ్రేయస్సును తాము కోరుతామనీ ఉద్ఘాటిస్తారు. అంతా మానవ స్వాతంత్ర్యాన్ని ప్రబోధిస్తారు. చివరకు కమ్యూనిష్టు సిద్ధాంతం లక్ష్యంకూడా ప్రభుత్వం ప్రభావం క్రమేణా క్షీణించి పోవడంతో మానవునికి పూర్తి స్వాతంత్ర్యం లభించడమేనని చెప్పబడుతున్నది. అన్ని

మార్గాలూ ఆ లక్ష్యాన్ని చేరేవే అయినప్పుడు గమ్యస్థానాన్ని గూర్చి తగాదాలు పడటమెందుకు? ఆ మార్గం తమదేనని వివాదపడటం దేనికి? ఎందుకంటే ప్రజల స్వయంపరిపాలనా విధానంగా ప్రజాస్వామ్యం ఇంకనూ అనతరించవలసి వున్నది. ఇప్పుడు మనం చెప్పుకునే ప్రజాస్వామ్యం అనతరించనున్న మూల సిద్ధాంతానికి కేవలం ఛాయ మాత్రమే. ప్రపంచం ఇంతవరకూ దండములతో, పండాలుతో పరిపాలింపబడుతూ వచ్చింది. ప్రజాస్వామ్యంలో పాలక పక్షంగాని వంశపారం పర్యంగా వచ్చే రాజరికంగాని, నియంతగాని, లేదా ఎడారిలో ఒక తెగ నాయకుడుగాని అంతా దండం చూపి బెదురుపెట్టి ప్రజలను లోబరచుకొని పెత్తనం చెలాయించేవారే. ఇక దేవుని పేరిట ప్రజలపై పాలన జరిగినప్పుడు పండాలు పెత్తందార్లు. ఒక్కొక్కప్పుడు అటు దెబ్బలకూ, ఇటు పెత్తందార్లకూ ప్రజ లోబడుతూవుంటుంది. అందుచేతనే ఇంతవరకు అనుసరింప బడ్డ యే విధానంవల్లనైనా మానవుడికి నిజంగా స్వయం పరిపాలనావకాశం లభించ లేదనే చెప్పాలి.

వెనుక నేను చెప్పినట్లుగా ప్రజాస్వామ్యమంటే ఆలోచనలను, ఆచరణలను వికేంద్రీకరించడమన్నమాట. సంఘంలోని ప్రతి వ్యక్తి ఫలితములను అనుభవించడమన్నమాట. ఆ ఫలితములు మంచిగా వున్నా సరే, చెడుగావున్నా సరే. అరాజకమునకు బదులు ఒక క్రమమైన పద్ధతి మనకు కావాలంటే అది ఒక సమస్థితి గల విధానంలోనే మన ఆలో

చనలు, ఆచరణలు వికేంద్రీకరింప బడుతాయి. అట్టి విధానంలో ప్రతి అంశమూ నిర్దిష్టమైన రీతిలో వుండాలి. దాన్ని ప్రజలు అవగాహన చేసుకొని గౌరవించ గలగాలి. దిగువన కుటుంబం మొదలుకొని ఎగువన ప్రపంచ సమాజము వరకు ప్రజా స్వామ్య మేర్పడటమంటే మూడు రంగములలో ఆచరణ జరగవలసి వుంటుంది: (1) పరిపాలనా రంగము, (2) ప్రాతినిధ్య రంగము, (3) ఆర్థిక రంగము. పరిపాలనా రంగంలో కార్య నిర్వహణ కొరకు సమాజంచేత నియమింపబడ్డ స్వక్తులలో పరిపాలనా సామర్థ్యం అత్యున్నత స్థాయికి చేందినదై వుండాలి. సమాజం పెరుగుతూ వున్నప్పుడు ప్రభుత్వోద్యోగుల కార్య దక్షత కూడా పెరగాలి. ఆలోచించడంలో, ఆచరించడంలో, ఫలితాలను అనుభవించడంలో బలనంతులకు, బలహీనులకు స్వేచ్ఛాసమానత్వములు ఒకే రీతిగా వుండనలెనంటే ప్రతినిధులైన సమాజనాయకులలో సహనము, అవగాహన, వివేకము చాలా వుండాలి. అయితే నాయకులకు మాత్రం జీవనాధారం వుండనద్దా? వెనక ఏదైనా ఆదరువు లేకపోతే నాయకులుగా ఎలా సేవ చేయగలుగుతారు? కనుక ఆర్థిక వ్యవస్థను వికేంద్రీకరించవలసిన అగత్య మున్నది. లేకపోతే నాయకులకు మరేదైనా ఆకర్షణ లభించి అటుకేసి వెళ్ళిపోతారు. వారిస్థానంలో నాయకమ్మనూలు తయారవుతారు. వారి సేవలు ఉచితంగా లభిస్తున్నట్లు పైకి కన్పించినా ఇతరత్రా ప్రజానీకం ప్రత్యక్షంగానో, లేక పరోక్షంగానో వారికి

హెచ్చు మూల్యం చెల్లించనలసిన స్థితి వస్తుంది. ప్రజాస్వామ్యం మనవలె నంటే అది వికేంద్రీకృత సమాజ ఆచరణపై ఆధారపడి వుండాలి. దానికి వికేంద్రీకృత ఆర్థిక వ్యవస్థ ఊతగా వుండాలి. ఆ ఆర్థిక వ్యవస్థ పునాది నుంచి అంచెలుగా చక్కగా నిర్మితమైనట్టిదై వుండాలి.

ప్రపంచంలో యే ప్రాంతానికి చెందిన ప్రజలైనప్పటికీని వారు యుగ యుగాలుగా బాహ్యంగా, ఆంతరముగా తీరని కోరికలతో జీవయాత్ర వెళ్ళబుచ్చుతూ వచ్చేవారే. ఇది బలవంతులకూ, బలహీనులకూ సమంగా వర్తిస్తుంది. ఎందుచేతనంటే అన్యాయము, అక్రమము అధికంగా వున్న ఈ ప్రపంచంలో బలవంతులైనవారు మదపుటేనుగుల వలె వ్యవహరిస్తూ వచ్చారు. బలహీనులు భయం నల్లనో, లేక వెలుపలి నత్తిమల నల్లనో దూరంగా వుంటూ వచ్చారు. ఈ సంకెళ్ళు పోయినప్పుడు, మానవునిలోని పులి, మేక దేశ సంపదలలో సమాన భాగస్వాములైనప్పుడు మొదట సంక్షోభము, సంఘర్షణ తప్పవు. పాలకుండలో కన్యము పెట్టి చిలక డంతోటే నురుగు పైకి తేలుతుంది. చిలికేవారు జాగ్రత్తగా వుంటే పైకి వచ్చిన తెప్పను వచ్చింది వచ్చినట్లుగానే తీసివేయ వచ్చు. క్రమేణా నురుగు పోతుంది. చివరకు నెన్న లభ్యమవుతుంది. ప్రజాస్వామ్యంలో పంచాయతీ రాజ్యం, సహకార సమాజం, ప్రజావిద్య అనేవి మొదట నిలువ నీరువలె వున్న

నేటి మన సమాజంలో కొంత కదలికను, కలకలమును తెచ్చి పెట్టేమాట నిజమే. మొదట నురుగు తేలుతుంది. స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో కాకలు తీరిన మన నాయకులు నేటికీ సజీవతైవుండి వుత్సాహంతో పనిచేస్తున్నారు. వారు జాగ్రత్తతో మెలగితే నురుగు తెప్పలను సులభంగా తొలగించ గలుగుతారు. అప్పుడు పై భాగమంతా తేటపడుతుంది. ఆ పిమ్మట వారి శ్రమ ఫలితంగా నెన్న లభిస్తుంది. మన ప్రజావాణి నేడు దుర్బలంగా వున్నప్పటికిని ప్రజల మాత్రం సజీవతైవున్నారు.

పిల్లలు తాము పఠ్యులనలె ఎగురనలెననీ, ఒక నక్షత్రం నుంచి మరొక నక్షత్రానికి పోవాలనీ చిత్రవిచిత్రముగా ఊహిస్తూ వుంటారు. వారి కలలు ఈ శతాబ్దిలోనే నిజం కానచ్చు. అయితే అందుకు మానవుడు అందాకా బ్రతికి వుండాలి కదా. ఒకప్పుడు గుహలలో నివసించినమానవుడు ఇప్పుడు విశ్వాంతరాళంలోకి పోబోతున్నాడు. మానవుడు పుట్టినప్పుడు, అతడు ఈ నాడు ఎట్లా వున్నాడో, రేపు ఎట్లా వుంటాడో ఆ స్వరూపం గర్భమందలి పిండములోనే వుండేది. అతడు తన పరిసరాలను అవగాహన చేసుకొని వాటితో రాజీ పడనలసినచ్చింది. మానవుడు పశుదశలో వున్నప్పుడు తన కర్తవ్యాన్ని చక్కగా నిర్వర్తించాడు. ఆరంభదశలో అడ్డంకుల నన్నిటినీ అతడు అధిగమించిన తరువాత ఒక విశేషం జరిగింది.

అతనిలోని తర్కబుద్ధి, వివేకము అతనిని బయల్పరచాయి. సమాజంలో బలవంతులైనవారు బలహీనులను తమ బానిసలుగా చేసుకున్నారు. కాని ప్రకృతిలో బానిసలకు తావులేదు. స్వేచ్ఛవుంటేనే ప్రకృతి ప్రవర్ధమానం కాగలుగుతుంది. బానిసలకు యజమానులైనవారు వలలో చిక్కుకున్నవారే గొప్ప బానిసలయ్యారు. మానవుడు తనకు తాళని భయకరంగా తయారయ్యాడు. ఈనాడు మానవుడు అడుమృగాలను చూచి, పిడుగులను తలచుకొని భయపడుటలేదు. అతడు తనలోని పిశాచానికే భయపడ వలసినవాడయ్యాడు. మానవుని అగ్రగణ్యత్వమునకే ఈనాడు ముప్పు వచ్చింది. దేవుడనేవాడు వుంటే ఆయన తాను సృష్టించిన మానవునిలో తన అంశము వుందో లేదో తెలుసుకోవలసి వున్నది. మానవుడు పైన వినీలాకాశము, క్రింద వినీలజలము, సూర్యుడు, చంద్రుడు, నక్షత్రాలు, నక్షత్రవీధి, నృక్షజాలము, జంతుజాలము మున్నగు సమస్తమూ అయినట్లైతే వీటన్నిటికీ కొంత అర్థం వుంది. కానట్లయితే అంతా మాయ అన్నమాట.

ప్రేమభావంలో మానవుడు జన్మించాడు. అనగా అతని పుట్టుక, ఉనికి అంతా ప్రేమమయం. అతడు జీవించడం కూడా ప్రేమతో జీవించి, ప్రేమలో అధికుడు కావాలి. మానవుడు ప్రేమ ప్రపూర్ణుడైవుంటే సమాజం కూడా ప్రేమభరితమై వుంటుంది. మానవునిలో ప్రేమ మృగ్యమైనప్పుడు సమాజం

శ్రీంచి కాలగర్భంలో కలిసిపోతుంది. మానవుని భవితవ్యం
ంగతి పట్టించుకోకుండా అతని విశ్వాంతరాళ ప్రయాణం
ర్చి ప్రయత్నాలుచేయడం అర్థరహితమైన పని అవుతుంది.
క ఎల్ల కాలాలలోనూ ప్రధానమైనది మానవుని శ్రేయస్సు
మనం గుర్తుంచుకోవాలి.

గంపు

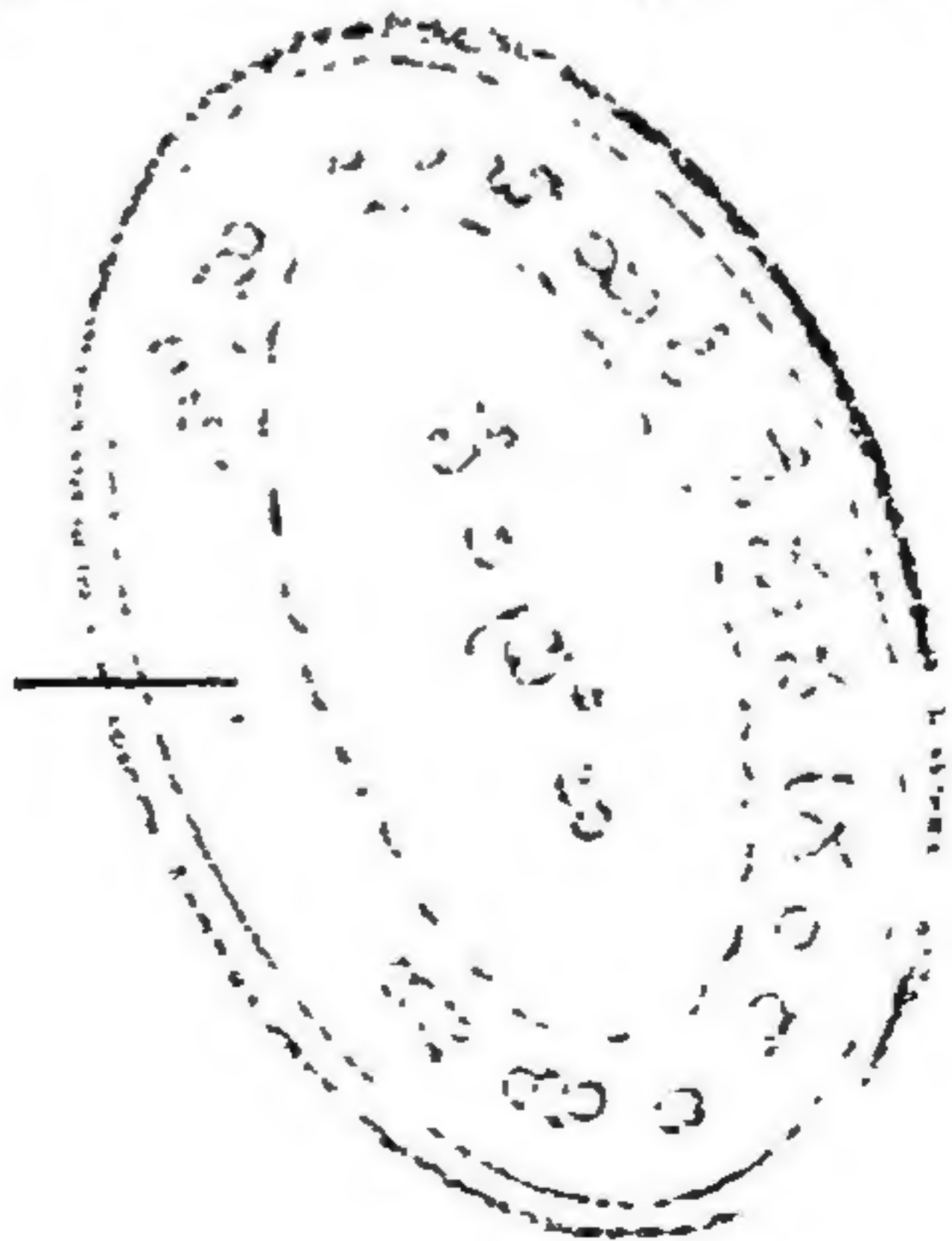
గొర్రెద్యడు అస్తమిస్తున్నాడు. గాలి కొద పెడుతూ వుంది.
గంగానది ఎప్పటి వలెనే ప్రశాంతంగా ప్రవహిస్తూ
వుంది. పొగ మబ్బులవల్ల కొండలు కనపడకుండా అవు
తున్నాయి. నీడలు అలముకుంటున్నాయి. సంధ్యావేళ అవత
రిస్తూ వుంది.

భారతదేశ నదులలో అన్నిటికన్న బహుశా గంగ
ప్రాచీనమైనది. మహాన్నతమైన పర్వత శిఖరాలు వాటి
మంచుతో గంగానదికి శాశ్వతంగా నీరు అందజేస్తూ వున్నవి.
గంగమ్మ తల్లి యుగ యుగాలుగా ప్రవహిస్తూ వుంది. ఆమెకు
విశ్రాంతి అన్నదే లేదు. విశ్రాంతిని ఆమె కోరదు. ఎంతో
వేదనతో నేను ఇక్కడికి వచ్చాను. ఇప్పుడు వేదన తొలగి
పోయింది. నేను పెంచగోరిన బిడ్డను గంగమ్మ తల్లి కన్నది.
నా మనసులో, పరిసరాలలో శాంతి తప్ప మరేమీలేదు.

జనన మరణములు, సృష్టి ప్రళయములు జగన్నాట
కంలో మాయలని జగజ్జననికి తెలుసు. ఉన్నది ఉంది, లేనిది

లేదు. జగత్తు సూత్రాలను యేదీ మార్చదు; మార్చజాలదు. జీవితం యథావిధిగా గడిచిపోతూనే వుంటుంది. మానవుడు రాగబద్ధుడై ప్రకృతితో ఐక్యము చెంది వున్నంత నరకూ అతనికి సిరిసంపదలు అపారంగా లభ్యమవుతాయి. అలా వుండకపోయ్యాడా, ఆ వడ్లతోపాటు ఆ తట్టకుండా ఎండ వలసిందే!

ప్రపంచం చీకటి ముసుగులో వుంది. చీకటి మరింత దట్టమవుతున్నది. కాని వెలుతురు చూడదలచుకున్న నేత్రాలకు వెలుతురు తప్పకుండా కనిపిస్తుంది. చుట్టూ వెలుతురే వుంటుంది. ఈ ప్రపంచంలో మానవులు పుట్టుతూ వుంటారు, గిట్టుతూ వుంటారు. గిట్టినవారు నట్టి చేతులతో ఈ ప్రపంచం నుంచి నిష్క్రమిస్తారు. కాని సజీవుడైన మానవుడికి చేతినిండా పనివుంటుంది. రెండు చేతులా ఆర్జించనచ్చు. నాలుగుదాల్లు కలిసే కూడలిలో మానవుడు సాటిమానవుని కలుసుకొని పురోగమించాలి.

మనసు ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం పంఖ్య	TPLA113B111
పుస్తకం పేరు	పంచాయతీ రాజ్యం
తారీఖు	26/10/24
ముందు అర్హు	NO
వెనుక అర్హు	NO
మొత్తం పేజీలు	353
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
ఖాళీ పేజీలు	4, 12, 248, 18 128, 130, 16
లేని పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	Rehana thosin
పేజీలు విడదీసినది	Hasin thosin
స్కాన్ చేసినది	Hasin
పరీక్ష చేసినది	RUKSANA
పేజీలు పరిశీలించినది	
లైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిస్థితి	Good